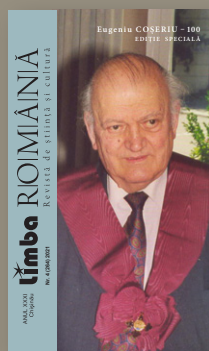
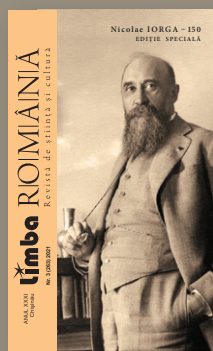
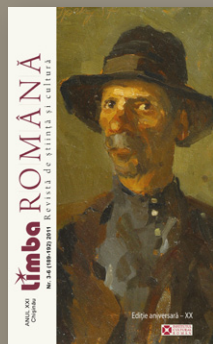

Central and Eastern European Online Library
www.ceeol.com

EDIȚIE SPECIALĂ

LIMBA DE STAT
A REPUBLICII MOLDOVA
ESTE LIMBA ROMÂNĂ
(CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA)

LIMBA ROMÂNĂ

Revistă de știință și cultură

Nr. 3-4 (281-282) 2023

ANUL XXXIII
Chișinău

REVISTA APARE SUB AUSPICIILE
ACADEMIEI ROMÂNE

limba
ROMÂNĂ

Revistă de știință și cultură

Nr. 3-4 (281-282), martie - aprilie 2023
CHIȘINĂU

Revista „Limba Română” este indexată
cu text integral în baza de date internațională
Central and Eastern European Online Library – CEEOL

R|O|M|Â|N|Ă

Apare la Chișinău din 1991

ISSN 0235-9111

- Fondatori** Ion DUMENIUK, Nicolae MĂTCAȘ, Alexandru BANTOȘ
- Editor** Echipa redacției
- Redactor-șef** Alexandru BANTOȘ
- Redactor-șef adjunct** Ana BANTOȘ
- Secretar general de redacție** Alex MARCHITAN
- Redactori** Constantin OLTEANU
Victoria POPOVICI
Augustin ORJACOVSCI
- Concepție grafică** Mihai BACINSCHI
- Coperta** Coperta I-a: Colaj de Alex MARCHITAN
- Colegiul de redacție** Ștefan AFLOROAEI (Iași), Gheorghe Mihai BÂRLEA (Baia Mare), Iurie BOJONCĂ (Veneția), Iulian BOLDEA (Târgu-Mureș), Mircea BORCILĂ (Cluj), Lucia CIFOR (Iași), Gheorghe CHIVU (București), Dorin CIMPOEȘU (București), Theodor CODREANU (Huși), Mircea COLOȘENCO (București), Mircea A. DIACONU (Suceava), Gabriela HAJA, Ion I. IONESCU (Iași), Nicolae MĂTCAȘ, Ioan MILICĂ (Iași), Vlad MISCHEVCA, Viorica MOLEA, Cristinel MUNTEANU (Brăila), Eugen MUNTEANU (Iași), Anatol PETRENCU, Ioan-Aurel POP (București), Adrian Dinu RACHIERU (Timișoara), Mina-Maria RUSU (București), Victor SPINEI (București), Constantin ȘCHIOPU, Victor A. VOICU (București)

Revista „Limba Română” este editată cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor – Academia Română

Orice articol publicat în revista „Limba Română” reflectă punctul de vedere al autorului și nu coincide neapărat cu cel al redacției

Textele nepublicate nu se recenzează și nu se restituie

Pentru corespondență:

**Ap. 226, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 64, Chișinău,
MD-2001, Republica Moldova. Tel.: (+373) 22 23 44 12, (+373) 22 23 87 03
e-mail: limbaromanachisinau@gmail.com
pagina web: www.limbaromana.md**

SUMAR

ARGUMENT

Alexandru BANTOȘ

**Limba Română: identitatea și unitatea noastră /
The Romanian language: our identity and unity** 7

**Lege pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale
Curții Constituționale / LAW for the implementation of certain
decisions of the Constitutional Court** 14

**Decret privind promulgarea Legii pentru implementarea
considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale /
Decree on the promulgation of the Law for the implementation
of the considerations of some decisions of the Constitutional Court** 16

Maia SANDU, Președintele Republicii Moldova

**Limba română poate și trebuie să devină catalizatorul societății /
The Romanian language can and must become the catalyst of society** 17

LIMBA ROMÂNĂ ȘI ADEVĂRUL ȘTIINȚIFIC

Nicolae MĂTCAȘ

**Bine-ai venit cu numele corect în Constituție, zbruciumată
Limbă Română! / Welcome with the correct name in the
Constitution, impertuous Romanian language!** 19

**UN ACT IMPORTANT. Academia Română salută hotărârea
Parlamentului Republicii Moldova / AN IMPORTANT ACT.
The Romanian Academy welcomes the decision of the Parliament
of the Republic of Moldova** 34

**DECIZIE ISTORICĂ. Declarația președintelui AȘM /
HISTORICAL DECISION. Statement of the president of ASM** 36

Ioan-Aurel POP

**Patria noastră, limba română / Our Homeland,
the Romanian Language** 38

Luminița BOTOȘINEANU, Florin-Teodor OLARIU

Știință, politică și adevăr / Science, Politics and Truth 42

4 **Limba** ROMÂNIA

Teo CHIRIAC

Ușa de intrare în Veșnicie / The entrance door to Eternity 47

Gheorghe CHIVU

**Adevărul ar trebui să învingă totdeauna /
The truth should always win** 49

Adrian Dinu RACHIERU

Despre patriotismul limbii / About language patriotism 52

Mina-Maria RUSU

Orfani de limba maternă / Mother language orphans 60

Iurie BOJONCĂ

Limba română este stăpână / The Romanian language is the master 65

Ioan C. POPA

Dreptate pentru Limba Română / Justice for the Romanian language 68

Valeriu SAHARNEANU

**O biruință istorică a limbii române. Un impas istoric al
prigonitorilor ei / A historic victory for the Romanian language.
A historic impasse for its persecutors** 71

Constantin OLTEANU

**O revistă care poate fi dăruită cu autograf / An autographed giftable
magazine** 80

**O LIMBĂ – O NAȚIUNE. Lista textelor despre numele corect
al limbii noastre, despre identitatea românilor basarabeni și
unitatea lor cu întregul neam românesc publicate
în revista „Limba Română” între anii 1991 și 2022 /
ONE LANGUAGE – ONE NATION. List of texts about
the correct name of our language, about the identity of Bessarabian
Romanians and their unity with the entire Romanian nation
published in the journal „Limba Română” between 1991 and 2022** 83

ITINERAR RETROSPECTIV

PRECIZARE / CLARIFICATION 110

**Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova
privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”
(opinia specialiștilor filologi ai Academiei, acceptată la Ședința lărgită
a Prezidiului AȘM) / A Response to the request of the Parliament
of the Republic of Moldova regarding the history and use of the term
“Moldovan language” (the opinion of the Academy’s
language specialists, approved at the Extended Meeting of the
Council of the Academy of Sciences)** 111

- Eugeniu COȘERIU
Latinitatea orientală / Oriental Latinity 116
- Nicolae CORLĂTEANU
**Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate /
 The Literary Romanian language in the Republic of Moldova:
 between history and current affairs** 139
- Silviu BEREJAN
**De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova
 nu poate fi numită moldovenească? / Why can't the model language
 in official use of the Republic of Moldova be called Moldovan?** 154
- Rajmund PIOTROWSKI
O limbă cu două denumiri? / A language with two names? 162
- Stanislav SEMCINSKI
**Cu privire la necesitatea de a reveni la denumirea tradițională
 a limbii moldovenilor / On the need to restore the traditional name
 of the language spoken by the citizens of the Republic of Moldova** 167
- Vlad POHILĂ
**Limba română din R. Moldova, între primejdii și speranțe /
 The Romanian language in the Republic of Moldova, between
 dangers and hopes** 174
- Grigore VIERU
**Limba Română – oastea noastră națională /
 The Romanian language, our national army** 182
- Ana BANTOȘ
**Grigore Vieru, Academia de Științe a Moldovei și Medalia
 „Nicolae Milescu Spătarul” / Grigore Vieru, Academy of Sciences
 of Moldova and „Nicolae Milescu Spătarul” Medal** 202

DESPRE REVISTA „LIMBA ROMÂNĂ”

- Eugen COȘERIU
**„Limba Română” – o dimensiune spirituală indispensabilă
 la Est de Prut / „Limba Română” – a necessary spiritual dimension
 of the Eastern bank of river Prut** 209
- Cristinel MUNTEANU
**Revista „Limba Română” din Chișinău – un nucleu al românismului
 autentic / The journal „Limba Română” from Chișinău – a core
 of genuine Romanianism** 212
- Dorin CIMPOEȘU
**„Limba Română” – crezul unei reviste a conștiinței naționale /
 „Limba Română” – the creed of a review of national consciousness** 219

6 **Limba** ROMÂNIA

Stelian DUMISTRĂCEL

Stindardul dacoromânei / The banner of Daco-Romania 224

Tatiana CURMEI-FISTICANU

„Limba Română” – școala mea de suflet /
„Limba Română” – my spiritual school of life 229

Gheorghe Mihai BÂRLEA

**Idealurile pulsează în conștiința noastră ca o inimă / Ideals pulse
in our consciousness like a heart** 231

Septimiu CHELCEA

**O revistă a tuturor românilor /
A magazine for all Romanians** 234

Gheorghe PÂRJA

**Revista „LIMBA ROMÂNĂ” – 33 /
The journal „Limba Română” – 33** 238

IN MEMORIAM

**EROII LIMBII ROMÂNE. Panou memorial al colaboratorilor
revistei „Limba Română” (1991 – 2023), temerari promotori
ai identității etnolingvistice a basarabenilor și susținători ai cauzei
Limbii Române (proiect pentru o Ediție specială) /**

**HEROES OF THE ROMANIAN LANGUAGE. Memorial panel
of the collaborators of the journal „Limba Română” (1991 -2023),
daring promoters of the ethnolinguistic identity of the Bessarabians
and supporters of the Romanian Language cause
(project for a Special Edition)** 241

Alexandru BANTOȘ

Limba română: identitatea și unitatea noastră

Această Ediție specială constituie un prilej de a pune în evidență semnificația istorică a introducerii sintagmei **limba română** în Constituția Republicii Moldova și, totodată, ocazie salutară de a cinsti amintirea temerarilor promotori ai cauzei naționale, mulți dintre ei autori ai revistei „Limba Română”, care, acum trei decenii, preciza în articolul programatic din primul număr: „Suntem convinși că numai cu concursul energic și concret al specialiștilor onești și al marului public vom putea stopa cu adevărat procesul degradării limbii, vom ieși odată și odată din infernul lingvistic ai cărui captivi suntem, vom depăși perimatele dogme de sorginte imperial-bolșevică privind etnogeneza, limba și cultura poporului, vom traduce în viață apelul mereu actual al lui Alexe Mateevici: să luminăm poporul cu lumină dreaptă.” (Revista „Limba Română” nr.1,1991, pag. 4.) Deși perioada trecută de la fondarea publicației a fost lungă și anevoioasă, plină de imprevizibile și complicate situații în plan politic și economic, dificultățile și necazurile nu au fost în măsură să spulbere convingerea că vom trăi cândva bucuria victoriei. Astfel, începând cu primul număr al revistei „Limba Română”, în frunte cu regretatul profesor Ion Dumeniuk (redactor-șef în anii 1991- 1992), elaborat în primăvara anului 1991, înainte de declararea Independenței, și până la cel recent, nr.1-2, 2023, lansat în contextul unor premise reale de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, am nutrit neconținut speranța legiferării limbii române.

Numeroasele dezbateri privind geneza etnolingvistică a basarabenilor, derulate pe parcursul a trei decenii și ceva, la care a participat nemijlocit și revista „Limba Română” (în acest număr, publicăm textele apărute în revista noastră între anii 1991 și 2022), au avut rolul concret și explicit de a elucida adevărul, de a contura de pe poziții strict științifice spec-

trul larg, nuanțat și, accentuăm, *depolitizat* al denumirii limbii. Pe parcurs, colectivul redacției, cu sprijinul unor devotați oameni de știință și de cultură, a realizat un edificiu identitar unic, editând 280 de numere de revistă (toate amplasate pe site-ul www.limbaromana.md) și câteva zeci de volume în Colecția „Biblioteca revistei «Limba Română»” (unele fiind, de asemenea, disponibile gratuit pe site), între care: Antologia *Limba Română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente* (ediția I, 1996, 334 p.; ediția a II-a, 2007, 352 p.), Valeriu Rusu, *Limba română. Limbă, literatură, civilizație* (212 p.) și *Limba română. Cuvinte și imagini* (1997, 212 p.), Eugen Șt. Holban, *Contribuția Basarabiei la cultura românească. Toponimie și identitate națională* (1997, 234 p.), Nicolae Mătcaș, *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul* (1998, 252 p.), Silviu Berejan, *Itinerar sociolingvistic* (2007, 240 p.), Alexandru Bantș, *Retrospectivă necesară* (2007, 252 p.), Anatol Ciobanu, *Reflecții lingvistice* (2009, 340 p.), Nicolae Corlăteanu, *Testament. Cred în izbânda limbii române. Studii. Comunicări. Memorii* (2010, 256 p.), Dorin Cimpoeșu, *Republica Moldova, între România și Rusia. 1989-2009* (2010, 428 p.), Ana Bantș, *Deschiderea spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică* (2011, 344 p.), Nicolae Mătcaș, *Calvarul limbii române din Basarabia. Studii. Articole. Comunicări* (2011, 552 p.).

Un rol aparte în procesul de creare a fondului documentar *sui-generis* îi revine *Ediției speciale* a revistei „Limba Română” (nr. 4, 1995), dedicată conferinței științifice „Limba română este numele corect al limbii noastre”, care a avut loc la Chișinău pe 20 – 21 iulie 1995, în Parlamentul Republicii Moldova. Întrunirea – era prima dată când adevărul pătrundea masiv în incinta legiuitorilor moldoveni – și-a desfășurat lucrările sub egida Academiei de Științe a Moldovei, cu participarea Institutului de Lingvistică al AȘM (director academicianul Silviu Berejan), a catedrelor de specialitate de la instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, a uniunilor de creație și a revistei „Limba Română”, inițiatorea și organizatoarea de facto a acestui eveniment. În cadrul conferinței, filologi notorii din Republica Moldova, academicienii Nicolae Corlăteanu, Silviu Berejan, profesorii doctori Anatol Ciobanu, Nicolae Mătcaș, Ion Ețcu, Alexandru Dîrul ș.a., romaniștii Rajmund Piotrowski din Sankt Petersburg, Rusia, și Stanislav Semcinski din Kiev, Ucraina, au examinat aspecte ale evoluției limbii române în Republica Moldova, ca parte a spațiului lingvistic românesc. (Menționăm că la conferință nu au

fost invitați în mod deliberat oameni de știință din România, pentru a evita posibilele învinuiri de ingerință în chestiunea discutată.) Lucrările întrunirii științifice au fost transmise în direct de radioul și televiziunea națională, despre ea au relatat ziarele cotidiene, iar în mai puțin de două săptămâni, revista „Limba Română” a scos de sub tipar *Ediția specială* în 144 de pagini, cu un tiraj de 11.000 de exemplare, incluzând comunicările și actele conferinței. Astfel, publicului larg i s-a pus la îndemână, în premieră, un îndrumar util și accesibil în problema identitară.

Academicianul Nicolae Corlăteanu, de exemplu, a prezentat un amplu și argumentat studiu, intitulat *Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate*, din care cităm: „Cât privește *limba literară*, limba model, exemplară, de care ne folosim mai ales în scris, în lucrările literare, științifico-tehnice, limba oficială din documentele noastre social-politice și administrative trebuie numită limbă română. Ea este limba normată, supradialectală, limba română literară unică pentru toți românii (*moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni*, cei din Banatul Sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc.)”. Patriarhul lingvisticii basarabene accentua în continuare: „Se impune a înțelege cu toții, odată pentru totdeauna, că încercările întreprinse în perioada sovietică de a crea o nouă limbă literară romanică pe teritoriul fostei RSSM, diferită de cea română, n-au dat și, de fapt, nu puteau da nicidecum rezultatele scontate. Dimpotrivă, au dat naștere la discuții infructuoase, pentru că în nici un chip nu se poate ascunde adevărul confirmat istoricește prin unitatea de limbă, literatură, creații artistice. Odată și odată trebuie să ajungem cu toții la înțelegerea că limba noastră literară trebuie numită cu numele său adevărat – română.” (Nicolae Corlăteanu. *Româna literară în Republica Moldova*. Revista „Limba Română”, nr. 4, 1995, pag. 17.)

Promovarea adevărului științific și istoric a constituit, de altfel, laitmotivul ședințelor Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu”, ale Conferințelor naționale de filologie „Limba română azi”, ale colocviilor revistei „Limba Română” de la *Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”* din Chișinău, precum și ale tuturor manifestărilor axate pe acest subiect ce au avut loc după 1991 la Chișinău, Bălți, Iași, București, Suceava, Cluj etc. Relevantă este, în context, rezoluția din 2006 a celei de-a X-a ediții „Limba română azi”, care menționa: „Participanții la Conferință reafirmă poziția exprimată în mod consecvent

la toate edițiile precedente, precum și la Congresul IV al Filologilor Români (Timișoara, 1991) și la Congresul V (Iași – Chișinău, 1994): Limba română este unica reprezentantă actuală a latinității orientale, oriunde ar fi întrebuințată ca limbă de stat, limbă de cultură, limbă de comunicare, își are fixată identitatea, definitiv, printr-o singură denumire – LIMBA ROMÂNĂ - și are un singur alfabet în măsură să-i exprime esența și să-i asigure funcționarea în condiții optime – alfabetul latin, poziție susținută de Academia de Științe a Moldovei în răspunsul dat la 28 iulie 1994 de către Prezidiul Academiei de Științe a Republicii Moldova și la 28 februarie 1996 de către Adunarea Generală a Academiei, la solicitarea Parlamentului: Denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este **LIMBA ROMÂNĂ**". (Alexandru Bantoș, „Limba română și suma de adevăruri științifice”, revista „Limba Română”, nr. 1-2, 2008, pag. 73.)

Prețioasă și adecvată împrejurărilor este contribuția ilustrului lingvist de origine basarabeană Eugeniu Coșeriu (născut pe 27 iulie 1921 în Mihăileni, județul Bălți, România – decedat pe 7 septembrie 2002, în Tübingen, Germania) la promovarea identității și unității românilor. Studiile, articolele și comunicările savantului, publicate de revista noastră, între care *Latinitatea orientală*, *Unitate lingvistică – unitate națională*, *Unitatea limbii române – planuri și criterii*, *Politici lingvistice*, „... Moldovenismul... nu se opune românismului...”, *Credință, sacrificiu și destin* ș.a., dezvăluie magistral istoria și particularitățile evoluției limbii române în Basarabia, descriu caracterul restrictiv, antinațional al politicilor lingvistice aplicate în ținut de către regimul țarist și de cel sovietic. Opera coșeriană privind identitatea basarabenilor și unitatea lor cu toți românii, veritabilă carte de învățătură, este parte integrantă a patrimoniului nostru lingvistic, ce ar trebui inclusă în programele de învățământ la facultățile cu profil umanist și nu numai. Reiterez, și cu această ocazie, dezamăgirea că nu am reușit să identific, pe parcursul mai multor ani, mijloace financiare pentru a edita volumul „Un lingvist care vine din viitor. Texte despre realitățile lingvistice basarabene semnate de Eugeniu Coșeriu”, pregătit de echipa redacției, în vreme ce instituții abilitate să susțină procesul de recuperare a conștiinței naționale și de revigorare a limbii române cheltuie sume enorme de bani pentru tirajarea unor activități cu mesaj efemer sau chiar inutil.

Textele referitoare la denumirea corectă a limbii publicate în revista „Limba Română”, în presa dintre Prut și Nistru – nu am ezitat nicio dată să credem – au avut (și au încă!) rolul lor mântuitor în renașterea basarabenilor, chiar dacă decidenții politici aflați la guvernare le-au neglijat cu premeditare aproape trei decenii; știam că munca fără preget a oamenilor de știință și de cultură va fi apreciată de politicieni integri și bine informați, care, ajunși la putere, vor pune în valoare documentele izvorâte din dorința de a elimina falsurile din istorie. Anume adevărul, competența și consistența, claritatea dovezilor științifice invocate de către autori consacrați din Republica Moldova, de pe întreg spațiul limbii române și de peste hotarele acestuia au determinat actuala guvernare de la Chișinău să spună lucrurilor pe nume, așa cum sunt (E. Coșeriu), în Constituția Republicii Moldova, făcându-i-se loc axiomei „Limba de stat a Republicii Moldova este limba română”. Decizia respectivă, votată, desigur, fără „acordul” deputaților din opoziția antinațională, încheie un trist episod al existenței românilor basarabeni, în care le-a fost umilită și contrafăcută originea firească.

În editorialul „Derapajele lingvistice și *chestiunea limbii*”, publicat după victoria doamnei Maia Sandu în scrutinul prezidențial, salutăm evenimentul, care a bulversat clasa politică de la Chișinău, pentru că în fruntea republicii a fost aleasă o personalitate, ce urma să deschidă, împreună cu Partidul Acțiune și Solidaritate (întemeiat de curajoasa și incoruptibila politiciană), un nou capitol în istoria Republicii Moldova: „În forul legislativ suprem, notam cu mult înainte de alegerile din vara anului 2021, ce au propulsat la guvernare Partidul Acțiune și Solidaritate, e timpul să vină cei care au sentimentul acut al prezentului și al responsabilității în fața viitorului pentru destinul acestei părți de neam, tineri chemați să realizeze cu ambiție și cu siguranță inexorabilul proces de emancipare națională declanșat la începutul anilor '90 ai secolului trecut, în care limba maternă – româna – a fost stindardul ce ne-a unit. Limba română trebuie să ne consolideze acțiunile și mai mult acum, când traversăm vremuri complicate din mai multe puncte de vedere, deoarece pentru un popor limba rămâne a fi pururi condiția libertății sale istorice. Doar având această libertate, vom putea recuceri și recupera dreptul la o existență demnă și prosperă.” (Revista „Limba Română”, nr. 1, 2021, pag.13.)

Analiza obiectivă a realităților basarabene de moment prevestea că, după prima redută cucerită de către doamna Maia Sandu, învingătoare într-o luptă acerbă cu exponenții vechii mentalități, servili unei ideologii străine, vor veni, cu certitudine, și alte victorii. Și ele n-au întârziat: într-un context geopolitic marcat de pandemie și de criza fără precedent cauzată de războiul declanșat de Rusia împotriva Ucrainei, Republica Moldova, guvernată de PAS, a devenit un actor politic extern vizibil, demn, ferm și respectat, obținând statutul de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană. În plan intern, de asemenea, s-a avansat într-un timp scurt, dar sigur și temeinic, în abordarea și, pe cât a fost posibil, în soluționarea numeroaselor și stringentelor probleme – moștenire a guvernărilor anterioare – privind viața economică, socială și culturală a cetățenilor. „Miracolul” în plan moral s-a produs însă pe 16 martie curent, când deputații Partidului Acțiune și Solidaritate i-au făcut dreptate limbii române, denumirea ei autentică, limba română, intrând, în sfârșit, în normalitate și la nivel de stat. Adoptarea unei asemenea legi era strict necesară pentru a spulbera ambiguitățile și încercările de a justifica în continuare teoria existenței „limbii moldovenești”, diferită de cea română! Recenta lege a rupt astfel definitiv lanțul de anihilare programată a identității și unității noastre. După recunoașterea oficială de către Parlamentul Republicii Moldova a denumirii corecte a limbii, lucrurile s-au limpezit definitiv: dezbaterile, resuscitate periodic de-a lungul anilor din imbold politic, nu vor mai avea relevanța și nici forța de a eclipsa adevărul.

Includerea în Constituție a limbii române reclamă însă prioritar și categoric schimbarea radicală a atitudinii față de practica difuzării și utilizării normelor ortografice și ortoepice ale românei actuale, întrucât mai este tolerată iresponsabil indiferența față de vorbirea și scrierea normată, iar amprentele nocive ale limbii ruse persistă încă. A venit timpul să fie lichidată insuficiența literaturii de popularizare a științei lingvistice naționale, să fie elaborate și editate volume de anvergură consacrate istoriei limbii române, cu referire expresă la starea ei actuală din Basarabia, spațiu în care cultivarea formei literare, standard este o problemă. Decretarea limbii române ca atribut oficial al statului, modificarea pe parcurs a legislației lingvistice în sensul actualizării acesteia, adoptarea altor documente guvernamentale în domeniu nu vor avea sorți de izbândă, evident, fără concursul permanent și con-

secvent al mass-mediei din republică, al organizațiilor și exponenților comunității științifice și culturale. Bătălia cea mare a fost câștigată, e adevărat, lupta însă continuă. Circumstanțele renașterii și evoluției reale a limbii vor deveni realmente ireversibile numai dacă noi, de la mic la mare, vom onora limba română prin cunoașterea ei profundă și prin folosirea adecvată a acesteia în toate împrejurările vieții. Ca niciodată este de actualitate îndemnul poetului Gheorghe Sion:

*„Limba, Țara, vorbe sfinte
La strămoși erau;
O, vorbiți, scrieți românește,
Pentru Dumnezeu!”*

Abstract

The Romanian language: our identity and unity

Keywords: *The journal „Limba Română”; Special Issue; Constitution of the Republic of Moldova; ethnolinguistic genesis of the Bessarabian Romanians; Parliament; Academy of Sciences; the rules of the Romanian language; the official attribute of the state; the linguistic legislation*

The article reflects the long and difficult process that preceded the introduction of the notion of Romanian language into the Constitution of the Republic of Moldova. The article refers to the journal „Limba Română” publications in the process of the legislative change. In the last thirty years, a number of articles, studies, interviews have been published on subjects such as the identity of Bessarabian Romanians, the Romanian language as the official language in the Republic of Moldova, as recently adopted by the Parliament of the Republic of Moldova. Adopting the notion of Romanian language in the Constitution of the Republic of Moldova is a historical event, which calls for a change in attitude towards the Romanian language, as the official means of communication in the Republic of Moldova.

LEGE

pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale

Având în vedere că interpretarea dată dispozițiilor constituționale comportă caracter oficial și obligatoriu pentru toți subiecții raporturilor juridice, iar actele Curții Constituționale prin care se interpretează un text constituțional au putere de lege și, prin considerentele pe care se sprijină, sunt obligatorii pentru toate organele constituționale ale Republicii Moldova, precum și dată fiind obligația de a implementa considerentele exprimate în

Hotărârea Curții Constituționale nr. 36/2013 privind interpretarea articolului 13 alineatul (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova, paragrafele 119–124,

Hotărârea Curții Constituționale nr. 4/2021 pentru controlul constituționalității Legii nr. 234/2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, paragrafele 37 și 38,

Avizul Curții Constituționale nr. 3/2017 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituția Republicii Moldova.

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art. I. – În textul actelor normative adoptate de Parlament:

cuvintele „limba moldovenească”, la orice formă gramaticală, se substituie cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare;

cuvintele „limba de stat”, „limba oficială” și „limba maternă”, la orice formă gramaticală, în cazul în care se are în vedere limba de stat a Republicii Moldova, se substituie cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare.

Art. II. – Se constată desuetudinea textului „funcționând pe baza grafiei latine” de la articolul 13 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova și a textului „în baza grafiei latine” de la articolul 6 alineatele (2) și (3) din

Legea nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria).

Art. III. – La punctul 1 litera a) și punctul 2 din Hotărârea Parlamentului nr. 433/1990 cu privire la zilele comemorative, zilele de sărbătoare și la zilele de odihnă în Republica Moldova, cu modificările ulterioare, și la articolul 111 alineatul (1) litera i) din Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154/2003 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159–162, art. 648), cu modificările ulterioare, textul „Limba noastră” se substituie cu textul „Ziua Limbii Române”.

Art. IV. – Prezenta lege intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Art. V. – Autoritățile publice cu competență de adoptare, aprobare sau emiteră a actelor normative inferioare legii vor opera, în termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, modificările ce se impun în sensul acesteia.

Art. VI. – Agenția Resurse Informaționale Juridice, în termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, va asigura operarea în Sistemul informațional „Registrul de stat al actelor juridice” a modificărilor ce se impun în sensul acesteia, în toată legislația Republicii Moldova, inclusiv în Constituția Republicii Moldova.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Igor GROSU

Nr. 52. Chișinău, 16 martie 2023

Abstract

LAW for the implementation of certain decisions of the Constitutional Court

Keywords: *Provisions; constitutional decisions; legal reports; “Moldovan language”; “Romanian language”; the official monitor; amendment; the legislation of the Republic of Moldova*

This law regulates the use of the phrase “Romanian language”, which replaces the words “Moldovan language”, “state language”, “official language”, “mother tongue” when they denote the state language of the Republic of Moldova. The respective amendments are mandatory and are imposed in all the Legislation of the Republic of Moldova, including the Constitution of the Republic of Moldova.

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

DECRET

privind promulgarea Legii pentru implementarea
considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale

În temeiul art. 93 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova,

Președintele Republicii Moldova d e c r e t e a z ă:

Articol unic. - Se promulgă Legea nr. 52 din 16 martie 2023 pentru
implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale.

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Chișinău, 22 martie 2023.
Nr. 859-IX.

Maia SANDU, Președintele
Republicii Moldova

Limba română poate și trebuie să devină catalizatorul societății

Astăzi, am promulgat Legea care confirmă un adevăr istoric și incontestabil: limba de stat a Republicii Moldova este cea română.

Îmi doresc ca limba română să ne unească pe toți cei care trăim aici și cărora ne este drag acest pământ. Noi, alături de alți peste douăzeci și șapte de milioane de oameni de pe glob, vorbim limba română, una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene. Fie că este limba noastră maternă, fie că am învățat-o pe parcursul vieții, datorită limbii române, noi nu avem nevoie de traducători: ne înțelegem dintr-un cuvânt și spunem - într-un glas - că „vorba dulce mult aduce”.

Cei care ne-au zis decenii la rând că noi, cetățenii Republicii Moldova, vorbim limba „moldovenească”, și nu româna au urmărit un singur lucru: să ne dezbine. Și aceasta pentru că, odată ce ai divizat un neam, îl poți subjuga și controla mai ușor. Un popor dezbinat nu reprezintă o forță unită, care să se poată proteja. Nu de lingvistică și-au bătut capul cei care au încercat să ne divizeze, ci de cum să țină blocată Moldova într-o veșnică ceartă națională.

Sunt convinsă că limba română trebuie și poate să fie catalizatorul consolidării societății noastre, iar pentru aceasta, ea trebuie să fie respectată și, bineînțeles, să fie însușită și vorbită de către toți cetățenii noștri. Mă bucur mult când întâlnesc astăzi tineri de diferite etnii care vorbesc foarte bine limba română. Noi toți putem sprijini acest efort pentru ca, uniți, să ne îndreptăm energia spre construcția unui viitor comun în Uniunea Europeană, acolo unde toate limbile sunt respectate și protejate.

22 martie 2023

**Maia SANDU, President of the Republic of Moldova.
The Romanian language can and must become
the catalyst of society**

Abstract

Keywords: Law; state language “Romanian”; European Union; division; “Moldovan language”; catalyst of the society; common future

The President of the Republic of Moldova promulgated the Law that confirms a historical and indisputable fact: the state language of the Republic of Moldova is Romanian. The introduction of the authentic name of our language into the Constitution will eliminate division in society, will create the premises for better collaboration between representatives of different ethnic groups. The Romanian language has the potential of a catalyst for the consolidation of our society, and for this, it must be respected, learned and spoken by all citizens.

Nicolae MĂTCAȘ

Bine-ai venit cu numele corect în Constituție, zbugiumată limbă română!

N.M. – filolog, lingvist, prof. univ., publicist, traducător, om de stat. Ministru al Științei și Învățământului din Republica Moldova (1990-1994).

Fondator al revistei „Limba Română”. Membru al Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova și al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova. Autor și coautor, redactor și corector a peste 30 de manuale, elaborări metodice și alte ediții didactice și a peste 250 de articole și studii. Semnează în 2010 volumul *Calvarul limbii române din Basarabia*, 552 p., editat de Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”. Publică mai multe volume de versuri, între care 4 volume din colecția Opera Omnia, apărute la Iași în 2016.

Paginile semnate de domnul profesor Nicolae Mățcaș, unul dintre cei mai importanți și consecvenți promotori ai adevărului privind identitatea românilor basarabeni, constituie reflecția unui participant notoriu la mișcarea de eliberare națională, la acțiunile desfășurate întru legiferarea utilizării nestingherite a numelui corect al limbii noastre. Prezența Domniei sale în această ediție „de bilanț” este nu doar binevenită, ci necesară, deoarece prin legea adoptată i s-a făcut, în sfârșit, dreptate și fostului ministru al Științei și Învățământului Nicolae Mățcaș!!! Abia acum, după trei decenii de dezbateri ce au cuprins întreaga societate, parlamentarii, cei care au crescut în și cu Limba Română, i-au zis limbii numele ei adevărat – **LIMBA ROMÂNĂ!**

Este pentru prima oară după aprobarea legislației lingvistice din republică la 31 August 1989 (în condițiile existenței URSS și a unicului partid conducător – PCUS) și după aprobarea Declarației de Independență a RM (27 august 1991) și a altor acte și simboluri

de demnitate națională (Declarația de Suveranitate, Tricolorul, Imnul de stat „Deșteaptă-te, române!”, înlocuit, în 1994, cu „Limba noastră”*, Stema de stat, denumirea Republica Moldova în loc de RSSM etc.) când majoritatea adevăraților și celor mai curajoși reprezentanți ai poporului român din forul suprem al celui de-al doilea stat românesc – deputații PAS – aprobă prin lege modificarea în Constituție și în alte acte legislative și normative, în învățământ, știință, cultură și în toate domeniile de activitate umană a numelui corect al limbii noastre: „limba română”.

Numele corect de „limbă română” (ca și etnonimul „român” pentru vorbitorii nativi ai limbii române) istoricește este utilizat în mod absolut firesc de cronicari (atât moldoveni, cât și munteni: Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Radu Greceanu ș.a.), de scriitorii clasici originari din toate regiunile istorice populate de români (Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu, Constantin Negruzzi, Constantin Stamati, Zamfir Arbore, Alexei Mateevici, Mihail Sadoveanu, Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Ștefan Octavian Iosif, Ion Luca Caragiale, Liviu Rebreanu ș.a.), în lucrările „dumnezeilor” socialiștilor, bolșevicilor, comuniștilor și cominterniștilor (Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin), ale unor savanți filologi, istorici și de alte specialități români și străini (Dimitrie Cantemir, Alexandru Hăjdău, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Iorga, Gustav Weigand, Alf Lombard, Carlo Tagliavini, Klaus Heitmann, Samuil Bernștein, Ruben Budagov, Raymund Piotrowski, Dmitri Mihalci, A.A.Reformatski, Eugeniu Coșeriu, Stanislav Semcinski ș.a.), iar legitimitatea întrebuintării lui este demonstrată în actele referitoare la această problemă emise de Academia Română și cea de la Chișinău, în rezoluțiile congreselor și conferințelor științifice tradiționale naționale și internaționale precum „Congresul filologilor români” (mai multe ediții), „Limba română azi” (Iași – Chișinău, mai multe ediții), „Limba română este numele corect al limbii noastre” (Chișinău, incinta Parlamentului, 1995) etc. Nume pe care îl conștientizau mulți vorbitori, însă pe care, în timpul regimului sovietic de ocupație, nu aveau voie să-l utilizeze, amenințați cu reprimarea libertăților cetățenești, fiindu-le impus, din considerente politice, politonimul „limba moldovenească”, promovat ani de zile cu insistență atât de propaganda sovietică, cât și, pe parcursul a peste

30 de ani de așa-zisă suveranitate și independență, de unii alogeni sau mancurți naționali, de nostalgicii după URSS și realitățile sovietice, unii deghizați în democrați, democrați-agrarieni și proeuropeni, alții fățiș autodeclarați succesori ai partidului-stat (bolșevic sau comunist): socialiști și comuniști, proruși și CSI-iști, antiromâni și antieuropeni, care s-au tot perindat la putere în RM. Nume care totuși (alături de etnonimul, și el prohibit, „românii moldoveni”, „românii basarabeni”, „românii Basarabiei moldave”, „românii din stânga Prutului”), de la restructurarea promovată de M. S. Gorbaciov încoace, unii dintre intelectuali, chiar cu riscul pierderii locului de muncă, retrogradării, nepromovării pe scara ierarhică în conformitate cu cunoștințele și calificarea, al ostracizării, trecerii pe linie moartă etc., nu au ezitat să-l folosească nu numai în exprimarea lor orală, ci, la prima ocazie și cu susținerea tacită a redactorilor și editorilor, și în cea scrisă. În confruntarea cu obscurantismul agresiv pentru dreptul de a-și numi limba lor maternă „limbă română” (și de a recunoaște că ei, ca moldovenii sau basarabeni, sunt tot români, așa cum sunt români și moldovenii și bucovinenii din dreapta Prutului, dobrogenii, muntenii, oltenii, transilvănenii, bănățenii ș.a. Cu ocazia momentului istoric de fixare în Constituție a numelui corect al limbii noastre, trebuie să ne referim,

întâi de toate, la cei 66 de temerari semnatori ai „Scrisorii deschise”, adresate, în 17 septembrie 1988, Comisiei interdepartamentale a Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești pentru studierea istoriei și problemelor limbii moldovenești, admirându-le curajul și responsabilitatea asumată; la întreaga intelectualitate de creație, care s-a aflat în prima linie a luptei pentru triumful adevărului istoric și științific, în frunte cu scriitorii și oamenii de știință de la Chișinău. Să ne amintim, în această ordine de idei, de fermitatea convingerilor de românitate a deținuților „grupului Ilașcu” din închisorile din Transnistria: Ilie Ilașcu, Andrei Ivanțoc, Tudor Petrov-Popa, Alexandru Leșco, Petru Godiac), militanții basarabeni s-au bucurat, în mod firesc, de susținerea românilor de pe ambele părți ale Prutului.

Ideea identității/unității de limbă moldo-române, adică recunoașterii că limba română și așa-numita limbă moldovenească sunt una și aceeași limbă, nu e nouă. Încă la 1830 compatriotul nostru Iacob Hâncu (Ghinculov) își edita la Sankt-Petersburg în limba rusă lucrarea sa „Schițe de reguli ale gramaticii moldo-române” („Nacertanie pravil valaho-moldavskoi grammatiki”), iar catedra înființată în 1839, al cărei șef și lector era, se numea „Catedra de limbă moldo-română”. Aceeași idee se reia după 126 de ani în manualul „Curs de limbă moldovenească literară contemporană”, vol. I, Ch., 1956, și după 156 de ani în legislația lingvistică din august 1989 (Legea „Cu privire la limbile vorbite pe teritoriul RM”).

În ceea ce privește numele corect al limbii majoritare din RM - limba română - și al denumirii vorbitorilor ei - românii moldoveni/basarabeni din RM, deși în august 1989 nu fuseseră puse în discuție, necum aprobate (regimul totalitar comunist nu admitea unitatea etnolingvistică moldo-română!), aceste două nume „neconstituționale”, „limba română” și „românii moldoveni/basarabeni”, care începuseră să se infiltreze în comunicare încă din timpul restructurării, au devenit din ce în ce mai intense după aprobarea legislației lingvistice, care statuase că „limba moldovenească” devine limbă de stat pe teritoriul RM și că ea revine la alfabetul latin („trece”, insistau oficialitățile comuniste de la noi, ca să ascundă că limba română de la noi îl utilizase - inclusiv în Transnistria din 1932 până în 1938 - până la ultimatumul rusesc din 1940 privind retrocedarea Basarabiei, când a fost surghiunit odată cu

exterminarea intelectualilor). Precizez: în comunicarea necenzurată sau asumată conștient de către unele persoane care nu mai puteau ascunde de propria conștiință adevărul istoric și științific despre noi și limba noastră. Utilizarea glotonimului „limba română” se producea la început sporadic, iar după 1991 – din ce în ce mai frecvent, până la întrebuințarea cvasigenerală a sintagmei „limba română”, în cele câteva apariții periodice în limba maternă („Literatura și Arta”, „Învățământul public”, „Glasul”, „Nistru”, „Limba Română”, având în acest sens rolul de nave-amiral). De subliniat în mod expres că riscul și consecințele utilizării sistematice a celor două denumiri „neconstituționale” în practica scrisului din RM și le-au asumat conștient din start (chiar prin titlul revistei, adoptat la propunerea prof. univ. dr. Ion Dumeniuk la sfârșitul anului 1990) și cu hotărâre, suportându-le cu stoicism și curaj cei trei temerari fondatori ai revistei „Limba Română” (Ion Dumeniuk, Alexandru Bantoș și subsemnatul), impozantul colegiu de redacție și, inițial, Ministerul Științei și Învățământului, sub egida căruia revista a apărut (până în 1994, când ministrul a fost demis). Timp de 33 de ani – o viață de Iisus Hristos, dacă ne amintim prin câte încercări a trecut revista -, cu toate amenințările deschise sau voalate de suspendare a apariției de către conducerea și activiștii antiromâni, cu atacurile repetate asupra sediului redacției (mâzgălirea pereților cu graffiti, smulgerea tricolorului arborat la intrare și profanarea lui, incendierea blocului redacției), cu riscul de a-și sista apariția din cauza lipsei sponsorizărilor, cu neplata la timp sau plata cu țârâita a salariilor, revista, condusă în toți acești ani de către Alexandru Bantoș, a purtat o bătălie neîntreruptă pentru propagarea adevărului științific și a valorilor literare și spirituale naționale și internaționale, a idealului de frumos și sublim, iar prin baza de date în variantă electronică a fondului integral de reviste editate și-a creat un contingent activ și numeros de cititori permanenți.

Prin conlucrare activă și cu susținerea nemijlocită a Comisiei pentru știință, cultură și învățământ a Parlamentului (președinte – acad. Petru Soltan), în problemele de reformare a vechiului sistem sovietic ideologizat la maximum și de creare a unui sistem și a unei noi concepții a învățământului în limba națională, întru promovarea adevărului istoric și științific despre noi și limba pe care o vorbim, ministrul de atunci al Științei și Învățământului (Nicolae Mătcaș – nota red.) a dispus, la

Ion Dumeniuk. Poză cu Ștefan cel Mare

1988. Casa Presei, revista „Moldova”, cab. 524.
De la stânga la dreapta: Nicolae Mătcaș, Constantin Tănase, Alexandru Bantoiș, Ion Dumeniuk, Emil Mândăcanu și Alexandru Gromov

În centru: profesorii Ion Dumeniuk, Anatol Ciobanu și Traian Diaconescu (Iași),
membri ai colegiului de redacție al revistei „Limba Română”

începutul anului școlar 1990/1991, Inspectoratelor școlare raionale și al municipiului Chișinău ca în școlile de toate nivelurile limba să fie numită „limba română”, iar istoria neamului – „istoria românilor”. Tot atunci, în calitate de coautor de manual de limbă maternă pentru clasa a VI-a (ulterior - a VII-a), la propunerea de reeditare a acestuia de către Editura „Lumina” cu titlul „Limba moldovenească”, ministrul a insistat ca manualul să apară cu titlul corect: „Limba română”.

Sper ca cititorii să nu considere o lipsă de modestie și menționarea faptului că, timp de aproape 4 ani, în politica sa de reformare a învățământului și de revenire la școala națională, prin ajustarea planurilor și programelor de învățământ din RM cu cele din România, prin introducerea ca materii de predare și studiere în școlile din Republica Moldova a *Limbei și Literaturii Române* și a *Istoriei românilor*, prin utilizarea manualelor școlare din România, prin trimiterea anuală la studii și la specializare/perfecționare în România, beneficiind de burse și cazare gratuită oferite de statul român, a sute și mii de elevi, studenți, masteranzi, doctoranzi, rezidenți, cadre didactice, Ministerul Științei și Învățământului a contribuit la educarea conștiinței de sine, de limbă și neam a conaționalilor săi. Astfel, când s-au întreprins tentative pentru predarea și înlocuirea *Istoriei românilor* cu așa-numita *Istorie integrată*, elevii și studenții au ieșit la manifestări colective de amploare în apărarea istoriei poporului nostru, a istoriei neamului. Pentru care fapt, subsemnatul, în calitate de ministru al Științei și Învățământului, fusese învinuit de românizarea învățământului și a tinerelor generații de moldoveni, iar în 1994, fu demis din funcție și lăsat, ca și colegul său de guvernare, ministrul Culturii și Cultelor, cam pentru aceleași „păcate”, fără loc de muncă, după 30 de ani de activitate ca profesor universitar, fără mijloace de subzistență, îngrădindu-i-se dreptul la profesie. Fu silit să se „autoexileze”, în căutarea unui serviciu, împreună cu ministrul-șomer, redutabilul actor și regizor Ion Ungureanu, în România.

Practic, după 1991, noțiunea „limba română” era utilizată de către toți cei conștienți de veridicitatea și legitimitatea ei și numai opoziția predominantă și lipsa cvorumului din Parlament necesar pentru legitimarea adevărului perpetua o situație anacronică bizară, care sfida atât știința, cât și bunul-simț. Reprezentanții opoziției realizau că, din punct de vedere științific, nu e vorba de două limbi (și națiuni) dife-

rite, română și moldovenească; diferite erau însă ideologia și politica, pe care le împărtășeau și le impuneau. Descoperirea că regele era gol s-a manifestat pregnant odată cu revenirea limbii la grafia latină, când s-a văzut că operele lui Eminescu, Creangă, Alecsandri ș.a., editate la Iași și Chișinău în grafie latină, nu se deosebesc nici printr-o buche, nici prin vreun semn diacritic. Se vedea cu ochiul neînarmat, chiar și pentru un necunoscător al limbii noastre, că sunt scrise în una și aceeași limbă – limba română! Opozanții denumirii corecte ai limbii noastre știau că denaturează adevărul, dar o făceau din considerente politice: nu cumva recunoașterea unității de limbă și neam cu românii din România să le trezească moldovenilor basarabeni ideea unirii cu frații din dreapta Prutului! Într-un moment de sinceritate, unul dintre liderii Partidului Democrat-Agrar declarase, fără ocolișuri, că el ar accepta azi în viitoarea (pe atunci) Constituție formularea că limba de stat a RM este limba română, dacă i s-ar da garanția că mâine nu li se va cere ca poporul moldovenesc din Basarabia să fie numit poporul român din Basarabia**. Prin urmare, a recunoaște că populația originală majoritară din Basarabia care vorbește românește este o parte a poporului român înseamnă a le aminti basarabenilor de raptul țarist al unei hălci din trupul României de la 1812 și, în reluare, de ultimatumul de retrocedare a Basarabiei din 1940, înseamnă a accentua necesitatea istorică obiectivă de a reveni la sânul Patriei-mame. Iar ei, „stataliștii”, „suveraniștii”, „moldoveniștii”, se vor înapoi, în beznă, cu Rusia, în CSI sau, cel puțin, suverani, independenți, neutri (cu armată străină de ocupație pe teritoriul lor, cu pretinse structuri statale nesupuse RM și cu federalizarea bătând la ușă), nu vor să fie „nici gubernia, dar nici provincia cuiva”, doresc să dețină pe veci puterea în mâinile lor, să-i conducă ei pe alții și nicidecum să fie ei conduși. Așadar, două curente, două tendințe diametral opuse: unioniști și proromâni, pe de o parte, și antiunioniști, proruși și românofobi, pe de altă parte, sau, mai larg, proeuropeni și integraționiști, într-o perspectivă de abia întrezărită, în UE, pe de o parte, sau antieuropeni, prosovietici și CSI-ști, pe de alta; în fine, stataliști într-un stat în aparență unitar, în realitate, aflat în turbinca unei confederații.

E cunoscut adevărul că, în august 1991, atunci când s-a votat Declarația de Independență, s-a avut în vedere despărțirea, ruperea, independența de imperiul sovietic, de „imperiul răului”. De altfel, succesoarea im-

Pe fundalul expoziției aniversare

12 mai 2011. Participanții la Conferință în vizită la Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”

*Alexandru Bantș inaugurând Conferința Științifică
 Internațională „Revista «Limba Română» –
 două decenii în serviciul culturii naționale”*

„Limba Română” în timp

periului, prin invazia de astăzi a Ucrainei, prin distrugerea orașelor și satelor, a populației pașnice, precum și prin amenințarea *in extenso* a fostelor republici sovietice, azi state independente, prin menținerea trupelor militare rusești pe teritoriul statului neutru RM, membru cu drepturi depline al ONU, prin provocarea de conflicte interetnice sau de destabilizare a guvernării care nu îi este pe plac, demonstrează că și în continuare nu ar vrea să ne lase din gheare. Declarația de Independență din 1991 spune lucrurilor pe nume, afirmă clar și apăsat cine suntem, de unde ne tragem, ce limbă vorbim, cum să ne construim viitorul. Ținând cont de cele afirmate în Declarație, la 26.03.2013, dna prof. univ. dr. Ana Guțu, deputată la vremea respectivă în Parlamentul RM, solicită Curții Constituționale să clarifice dacă secvența subliniată din formularea „Limba de stat a RM este **limba moldovenească, funcționând în baza grafiei latine**”*** (art. 13 din Constituția republicii) poate fi echivalată și înlocuită cu sintagma „limba română”. Prin Hotărârea sa interpretativă nr. 36/05.12.2013 Curtea Constituțională a Republicii Moldova a dat un răspuns pozitiv.

La 17.09.2013, un grup din 5 deputați din Partidul Liberal solicitase CCM să recunoască Declarația de Independență a RM ca fiind valoric superioară Constituției RM, corelând formularea denumirii limbii oficiale (de stat) din art. 13 cu denumirea acesteia din actul juridic superior Constituției (cu cea din Declarația de Independență). La 15.10.2013, deputata Ana Guțu vine cu o completare la propria sesizare din 26.03.2013, solicitând CCM să confere Declarației de Independență statut de normă constituțională, consfințind astfel că limba de stat a RM este limba română (odată ce segmentul din definiția art. 13 „**limba moldovenească, funcționând în baza grafiei latine**” echivalează și poate fi înlocuit cu sintagma „limba română”). În fond, sesizările celor 5 deputați din Partidul Liberal au coincis cu cele solicitate de dna deputat A. Guțu. În urma unei ample dezbateri, fundamentări juridice și clarificări, CCM a dat un răspuns pozitiv, cu precizarea că substituirea va putea fi operată în actele legislative și normative numai după prezentarea și aprobarea acesteia prin votul deputaților în forul suprem.

Dat fiind că este vorba de o procedură tehnică de îndeplinire a Hotărârii nr. 36 din 05.12.2013 a Curții Constituționale a RM (CCM), adică de corelare a textului Constituției cu cel al Declarației de Independență din

1991, așa cum a statuat CCM prin respectiva decizie, la votarea în Parlament a proiectului de lege respectiv era necesară majoritatea simplă. Așa se face că, abia la aproape 10 ani de la decizia CCM privind prevalarea textului Declarației de Independență în raport cu cel al Constituției în vigoare, deputații din Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) au dezbătut decizia nr. 36/2013 a CCM în comisiile de specialitate și au reușit să treacă, în cele 2 lecturi din Parlament, înlocuirea în art. 13 din Constituție în vechea, anacronica și stânjenitoare formulare „Limba de stat a RM este limba moldovenească, funcționând în baza grafiei latine” cu mult dorita, mult așteptata, supla, eleganta, sclipitoare ca lumina înțelepciunii și a adevărului rostuire: **„Limba de stat a Republicii Moldova este limba română”**. Accentuăm: prin această rectificare Parlamentul nu a modificat Constituția (pentru care s-ar fi cerut votul a 2/3 din deputați), ci numai a adus textul alineatului (1) al art. 13 din Constituție în conformitate cu decizia CCM nr.36 din 05.12.2013 (procedură tehnică, pentru care era necesară o majoritate simplă de voturi).

Revista „Limba Română”, după cum spuneam mai sus, a supraviețuit anevoie timp de 33 de ani grelelor încercări la care a fost supusă. N numelui corect al limbii noastre i-au trebuit, la fel, să aștepte 33 de ani de la adoptarea legilor limbii pentru a putea să-și ocupe locul legitim în Legea Fundamentală și în toate actele legislative și normative, precum și în viața social-politică, administrativă, economică, instructiv-educativă, literar-artistică a republicii! De abia de aici încolo vom putea intra în legalitate și noi, toți cei care am utilizat cu ostentație ani de-a rândul nerecunoscuta de Constituție noțiune de ”limbă română”***.

A triumfat dreptatea? A biruit definitiv adevărul științific? Lupta pentru limba română, în mod firesc, va continua, deoarece e încă lung drumul până ea va deveni lege pentru toți cetățenii și va fi aplicată în toate sferile societății. Oricum, suntem totuși martori ai unei victorii... Or, introducerea numelui corect al limbii noastre în Constituție s-a făcut, întâi de toate, în numele celor care ani de zile au depus eforturi supraomenești pentru a lumina poporul cu lumina cea dreaptă a adevărului, cum specifica revista „Limba Română” încă în primul său număr, și, în al doilea rând, în memoria celor care au ars ca o torță pentru deșteptarea națională a românilor basarabeni, nord-bucovineni, herțeni, maramureșeni din Transcarpatia.

Să triumfe autoritatea legii, să troneze adevărul istoric și științific, pentru care atâția de lângă noi și-au pierdut cumpătul și suflarea!

Cinste, onor și recunoștință patrioților deputați care ne-au readus încrederea în dreptate! Nu ne mai putem umili pe noi înșine și a ne face de rușine în fața lumii.

Bucurați-vă, frați români basarabeni din RM, din Sudul Basarabiei, Bucovina de Nord și ținutul Herța și din varii locuri unde v-a vitregit destinul! De azi înainte, n-o să mai aibă nimeni temeiul să vă scindeze, după limba pe care o vorbiți, în două neamuri distincte: români și moldoveni.

Descrețiți-vă frunțile, frați români din Țară și de pretutindeni! Începând cu această inițiativă și strălucită victorie de etapă, să sperăm că toți românii basarabeni vor înțelege cine sunt, ce limbă vorbesc și cine le sunt frații lor adevărați. Și că, pentru aflarea adevărului, pentru a putea descuia lacătele sub care este tănuit cu bună știință, trebuie să perseverezi.

Bine ai venit cu numele tău corect în Constituție, neostoită, răscolitoare, zbuciumată limbă română! Să trăiești de-a pururi cu numele tău din veacuri, nemuritoare! Numai prin tine vom rezista, ne vom putea ține de frați și surori în cuget și-n simțiri și vom nemuri și noi.

* Sărmanul părinte Alexie Mateevici! A trebuit să apeleze, ca și noi într-o perioadă a obscurantismului militant, la subterfugiul salvator „limba noastră”, pentru că nici Domniei sale nu i se permitea să folosească sintagma „limba română”. „Reparația” au făcut-o, la peste vreo 70 și ceva de ani, compatrioții lui și marii noștri patrioți contemporani Grigore Vieru, Nicolae Dabija ș.a. prin expresia-cântec „Limba noastră cea română”.

** Constantin Tănase. Agresivitatea surogatului lingvistic. Revista „Limba Română”, nr. 1/1994, p. 19.

*** Secvența „funcționând în baza grafiei latine” fusese introdusă în proiectul legii privind conferirea statutului limbii oficiale (de stat) din vremea că proiectul legii privind revenirea la grafia latină nu va fi înaintat de oficialități spre dezbatere și adoptare în cadrul (atunci) viitoarei Sesiuni a XIII-a a Sovietului Suprem al RSSM de la finele lunii august 1989. Azi, când sintagma „limba română” intră pe cal alb în Constituție

cu cununa crinilor latini, sigur că secvența „funcționând în baza grafiei latine” (stângace și, în context, certată nițel și cu logica) este nelalocul ei (mai degrabă superfluă decât „desuetă”!).

**** De altfel, Comisia Europeană renunțase încă din 2008 să mai folosească noțiunea „limba moldovenească”, considerând-o neștiințifică și înlocuind-o cu cea corectă, „limba română”. Tot din 2008, Biblioteca Congresului American, sub presiunea dovezilor științifice invocate de filologi că nu există o „limbă moldovenească” diferită de cea română, suprimase codurile atribuite așa-zisei „limbi moldovenești” în standardul ISO 539, în locul lor întrebuițându-se codurile limbii române: *ro*, *ron* și *ru*.

Abstract

Welcome with the correct name in the Constitution, impertuous Romanian language!

Keywords: *law; article; Constitution; correct name of the language; Moldavian language; state language; Romanian language; collapse of the USSR; Declaration of Independence; second Romanian state; widespread corruption; economic crises; interethnic clashes; triumph of historical and scientific truth*

The Republic of Moldova, a former Romanian province, which was broken off in 1812 following the Russo-Turkish wars and annexed to the Tsarist Empire, and from 1940 and 1944 - to the USSR, has been a second formally sovereign and independent Romanian state since the collapse of the USSR in 1991. It is torn apart by widespread corruption, economic crises and interethnic clashes engineered by Moscow between native Romanian speakers and representatives of other ethnic groups, who, as a result of russification, solely speak Russian and are categorically opposed to naturalisation and learning the state language. Soviet ideologists called the language of the republic, 'Moldavian' in order to induce the misconception that it was a language other than Romanian in Romania, neighbouring countries, and the diaspora, and that Moldavians were a nation distinct from Romanians. In this way, it appeared in the 1994 Constitution of the Republic holding the inappropriate term, 'Moldavian language'. The Constitutional Court (CC) has argued since 2013 that it was legitimate to replace the term, 'Moldavian language' in the Constitution with the correct, 'Romanian language'. The decision to change its name in the Constitution and other laws and regulations rests, following the CC decision, with the Parliament. Ten years after the CC decision, the Moldavian Parliament recently decided, by a simple majority of votes (58 out of 101), to include in the Constitution the wording, 'The state language of the Republic of Moldova is Romanian'. For the first time since 1812, the historical and scientific truth about the correct name of the language has triumphed.

Un act important

Academia Română salută hotărârea Parlamentului Republicii Moldova de adoptare a sintagmei „limba română” ca denumire a limbii oficiale în Republica Moldova

Academia Română salută hotărârea adoptată de Parlamentul Republicii Moldova, în data de 16 martie 2023, pentru impunerea sintagmei „limba română” ca denumire a limbii oficiale în toate domeniile vieții culturale și științifice, precum și în toate documentele legislative și administrative.

Fundamentată științific, susținută cu argumente incontestabile, sintagma „limba română”, clară și univocă, spre deosebire de celelalte denumiri vehiculate până în prezent („limbă moldovenească”, „limbă de stat”, „limbă oficială” sau „limbă maternă”), pune pregnant în evidență legăturile istorice și culturale existente dintotdeauna între românii trăitori de o parte și de cealaltă a Prutului, legături bazate pe origine, pe istorie și pe aspirații comune.

Adoptarea hotărârii Parlamentului Republicii Moldova de impunere a sintagmei „limba română” în învățământ, în știință și cultură, în administrație și justiție reprezintă un act important, un semnal decisiv în vederea recunoașterii în plan european a unității noastre culturale. În același timp, această hotărâre implică aprofundarea colaborării dintre Academia Română și Academia de Științe a Republicii Moldova, întrucât apărarea, cultivarea și promovarea limbii și literaturii române, a istoriei naționale este obiectiv statutar principal pentru cel mai înalt for științific, cultural și de consacrare din țara noastră.

Biroul Prezidiului Academiei Române

București, 20 martie 2023

Abstract**AN IMPORTANT ACT. The Romanian Academy welcomes the decision of the Parliament of the Republic of Moldova**

Keywords: Romanian Academy; Romanian language; “Moldovan language”; cultural unit; promotion of Romanian language and literature; scientific cooperation

The Romanian Academy acknowledges the Decision of the Parliament of the Republic of Moldova to adopt the wording “Romanian language” in its constitution. A historically validated and supported by indisputable arguments, this decision emphasizes the ties between the Romanians on one side and the other of river Prut and will stimulate further collaboration in the linguistic, literary and cultural fields.

Decizie istorică

Declarația președintelui AȘM în contextul votării de către Parlamentul Republicii Moldova, în lectura a doua, a proiectului de lege cu privire la statutul limbii române

La 16 martie 2023, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat decizia prin care sintagma „limba română” se introduce în toate actele legislative, inclusiv în Constituție, renunțându-se la formulările „limba moldovenească” „limba de stat”, „limba oficială”, „limba noastră”.

În sfârșit, s-a instituit un act juridic, de mult așteptat, de confirmare a adevărului științific cu privire la denumirea limbii vorbite în Republica Moldova – *limba română* –, pentru care Academia de Științe a Moldovei a pledat în permanență și insistent prin diversele sale Declarații, Adresări, Hotărâri și în conferințe științifice.

Felicităm deputații care și-au dat votul pentru legiferarea adevărului științific și juridic privind *limba română* în spiritul Declarației de Independență a Republicii Moldova, prioritatea căreia a fost decisă de către Curtea Constituțională.

Considerăm că această hotărâre istorică constituie un act de recunoștință față de toți oamenii de știință și de cultură, scriitori, cadre didactice, doctoranzi, studenți care au luptat pentru promovarea adevărului științific privind limba vorbită în spațiul basarabean și pentru acordarea acesteia a statutului de limbă de stat.

La fel ca în anii precedenți, Academia de Științe a Moldovei va organiza manifestări științifice consacrate Zilei Limbii Române, zilei de naștere a poetului național Mihai Eminescu, Zilei Naționale a Culturii, susținând, totodată, procesele de integrare europeană a Republicii Moldova, căreia Consiliul European, la 23 iunie 2022, i-a acordat sta-

tutul de țară candidat pentru aderare la Uniunea Europeană – fapt care va fortifica dezvoltarea relațiilor de cooperare între culturi, oamenii de știință din Europa și din întreaga lume, pentru care AȘM a pledat în permanență.

**Acad. Ion TIGHINEANU,
președintele Academiei de Științe a Moldovei,
membru al Consiliului Științific Internațional**

Abstract

HISTORICAL DECISION. Statement of the president of ASM

Keywords: *Parliament; historical decision; Constitutional Court; Romanian language; scientific conferences and events*

The article confirms the support of the Academy of Sciences of the Republic of Moldova in favour of the Decision of the Parliament of the Republic of Moldova to adopt the name of the Romanian language in its constitution. It is a legal act of historical importance for which the scientific community advocated in numerous meetings where the necessity of legislating the Romanian language was affirmed.

Ioan-Aurel POP

Patria noastră, limba română

I.-A.P. – președintele Academiei Române, profesor și rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Autor și coautor a peste 80 de cărți, tratate și manuale și a peste 700 de studii și articole, mai recente fiind *Istoria României moderne* (2019); *De la romani la români. Pledoarie pentru latinitate* (2019); *Istoria ilustrată a românilor pentru tineri* (2018); *Istoria, adevărul și miturile* (2018). Doctor Honoris Causa al 10 universități din țară și de peste hotare. Membru al unor academii și societăți savante străine, între care Academia Europeană de Știință și Artă de la Salzburg (Austria), Academia Națională Virgiliană din Mantova (Italia), Ateneo Veneto din Veneția (Italia), Academia Europeană de Științe, Arte și Litere din Paris (Franța) ș.a.

Aflu cu bucurie că, în sfârșit, după mai bine de trei decenii de la căderea Uniunii Sovietice, limba română devine și prin Constituție limba oficială a Republicii Moldova, în locul invenției politice ridicole numite „limba moldovenească”. Este o mare victorie a spiritului liber și un mare succes îndreptat contra imperiului de la răsărit, care ne-a disprețuit, ne-a împrăștiat și ne-a ciuntit mereu. Din această împlinire, se pot trage mai multe învățăminte.

Este foarte bine să ne vorbim limba și s-o prețuim, dar nu este destul. Este nevoie s-o și cunoaștem și nu oricum, ci corect și s-o apărăm. Limba, ca și poporul care o folosește, are nevoie să fie conservată, protejată, ferită de intruziuni nefirești, ocrotită părintește. Sunt țări civilizate și respectabile care dispun de legi de apărare a limbii, de limitare a „poluării” ei, de încurajare a specificului ei genuin. Limba maternă o primim cu toții, din fericire, de la mamele noastre, dar faptul acesta nu este suficient pentru prosperitatea și perenitatea ei, nici pentru exprimarea noastră corectă. Dacă mama sau tata au fost profesori de limba română nu devenim, din păcate, și noi experți în limba română. După ce învățăm să vorbim, avem nevoie de educație întru limbă, de studiul sistematic al limbii și apoi al literaturii. Dacă nu învățăm la școală limba și literatura

română, rămânem cu un mare handicap în lumea pe care o trăim. Este drept că generații întregi de români analfabeți au păstrat limba ca pe o comoară de preț și au transmis-o copiilor, nepoților și strănepoților, dar astăzi acest lucru nu mai este de ajuns. Educația întru limbă și literatură română, însoțită de studiul latinei, al istoriei, al geografiei, ne scoate din ignoranță și ne proiectează în comunicare și dialog. Educația ne impune obiceiul lecturii, fără de care limba noastră slăbește, sărăcește, se pervertește. Prin urmare, este nevoie să studiem gramatica și literatura română, să pătrundem tezaurul literaturii române, să citim mereu creațiile literare românești și universale, în primul rând în românește. Numai așa se dobândește simțul sănătos al limbii și numai așa cuvintele se înlănțuie armonios, frumos, atractiv și firesc. Nu întâmplător a scris poetul: „Limba noastră-i limbă sfântă!”, lucru de care, după cum se vede, am cam uitat în vremurile din urmă. În debutul ciclului său de romane, numit al Comăneștenilor, Duiliu Zamfirescu scria un motto semnificativ, azi complet uitat: „Suntem datori să citim în limba noastră. Popoarele mari nici nu cunosc alte limbi”. Faptul că nu suntem un popor mare, așa cum ne consideram imediat după Marea Unire, nu ne scutește însă de cunoașterea limbii române; altminteri, în curând, nu vom mai fi nici mari și nici mici, ci nu vom mai fi deloc.

Emil Cioran, care nu fusese întotdeauna darnic cu poporul din care făcea parte, a scris la un moment dat o frază extraordinară, azi uitată: „Să treci de la limba română la limba franceză e ca și cum ai trece de la o rugăciune la un contract”. Cuvintele acestea cu valoare maximă nu demonstrează, până la urmă, altceva decât o dragoste nețărmurită a marelui gânditor (aflat cândva „pe culmile disperării”) față de limba română. Dragostea aceasta ar trebui să ne caracterizeze pe noi, toți românii. Emil Cioran, devenit francez prin adopție, a refuzat timp de circa cinci decenii să vorbească românește, dar în ultimele zile ale vieții a fost copleșit de o intempestivă întoarcere involuntară la rădăcini. Vedeă aieva până și jandarmii unguri cu pană de cocoș la chipiu, aceia care i-au terorizat copilăria sa dintr-un colț de Transilvanie încă înstrăinată. Deși uitase cuvintele franțuzești și nu mai putea spune în mod coerent cine era și ce făcuse în viață, Cioran a început să vorbească, dintr-odată, în limba Eminescului. Specialiștii spun că revenirea la limba maternă ține de fenomenul uitării, definitoriu pentru demența senilă de tip Alzheimer, care-l cuprinsese pe marele filosof. Faptul că

boala, încetul cu încetul, îți confiscă amintirile în ordinea lor inversă (mai întâi din prezent, apoi dinspre trecutul apropiat etc.), este, pe cât se pare, dovedit, dar revenirea la limba maternă, în cazul de față, ajunge să fie mai mult decât o manifestare patologică. Este o întoarcere formală acasă a fiului rătăcitor, o întoarcere la esențele din care acesta își trăsesese seva și care îi imprimaseră pentru eternitate în subconștient ideea că patria sa originară era limba română. Nu este nimic de mirare aici. Toți marii creatori români, de la cronicari la Dimitrie Cantemir și de la Mihail Kogălniceanu la Nichita Stănescu, definiseră patria prin limbă: patria lor fusese limba română.

Emil Cioran lipsise din patria tangibilă – aceea cu pământ, cer, râuri, poieni, rude, case – o viață întreagă, dar păstrase mereu în suflet, într-un loc ascuns, patria spirituală, adică limba română. Aprecierea ei de către filosof se vede și din fraza comentată mai sus. Valoarea adevărului acestui citat este una pur sentimentală. Toate limbile materne sunt, pentru fiecare dintre vorbitorii lor, universuri neprețuite. Limba română nu este o limbă excepțională între limbile pământului, dar pentru noi, românii, ea este specială, dintr-un motiv foarte simplu: este a noastră.

Fără să ne lăudăm, trebuie să constatăm că limba română este cea mai răspândită limbă maternă din sud-estul Europei, pentru că are cel mai mare număr de vorbitori dintre toate limbile din regiune. Acest aspect cantitativ este însoțit de o calitate a literaturii române de cea mai mare importanță. Ca să percepem toate aceste lucruri, avem nevoie de cunoștințe, de acumulari, de exercițiu, adică de studiu neobosit. Acest fapt al iscodirii și cercetării permanente nu este nimic neobișnuit, pentru că face parte din esența umană.

În această lume ciudată ne pasc felurite primejdii, ca indivizi și ca grup etnic ori popor. Asemenea primejdii sunt risipirea neamului (câte neamuri nu s-au risipit pe lumea asta!), pierderea fărâmelor de românități prin lume, înstrăinarea fiilor și fiicelor noastre, care se pripășesc prin alte locuri de ispititor belșug și uită treptat nu numai de vatră, dar și de limbă. În anii din urmă, prin drumurile mele, întâlnesc tot mai des români care nu mai știu românește, chiar dacă au nostalgia locurilor de obârșie a familiei lor și chiar dacă mai cred – unii – că patria lor este limba română. Oricum, limba noastră este viața noastră ca națiune și

este bine să nu uităm aceasta niciodată. În final, îl evocăm pe George Călinescu, acela care l-a nemurit pe Mihai Eminescu: „Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet, pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va veșteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”. Prin Eminescu și prin limba română avem certitudinea că – în ciuda vieții individuale trecătoare și a nimicniciei noastre – neamul acesta va viețui cât Pământul. Câtă vreme mai locuim în limba română – „ca un fagure de miere”, cum scria Poetul – înseamnă că avem încă o patrie română, oriunde ne-am afla.

Abstract

Our Homeland, the Romanian Language

Keywords: *Romanian Language; Official Language; Romania and Moldova; language and Romanian unity*

The decision regarding the consitutional name of the Romanian language, not Moldavian, is an occasion for the author to acknowledge the role of the language in Romania's history. Romanian is the most eastern neolatin language of Europe and is very similar to Italian, Spanish, French and Portuguese. The Romanian language was a key element of the national identity for the ethnic Romanians throughout the last century.

This determined many historians and writers to state that the homeland of Romanians was their language. A simple sentence of the poet Nichita Stănescu reflects this: "Patria mea este limba română" ("My homeland is the Romanian language").

Lumiņa BOTOȘINEANU Florin-Teodor OLARIU

Știință, politică și adevăr

L. B. – cercetător științific principal dr. la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române – Filiala Iași, în cadrul Departamentului de dialectologie și sociolingvistică.

F.T.O. – cercetător științific principal dr. la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române – Filiala Iași, în cadrul Departamentului de dialectologie și sociolingvistică.

*Motto: „Veți cunoaște adevărul,
și adevărul vă va face liberi”*

(Ioan 8:32)

Membrii Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române – Filiala Iași salută cu bucurie și firească satisfacție decizia luată de Parlamentul Republicii Moldova pe data de 16 martie a.c. și promulgată de Președintele Maia Sandu la 22 martie a.c. cu privire la adoptarea denumirii „limba română” în locul variantelor folosite anterior în legislația referitoare la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova – act de dreptate care consfințește un adevăr științific demonstrat în mod recurent de specialiști de marcă din lingvistica românească și europeană.

În privința statutului limbii vorbite în Basarabia, cele mai autorizate rămân, pentru lumea științifică, analiza întreprinsă, într-un cadru adecvat, romanic, de Alf Lombard asupra românei caracterizate drept „la lingua romanza meno fissata” (Lombard 1959), apoi comunicarea susținută de Carlo Tagliavini la același Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (ediția a VIII-a, Flo-

rența, 1956) și care conține chiar în titlu întrebarea, cumva ironică, *Una nuova lingua letteraria romanza? Il Moldavo* (Tagliavini 1959) sau, în aceeași perioadă, cercetarea lui Klaus Heitmann, intitulată sugestiv *Rumänische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien (die sogenannte moldauische Sprache und Literatur)* (1965), toate aceste voci probând cu argumentele istoriei limbii totala lipsă de fundament a conceptului de „limbă moldovenească”. Dar cel care s-a pronunțat asupra subiectului în chestiune în formule ce pot fi considerate definitive din mai multe puncte de vedere a fost reputatul om de știință român de origine basarabeană Eugeniu Coșeriu: „A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie; din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural.” (Coșeriu 1994: 25).

Cercetările lingviștilor menționați și ale atâtor generații succesive de lingviști străini sau români, de pe ambele maluri ale Prutului, între care îi menționăm cu gratitudine și reverență pe predecesorii noștri ieșeni Dumitru Irimia, Stelian Dumistrăcel sau Adrian Turculeț, au contribuit la promovarea adevărului științific cu privire la realitatea lingvistică din Republica Moldova și, deopotrivă, la consolidarea sentimentului de apartenență la același spațiu lingvistic și cultural. Una dintre cele mai remarcabile (și de folos!) inițiative științifice în acest sens a fost organizarea de către un grup de lingviști de pe ambele maluri ale Prutului (în frunte cu profesorul Dumitru Irimia) a Conferinței Naționale de Filologie „Limba română azi”, manifestare științifică ce a reușit, pe parcursul celor 10 ediții desfășurate între anii 1991 și 2006, să adune la un loc atât specialiști din mediul academic, cât și profesori de liceu din România, Republica Moldova și Ucraina, în scopul promovării adevărului științific cu referire la denumirea limbii oficiale utilizate la est de Prut. Cu consecvență, la toate edițiile conferinței a fost reiterată poziția conform căreia „limba română [vorbită în Basarabia] este unica reprezentantă actuală a latinității orientale, oriunde ar fi întrebuințată ca limbă de stat, limbă de cultură, limbă de comunicare” (*Limba română azi* 2006: 7), această poziție venind, de altfel, în completarea Declarației Adunării Generale a Academiei de Științe a Republicii Moldova din

28 februarie 1996, în care se afirma clar că „denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este LIMBA ROMÂNĂ”.

Deși la nivelul imaginii de sine a comunității de românofoni basarabeni, constrânși (sau măcar influențați de contextul sociopolitic) a-și asuma diferențele dialectale firești, exacerbate în detrimentul elementului comun covârșitor, ca pe tot atâtea dovezi ale individualității lor etnice și lingvistice în raport cu românitatea, s-au produs în timp unele mutații, limba vorbită în Basarabia a fost și a rămas limba română cu sau fără un act oficial, chiar și atunci când, sub ingerința politicului, s-a refugiat la nivelurile dialectal și popular, așa cum remarca, între alții, profesorul A. Turculeț (1995: 50): „oamenii simpli, în special țăranii, sunt cei care au păstrat limba română de pe teritoriul fostei URSS”.

Desigur că bilingvismul (relativ totuși în mediul rural) a imprimat limbii române din Basarabia un anumit specific, identificabil mai ales la nivel lexical, în topică și sporadic și în fonetică – cu mențiunea că cele mai multe dintre aceste trăsături, mai cu seamă cele din domeniul lexicului (afectat aproape exclusiv în zona lui periferică), pot fi pasagere (și se află deja în recul), pe sistem flux și reflux (cf. Dumistrăcel et al. 1992) –, dar cu adevărat decisive din acest punct de vedere sunt elementele cele mai stabile ale sistemului limbii, în primul rând nivelul morfologic, apoi fonetica și, nu în ultimul rând, vocabularul fundamental. Ce pot face, în fond, câteva *cleioance*, niște *sărnicice* și vreo doi *baistruci*? (cf. Coșeriu 1994: 19). În mod evident, nimic relevant la nivel structural și cu atât mai puțin la nivel genealogic atunci când vine vorba despre identitatea limbii române vorbite în stânga Prutului – una și aceeași cu româna vorbită în tot spațiul dacoromânesc.

Într-adevăr, analizând *Atlasul lingvistic român I* (realizat în baza unor anchete efectuate în perioada 1929–1938), putem observa, în afara hărților care atestă distribuția bipolară, de tip nord-sud, a dialectului dacoromân (cu isoglose ce se continuă, firească, și dincolo de Prut), existența unor hărți remarcabil de unitare din punct de vedere lingvistic, precum cele referitoare la elemente din fondul principal lexical al românei (*creieri, deget, dinte, genunchi, inimă, măsea, mână* – cu excepția unei arii vestice restrânse unde apare *brâncă* –, *ochi, picior, piele, piept, sânge, unghie, ureche; cărunț, sănătos; beau, mă doare, iau, mănânc, spun, tușesc, țin, visez* etc.; cf. și Dumistrăcel, Botoșineanu 2018: passim). În același timp, eforturile

în direcția cunoașterii realiste a statutului graiurilor de tip moldovenesc de la est de Prut, prin cercetări orientate spre registrele funcționale ale dialectofonilor din această regiune (decelabile prin analiza unor etno- și sociotexte înregistrate în perioada 1960–1964 și publicate, între 1969 și 1981, în completarea *Atlasului lingvistic moldovenesc*), au condus la rezultate concludente în legătură cu continuitatea lexicului privitor la ocupații primordiale, precum cultura și prelucrarea grâului, din zona transcarpatină, apoi la est de Carpați, în Trasnistria și mai departe, până în Primorie (ne referim aici la studiul exemplar al profesorului Stelian Dumistrăcel inspirat intitulat „*Graiul pâinii*” în lumina „*lingvisticii integrale*” coșeriene; vezi Dumistrăcel 2003: passim).

Cât privește limba standard din Republica Moldova, odată cu recuperarea de către aceasta a tuturor funcțiilor sale sociale și culturale, constatăm că s-au conturat premisele „evoluției variantei basarabene în sensul identificării ei cu varianta moldovenească a românei standard”, preconizată de profesorul A. Turculeț (1993: 187) în urmă cu 30 de ani. Rezultatele acestei evoluții se pot observa cu ușurință la ora actuală atât la „nivelul străzii” – cu preponderență în vorbirea tinerilor –, cât și în limba utilizată în mass-media; în ambele cazuri, diferențele lexicale, dar și cele fonetice față de româna standard vorbită în dreapta Prutului tind să se diminueze în mod constant. Această situație reprezintă rezultatul acțiunii cumulative a doi factori: a) pe de o parte, diminuarea („refluxul” – Dumistrăcel et al. 1992) a importanței limbii ruse la nivel societal (mai ales în rândul tinerei generații); b) pe de altă parte, orientarea centripetă – asumată ca atare! – în raport cu limba română standard a celor mai importante două instituții cu rol hotărâtor în impunerea uzului lingvistic într-o comunitate: școala și mass-media. În aceste condiții, se poate afirma că, dincolo de evidența adevărului științific, recenta decizie a Parlamentului Republicii Moldova are de partea sa inclusiv o adecvare *de facto* la realitatea sociolingvistică existentă în teren, mai precis la imaginarul lingvistic (înțeles aici ca orizont de așteptare) al majorității populației cu referire la subiectul supus legiferării – cel al denumirii limbii folosite la est de Prut. Din acest punct de vedere, situația astfel creată reprezintă o conjunctură fastă pentru luarea unei decizii de politică lingvistică cu o asemenea încărcătură simbolică, moment pe care Legislativul de la Chișinău a știut să nu-l mai rateze de data aceasta.

Bibliografie

Coșeriu 1994: Eugeniu Coșeriu, *Latinitatea orientală*, în „Limba Română” (Chișinău), IV, nr. 3, p. 10–25.

Dumistrăcel 2003: Stelian Dumistrăcel, „Graiul pâinii” în lumina „lingvisticii integrale” coșerieni, în „Limba Română” (Chișinău), XIII, nr. 4–5, p. 118–131.

Dumistrăcel et al. 1992: Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Valentina Corcimari, Ion-Horia Bîrleanu, *Împrumuturi lexicale rusești în graiurile de la est de Prut: flux și reflux*, comunicare la al VII-lea Simpozion Național de Dialectologie, organizat de Institutul de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti” (București, 15–17 octombrie 1992).

Dumistrăcel, Botoșineanu 2018: Stelian Dumistrăcel, Luminița Botoșineanu, *Dialectologie et géographie linguistique concernant les parlers roumains en Moldavie et Bucovine*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, LVIII, p. 57–71.

Heitmann 1965: Klaus Heitman, *Rumänische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien (die sogenannte moldauische Sprache und Literatur)*, în „Zeitschrift für romanische Philologie”, 81, H. 1–2, S. 102–156.

Limba română azi 2006: *Limba română azi. Lucrările Conferinței Naționale de Filologie „Limba română azi”, ediția a X-a, Iași–Chișinău, 3–7 noiembrie 2006*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007.

Lombard 1959: Alf Lombard, *La lingua letteraria meno fissata: il rumeno*, în vol. *VIII Congresso Internazionale di Studi Romanzi (Firenze, 3–5 aprile 1956): Atti*, Firenze, Sansoni, p. 283–286.

Tagliavini 1959: Carlo Tagliavini, *Una nuova lingua letteraria romanza? Il Moldavo*, în vol. *VIII Congresso Internazionale di Studi Romanzi (Firenze, 3–5 aprile 1956): Atti*, Firenze, Sansoni, p. 445–452.

Turculeț 1993: Adrian Turculeț, *Variantele regionale ale românei standard*, în „Fonetice și dialectologie”, XII, p. 179–198.

Turculeț 1995: Adrian Turculeț, *Limba română din Basarabia*, în vol. *Limba română și varietățile ei locale*, București, Editura Academiei Române, p. 97–112.

Abstract

Science, Politics and Truth

Keywords: Romanian language; scientific truth; linguistic arguments; Republic of Moldova

Successive generations of Romanian and foreign linguists have proved, with the arguments that the history of the language provides, the lack of any scientific basis for the concept of the “Moldovan language”, an eminently political construct, forged by interests opposed to truth and reality. The paper reviews the most authoritative opinions in this regard and celebrates the act of justice represented by the decision of the Parliament of the Republic of Moldova by which the phrase “Romanian language” replaces the previous variants - inaccurate, ambiguous, generalizing or simply false.

Teo CHIRIAC

Ușa de intrare în Veșnicie

T.C. – poet, eseist, președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, redactor-șef al *Revistei literare*. Cărți: *Lucrare de control* (1987); *Salonul 33* (1989); *Critica irațiunii pure* (1986); *Monstrul Sacru* (Scările lui Teo) (2009); *Cer lângă Cer* (2011); *Sufletul meu de până la Big Bang* (2016); *Fricțiunea dintre totul și nimic* (Teofanii, în format A4) (2019).

Adoptarea hotărârii Parlamentului Republicii Moldova, în data de 16 martie 2023, pentru impunerea sintagmei „limba română” ca denumire a limbii oficiale, precum și promulgarea prezentei hotărâri prin Decretul prezidențial din 22 martie 2023 au pentru noi, românii basarabeni, o importanță istorică.

Limba Română – limba în care ne naștem, în care visăm, iubim, făurim și ne stingem – este la fel de vitală pentru noi, precum e lumina pentru ochi, aerul pentru plămâni și sângele pentru inimă. Mai mult decât atât: frumosul, binele și adevărul, exprimate cu ajutorul cuvintelor, ne purifică ființa și ne înalță sufletul.

Scriind și vorbind corect și frumos Limba Română, demonstrăm lumii întregi (dar, mai întâi, ne demonstrăm nouă înșine) că existăm și că aparținem – geografic, istoric, spiritual – unui spațiu sacru: spațiul neamului românesc.

Vorbind și scriind românește, omul de litere, artistul de teatru, profesorul de la catedră – cu toții transmitem viitoarelor generații valorile noastre perene, cultura, arta și literatura, contribuind la îmbogățirea patrimoniului cultural european și universal.

Limba Română oferă tuturor vorbitorilor săi câte un bon de tezaur spiritual. Asemeni

talanților biblici, acest bon de tezaur urmează să-l înmulțim cu hărnicie, cu dragoste și sfințenie. Căci, în lipsa lui, ne putem trezi, la un moment dat, fără identitate, fără neam, fără țară... Iar fără toate acestea, ce rost ar mai avea existența noastră în lume?

Limba Română este limba noastră maternă. Cu ea și prin ea comunicăm, peste vremuri, cu strămoșii, cu astrele, cu Dumnezeu. Limba Română este ușa prin care putem intra în Veșnicie. Să nu uităm: de fiecare dintre noi depinde dacă vom fi muritori sau nemuritori!

Chișinău, 27 martie 2023

Abstract

The entrance door to Eternity

Keywords: *Eternity; Romanian language; Bessarabian Romanians; culture; art; literature; heritage; identity; nation; mother tongue; communication*

The adoption of the decision to name Romanian as the official language in Republic of Moldova has historical importance for Bessarabian Romanians as the language is vital to their being and belonging to the Romanian nation. By writing and speaking Romanian beautifully, they pass on their values, culture, art, and literature to future generations and contribute to the enrichment of the cultural heritage. The Romanian language is their mother tongue, allowing them to communicate with ancestors, stars, and God, and is the door through which they can enter Eternity.

Gheorghe CHIVU

Adevărul ar trebui să învingă totdeauna

Gh.C. – prof. univ. dr., Catedra de limba română a Facultății de Litere de la Universitatea din București, cercet. șt. gr. I la Institutul de Lingvistică „I. Iordan – Al. Rosetti” și la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. Membru corespondent al Academiei Române din 2010. Membru titular din 2023. Coordonaorul programului de cercetare „Enciclopedia literaturii române vechi” (Institutul „G. Călinescu”, București). Colaborator și autor a numeroase monografii, dicționare și ediții, multe apărute la Editura Academiei Române, precum *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)* (1997), *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)* (1992), *Codez Sturdzanus* (1993), *Institutiones linguae Valachicae. Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină* (2001), *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române* (2008).

Parlamentul Republicii Moldova a decis, prin hotărârea adoptată în ziua de 16 martie, să impună utilizarea sintagmei „limba română” ca denumire a limbii oficiale în toate domeniile vieții culturale și științifice, în toate documentele legislative și administrative, inclusiv în Constituție.

Este, formal, o simplă, o târzie, dar necesară impunere a deciziei Curții Constituționale a Republicii, emisă în urmă cu un deceniu, decizie cu caracter obligatoriu pentru toate instituțiile statului și în toate domeniile de activitate, a cărei punere în aplicare a fost mereu amânată. Hotărârea adoptată acum constituie însă în fapt un act de importanță majoră, fiind parte a unui proces inițiat odată cu revenirea la scrisul cu litere latine în spațiul românesc din stânga Prutului.

Grafia cu litere latine, impusă în anul 1989 în locul scrisului cu litere rusești, repeta, la scara istoriei românității, actul revoluționar de înlocuire, în scrisul românesc, a alfabetului chirilic cu alfabetul latin original, prin acțiunea învățaților iluminiști din epoca de început a modernității noastre. Conștient de valoarea culturală majoră a acestui act, Petru Maior nota, în 1819: „De câte ori mi s-au

întâmpat mie, de îndoindu-mă de vrun cuvânt, oare latinesc este, cât l-am scris cu slove sau litere latine, îndată cu strălucire i se văzu latina lui față și părea că râde asupra mea de bucurie că l-am scăpat din sclavie și de calicele chirilicești petece.” (*Dialog pentru începutul limbei române*). Parafrazarea acestei notații, pentru raportarea la realități aparținând vremurilor noastre, este oricând posibilă și la fel de relevantă ca în urmă cu două secole, întrucât prin impunerea alfabetului latin limba literară utilizată în Republica Moldova a devenit și formal, nu doar prin caracteristicile structurale și prin istoria ei, identică cu limba oficială utilizată în Țară.

Importantă și întru totul relevantă pentru punerea în evidență a apartenenței limbii vorbite de populația majoritară din Republica Moldova la trunchiul limbii române, de care izolarea forțată, timp de aproape două secole, nu a reușit să o desprindă, grafia cu litere latine impusă în 1989 nu a putut însă împiedica (și, poate, tocmai de aceea, a dus la) crearea și apoi (la) utilizarea a numeroase sintagme pentru ascunderea acestui adevăr incontestabil. „Limba moldovenească”, „limba de stat”, „limba maternă”, „limba oficială” sau „limba noastră”, cele mai multe voit ambigue ca interpretare, urmăreau toate ascunderea, din rațiuni evident politice, a adevărului științific. Chiar afirmarea, pe baze cu totul fanteziste, a priorității temporale a așa-numitei „limbi moldovenești” față de limba română („limba moldovenească” este chiar mama limbii românești, afirma, în 2003, Vasile Stati) era tot o încercare de negare a identității de origine, de structură și de utilitate culturală a limbii vorbite de românii trăitori în stânga Prutului cu aceea utilizată în România.

Identitatea românească a limbii vorbite în Republica Moldova a fost susținută decenii la rând, cu argumente incontestabile, lingvistice, istorice și culturale, de specialiști de prestigiu în cadrul mai multor manifestări științifice, organizate la București, în cadrul Secției de Filologie și Literatură a Academiei Române, la Chișinău, la Iași sau la Timișoara, în cadrul unor congrese și conferințe internaționale ale filologilor români. Intervenții numeroase, semnate de mari personalități ale lingvisticii românești și europene (între care Eugen Coșeriu, Marius Sala, Silviu Berejan, Grigore Brâncuș, Alexandru Niculescu) au adus constant în atenția publicului adevărul știut de toți, dar ignorat de unii po-

liticieni. Au fost tipărite și apoi reeditate volume de studii (între care *Limba română este patria mea*, Chișinău, 1996, *Unitatea limbii române cu privire specială la Basarabia și Bucovina*, București, 2004). Publicații periodice diverse, între care un loc distinct îl ocupă revista „Limba Română”, înființată la Chișinău în anul 1991, au abordat și ele constant problema românității limbii oficiale din Republica Moldova.

În acest context, impunerea sintagmei „limba română”, clară și univocă, spre deosebire de celelalte denumiri vehiculate până în prezent din rațiuni și cu intenții politice evidente („limba moldovenească”, „limba noastră”, „limba de stat”, „limba maternă” sau „limba oficială”), consfințește unitatea lingvistică existentă în spațiul românității răsăritene. O unitate bazată pe origine, pe istorie și pe aspirații comune ale românilor care au trăit și trăiesc de o parte și de alta a Prutului. Unitate pe care despărțirea temporară de trunchiul original, impusă de imperiul țarist (în anul 1812), apoi de cel sovietic (în anul 1940), și intensă politică de deznaționalizare impusă de noii stăpânitori nu au putut să o anuleze.

Impunerea, prin recenta hotărâre a Parlamentului, a sintagmei „limba română” pentru denumirea limbii oficiale din Republica Moldova în toate domeniile vieții culturale și științifice, în învățământ, în administrație și în justiție reprezintă și un semnal decisiv pentru recunoașterea în plan european a unității noastre culturale. În cele două state, România și Republica Moldova, constituite în momente istorice bine cunoscute și funcționând acum ca unități statale distincte în spațiul romanității orientale, se vorbește o singură limbă, limba română.

Abstract

The truth should always win

Keywords: Romanian language; literary language; cultural unit; linguistic unit

The adoption of the “Romanian language” as the name of the official language of the Republic of Moldova ends a process, initiated in 1989 with the approval of the Latin alphabet, and reflects the linguistic unity of the Romanian speakers.

Adrian Dinu RACHIERU

Despre patriotismul limbii

A.D.R. – prof. univ. dr.,
actualmente pensionar.
Dintre volumele publicate
(peste 30): *Elitism și
Postmodernism* (1999); *Bătălia
pentru Basarabia* (2000);
Alternativa Marino (2002);
Legea conservării scaunului
(roman, vol. I, II) (2002, 2004);
Globalizare și cultură media
(2003); *Nichita Stănescu – un
idol fals?* (2006); *Eminescu
după Eminescu* (2009); *Poeți
din Basarabia* (antologie
critică) (2010); *Ion Creangă.
Spectacolul disimulării* (2012);
Con-viețuirea cu Eminescu
(2013); *Romanul politic și
pactul ficțional (I)* (2015);
Polemici de tranziție (2016);
*Romanul politic și pactul
ficțional (II)* (2018); *Cercul
doctinian*, ediția a II-a (2020);
Politică și canon literar (2021);
Voci din exil (2022).

„Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este
stăpâna noastră”

(M. Eminescu)

„I s-a făcut dreptate limbii române”, spune dl Alexandru Bantoș, lansând invitația la dez-bateri (ca dovadă: prezentul grupaj) privind recentul Act legislativ al Parlamentului de la Chișinău care obligă un șir de „substituiri”: limba română va înlocui sintagme de mare circulație (*limba moldovenească, limba noastră, limba maternă, limba de stat* etc., folosite, de lungă vreme, ca jenante alibiuri). Problema, judecând sociologic, dincolo de rafalele de entuziasm, cere chestionarea contextului (ca ramă geopolitică), având multiple implicații; simpla înlocuire (de importanță istorică!) nu rezolvă problemele legate de starea limbii și de soarta ei, supusă atâtor amenințări, externe și interne, inclusiv proasta ei folosire.

*

Istoric de formație, respingând discursul demitizant al „școlii” Boia, academicianul Ioan-Aurel Pop ne-a dăruit recent o carte pe care ar trebui să o citim cu toții. Și să o recitim.

Președintele Academiei Române face, în *Veghea asupra limbii române* (Editura Litera, 2020), apologia limbii, apărând cu cerbicie zestrea noastră de valori și trăgând un binevenit semnal de alarmă. Fiindcă Limba, acceptând aluviunile ideomatice, ne protejează memoria identitară; ea ne-a ținut laolaltă, ea e bogăția noastră; trebuie, așadar, să o cinștim și să o iubim, veghind-o, alungând indiferența lăbărțată nemilos, iresponsabil. Până la urmă, starea limbii exprimă chiar starea națiunii. Și azi, constatăm, ea e batjocorită. Și trebuie să ne întoarcem, mereu, la Eminescu, reamintind că, pentru marele poet și gazetar, limba era „măsurariul civilizației unui popor”. Sau, altfel spus, limba este „cea mai importantă creație spirituală a poporului român”, cum scrie ferm „vegheorul” Ioan-Aurel Pop, cerând să o ocrotim părintește, să nu o *nimicim*. Da, vremurile sunt haotice, contextul nebulos încurajează, prin *școala on-line*, tocmai „deşcolarizarea României”, cum scria un alt istoric, ieșeanul Mircea Platon.

Supusă, în Babelul nostru postmodern, agresiunilor de tot soiul, limba, „cartea de boierie a unui neam” (cum ne reamintea muștrător I.L. Caragiale), ne cere să privim responsabil soarta ei (în *impas*, să recunoaștem). Dar poate fi apărată limba? Fiindcă, în aste vremuri potrivnice, forțe adverse, fie din exterior (tăvălugul globalizării, ca proces inevitabil, și molima PC / *Political Correctness*), fie din interior (limba însăși, maltratată, umilită, „funcționând” ca „limbă străină” pentru atâția români!), sunt o amenințare cât se poate de reală, primejduind ființa neamului. Încât *patriotismul limbii*, clamat în atâtea ocazii, nu e vorbă goală!

Discutând cândva *Despre obiectivitate în jurnalism*, Andrei Pleșu ataca și „grava problemă a limbii române”, notând sarcastic că „patriotismul sarmalelor” eclipsează, la noi, *patriotismul limbii*. Și că asistăm la întronarea unui nou limbaj de lemn (neologicistic), chiar dacă, prin *naturalizare*, neologismele, ca efect benefic, „dezmorțesc” limba. Suntem însă martorii unui fenomen îngrijorător. Limba, un organism viu, în prefacere, suportă în ultimele decenii, dincolo de invazia anglicismelor, un alarmant proces de sărăcire și „birjărire”, acompaniind explozia vulgarofilă. Degradarea vieții societale, dezinhibarea limbajului odată cu erupția libertară (întreținând iluzia permisivității) au încurajat acest atentat, impunând, pe vectorul *globish*, o limbă corcită (așa-zisa

romgleză), împănată cu înjurături neoașe. Încât, ne întrebăm: o mai fi „dulce și frumoasă” limba ce-o vorbim?

Cum lumea a încăput „în mâinile media” (alarmanta profeție adevărându-se cu asupra de măsură), soarta limbii nu poate fi desprinsă de ceea ce, generic, numim *discursul mediatic*. Încât, sociologic judecând, pornind de la constatarea că produsele culturii media nu sunt un „divertisment nevinovat”, cum, îndreptățit, observa Douglas Kellner, rezultă că *dependența de media*, și ea o evidență, favorizează, fie și insidios, manipularea; iar bombardamentul mediatic nu încurajează o atitudine critică.

Vom încerca să evidențiem rolul *limbajului de lemn* în articularea și folosirea acestui mecanism. Cu o precizare: nu credem că limba de lemn ar fi o exclusivitate a regimurilor comuniste, așa cum sugera Françoise Thom, o expertă în sovietologie. Cartea sa (*La Langue de bois*, Julliard, Paris, 1987), tradusă și în română, consideră că limba de lemn, cu fluxu-i malefic, ar fi „un produs jalnic al ideologiei”; iar „ora perestroikăi” ar fi vestit o nouă fază a limbii de lemn. Ca să fim drepți, orice epocă își inventează limbajul de lemn și el însoțește fidel societatea umană. Altminteri, colapsul comunismului ar fi condus și la decesul acestui limbaj, ceea ce, din păcate, nu s-a întâmplat. Ca dovadă, înfloritorul limbaj de lemn al tranziției, stimulat de societatea mediatică.

Experiența totalitară cultiva frenetic ficțiunile ideologice, folosind abuziv discursul hegemonic și tehnicile manipulatorii, „ascunzând” realul. Sau considerând realitatea o entitate manipulabilă. Canoanele *sovlimbii*, de pildă, ofereau confort clișeistic, divorțând de gândire și alunecând în vorbărie, fiind, de fapt, un mijloc de mascare a realității în numele „logocrației populare”. Suntem în plină *realitate discursivă* (ca să preluăm sintagma lui J. Baudrillard, sociologul francez denumind astfel societatea mediatică de azi). În ultimă instanță, prin limba de lemn înțelegem frazeologia stereotipă, acea „vorbire încremenită” impunând un stil standard, conducând la pasivitate, și disimulare, rod al intoxicației și osificării. Această *Newspeak* (G. Orwell), trăgându-se din „limba de stejar” (greoaie, figurativ) a lui Ușakov (1935) și cunoscând, prin anii '70, consacrarea sub eticheta de *langue de bois*, intră, negreșit, prin efecte, în lista stratagemelor de comunicaționale, impunând „tăvălugeria stilistică” (cf. Tatiana Slama Cazacu). Fiindcă limba de lemn,

ca „opium ideologic”, întreține un gol ideatic. Hiperbolică, repetitivă, îmbibată cu îndemnuri mobilizatoare, ruptă de real și pândită de parodie, ea servește manipulării, realizând o comunicare deturnată. Fiind o particularitate lingvistică existentă în orice dogmă/ideologie, limbajul de lemn și-a descoperit potențialitățile politice ale ideologiei prin conducerile totalitare.

Să ne amintim că, în chingile totalitarismului, la adăpostul limbii de lemn, mimând obediența, înflorește cea *double think* (Orwell), ambiguitatea morală, schizofrenia la scară națională, cultivând ambivalența și dedublarea, limbajul esopic. Noua „limbă” (*newspeak*) întreține vorbirea cu dublu sens (*doublespeak*), procedând orwellian: manevrând propagandistic „cuvinte hipnogene” și *minciuni fundamentale*, acceptate cu rol protector (adaptare, apărare), cosmetizând realitatea; conștientizând însă falia care despărțea arsenalul propagandistic de adevărurile inconfortabile. Încât *Sinele fals*, trecut printr-un proces terapeutic, trebuia să recupereze în spațiul public memoria autentică a epocii, regenerându-se moral, lepădându-se de memoria „laminată” a propagandei și de poncifele ei. Sau cum spunea Paul Goma, cartograful universului carceral: o limbă *sovietizată, scânteizată, ședințizată*, devenind jargon politic, îmbrățișând frenetic, după '89, *autocolonizarea*.

Noua limbă de lemn, îndatorată „realității discursive” a lui Baudrillard, ascunde, de fapt, realul, tot sub ambalajul unor ficțiuni ideologice (e drept, mascate). Devenind un imperiu mediatic, SUA își exportă triumfalist modul de viață. Din păcate, preluările se fac pe latura superficialității, a infantilizării, în numele unui integrism nivelator, servil, gata de a sufoca diversitatea, alungând spiritul critic. De unde și alerta identitară, încercând, fals-salvator, un refugiu în etnocultură, reanimând arhaicitatea în fața tăvălugului globalizării. Culturile „tari”, în prelungirea relațiilor inegale de putere, omologate politic, nu mai folosesc azi tezismul ideologic, de brutalitate doctrinară (precum coercitiva sovietizare), ci provoacă insidios, subliminal, reflexele consumeriste, de succes populist, câștigând bătălia. Nu mai e vorba, firește, de retorica dictaturilor ori de găunoasele clișee propagandistice ale învățământului politic. Limba de lemn nu a dispărut odată cu prăbușirea regimurilor comuniste (cum credea Fr. Thom, cea care oprea analiza la „epoca gorbacioviană”). Abia acum *cultura media* dobândește un caracter uni-

versal și îndreptățeste o privire critică, prin revigorarea unei ramuri în eclipsă: *pedagogia media*. Fiindcă *media* nu educă publicul, ci îl flatează. Așa cum, de altfel, îndeamnă unii analiști îngrijorați, invitând, repetat, la efortul de alfabetizare a criticii media, impunând un *control social* responsabil, inclusiv asupra limbii ca tezaur inestimabil. *Educația* rămâne reazemul acestei ofensive și o prioritate a politicilor publice.

*

Fenomenul miraculos al regenerării românismului în Republica Moldova (Basarabia), izbucnit pentru a stinge ceea ce s-a numit, îndreptățit, o „ruptură ontologică” (Codreanu 2003: 184), obligă la un efort integrator, ambivalent, recuperând o literatură care păstrează, prin memoria etnică, rădăcinile arheale românești, dar care, sub „teroarea Istoriei” e bântuită de o „conștiință sfâșiată”, căutându-și specificitatea.

Românismul basarabean a fost „sentinela latinității” (Zamfir C. Arbure). Ca regiune de frontieră (*border-land*), Basarabia și-a prelungit protostatalitatea, independenta Republică Moldova zbatându-se între securizare și federalizare. În vreme ce rușii au încurajat identitatea moldovenească, lipsa unui proiect panromânesc la București (Fruntașu 2002: 412), incoerența decizională sau gafele diplomatice n-au făcut decât să amplifice dezinteresul și să blocheze repelierea identitară. Cum *limba*, marele personaj tragic al Istoriei basarabene a fost exilată, glotonimul limbă moldovenească (norodnică) a făcut o fulminantă carieră, recunoscându-i-se chiar slavismul. Iar scrisul, pentru cei credincioși românismului, a devenit un act existențial, hrânind o *literatură rizomică*. Și pregătind, conspirativ, o fabuloasă renaștere, obstrucționată ori deturnată de pe calea reîntregirii.

Înainte de a examina soarta limbii (repusă în drepturi), implicit a literaturii, se impune să chestionăm contextul pentru a privi problema adecvat, în ramă geopolitică. Spațiul pruto-nistean nu conservă o etnicitate moldoveană nealterată, cum ar susține reprezentanții moldovenismului fundamentalist (V. Stati, Ion Druță). Există și o ideologie a moldovenismului filorus, acceptând, pe fundalul moldovenismului primitiv, o modelare rusofilă. În plus, fragilitatea statalității, ca moștenire geoculturală (Basarabia având, lungă vreme, statut de gubernie),

alimentează psihologia „omului marginal” (Robert E. Park) și ridică, imperativ, *problema marginalității*. Ceea ce înseamnă că fiind, în limbaj sociologic, o *arie culturală periferică*, spațiul basarabean presupune confruntarea a două sisteme culturale, cu inevitabile întrepătrunderi, împrumuturi, schimburi culturale. Întrebarea e dacă aceste fenomene de difuzie s-au grefat pe o matrice stilistică de rezistență (ca obârșie) sau dacă modelul cultural (*cultural pattern*) a impus o cultură donatoare. Și dacă, sub tutela acestei culturi globale (de referință), cultura basarabeană a devenit o subcultură.

Totuși, acești „moldoveni desfăcuți de noi” (după expresia lui Iorga) au dovedit continuitate culturală pe fundalul rezistenței românismului. Presiunea slavizării a trezit o conștiință îndurerată și a obligat la apărarea identității și a specificității. Dar acțiunea „moldovenistă” sovietică a avut un scop politic și, sub masca afirmării identității, a urmărit brutală separare de *unitatea sa etnică*, atentând la memoria istorică. Stegarii moldovenismului agită o fantomă lingvistică. A promova *limba moldovenească* înseamnă a dovedi o crasă ignoranță ori a comite o fraudă științifică, sub un întreit aspect (lingvistic, istoric, politic), nota Eugen Coșeriu; fiindcă român și moldovean „nu sunt termeni de același rang semantic”. Dincolo de absurditatea existenței a două state românești și a unei limbi care circulă sub o dublă denumire, chiar acceptând o identitate culturală „suplă”, condiționată de „logica metisajului”, vom spune, fără echivoc, că acel „naționalism sănătos”, cerut de E. Coșeriu în contextul bilingvismului, înseamnă, negreșit, raportarea la cultura „de origine”, invocând un necesar etnocentrism. Datoria de a-și apăra specificitatea nu înseamnă, în cazul literaturii basarabene, o reactivare a complexelor provincialismului (regionalismului), în numele duiosului *spiritus loci*. După cum reapropierea de cultura română, depășind un dispreț păgubos, n-ar trebui să încurajeze „puseurile localiste” (Mănuță 2003: 47), protejând, chipurile, un specific regional, populat de valori precare, cocoțate pe soclul „marilor clasici”. „Examenul integrării” va fi necesarmente dur, respectând amprenta unei provincii culturale, dar și *imperativul sincronizărilor interioare* printr-o nemiloasă „reducere la scară”.

În contextul atâtor false dileme identitare, prelungite inerțial, sfidând adevărul istoric, soarta „literaturii moldovenești” își conservă echivo-

cul. Să ne amintim că, în cadrul sistemului literar sovietic, literatura moldovenească, deși literatură națională, era parte a „norodului sovietic”, suportând o presiune slavizantă și împrumutând, obedient, trăsăturile literaturii majoritare. Așadar, ca parte – simbiotică – a literaturii sovietice (multinațională), ea nu era o literatură minoritară și, în consecință, nici regională. Sub eticheta acestui *etnonim parțial* (Mănuță 2005: 96), „literatura moldovenească” marca, în contextul bilingvismului impus de stăpânirea ruso-sovietică, ridicarea subgraiului moldovenesc / basarabean la *statutul de limbă literară!* Constrânsă la un „specific artificial”, viața culturală recuza „matricea lingvistică”, afișând o identitate „ordonată”, impusă, atrasă pe orbită moscovită, deschisă viziunii imperiale (Mănuță 2005: 96). Ca alt posibil pol de atracție, Bucureștiul era văzut într-o relație opozitivă, jugulându-se tendințele proromânești. Mai mult, toate canalele de comunicare cu limba literară-standard erau închise, schimburile de cărți și periodice prohibite, încurajate fiind „crizele de orgoliu”, deși *literatura moldovenească* (un produs hibrid) încorporase valorile românești (Eminescu și Creangă, de exemplu, ca scriitori canonici). Evident că bolșevizarea României a „înghețat” astfel de realități geopolitice, ștergând identitatea reală și cultivând – la comandă moscovită – conflictul moldovenesc / român, animat de frustrări și complexe. Cum Moldova postsovietică, sub pavăza statalității, a încurajat, la rândul-i, separatismul moldovenesc, dubiile identitare, răsfrânte cultural, s-au perpetuat. Încât, sub presiunea acestor circumstanțe istorice, rămâne – în numele consangvinității – soluția *integrării literare*, zestrea literară basarabeană fiind adusă în matca *literaturii române generale*, cum propunea – stăruitor – Dan Mănuță.

Acel așteptat și amânat „examen de integrare”, clădind o *realitate culturală comună*, va redimensiona valorile. Bântuită de complexe, Basarabia rămâne „o margine satanizată”, supusă sincronismului unilateral câtă vreme indiferența centrului va alimenta un șir de prejudecăți, izvorâte din necunoaștere și suspiciune. Veritabila *asumare* în circuitul valoric românesc, refuzând autarhia sau infatuarea, încă întârzie; când evadarea din „zona gri” se va fi produs cu adevărat, când în interiorul culturii române această literatură basarabeană se va fi lepădat de statutul marginal, atunci, realmente, ea va ajunge „acasă”, protejând „patriotismul limbii”.

- Note** ■ Codreanu (2003): Theodor Codreanu, *Basarabia sau drama sfâșierii*, Editura Flux, Tipografia Prag-3, Chișinău.
- Fruntașu (2002): Iulian Fruntașu, *O istorie etnopolitică a Basarabiei (1812-2002)*, Editura Cartier, Chișinău.
- Mănuță (2003): Dan Mănuță, *Obsesii regionaliste*, în *Convorbiri literare*, nr. 1/2003.
- Mănuță (2005): Dan Mănuță, *Crize de identitate literară*, în *Literatură și ideologie*, Editura Timpul, Iași.
- Mănuță (2007): Dan Mănuță, *Literatura română generă-lă*, în *Restituiri, Princeps Edit*, Iași.

Abstract

About language patriotism

Keywords: Identity memory; „Moldavian language”; media discourse; wooden language; the state of the language

After long delays, the Parliament of Chisinau has established a historical remediation by enforcing the *Romanian language* phrase and banishing the fiction of the Moldavian language. However, the fate and state of the Romanian language, subjected to so much hostility, requires a context analysis, in a geo-political framework, considering the globalist assault in the media society (including the invasion of anglicisms) and the internal, responsible, and watchful care, preventing its „corruption”. First and foremost, the language defends the identity memory, being „the measurement of a people’s civilization”, as Eminescu warned.

Mina-Maria RUSU

Orfani de limba maternă

M.-M.R. – prozator, critic literar, lingvist, profesor universitar, doctor habilitat în științe umaniste. Autoare a peste 29 de cărți (critică literară, limbă română și didactică), între care:

O poetică a sacralului. Spațiu, timp și ființă la Arghezi, Blaga, Barbu; Lumea și marile ei legende;

Dicționar poliglot numeric etc.

A prefațat peste 20 de cărți și este autoare a peste 100 de articole. Membră în colectivul de redacție al revistei „Limbă și literatură” a Societății de Științe Filologice din România. Membră în colegiul de redacție al revistei „IJCR/International Journal of Communication Research”. Din 2005, face parte din colegiul de redacție al revistei „Limba Română” de la Chișinău. Este

titulară la Universitatea Apollonia din Iași și conducător de doctorat în domeniul Filologie-Literatură, la Universitatea din Pitești. Este consilier superior la Ministerul Educației din România.

În contextul desfășurării timpului istoric, măsurabil în evenimente, ca un hrisov al nașterii unui popor, *limba maternă* reprezintă curgerea lină și neîntreruptă, liantul faptelor individuale și colective concentrate într-un construct identitar, a cărui unicitate pune conștiința individuală în matricea universalității. Fenomenul este unul complex, care definește comunitățile constituite istoric și consolidate de conviețuirea pe mapamond, într-un spațiu geografic personalizat, prin limba maternă.

Spiritul identitar individual și cel colectiv se relevă indestructibil legate, dezvoltând comunicarea ca necesară și esențială cale de construire a coeziunii de grup, punând în acțiune codul lingvistic, materializat în limba maternă, *limba minții noastre*, cum o definește sentimental lingvista Sanda Golopenția. Limba maternă este prima și cea mai importantă resursă identitară, căci doar aceasta structurează gândirea și convertește în metaforă trăirile vorbitorilor.

Așadar, limba maternă poartă în sine virtuți creatoare care acționează dincolo de istorie, apărând ființa de înstrăinare și integrând-o în comunitatea matricială. Ca idiom, nu se constrânge funcțional doar în granițe geografice artificiale, ci și curge pretutindeni, urmându-

și vorbitorii, oameni înzestrați cu acest har fecund, care generează perpetuu identitatea unei nații. Confesiunile Sandei Golopenția, româncă stabilită din 1980 peste ocean, sunt argumente în primul rând afective, consolidate științific de un lingvist, întru lămurirea rolului limbii materne în afirmarea identității personale și de grup pretutindeni în lume: *Limba țării în care ne-am născut este un dat. Nu putem decide să n-o vorbim, după cum nu decidem nici s-o vorbim. Vorbitul limbii materne ni se întâmplă. Poate că în această evoluție naturală spre o competență lingvistică organică și o umanitate armonios rotunjită, pe care să le poți transmite mai departe celor care urmează, stă rostul vorbitului limbii materne, în cazul nostru, al limbii române¹.*

Pornind de la acest context prezentat de Sanda Golopenția, se cuvine să analizăm modul în care se petrece înstrăinarea limbii materne de ea însăși, dirijat meschin, politic, cu scopul vădit al construirii sentimentului de alterare și chiar de anulare a identității individuale și colective a fraților noștri de dincolo de Prut. Studii profunde și documentate, pe această temă, au făcut Eugeniu Coșeriu, Silviu Berejan și Nicolae Mățaș.

Întotdeauna, limba maternă a trecut granițele geografice stabilite prin convenții, cu pixul, pe harta Europei, cu pașaportul afectiv și oricât s-ar strădui politicul să consolideze barierele, spre izolarea de matcă, de spațiul istoric originar, libertatea nu se supune și nici nu poate fi înlocuită cu o nedreaptă detenție. A nu uita că zidul Berlinului, care a divizat poporul german, printr-o convenție artificială și efemeră, a fost spulberat, rămânând doar o pagină neagră din istorie, dar limba maternă l-a ignorat și a sporit unitatea și identitatea poporului care o vorbește.

În privința românilor din partea estică a Prutului, limbii materne – limba română - nu doar că i s-a aplicat un diabolic proces de hibridare, de îndepărtare de matcă, ci și i s-a distrus însuși actul de naștere, eludând romanitatea, contactele culturale, adevărul timpului istoric, prin evenimentele a căror desfășurare au încercat să o altereze. S-a mers până la a-i schimba actul de naștere original și la a-i inventa un altul, în care rădăcinile latine să treacă în plan secund, iar rostirea clară, curat românească, să fie înlocuită cu un fonetism alterat de influența slavă. Lexicul a suferit contaminări, împrumuturi de care limba română ma-

ternă nu avea nevoie, fenomene care au dus la alterarea muzicalității și a distincției culturale, așa cum le păstrează limba vorbită în Moldova domoală a lui Creangă și a lui Eminescu. Eforturile oamenilor de litere de a conserva limba română maternă dincolo de Prut au culminat cu exercițiile poetice magistrale din opera lui Grigore Vieru, poetul descendent din Eminescu. Câteva versuri cu aură de aforism concentrează sensul lui **Acasă**: *O, neamule, tu,/ Adunat grămăjoară,/ Ai putea să încapi/Într-o singură icoană*². Limba română maternă are o funcție magică, purtătoare de sfințenie, prin identitate: *neamul, grămăjoara, icoana* concentrează, într-un crescendo sentimental, spiritul limbii materne care ne unește, în simplitatea cuvântului sacru, ca o rugăciune, metaforizând statornicia.

Împotriva presiunilor din răsărit, Prutul, care ne desparte doar geografic, poartă în sine mesajul lui Ștefan cel Mare despre moștenirea identității comune, a limbii materne și a pământului moldav de către ”urmașii urmașilor voștri, în veacul vecilor!”, așa cum a scris Delavrancea în *Apus de soare*.

A-i contamina unui popor relația consubstanțială cu limba maternă, cu adevărul istoric, cu pământul străbun este totuna cu a-i cere capul, în semn de obediență față de absurdul unor decizii arbitrare luate în plan politic. O confuzie voită între graiul moldovenesc – variantă a limbii române - și limba în sine a stat la baza legiferării limbii moldovenești ca limbă oficială, în spațiul de peste Prut. Niciun document asumat de trecători politicieni prin zona deciziilor nu poate fi acceptat ca lege care să interzică folosirea limbii române materne de către toți cei care, indiferent unde locuiesc, și-au construit identitatea proprie și de neam în spațiul sfânt al acesteia.

Și dacă înlocuirea limbii române materne cu limba moldovenească a fost, dincolo de Prut, un moment în care s-a dorit o alienare, o dezrădăcinare a spiritului național, legiferarea istorică din primăvara anului 2023 are sensul unei reveniri la matcă, liber și românește, o reintrare în *icoana neamului* – cum ar spune Grigore Vieru - , un act de recuperare a identității originare. Timpul în care denumirea de „limbă moldovenească” a fost un adevărat atentat la limba română maternă trebuie uitat, ca o nefastă întâmplare din zona absurdului, un experiment la care a fost supus neamul românesc de din-

colo de Prut. Conștiința națională a triumfat - ca de atâtea ori de-a lungul istoriei noastre comune, zbuciumate - mai puternică, mai consolidată de multele bântuiri care o amenințau cu disoluția! În toată perioada de suferință a limbii române materne, istovirea sufletului sub efectul înstrăinării s-a concentrat în cuvântul-metaforă. Am ales poezia *Aer verde, matern*, din creația lui Grigore Vieru, care a construit sensuri adânci din simplitate și har, profund aforistice, adevăruri pe care timpul și istoria le-au sedimentat în arhetip, demonstrând că *Limba este creația omului prin Dumnezeu*. Metaforic, limba română reprezintă esența vitală a vorbitorilor pentru care este limbă maternă: *Am sentimentul că dacă orbesc,/ aș putea să văd cu stropi de ploaie./Cu ploaia/ aș putea să-mi cânt plaiul/ de mi-ar seca graiul./Ploaie, tu -/ Aerul meu verde, matern!/Nu știu alții cum sunt,/dar eu,/Fără tine, mă usuc/ca o foaie./Toate cântecele mele neînțelese/ sunt rugăciuni pentru ploaie*³.

Prin recenta decizie politică din Republica Moldova, limba română maternă își reîmpodobește oficial vorbitorii, cu aura spiritului național, deschizându-le larg porțile Europei, astfel încât toți românii să coexiste în spațiul comunitar, într-o deplină frățietate, sub semnul românismului!

Momentul istoric săvârșit recent la Chișinău, la care întreaga Europă a vibrat, are sensul întoarcerii la matcă, al redobândirii demnității popoului unit sub semnul aceleiași limbi – limba română maternă - consolidând viitorul Republicii Moldova în spațiul comunitar și demonstrând că *Suntem în cuvânt și-n toate/Floare de latinătate*.⁴

Note ■ ¹ <https://www.hotnews.ro/stiri-perspektiva-22280951-infantilism-lingvistic-cognitiv-impostura-romania-publica-interviu-sanda-golopentia-profesor-brown-university-sua.htm>, art. *Infantilism lingvistic și cognitiv. Impostura. În România publică*. Interviu cu Sanda Golopentia, profesor la Brown University SUA, realizat de Eugen Istodor în data de 12 februarie 2018.

² Grigore Vieru, *O sută și una de poezii*, Selecție, cuvânt înainte, crochiu biografic și repere critice de Constantin Cubleșan, București, Editura Academiei Române, 2016.

³ Grigore Vieru, *Aer verde, matern*.

⁴ Grigore Vieru, *Eminescu*.

Bibliografie

Grigore Vieru, *O sută și una de poezii*, Selecție, cuvânt-înainte, crochiu biografic și repere critice de Constantin Cubleșan, București, Editura Academiei Române, 2016.

Sanda Golopenția, *Infantilism lingvistic și cognitiv. Impostura. În România publică*. Interviu realizat de Eugen Istodor în data de 12 februarie 2018, <https://www.hotnews.ro>

Abstract**Mother language orphans**

Keywords: *Mother tongue; Moldavian language; Slavic phonetic influences; integration; European Union*

The importance of the mother tongue for the process of building the spirit of identity is unanimously recognized by specialists. In the Republic of Moldova, the historical context and decisions regarding the official language have altered the fundamental right to identity of the Romanians across the Prut. The recent political decision restored the rights of the Romanian mother tongue and opened the perspective of the integration of this country into the community.

Iurie BOJONCĂ

Limba română este stăpână

I.B. – poet, prozator, redactor-asociat la revista de limbă italiană „Luogo comune” din Mogliano Veneto, Provincia Treviso, Italia. Din volume publicate: *Cer cuvântul* (1989), *Peștera Măglei* (1996), *Teama de scris* (2002), *Mesaje din ocele paradisului* (2003), *Râul Zero și plopul fără soț* (2007), *Din pușcăriile paradisului / Dalle carceri del paradiso* (2010), *Il motivo dello specchio* (2016), *Puzzle sau De ce copacii sunt galbeni* (2019) – un roman despre exodul basarabean, *Râul Zero și plopul fără soț* (2021), ediție nouă. Decorat de Președintele Republicii Moldova cu ordinul Meritul Civic (2010). Deține Premiul literar pentru poezie „Prato città aperta” (2016), Italia, Premiul Relații culturale al Uniunii Scriitorilor din Moldova (2020).

Au trecut trei decenii de la semnarea Declarației de Independență a Republicii Moldova. În acești treizeci de ani, limba noastră a fost numită cum vreți, numai nu limba română. Parlamentul lui Moțpan a avut grijă să modifice Constituția cu denumirea eronată a limbii, aceasta fiind piatra de temelie în campania antiromânească de promovare a moldovenismului aberant, la care au aderat mai târziu diverși rătăciți ai timpului ori prefăcându-se pierduți pe la răscrucile proștilor.

Astăzi, odată cu scrierea numelui corect al limbii noastre în Constituția Republicii Moldova, i se face o mare dreptate limbii române. După două secole de dominație rusă, ni se face dreptate și nouă, românilor basarabeni. Cu gestul curajos, demn și responsabil, actualul Parlament al Republicii Moldova va intra în istoria modernă a civilizației. Florile și lacrimile de bucurie de la Marea Adunare Națională din 31 august 1989 au dat rod. Fructul acestor flori sunt tinerii de azi cu o viziune proeuropeană, sunt tinerii noștri deputați din Parlamentul Republicii Moldova. O spunem sus și tare, cu mândrie și demnitate. Aprobarea unui adevăr istoric în Legea Fundamentală a țării în aceste condiții e un act de patriotism. Dacă ucrainenii își apără țara de hoarda

imperială a Kremlinului cu arma în mână, fiind un model de curaj și de bărbăție pe linia întâi a frontului, atunci Republica Moldova, prin actele sale de umanitate și mișcările corecte în politica internațională, constituie spatele frontului, de al cărui rezultat depinde, de fapt, soarta democrației pe continentul european. Iată de ce spatele frontului înseamnă foarte mult într-o conflagrație de asemenea proporții.

A trebuit să se moară pe Nistru ca să ajungem la această zi a dreptății. De azi înainte, nu vom mai umbla cu glotonimul de limbă moldovenească, limbă maternă, limbă natală, limbă națională etc. De azi, în Constituție vom citi numele corect al limbii pe care o vorbim. În Republica Moldova se vorbește limba română, așa ca în Transilvania, Maramureș, Țara Românească ori Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt. La Chișinău, Bălți ori la Cahul se va vorbi românește așa cum se vorbește la Iași, Timișoara, Cluj Napoca...

De-a lungul anilor, limba română de la Nistru până la Prut a fost pusă pe banca acuzaților. Când prin statele și orașele noastre băntuia foamea și întunericul, toată vina era aruncată asupra limbii române. Dacă se deconecta lumina electrică, se spunea că asta merităm. De ce am îndrăznit să cerem limba română? Deși era un rezultat al manipularilor politice și economice dirijate de structurile FSB, mass-media prorusă considera că vina pentru derapaje e spiritul românesc renăscut în fosta gubernie rusească. Politica imperială a Rusiei își făcea mendrele, iar vina era pusă tot pe umerii limbii române. Și tot așa mai departe – aberație peste aberație. Nu era benzină din cauza că ceream limbă română. Agricultorii nu aveau motorină pentru tractoare, fiindcă noi, intelectualii, am cerut limbă română. Azi, războiul de agresiune a Rusiei lui Putin dus cu brutalitate împotriva Ucrainei e un fel de continuare a tot ce s-a întâmplat în 1992 cu separatismul de la Tiraspol. La declanșarea războiului de pe Nistru, vina s-a dat tot pe limba română. Problema identitară și numele limbii au fost de-a lungul anilor un fel de măr al discordiei. Era destul să aduci temă limbii într-o discuție și se ajungea la ceartă. Războiul hibrid de astăzi, care deține și arma de dezinformare, a fost început tot din anii '90 ai sec. trecut, odată cu instaurarea separatismului transnistrean. Chiar dacă am fost mereu bătuți peste gură și peste buzunare de politica expansionistă a „fratelui mai mare”, de limba română nu ne-am dezis.

Ca pedeapsă, „eliberatorii” ne-au ținut dependenți din punct de vedere economic și energetic de Rusia.

Am trăit timpuri când profesorilor, medicilor și oamenilor de cultura li se achitau salariile ca în Evul Mediu, în cereale, mărfuri de larg consum ori băuturi alcoolice. A fost cumplit de greu, dar de limba română nu ne-am dezis. Cel mai crunt s-a lovit în intelectualitate, fiindcă ea a ținut mereu aprinsă făclia limbii române. Și dacă intelectualitatea ar fi fost înfrântă, atunci ne-am fi pulverizat în istorie. Grație intelectualității, am rezistat și în perioada revenirii comuniștilor la putere. Aceștia au continuat politica ostilă și antinațională, îndreptată împotriva a tot ce este românesc în Basarabia. O bună parte din intelectualitate, dar și lumea de rând, a fost nevoită să ia drumul străinătății, formând o Diasporă de peste un milion de cetățeni ai Republicii Moldova stabiliți temporar în diferite țări ale lumii. Sate pustiite, școli și grădinițe închise, copii rămași în seama bunicilor, familii destrămate de fenomenul migraționist constituie un regretabil tablou al realităților noastre, confruntate acum și cu criza generată de invazia rușilor în Ucraina.

Suntem siguri că vom rezista și vom depăși aceste dificile încercări doar cu o guvernare care are curajul să acționeze în limitele adevărului și care militează pentru emanciparea autentică a românilor basarabeni, viitorul și supraviețuirea lor etnică având la temelie Limba Română, denumirea căreia a fost recent legiferată de către parlamentarii Partidului Acțiune și Solidaritate.

Abstract

The Romanian language is the master

Keywords: Romanian language; the constitution of the Republic of Moldova; approval; article 13; modern history

The amendment of article 13 of the constitution of the Republic of Moldova is a courageous, dignified and responsible gesture of the current Parliament. Thus, a historical justice for both the Romanian language and the Romanians in Bessarabia was kept silent.

Ioan C. POPA

Dreptate pentru Limba Română

I.C.P. – sociolog, publicist și diplomat; doctor în sociologie (relații internaționale); cercetător asociat la Institutul de Sociologie al Academiei Române. Cărți publicate: *Românii, Basarabia și Transnistria*, două ediții în limba română (București, 2009, 2012) și o ediție în limba rusă (Chișinău, 2010); *Mecanisme de putere ale regimului totalitar comunist în perioada bolșevismului. Impactul în Basarabia și Transnistria* (București, 2011); *Destine frânte. Pagini despre românii din Est (1917-1954)* (București, 2014); *Trei ani în preajma președintelui (1997-1999). Note și consemnări* (București, 2014); *Fața nevăzută a agresorului. Pactul Ribbentrop-Molotov și urmările lui pentru România* (București, 2017). Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Decizia recentă a legislativului de la Chișinău de a repune în drepturi Limba Română la ea acasă se înscrie, fără îndoială, în șirul hotărârilor istorice adoptate în ultima sută de ani de parlamentele din stânga Prutului, începând cu separarea de regimul țarist și unirea cu Patria Mamă (1917-1918) până la Declarația de Independență din 1991 care a marcat o nouă ruptură de imperiul răsăritean, pentru a aminti doar bornele unor evenimente ce au însemnat redobândirea libertății și a identității naționale. Restabilirea statutului limbii române în Republica Moldova este, cu siguranță, un nou moment în lupta românilor basarabeni de a-și redobândi semnul identitar principal ce atestă apartenența lor la poporul român și la națiunea română. Un drum lung, cu sincope și sinuozități, o adevărată *odisee* a limbii române, al cărei parcurs este ilustrativ prin el însuși pentru întreaga evoluție a situației populației românești din stânga Prutului.

În iunie 2000, când mi-am început misiunea diplomatică la Chișinău, un distins istoric, atunci membru al guvernului Republicii Moldova, mi-a spus: „*Credeți că noi nu știm cum se numește limba pe care o vorbim? Nu este însă momentul acum...!*”

Un an mai târziu, în mai 2001, am avut ocazia și onoarea să-l întâlnesc pe marele lingvist basarabean Eugen Coșeriu, revenit la Chișinău la împlinirea vârstei de 80 de ani, după cinci decenii de exil. Întrebat de tinerii studenți de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” ce părere are despre concepțiile privind *limba moldovenească*, împărtășite de liderii politici comuniști de atunci ai statului, savantul a răspuns pe un ton calm, plin de înțelegere: „*Nu sunt ei de vină. Din altă parte vin aceste concepții*”. Acea *altă parte* avea o adresă precisă, undeva mai spre est, de care toată lumea era conștientă. Acolo, în *altă parte*, au fost concepute sintagmele *limbă moldovenească* și *popor moldovenesc*, perpetuate și în timpul țarismului, și în perioadele bolșevică și sovietică, având unul și același scop: a-i diviza pe români, a crea o platoșă falsă pentru populația din stânga Prutului, care să fie înglobată mai ușor în imperiul răsăritean. Din păcate, aceleași idei falsificatoare, având același scop, sunt vehiculate și astăzi cu insistență zgomotoasă tot din *altă parte*, amintită înainte.

Cu altă ocazie, însoțind o delegație venită de la Iași pentru a marca ziua de naștere a poetului național Mihai Eminescu la Casa Limbii Române din raionul Căușeni, un localnic, distins învățător pensionar, ne spunea cu lacrimi în ochi: „*Să nu vă mirați că vorbim uneori stâlcit românește. Să vă mirați că încă mai vorbim românește. Dumnezeuastră nu știți ce a fost pe aici*”.

În fine, un ilustru prieten, Theodor Magder (1921-2011) evreu român născut la Iași, surprins la Chișinău de ocupația sovietică din iunie 1940 și devenit peste noapte *cetățean sovietic*, îmi relata adesea un episod din perioada în care lucra la Editura Știința (1973-1981), când promova cunoașterea corectă a limbii române și a editat un album monografic „*Mihai Eminescu. Viața și opera în documente, mărturii, ilustrații*”: o activistă rusoaică de la comitetul orașenesc de cultură și educația socialistă l-a întrebat la un moment dat, pe nepregătite: „*Tovarășe Magder, dumneata cum denumești limba în care vorbești acasă, în familie?*”. Distinsul meu prieten a înțeles încotro „bate” doamna și a răspuns simplu: „*Maternă. Limba Maternă*”. Activista a dat din cap și a zâmbit forțat fiindcă nu primise răspunsul pe care probabil îl aștepta, dar nici nu putea să-i reproșeze ceva. Era perioada în care sintagma *limba română* era exclusă cu desăvârșire din limbajul cotidian, iar folosirea ei se solda cu sancțiuni

aspre. Nu întâmplător, în preajma vârstei de 90 de ani, domnul Theodor Magder, fost o vreme președinte al Asociațiilor Comunităților Evreiești din Republica Moldova și funcționar la Departamentul Limbilor, într-o discuție despre tineri și iubirea de țară, îmi mărturisea: „Sunt bucuros că m-am născut român și, iată, pot muri tot român. Nimeni nu știe prin câte am trecut. Limba mea este româna. Eu vorbesc, gândesc și simt românește. E foarte important să-ți iubești limba. După părerea mea, dragostea pentru limbă trebuie să predomine față de alte interese. Trebuie să-ți iubești limba, s-o simți că-i a ta, numai a ta. Și s-o cunoști. Cu asta chiar trebuie început: să înveți limba. În general, foarte puțină lume cunoaște fără cusur, sau fără cusur vizibil, limba părinților, limba din copilărie. Să-ți iubești limba! Face s-o iubești. O limbă are la baza ei jertfe umane, morale, materiale destul de mari... Sigur, este știut prin câte a trecut limba aici, în Basarabia. Prin câte a trecut limba și prin câte au trecut interesele celor care încercau să se folosească de această limbă”.

Desigur, niciodată nu este târziu când se face un act de dreptate. Dacă ar fi fost după interlocutorul meu citat la începutul acestor rânduri, poate că nici acum „nu era momentul...”. Desigur, când ești ocupat și înregimentat, cu lanțuri la mâini și la picioare, alții, din altă parte, dictează cum te numești și ce limbă vorbești. Atunci însă când se ivește un moment de oportunitate, tu decizi cine ești, cum te numești și ce limbă vorbești. Așadar, momentul potrivit este întotdeauna acela când oamenii, o comunitate, își asumă responsabilitatea de a afirma deschis, curajos, adevărul despre sine. Așa cum s-a întâmplat acum.

Abstract

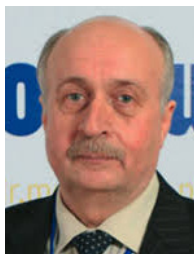
Justice for the Romanian language

Keywords: Declaration of Independence; Republic of Moldova; Eugeniu Coșeriu; "Ion Creangă" University; Theodor Magder; Romanian language

The article appreciates the decision of the Parliament of the Republic of Moldova to restore the status of the Romanian language. It is considered an important moment in the struggle of the Bessarabians to regain their Romanian identity.

Valeriu SAHARNEANU

O biruință istorică a limbii române. Un impas istoric al prigonitorilor ei

V.S. – jurnalist, organizator de presă, editorialist, publicist, politolog, politician. Autor de emisiuni radio și tv de mare rezonanță, semnează editoriale pe teme actuale și articole privind problematica mass-media și a jurnalismului. Deputat în Parlament (2011-2014). Președinte al Uniunii Jurnaliștilor din Republica Moldova (1994-2011). Fondează postul de radio „Vocea Basarabiei” (2000), săptămânalul „Gazeta Românească” (2001), posturile de televiziune „Euro-TV” (2002) și „TV Euronova” (2004).

Două evenimente, care au avut loc în săptămâna de mijloc a lunii martie a anului 2023 în două arealuri geografice diferite și sfere de preocupări disparate, s-au dezvăluit aproape că simultan, cel de-al doilea relevându-i cum nu se poate mai bine ipostaza de esență istorică a primului.

Primul eveniment s-a produs la Chișinău. Aici, în ziua de 16 martie, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat în lectură definitivă o modificare de lege care a pus capăt unui anevoios și extrem de lung proces care a ținut departe limba învățată de copii în școală și cea fixată de politicieni în Constituție. Modificarea istorică se referă la denumirea limbii oficiale a statului. Este vorba de legiferarea juridică în toate actele, inclusiv în Constituție, a sintagmei „Limba română” pentru denumirea științifică și corectă a limbii oficiale a statului care, în Legea Fundamentală, avea fixată denumirea politică greșită de „limba moldovenească”. Procesul a durat peste 30 de ani și lupta dusă în jurul acestei „redute” numai lingvistică nu a fost și dezvăluie întreaga dramă a societății acestui stat.

Al doilea eveniment s-a întâmplat la 17 martie, a doua zi după cel de la Chișinău, în cu totul alt areal geografic, și anume la Haga, orașul olandez situat pe coasta de nord-vest a continentului european. Aici își are sediul Curtea Penală Internațională (CPI). Cu totul neașteptat, această instanță a emis în acea zi un ordin de arest pentru președintele rus Vladimir Putin, înaintându-i învinuirea unor crime de război, în speță extrem de sensibilă: de răpire și deportare a copiilor ucraineni. Iată cum și-a formulat decizia CPI:

- **„Domnul Vladimir Vladimirovici Putin, născut la 7 octombrie 1952, președinte al Federației Ruse, este presupus responsabil pentru crima de război de deportare ilegală a populației (copii) și cea de transfer ilegal de populație (copii) din zonele ocupate ale Ucrainei în Federația Rusă (în conformitate cu articolele 8(2)(a) (vii) și 8(2)(b)(viii) din Statutul de la Roma). Infracțiunile ar fi fost comise pe teritoriul ocupat ucrainean cel puțin începând cu 24 februarie 2022. Există motive întemeiate să se creadă că domnul Putin poartă răspundere penală individuală pentru infracțiunile menționate...**

Inculparea lui Putin se bazează pe cazurile studiate de răpire a câtorva mii de copii, numărul celor deportați în realitate, conform autorităților de la Kiev, ajungând la zeci de mii, iar împreună cu populația matură dusă cu forța în lagăre de triere și apoi expediată în zonele îndepărtate din Siberia ale Federației Ruse ridicându-se la sute de mii. Putin și mașina lui de război se află în atenția și a altor instanțe internaționale, crimele de la Mariupol, Bucea, Irpen, Izium, Herson vor face și ele subiect de impunere a responsabilității pentru gravele crime de război și crime împotriva umanității care au îngrozit omenirea. Într-o expunere de atitudine pe marginea deciziei CPI, Josep Borrell, Înaltul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, a menționat că „UE vede decizia CPI drept începutul unui proces de tragere la răspundere a liderilor ruși pentru crimele și atrocitățile din Ucraina pe care le ordonă, le comit sau încurajează”.

Marile procese sunt deci pentru despotul rus și complicii lui cele de viitor. Lumea democratică acționează azi cu mai multă responsabilitate și mai mult curaj. Ea vrea să sancționeze încă din faza de început comportamentul barbar al unor tirani dezlănțuiți, să arate că pedeapsa

pentru violarea dreptului internațional îl așteaptă pe fiecare dintre ei, indiferent de alura, postura și ambiția violatorului. Se vrea descurajarea abuzurilor de azi, dar și a celor de viitor. Asta, chiar dacă războiul dus de Rusia în Ucraina a trecut de răbojul unui an de zile și sfârșitul lui pare a fi încă departe.

Trecându-l pe Putin în lista criminalilor de război, lumea democratică vrea să arate că în secolul al XXI-lea nu se va mai comite greșeala predecesorilor perioadei de dinaintea celui de-Al Doilea Război Mondial, când lui Hitler, prin Acordul de la Munchen-1938, i-a fost croită calea spre cotropirea Europei, spre Pactul cu Stalin în 1939 și spre dezlănțuirea, împreună cu acesta, a celui de-al doilea mare război al secolului al XX-lea. Hitler a sfârșit-o cu un glonț în cap, iar majoritatea complicilor lui cu sentințe de condamnare la moarte prin spânzurare ale Tribunalului de la Nurnberg. Pentru că se afla în tabăra învingătorilor, cel de-al doilea mare criminal al tuturor timpurilor, Stalin, a evitat un tribunal similar, iar regimul lui a continuat să comită crime decenii înainte. Ceea ce face Putin azi în spațiul ex-sovietic este consecința rămânerii stalinismului/comunismului în afara unui proces de condamnare, așa cum a fost condamnat hitlerismul/nazismul.

Putin nu numai că revendică reșezarea ordinii mondiale în conformitate cu preceptele staliniste ale dominației geopolitice exclusive în mai toate regiunile lumii, dar și recurge la metodele lui Stalin de impunere a acestei ordini nedrepte. A început-o cu țara lui, unde lichidarea fizică a oponentilor și delicvența de opinie instituită la nivel de societate copiază aproape că unul la unu practicile lui Stalin, dar și ale lui Hitler, la vremea lor. După ce și-a transformat țara într-un imens lagăr de concentrare pentru majoritatea populației și într-un tărâm al corupției și al desfrâului opulenței pentru clientela servitoare, Putin a pornit să revendice apoi spații ale interesului rusesc exclusiv în afară, ceea ce însemna reeditarea teritorială a imperiului lui Stalin. Occidentul colectiv NU i l-a acceptat, dar Putin a sfidat opinia comunității internaționale și a pornit război la scară largă în Ucraina – cel mai mare de după cel încheiat în 1945. Decizia Tribunalului de la Haga din 17 martie ne relevă că ceea ce face Putin în teritoriile ocupate ale Ucrainei sunt infracțiuni de drept internațional de tipul celor comise înainte și în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial de Stalin și de Hitler în

teritoriile ocupate de ei. Am precizat că, nefiind chemat în fața unui tribunal, Stalin și regimul lui au continuat să comită crime de acest gen multe decenii după încheierea războiului, iar prin inerție, le-a comis chiar și după sucombarea statului său în 1991. Dovadă și exemplu este întreaga istorie de peste 30 de ani a Republicii Moldova, a cărui jertfă a fost și mai continuă să fie.

Vom ajunge să le trecem în revistă puțin mai la vale, acum însă, ar trebui să vedem care sunt practicile criminale săvârșite de Putin în plin război în regiunile ocupate ale Ucrainei și atestate de Tribunal. Ele sunt multe, dar înalta instanță internațională a făcut publică pe cea mai sensibilă dintre ele, deci și cea mai gravă – crima comisă împotriva copiilor. În urma bombardamentelor masive și haotice asupra orașelor și satelor ucrainene, mulți copii au murit împreună cu părinții lor, iar în cazurile în care le-au murit părinții, ei au rămas orfani și captură ușoară în mâinile ocupanților ruși. Rusia probabil că a acționat deliberat ca să provoace asemenea situație, pentru că a avut un plan în care fel să procedeze cu această masă de suflete fragile. Ca operațiunea să pară și legală, și umană, rușii au hotărât să o învelească într-o procedura de adopție, extrem de atentă și riguroasă în practica internațională. În regim de urgență, Duma a modificat legislația privitoare la adopție, simplificând-o la maximum. În conformitate cu noile prevederi, un copil în zona de ocupație (regiunile ucrainene anexate ilegal de către Rusia) poate fi adoptat în mai puțin de 24 de ore, „mărinimosului” nou proprietar al micului suflet oferindu-i-se „dreptul” (în scopuri umane, desigur) să schimbe în acte și numele, și data nașterii, și locul unde s-a născut cel adoptat. Tribunalul de la Haga a văzut în *procedura de adopție* inventată de regimul lui Putin o formă mascată a furtului calificat de copii. Tribunalul nu a ezitat să dea acțiunii calificativul juridic corespunzător cu legislația internațională – este o crimă, iar cei care au avizat-o sunt criminali ca și cei care au executat-o. La fel sunt mascate și deportările în masă ale adulților – cetățeni ucraineni alungați de pe la casele lor transformate în ruine.

Om al trecutului, Putin procedează ca și toți marii tirani ai epocilor apuse: pe de o parte, el trimite pe gura de moarte a războiului mii de cetățeni ruși în floarea vârstei, iar pe de altă parte, încearcă să micșoreze breșa demografică provocată de această nesăbuintă prin furtul de copii, mascat de un simulacru de adopție, și prin capturarea populației civile

prinse în cleștele războiului, dacă se poate, cu tot cu teritoriul natal al acesteia. Scopul operațiunii este ca acestor ființe capturate – fie că este vorba de copii luați prin procedura falsă a adopției, fie că de persoane mature deportate cu forța ori cu minciuna în teritoriul de „adopțiune” – să li se piardă identitatea națională originară și să li se inoculeze una care să se bată cap în cap cu cea originară. Rostul furtului de copii și al întregului efort de transformare identitară a persoanelor capturate este aprovizionarea mașinii lui de război cu suficientă cantitate de carne de tun, deficitul niciodată stins al oricărei tiranii. Putin se gândește la un război de lungă durată, iar în condițiile în care tehnologia de ucidere de pe câmpul de luptă a devenit extrem de eficientă și se află în continuă perfecționare, carnea de tun pe care contează ar putea să i se termine. Iată de ce, în materie de colectare a ei de pe oriunde și în cantități cât mai mari, Putin s-a decis să procedeze în 2022 ca și idolul său, Stalin, în anul din ajun al celui de confruntare directă cu aliatul Hitler, 1940.

Similitudinea motivelor și a procedeelelor invaziei lui Putin în Ucraina și a lui Stalin în România este aproape perfectă. Și unul, și celălalt au proferat minciuni crase pe seama legitimității hotarelor celor două state, dar și a componenței etnice a acestora. În timp ce Putin a afirmat că Ucraina este un stat artificial, iar pe ucrainenii i-a declarat că sunt ruși degenerați în nazism, care trebuie lichidați, Stalin a negat legalitatea unirii în 1918 a Basarabiei cu România și a mințit grosolan spunând că partea Moldovei invadată de armata roșie este locuită în proporție de peste 80 la sută de slavi. Ambele invazii au fost date lumii drept misiuni eliberatoare. Pentru că în apărarea Ucrainei s-au ridicat în martie 2022 peste 140 de state membre ale Organizației Națiunilor Unite, Putin s-a lovit de rezistența dârză a ucrainenilor și s-a văzut nevoit să se limiteze la capturarea populației din doar patru regiuni parțial ocupate.

Avându-l pe Hitler copărtaș la raptul din 28 iunie 1940 în cadrul pactului Ribbentrop-Molotov și o Europă zdrobită de tancurile celor doi complici, Stalin a făcut prăpăd în teritoriul românesc ocupat. În prima zi de ocupație, s-a pricopsit cu un teritoriu nou de 50 726 km pătrați și cu o populație nouă de 3 776 309 de locuitori. În prima săptămână de ocupație, a executat din mers sute de reprezentanți ai administrației civile și militare române și ai bisericii ortodoxe românești care nu au reușit să se refugieze în orele date de ultimatumul sovietic. În prima

lună de ocupație, a înființat tribunalele NKVD de represiune/decapitare a elitelor, a încropit administrația sovietelor, a creat, în contumacie, la Moscova, o nouă republică moldovenească pe un teritoriu ciopârțit, în ciuda afirmației că populația locală este de etnie slavă, și a anulat prin decret cetățenia românească a celor aproape patru milioane de ostatici, declarându-i pe toți de-a valma cetățeni sovietici. În primul an de ocupație, statisticile vorbesc de 300 000 de basarabeni și bucovineni deportați și de 57 000 de persoane omorâte, iar în primul deceniu de ocupație, categoria de populație astfel *reciclată* se ridică la 1 654 000 de basarabeni și bucovineni deportați, dintre care 215 000 fiind omorâți în condiții de GULAG ori în drum către aceste lagăre ale morții. Tot în acest prim deceniu, sute de mii de basarabeni au fost înrolați în armata roșie și folosiți drept carne de tun în cele mai sângeroase bătălii ale crâncenului război, iar imediat după terminarea acestuia, alte sute de mii, dintre care adolescenți și tineri de vârstă fragedă, au fost duși la muncă de rob pe marile șantiere industriale ale imperiului ori băgați în minele de cărbuni ale Donbasului, și nu numai. Cei rămași acasă au fost trecuți prin iadul înfometării programate, prin mai multe valuri de deportări, prin umilința exproprierii generale și printr-un interminabil calvar al deznaționalizării.

Calvarul a durat aproape cincizeci de ani, iar în 1991, când, intoxicată mortal cu propriile minciuni, URSS a murit, speranța că vom reveni în chip natural la matricea identitară nu s-a confirmat. Anii de stricăciune au erodat grav cele mai multe contacte care ar fi putut resuscita la viață un organism unitar rupt în două, izolat și mutilat în parte atât politic, economic, social, cât și identitar. Defecțiunea a fost prea mare și ea a condus la ratarea momentului istoric de reunire. Instinctiv, marile revendicări ale mișcării de eliberare națională ale părții din România răpitate la 1940 și 1944 au fost de esență național-culturală, stindardul luptei pentru ruperea de imperiu fiind dreptul de a vorbi și de a scrie în limba română îmbrăcată în haina ei firească a caracterelor latine. Dar, spre deosebire de celelalte republici ex-sovietice care-și vedeau scopul final al luptei în dobândirea independenței și suveranității, partea răpită a României avea de rezolvat o sarcină geopolitică complicată. Revenirea ei la matrice putea să se întâmple doar dacă s-ar face nevăzută frontiera despărțitoare a URSS, situație greu de acceptat la vremea aceea chiar și de cei mai înverșunați dușmani ai acestui stat monstru. În

agonie, dar încă în viață, imperiul a sesizat pericolul și a recurs la o serie de manevre. Teama era de crearea unui precedent în ceea ce privește inamovibilitatea frontierelor stabilite după cel de-Al Doilea Război Mondial. Apariția unor state „independente” în baza fostelor republici era în concepția Kremlinului un lucru prost, dar nu cu totul. Gândirea strategică a statului-răpitor are în vedere asemenea pierderi temporare, dar și revenirea, cu sporuri noi, la starea de dinainte. S-a întâmplat ultima dată în 1917, când imperiul țarist s-a autodizolvat, pierzând teritoriile care au fost revendicate de sovietici și reconstituite de Stalin, cu dobândă mare, până în 1945. Ieșirea din componența URSS, pe care la începutul anilor 1990 au insistat cel mai mult republicile baltice, era văzută prost de Gorbaciov, dar nu în măsura în care să nu o accepte până la urmă. Garanția că la un alt viraj al istoriei totul va putea fi recuperat rămâneau hotarele lor, cele bine fixate în memoria imperiului prădător. În stare „independentă”, republicile vor putea fi oricând „prelucrate” pe toate părțile și ținute la îndemâna structurilor acestuia de abordare politică ori geopolitică. Iată de ce dezideratul numărul unu al Moscovei în relația cu republicile desprinse la 1991 a fost, în perioada care a urmat, „sacralizarea” independenței lor. Or, conservarea status quo-ului respectiv însemna păstrarea hărților cu planurile de expansiune ale ministerelor rusești de invazie în stare operațională. Actualitatea acestora s-a pierdut „pe neașteptate” în cazul țărilor baltice. De cum au evadat din „imperiul răului” la începutul anilor 1990, acestea nu au întârziat nicio clipă să profite, deja la sfârșitul acestor ani, de existența în Europa a unui protoimperiu al binelui în extensiune – Uniunea Europeană –, un conglomerat de state mari și mici cu tradiții civilizatoare lucrative care-și puneau scopul dezvoltării democratice și economice a societăților lor. Nuanța de neprețuit a acestei formațiuni integraționiste a fost și este că aderarea la ea vine la pachet cu posibilitatea aderării la structura de securitate a Alianței Nord-Atlantice – NATO –, constituită de către majoritatea țărilor europene, dar și de Statele Unite și Canada. Formidabila mișcare geopolitică a țărilor baltice le-a pus la adăpost de nădejde și a transformat hărțile operaționale ale rușilor în material de arhivă, dar a ieșit și cu învățătură pentru politicile de mai departe ale Rusiei lui Putin.

Din acest moment, nu doar „apărarea” „independenței” statelor ex-sovietice făcea agenda prioritară a politicilor Kremlinului în raport

cu aceste state, ci și neutralitatea lor, mai bine zis, renunțarea la orice intenție ori plan de aderare la UE și, mai cu seamă, la NATO, a devenit cauză „sacramentală” – linia roșie peste care niciun guvern, nicio forță politică ale respectivului stat nu au avut voie să o depășească. În apărarea acestei *cauze*, au fost mobilizate coloanele a cincea ruse din interiorul fiecărei țări, s-au elaborat planuri operaționale concrete și s-au deschis linii de finanțare. În sprijinul acestui deziderat, nu au întârziat să apară concepții și ideologii zămislite de ministerele invaziei, în strânsă cooperare cu biserica ortodoxă rusă, precum concepția *spațiului interesului vital rusesc* și ideologia neoimperială a *lumii ruse*. Încercarea Georgiei și Ucrainei de a-și juca în istorie propriul interes și de a insista pe aderarea la structurile europene și euro-atlantice s-a soldat cu invadarea primei în 2008 și a celei de-a doua în 2014 și 2022. Războiul de azi împotriva Ucrainei este dus pentru că Rusia vrea să o păstreze în interiorul hotarelor imperiale rusești. Planul este al lui Putin, care într-un mediu geopolitic modern se vede ba continuator al lui Petru cel Mare, ba discipol al Ecaterinei a II-a, ba urmaș al lui Stalin. Republica Moldova face parte integrantă din acest plan neoimperial rusesc și în întreaga ei istorie de peste 30 de ani nu a fost slăbită câtuși de puțin de atenția sufocantă a ministerelor rusești. Atenția se datorează unei șanse în plus pe care a avut-o și o mai are în comparație cu celelalte foste republici sovietice și de care nu s-a putut folosi niciodată până acum. Această șansa în plus este reunirea Republicii Moldova cu România. Cancelaria imperială rusă a avut în vedere această exclusivă oportunitate de evadare, pe care a avut-o și o mai are. A făcut tot ce a putut, inclusiv un război în 1992 și interminabile alte războaie hibride ca să-i taie calea revenirii la vatra de la care a fost ruptă. Teama cea mare a Rusiei a fost că reunirea va șterge, mai întâi de pe hartă, iar apoi și din memorie, conturul hotarului ei, tras cu forța, din această parte a Europei. Se pare însă că de ceea ce se teme, nu va scăpa. A căzut în derizoriu, fiind demascată „lupta” crâncenă a Rusiei pentru (in)dependența Republicii Moldova. S-a văzut întreaga pidosnicie a grijii ei pentru așa-zisa „neutralitate garantată”, cu forțe militare rusești de ocupație pe teritoriul ei. Toate aceste construcții terifiante de izolare în interesul său a Republicii Moldova se prăbușesc una câte una. Dar cea mai mare înfrângere pe *frontul moldav* Rusia a suportat-o chiar zilele acestea, când Parlamentul Republicii Moldova a oficializat întrebuintarea și *de*

jure a sintagmei «limba română» în învățământ, în știință și cultură, în administrație și justiție.

Actul reprezintă un semnal decisiv în vederea recunoașterii în plan european a unității de limbă, cultură și istorie a Republicii Moldova și României. Cu siguranță că difuzarea știrii a readus în memoria unor țări și popoare ale lumii adevărul, poate uitat de ele, că în Republica Moldova și în România trăiește unul și același popor, argumentul cel mai puternic și mai doveditor, dar și mai pe înțelesul tuturor, fiind limba comună a acestora – limba română. În conștiința publică ar fi putut să apară pe dată și nedumerirea traiului separat de până acum a celor două state, a interesului față de cauzele care au forțat această realitate. Știrea de a doua zi după cea venită de la Chișinău, cea din 17 martie a Tribunalului Penal Internațional de la Haga despre emiterea mandatului de arestare pe numele președintelui rus Vladimir Putin, ar putea să le ușureze căutările. Adevărul este că Stalin a scăpat la vremea lui de un proces pentru crimele săvârșite împotriva popoarelor Europei, inclusiv a celui român, pe care l-a divizat și decimat, iar jocul de hazard al istoriei face ca Putin, cel care se dă drept urmaș al lui și comite astăzi crime în Ucraina, să nu mai fie lăsat să scape. Iată-ne deci ajunși în ceasul când biruința istorică a limbii române în Republica Moldova ne este relevantă în chip surprinzător și de impasul istoric al prigonitorilor ei.

Abstract

A historic victory for the Romanian language. A historic impasse for its persecutors

Keywords: *The Parliament of the Republic of Moldova; the Basic Law; Putin; Borrell; Ukraine; Russia; NATO; the USA; the Romanian language*

Successively, on March 16th and 17th, 2023, two disparate events have, for several days, made a common top news agenda in the Republic of Moldova. The first event recorded the legalization in the Parliament of the Republic of Moldova of the use of the phrase „Romanian language” in all spheres of state activity, while the second reported the sensational decision of the Hague Criminal Court regarding the issuance of an arrest warrant for children crimes against Vladimir Putin, the President of the Russian Federation. Examined in reverse, the first event recorded the historic victory of the Romanian language in a territory seized by Russia, while the second related to the great historic impasse in which its persecutors - Putin and Russia - have ended up.

Constantin OLTEANU

O revistă care poate fi dăruită cu autograf

C.O. – redactor-șef al publicației periodice „Săptămâna”. A studiat jurnalistica la Universitatea de Stat din Moldova, fiind angajat ulterior în redacția ziarului „Tinerimea Moldovei”. Au urmat „Literatura și Arta”, revista „Basarabia”. A debutat cu volumul de poezie *Pachete cu zăpadă*, urmat de romanul *Green Card*. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova.

O privire aruncată peste umăr te lasă să vezi ultimul pas pe care l-ai făcut, dar tot ea îți arată ca în palmă și drumuri lungi. Cât viața de lungi. Cât istoria. Parcurgi încă o dată cu privirea drumul acela și retrăiești stări pe care nu aveai cum să le intuiești la timpul respectiv. Și îți dai seama cât de necesară este recitirea drumurilor parcurse. Și îți dai seama că, în clipele în care drumul din față se lasă greu deslușit, nu-ți rămâne decât să te uiți în urmă. Trecutul îți arată, în toată claritatea lui, viitorul.

Repunerea în drepturi a glotonimului „limba română” nu are o zi pe care să și-o aleagă din calendarele noastre și nu va putea avea o zi în care am număra aniversări și ne-am spune urări de bine și de împlinire. Această împlinire a parcurs drumul acela lung de peste umărul nostru cu eforturi, cu vieți trăite pentru a-l parcurge neabătut. Nu e o zi în care facem ordine în cuvinte. E un vârf de munte spre care am mers, iar dincolo de el, e istoria la care râvnim.

Totuși, e cazul să măsurăm eforturile și, poate, la lumina acestei izbânzi, să căutăm oamenii care nu au crezut altfel.

Când scriu aceste rânduri, știu că revista „Limba Română” oferă spațiu nemăsurat ti-

tlurilor textelor, articolelor, studiilor și referințelor pe care le-a publicat de-a lungul timpului și care au fost legate între ele de încrederea că îi vom spune adevărului pe nume: că aici unde trăim și unde murim vorbim limba română. Parcă nu e mult. Doar două cuvinte. Dar neșoptite, dar fără a trage perdeluța la geam, dar fără a stinge lumina.

E o obligațiune a revistei și e o decizie care curge firesc din lungul efort de a readuce istoria la masa la care stăm noi. De ce o obligațiune? Pentru că e revista care cerea repunerea acestui adevăr în drepturile sale mult înainte de a ni se da voie prin decrete, legi și voturi „pro”. O făcea încă la începutul anului 1991, când în urechile noastre băteau insistent cei trei de „NET” mitraliați de la tribuna unor ideologii de import.

Apoi au urmat acel efort continuu și acea prezență românească a tuturor celor care se identifică cu limba română. Este revista care capătă caracteristicile unei academii, dar o face fără să aibă și fără să mizeze pe suportul unor guvernări rătăcite de atâtea ori printre propriile orgolii și silite să aplaude discursuri ale unor puteri de altă limbă. Munca pe care a înfăptuit-o revista a avut ca fundal sărăcia și pericolul real de a-și înceta apariția. Când îi vom căuta, peste timpuri, pe Eugen Coșeriu, Nicolae Corlăteanu, Silviu Berejan, îi vom găsi între copertile revistei „Limba Română”. Și pe Grigore Vieru. Și pe Anatol Ciobanu. Și pe Ion Dumeniuk. Și pe noi ne vom regăsi tot acolo.

Cu texte luminate de grija de a nu scăpa cumva vreo literă pe undeva. Cu texte vegheate de steaua geniului celor care i-au dat limbii române curgere lină. Și clasicii. Și cei de până la ei. Și cei de mai târziu.

Retrași într-o casă în care sfinții s-ar simți ca în copilărie, câțiva angajați, care nu întotdeauna au avut o zi a salarizării, au tot adunat ani în lumina gălbuie a unor lămpi zgârcite, trezindu-se un pic obosiți atunci când urcau cele câteva trepte, un pic grăbiți și abia încadrându-se între două vizite la medic. Au adunat ani și au tot pus pe poliță noi și noi ediții ale unei reviste care poate fi dăruită cu autograf. Ca pe o carte pe care o scrii și pe care o trăiești tu. Pentru mulți dintre autorii revistei, „Casa Limbii Române” a fost, până la urmă, un ultim spital în care s-au internat benevol, dar într-un spital în care nimeni nu a venit cu mandarine și cu pâine caldă, în care nimeni nu a plâns

la geam și în care nu au existat doctori în stare să lege firul subțire al vieții lor.

Mă întrebam de ce acestui edificiu, care pare să tremure atunci când treci pe sub pereții lui, i s-a spus „Casa Limbii Române”? De ce nu „Centrul Limbii Române” sau „Institut...”, sau redacție, sau...? Sau altfel. Abia ieri, alaltăieri, am înțeles de ce i s-a spus „Casa Limbii Române”. Ca atunci când limba română va fi repusă în drepturi, să putem spune că s-a întors acasă. Așa cum ne întoarcem noi, după ce vremurile ne duc ca pe niște păpădii prin lumi și lumi.

Și s-a întors acasă. Iar odată cu ea, tot acasă, au revenit oamenii plecați sub coperta de lut a acestui pământ.

Abstract

An autographed giftable magazine

Keywords: *The journal „Limba Română”; Coșeru; Corlăteanu; Romanian Language House; home*

I was wondering: “Why was this building that seems to tremble when you pass under its walls called “House of the Romanian Language”? Why not “Romanian Language Center” or “Institute...” or editorial office, or... Or otherwise. And only yesterday, the day after yesterday, I understood that it is still mandatory to call it the House of the Romanian Language. So that when the Romanian language was to be restored to its rights, we could say that it returned home.

O limbă – o națiune

Lista textelor despre numele corect al limbii noastre, despre identitatea românilor basarabeni și unitatea lor cu întregul neam românesc publicate în revista „Limba Română” între anii 1991 și 2022

1991

Nr. 1

Ion CONȚESCU. De ce moldovenii sînt români (1). Pag. 17-21

Ion NUȚĂ. Al. Mateevici și limba română. Pag. 28-32

Anatol CIOBANU. Normele de punctuație în vigoare (I). Pag.34-39

Nr. 2

Ion CONȚESCU. De ce moldovenii sînt români (2). Pag. 13-17

Petru URSACHE. Cuvântul „român” în colecțiile de folclor. Pag. 18-26

Anatol CIOBANU. Normele de punctuație în vigoare (II). Pag. 47-50

Dumitru IRIMIA. Limba – componentă fundamentală a specificului național. Pag. 65-68

Ștefan GIOSU. Dialectele limbii române. Pag. 69-77

Adrian TURCULEȚ. Raportul dintre graiuri și limba literară (cîteva considerații). Pag. 112-115

Nr. 3-4

Ion Z. DUMENIUK. Politica lingvistică a U.R.S.S. și destinele limbilor naționale. Pag. 5-13

Anatol EREMIA. Mărturii ale vechimii și unității românilor de pretutindeni. Pag. 33-36

Traian DIACONESCU. Etnogeneza românilor (Revelația manuscriselor lui Eutropius). Pag. 37-41

Alte dovezi de românism în Moldova (Momentul D. Cantemir). Selecție și prezentare: Pavel BALMUȘ. Pag. 42-45

Anatol CIOBANU. Normele de punctuație în vigoare (3). Pag. 51-59

Ortografia limbii române: prezent, trecut, viitor. Pag. 68-70

Luminița FASSEL. Limba română – „limbă internațională” în Basarabia? Pag. 82-86

1992

Nr. 1(5)

Ioan OPREA. Necesitatea limbii literare. Pag. 4-9

Ioan LOBIUC. „Limba moldovenească”? (I). Pag. 10-13

Anatol CIOBANU. Normele de punctuație în vigoare (IV). Pag. 17-25

Nr. 2-3 (6-7)

Ion CONȚESCU. De ce moldovenii sînt români (III). Pag. 143-145

Nr. 4(8)

Ion NUȚĂ. Limba noastră, imn național. Pag. 58-63

Alexe PROCOPOVICI. Despre răspîndirea românilor și a limbii lor. Pag. 118-119

1993

Nr. 1 (9)

Ilie DAN. Româna – limbă romanică. Pag. 6-12

Constantin MĂRCUȘAN. Romanus – romanicus – Wallacchus. Etimologia etnonimului „român”. Pag. 13-14

Nr. 2 (10)

Ilie DAN. Româna – limbă romanică (II). Pag. 53-58

Nr. 3-4 (11-12)

Anatol CIOBANU. Punctuația și cultura scrisului (virgula-lipsă și virgula de prisos). Pag. 32-37

1994**Nr. 1 (13)**

Acte documente. Rezoluția Congresului al V-lea al Filologilor Români (Iași – Chișinău, 6-9 iunie 1994)

Nicolae MĂTCAȘ. Intelectualii Basarabiei în lupta pentru limbă și ființa națională. Pag. 6-17

Nr. 2 (14)

Eugen COȘERIU. Conștiința națională. Pag. 11-18

Nr. 3 (15)

Apel către Parlamentul Republicii Moldova. Pag. 5

Memoriu al Congresului al V-lea al Filologilor Români cu privire la sprijinirea revistei „Limba Română” din Chișinău. Pag. 6

Eugen COȘERIU. Latinitatea orientală. Pag. 10-25

Ștefan MUNTEANU. Unitatea de neam și unitatea de limbă. Pag. 26-28

Silviu BEREJAN. Aspecte ale studierii limbii române în Republica Moldova. Pag. 29-38

Dumitru IRIMIA. Gramatica, între teoria limbii și perspectiva didactică. Pag. 39-45

Mioara AVRAM. Probleme actuale ale ortografiei românești. Pag. 46-53

Alexandru CRIȘAN. Limba și literatura română în învățământul românesc. Pag. 54-56

Anatol CIOBANU. Limba română în învățământul din Republica Moldova. Pag. 57-64

Nicolae MĂTCAȘ. Simulacrul adevărului științific. Pag. 72-89

Ioan LOBIUC. Au putut „crea” influențele aloglote o nouă limbă est-romanică („moldovenească”). Pag. 90-100

Gavril ISTRATI. Marii ierarhi moldoveni și limba literară. Pag. 108-115

Nicolae CORLĂTEANU. Repere din istoria filologiei române interbelice. Pag. 116-126

Nr. 4 (16)

Ședința lărgită a Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova pentru discutarea și aprobarea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii Moldova. Pag. 4-10

Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească” (Opinia specialiștilor-filologi ai Academiei, acceptată la ședința lărgită a Prezidiului A.Ș.M.). Pag. 11-13

Declarația Consiliului Uniunii Scriitorilor din Moldova din 10 octombrie 1994. Pag. 14

Nr. 5-6 (17-18)

Limba română și varietățile ei locale (Sesiune științifică, 31.X.94, București). Pag. 4-6

Eugen SIMION. Numai în marginile adevărului. Pag. 7-8

Eugen COȘERIU. Unitatea limbii române – planuri și criterii. Pag. 9-15

Marius SALA. Unitatea limbii române din perspectivă romanică. Pag. 16-21

Matilda CARAGIU-MARIOȚEANU. Varietatea limbii române. Pag. 22-27

Grigore BRÂNCUȘ. Vitalitatea limbii române. Pag. 28-33

Adrian TURCULEȚ. Limba română din Basarabia. Pag. 34-48

Silviu BEREJAN. Varietatea moldovenească a vorbirii orale românești și limba literară scrisă. Pag. 49-55

Valeria GUȚU-ROMALO. Raporturile dintre limba literară și graiurile limbii române. Pag. 56-62

Emanuel VASILIU KANT. Graiurile dacoromâne: unitate tipologică. Pag. 63

Nicolae SARAMANDU. Graiurile moldovenești în cadrul limbii române. Pag. 64-67

Vasile PAVEL. Graiul românilor basarabeni – expresie a continuității și unității limbii române în varietatea ei spațială. Pag. 68-75

Eugen BELTECHI. Limba literară și literatura dialectală. Pag. 76-79

Gabriel ȚEPELEA. Rațiunile politice ale unei „teorii lingvistice”. Pag. 80-85

Gheorghe MIHĂILĂ. Implicațiile cultural-istorice ale dihotomiei „român – moldovenesc”. Pag. 86-105

Nicolae MĂTCAȘ. Unitate de limbă – unitate de neam. Pag. 106-116

Dan SLUȘANSCHI. Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul. Pag. 117-118

1995

Nr. 1 (19)

„Atribuirea denumirii de limbă română pentru noțiunea de limbă literară în Republica Moldova nu știrbește nici autoritatea și nici demnitatea nimănu.” Interviu cu acad. Nicolae CORLĂTEANU. Pag. 44-51

Anatol CIOBANU. Limba română și romanitatea noastră (I). Pag. 88-94

Vasile PAVEL. Atlasul lingvistic elaborat la Chișinău – un viu și autentic document de limbă română. Pag. 95-98

Adrian TURCULEȚ. Aspecte ale rostirii românești standard actuale. Pag. 99-105

Nr. 2 (20)

Declarație adoptată la adunarea reprezentanților instituțiilor de învățământ mediu și superior, de știință și de cultură din Republica Moldova în ziua de 20 ianuarie 1995. Pag. 4-8

Gheorghe MOLDOVEANU. „Limba moldovenească” – o diversiune. Pag. 53-59

Nr. 3 (21)

Apelul greviștilor către populația Republicii Moldova, 7.04.95. Pag. 43-44

Mircea SNEGUR. Limba română este numele corect. Mesajul Președintelui Republicii Moldova prezentat Parlamentului în ziua de 27 aprilie 1995. Pag. 45-52

Nr. 4 (22)

Ediție specială dedicată conferinței științifice „Limba română este numele corect al limbii noastre”. Chișinău, 20-21 iulie 1995

Alexandru BANTOȘ. Adevărul pătrunde în Parlament. Pag. 3-4

Rezoluția Conferinței științifice „Limba română este numele corect al limbii noastre”. Pag. 5

Declarația comitetului de organizare a Conferinței Științifice „Limba română este numele corect al limbii noastre”. Pag. 6-7

Haralambie CORBU. Denumirea de limbă română este singura adevărată. Pag. 8-9

Nicolae CORLĂTEANU. Româna literară în Republica Moldova (istorie și actualitate). Pag. 10-19

Silviu BEREJAN. De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită moldovenească? Pag. 20-24

Rajmund PIOTROWSKI. O limbă cu două denumiri? Pag. 25-28

Stanislav SEMCINSKI. Cu privire la necesitatea de a reveni la denumirea tradițională a limbii moldovenilor. Pag. 29-32

Alexandru DÎRUL, Ion EȚCU. Cum a fost impusă denumirea „limbă moldovenească” la est de Prut. Pag. 33-36

Vitalie MARIN. Româna – limba comună a două state independente. Pag. 37-39

Maria COSNICEANU. Limba literară și stilul administrativ-juridic al Constituției Republicii Moldova. Pag. 40-41

Anatol EREMIĂ. Unitatea limbii române – politică și adevăr științific. Pag. 44-48

Vasile MELNIC. Graiurile și unitatea limbii române. Pag. 49-53

George RUSNAC. „Limbă moldovenească” cu bază dialectală muntenească? Pag. 54-55

Vasile Pavel. Unitatea și varietatea limbii române din perspectiva geografică. Pag. 56-58

Nicolae RAIEVSCHI. Caracterul supradialectal al limbii române literare. Pag. 59-61

Anton BORȘ. O aberație evidentă: dicționare românești și dicționare ... „moldovenești”. Pag. 62-64

Anatol CIOBANU. Unele cauze ale erodării factorului „conștiință națională”. Pag. 67-72

Nicolae MĂTCAȘ. O limbă – o națiune. Pag. 73-82

Gheorghe BOBÂNĂ. Glotonimul „limba română” în documentele scrise din Moldova sec. XVI-XVIII. Pag. 83-85

Anatol PETRENCU. Limba, istoria și politica în Republica Moldova. Pag. 86-88

Pavel PARASCA. Etnonime și politonime în istoria Moldovei (secolele XIV-XVI). Pag. 89-97

Teodor COTELNIC. Calvarul lingvistic în anii '20-'30 în R.A.S.S.M. Pag. 98-101

Dumitru GRAMA. Limba locuitorilor Țării Moldovei din punctul de vedere al jurisprudenței. Pag. 102-106

Ion BUGA. Băștinașii Republicii Moldova (limba și numele lor) sub aspectul dreptului internațional. Pag. 102-106

Nr. 6 (24)

Alexandru BANTOȘ. Limba română și noi. Pag. 3-4

Anatol CIOBANU. Legislația lingvistică din Republica Moldova (După șase ani de la adoptarea ei.) Pag.5-17

Rezoluția Conferinței Naționale de Filologie „Limba Română Azi” (ediția a patra), Iași – Chișinău, 6-9.X. '95. Pag. 18-19

Declarația privind limba română și Mitropolia Basarabiei, adoptată la sfârșitul lucrărilor Congresului Spiritualității Românești. Pag. 21

Alexandru NICULESCU. Romanitate – românitare. Pag. 31-36

Adrian PORUCIUC. Ce (mai) este de substrat în limba română. Pag. 37-41

1996**Nr. 1 (25)**

Lidia ISTRATI. Și națiunea, și limba sunt date de Dumnezeu, și doar unul Dumnezeu le poate schimba. Pag. 6

Alexandru MOȘANU. A ne lipsi de limba marilor clasici români, a ne înstrăina de istoria bimilenară a poporului este o tentativă de a ne transforma într-un conglomerat de oameni rătăciți. Pag. 7-8

Vlad CUBREACOV. Himericul glotonim „limba moldovenească” va produce negreșit efectul bumerangului. Pag. 9-10

Petru LUCINSCHI. Timpul va sugera soluții mai potrivite. Pag. 17-19

Mircea SNEGUR. Oficializarea glotonimului „limba moldovenească” este o acțiune falimentară. Pag.20-22

Declarația Uniunii Scriitorilor din Moldova. Pag. 23

Declarația colectivului Institutului de Lingvistică al A.Ș. a R.M. Pag. 24

Unitatea spirituală a românilor dincolo de frontiere. Masă rotundă cu participarea dlor E. Coșeriu, S. Berejan, A. Ciobanu, D. Irimia, P. Miclău și Gh. Moldoveanu, organizată în cadrul Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului) (Suceava, 13-15 octombrie 1995). Pag. 25-34

Nicolae MĂTCAȘ. În ce limbă a sadovenizat Sadoveanu? Pag. 35-44

Nr. 3-4 (27-28)

Grigore NANDRIȘ. Memoriu. Drepturile națiunii române asupra Basarabiei și Bucovinei. Pag. 193-206

1997**Nr. 1-2 (31-32)**

Giuseppe PICCILLO. „Moldovenesc-român” în documentele misionarilor catolici (secolul al XVII-lea și al XVIII-lea). Pag. 22-27

Nr. 3-4 (33-34)

Șerban C. ANDRONESCU. Identitate românească. Pag. 7-11

Valeriu RUSU. Limba este însăși cultura unei etnii. Pag. 12-13

Ana TĂTARU. Limba română încotro? Modificările negative, contrare păstrării specificului românesc al limbii. Pag. 14-19

Alexandru CRIȘAN, Florentina SĂMIHĂIAN. Limba română ca disciplină de învățământ: un fragment de istorie culturală. Pag. 65-78

Nr. 6 (36)

Rezoluția Conferinței naționale de filologie *Limba română azi*, ediția a VI-a, Iași-Chișinău, 24-28 octombrie 1997. Pag. 141

Apel către Președintele Republicii Moldova, către Parlamentul Republicii Moldova. Pag. 142-143

1998**Nr. 1-2 (37-38)**

Ion VARTA. Dreptul la limbă română, entitate națională și libertăți democratice în ziarul „Basarabia” editat la Chișinău (1906-1907). Pag. 45-46

1999**Nr. 3-5 (45-47)**

Ion ROTARU. Dimitrie Cantemir și scrierea cu litere latine. Pag. 24-35

Nicolae CORLĂTEANU. Romanizare și reromanizare. Pag. 189-198

Nr. 6-8 (48-50)

ZECE ANI DE LA ADOPTAREA LEGISLAȚIEI LINGVISTICE.
CHESTIONAR. Pag. 7

Vladimir BEȘLEAGĂ. În mâinile cui este soarta limbii? Pag. 8-9

Ion BORȘEVICI. Înaintăm lent, dar cu siguranță. Pag. 10-12

Ion BUGA. Trebuie urgent revizuit Articolul 13. Pag. 13-14

Silviu BEREJAN. Este condamnabilă indiferența față de limbă. Pag. 13-14

Valentin MÂNDĂCANU. Nimic durabil nu se poate construi pe minciună și fals istoric. Pag. 16

Anatol CIOBANU. Parlamentul și Guvernul ar trebui să refacă din rădăcină legislația lingvistică. Pag. 17-21

Nicolae CORLĂTEANU. 1989. Pag. 22

Dumitru DIACOV. E oportună modificarea programului de funcționare a limbilor. Pag. 23-24

Alexei MARINAT. Trebuie s-o luăm de la început, cu noi reguli, mai drastice. Pag. 25-26

Nicolae ANDRONIC. Statul este dator să stimuleze studierea limbii oficiale. Pag. 27

Grigore VIERU. Sunt necesare sancțiuni, iar nu acțiuni. Pag. 28-29

Ion CIOCANU. Să corectăm greșelile comise în promovarea limbii române. Pag. 30-31

Vasile MELNIC. Limba română – pilon al identității neamului. Pag. 32-34

Tudor RUSU. Ocrotirea limbii române nu a devenit o problemă de stat. Pag. 35

Petru SOLTAN. Să mizăm pe lege. Pag. 36-37

Ion ȚURCANU. Ce se întâmplă, de fapt, cu limba noastră? Pag. 38-39

Nr. 12 (54)

Tamara GOLENCO. Necesitatea revigorării reale a limbii române.
Pag. 25-26

2000**Nr. 6-12 (60-66)**

Gheorghe MIHĂILĂ. În marginile adevărului. Profesorul R.A.Budagov, despre unitatea și specificul limbii române între limbile romanice. Pag.23-33

Silviu BEREJAN. Monolingvismul populației rusofone în R.M. și bilingvismul populației băștinașe. Pag.43-47

2001**Nr. 4-8 (70-74)**

Eugeniu COȘERIU. Credință, sacrificiu și destin. Pag. 32-37

Vasile ȚĂRA. Vasile Alecsandri și limba română. Pag. 124-130

Nr. 9-12 (75-78)**Congresul I al filologilor din Republica Moldova**

Gheorghe RUSNAC. Să cultivăm dragostea față de limba română. Pag. 10

Anatol CIOBANU. Un stat suveran – o singură limbă de stat. Pag. 11

Silviu BEREJAN. Conștiința națională ca bază pentru denumirea limbii și a poporului ce o vorbește. Pag. 22-24

Ion CIOCANU. Nu! tiraniei limbii ruse. Pag. 25-27

Mihail PURICE. Legislația lingvistică și problemele limbii de stat. Pag. 28-33

Serafim SAKA. Catapultele bat din nou în zidul răbdării noastre. Pag. 34-36

Ion BORȘEVICI. Tragismul limbii de stat. Pag. 47-55

Alin-Mihai GHERMAN. Cuvântul scris ca factor al unității de limbă. Pag. 56-58

Petru BUTUC. Româna literară, expresie a continuității în Republica Moldova. Pag. 64-66

Anatol EREMIA. Front unic în apărarea limbii române. Pag. 64-68

Scrisoare deschisă adresată conducerii de vârf a Republicii Moldova.
Pag. 69

Rezoluția Congresului I al Filologilor din Republica Moldova. 29.08.2001, Chișinău . Pag. 70-72

2002

Nr. 4-6 (82-84)

Irina CONDREA. Denumirea limbii ca instrument în lupta politică.
Pag. 6-14

Alexei ACSAN. Limba moldovenească: revenirea la anormalitate.
Pag. 15-16

Nr. 10 (88)

Eugen COȘERIU. Unitate lingvistică – unitate națională. Pag. 125-131

Politici lingvistice. Conferința susținută de Eugen Coșeriu la Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului, ed. a VI-a, Suceava, 20 octombrie 2001. Text prelucrat de Niculina IACOB și Gheorghe MOLDOVEANU. Pag. 139-145

2003

Nr. 1 (91)

Vlad POHILĂ. Limba română din R. Moldova, între Moldova, între primejdii și speranțe. Pag. 13-17

Nr. 2-3 (92-93)

Vladimir BEȘLEAGĂ. Limba română, din nou crucificată. Pag. 7-8

Gheorghe SUSARENCO. Care este deosebirea dintre limba oficială și limba de stat, ca noțiuni juridice. Pag. 9

Vasile VASILACHE. Despicați-vă de la limba. Pag. 10

Ion BĂRBUȚĂ. O politică lingvistică dezastruoasă. Pag. 11

Vasile ȘOIMARU. „Modelul tiraspolean” ne va duce la pierzanie. Pag. 12

Anatol LENȚA. „Bilingvismul împăciuitoare” înseamnă aceeași supremație a limbii ruse. Pag. 13

Gheorghe PALADE. Un nou atentat la Istoria românilor. Pag. 14-16

Nr. 6-10 (96-100)

Eugen COȘERIU. Latinitatea orientală. Pag. 6

Declarația Adunării Generale Anuale a A.Ș.M. din 28-02.1996. Pag. 7

Ședința lărgită a Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova pentru discutarea și aprobarea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii Moldova. Pag. 21-26

Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”. Pag. 27-29

Nicolae CORLĂTEANU. Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate. Pag. 30-38

Rajmund PIOTROWSKI. O limbă cu două denumiri? Pag. 39-40

Stanislav SEMCINSKI. Cu privire la necesitatea de a reveni la denumirea tradițională a limbii moldovenilor. Pag. 41-44

Alexandru DÎRUL, Ion EȚCU. Cum a fost impusă denumirea „limba moldovenească” la Est de Prut? Pag. 45-48

Silviu BEREJAN. De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită **moldovenească**? Pag. 49-53

Vitalie MARIN. Româna – limba comună a două state independente. Pag. 54-56

Anatol CIOBANU. Limba ca factor decisiv în politica națională a statului. Pag. 64-72

Gheorghe BOBÂNĂ. Stereotipurile etnice și concepția politicii naționale de stat a Republicii Moldova. Pag. 73-75

Mihail Gh. CIBOTARU. Capcana sau concepție a politicii antinaționale. Pag. 76-79

Mihail PURICE. Legislația lingvistică și condițiile însușirii limbii române de către alolingvi. Pag. 80-85

Ion BĂRBUȚĂ. Program de redresare a situației sociolingvistice sau utopie birocratică? Pag. 86-88

Petru SOLTAN. Procesul deznaționalizării continuă accelerat. Pag. 89-91

Rezoluția Conferinței reprezentanților intelectualității din Republica Moldova privind proiectul Concepției politicii naționale de stat a Republicii Moldova. Pag. 102-104

Flavius SOLOMON. Legislație și dispută lingvistică în Estonia și în Republica Moldova (studiu comparativ). Pag. 105-108

Silviu BEREJAN. Unitatea limbii române – funcționarea ei în Republica Moldova. Pag. 109-112

Ioana VINTILĂ-RĂDULESCU. Limba moldovenească și *limba română*. Pag. 113-118

Valeria GUȚU ROMALO. Evoluția limbii române în Republica Moldova. Pag. 119-127

Gheorghe CHIVU. Limba oficială din Republica Moldova și unitatea culturii românești. Pag. 128-132

Constantin C. THEODORESCU. Un stat, o istorie și o limbă „moldovenească” în Basarabia? Pag. 133-137

Dumitru IRIMIA. Identitatea și unitatea românilor în două oglinzi: Mihai Eminescu și Alexei Mateevici. Pag. 138-144

Ion MĂRII. Prutul nu a fost și nu este un hotar dialectal sau supradialectal al limbii române. Pag. 145-147

Gheorghe MIHĂILĂ. Specificul și unitatea limbii române în cercetările lui B. Cazacu. Pag. 148-155

O carte bizară

Gheorghe CHIVU. Un fals dicționar bilingv. Pag. 172-176

Valeriu RUSU. O „făcătură” lamentabilă. Pag. 177-178

Ion CIOCANU. Act de incultură. Pag. 179-182

Vasile MELNIC. Lipsă de criterii științifice lexicografice. Pag. 183-184.

Ion MELNICIUC. Vasile Stati – un pătimaș al minciunii. Pag. 185-186

Nr. 11-12 (101-102)

Petru BUTUC. Caracterul nociv al bilingvismului scris. Pag. 7-9

Dumitru C. GRAMA. Aspecte ale încălcării egalității în drepturi a limbilor vorbite de locuitorii R. Moldova. Pag. 10-16

2004**Nr. 1-3 (103-105)**

Victor V. GRECU. Limba – temei al ființei și al unității naționale. Pag. 15-19

Nr. 4-6 (106-108)

Gheorghe MOLDOVANU. Politică, planificare și amenajare lingvistică. Pag. 140-143

Nr. 7-8 (109-110)**LEGISLAȚIA LINGVISTICĂ – 15 ANI DE LA ADOPTARE**

La chestionarul *Limbiî Române* răspund: Ion BORȘEVICI (7), Mircea SNEGUR (10), Mihai CIMPOI (11), Silviu BEREJAN (12), Nicolae CORLĂTEANU (14), Anatol CIOBANU (15), Ion EȚCU (17), Mihail Gh. CIBOTARU (18), Victoria TROFIMOV (19), Gheorghe NEGRU (20), Ion MELNICIUC (22), Teodor COTELNIC (23), Albina DUMBRĂVEANU, Eugenia CHIOSA (26), Ion BURUIANĂ (27), Petru BUTUC (28), Claudia SLUTU-GRAMA, Dumitru GRAMA (29), Ion ȚURCANU (31), Victor GREBENȘCICOV (33), Zinaida TĂRĂȚĂ (34), Ion HADÂRCĂ (35). Pag. 5-37

Limba română este scutul de nădejde în izbânda Dreptății, în apărarea ființei noastre naționale. Dialog: Alexandru BANTOȘ – Vasile PAVEL. Pag. 200-201

Nr. 9-10 (111-112)

Silviu BEREJAN. Aspectul vorbit al limbii române în spațiul dintre Prut și Nistru. Pag. 51-53

Gheorghe MOLDOVANU. Rolul politicilor lingvistice în gestionarea situațiilor plurilingve. Pag. 54-61

Lidia COLESNIC-CODREANCA. Reflecții despre dispariția limbilor. Pag. 62-64

Nr. 12 (114)

Gheorghe MOLDOVANU. O tipologie sociolingvistică a limbilor. Pag. 54-63

2005

Nr. 1-3 (115-117)

Limba în care crezi trebuie să fie atotcuprinzătoare mișcării sufletului și cugetului. Dialog: Alexandru BANTOȘ – Grigore VIERU. Pag. 17-25

Gheorghe MOLDOVANU. Tipologia politicilor lingvistice. Pag. 116-125

Nr. 4 (118)

„Atribuirea denumirii de Limbă Română pentru noțiunea de Limbă Literară în Republica Moldova nu știrbește nici autoritatea și nici demnitatea neamului”. Dialog: Alexandru BANTOȘ – acad. Nicolae CORLĂTEANU. Pag. 65-72

Nicolae CORLĂTEANU. Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate. Pag. 73-84

Ședința largită a Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova pentru discutarea și aprobarea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii Moldova. Pag. 85-92

Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”. Pag. 93-95

Nr. 10 (124)

Gheorghe MOLDOVANU. Rolul lingvistului în procesul de planificare a funcționării limbilor în societate. Pag. 56-64

Nicolae CORLĂTEANU. Crezul meu. Las vouă moștenire... Pag. 125-128

Nr. 11 (125)

Gheorghe MOLDOVANU. Bilingvism, diglosie, conflict lingvistic: o disociere utilă pentru analiza limbilor în contact. Pag. 6-17

Adrian MARINO. Un nou program cultural: a aduce Europa „acasă”; A fi român și european în același timp. Pag. 119-122

2006

Nr. 1-3 (127-129)

Dumitru IRIMIA. *Osia statornică* – imagine eminesciană a identității naționale. Pag. 6-19

Nr. 4-6 (130-132)

Rajmund PIOTROWSKI. O problemă vitală – ocrotirea limbii române în Republica Moldova; O limbă cu două denumiri? Pag. 63-71

Nr. 7-9 (133-135)

Mina-Maria RUSU. Identitatea culturii românești în contextul integrării europene. Pag. 88-92

Nr. 10 (136)

Victor BANARU. Limba ca instrument politic; Limbă și proces etnosocial; Funcțiile limbii; Niveluri de comunicare; Etnie, limbă politică. Pag. 84-91

Nr. 11-12 (137-138)

„Legalizarea denumirii științifice a limbii noastre va anula multe din motivele discordiei din societate”. Dialog: Alexandru BANTOȘ – Mihail PURICE. Pag. 153-163

2007

Nr. 1-3 (139-141)

Galina NEPOTU. Legislația lingvistică și unele probleme actuale ale limbii române. Pag. 72-74

Nr. 7-9 (145-147)

Grigore VIERU. Limba română – oaste națională. Pag. 6-10

Nr. 10-12 (148-150)

Ana BANTOȘ. Doi poeți mărturisitori: Alexei Mateevici și Grigore Vieru. Tranziția de la memorie la istorie. Pag. 12-21

Irina CONDREA. Limba română în spațiul public. Pag. 115-120

Gheorghe CHIVU. Dimitrie Cantemir și limba română literară veche. Pag. 133-140

2008**Nr. 1-2 (151-152)**

Dumitru IRIMIA. Unitatea limbii și literaturii românilor. Pag. 14-27

Alexandru BANTOȘ. Limba română și „Suma de adevăruri științifice”. Pag. 70-74

Nr. 7-8 (157-158)

Victor V. GRECU. Dreptul limbii. Pag. 8-13

Vladimir ZAGAEVSCHI. „Ca neam supraviețuim prin graiul matern...”. Pag. 149-158

Nr. 9-10 (159-158)

Vasile PAVEL. Limba română – unitate și diversitate. Pag. 33-41

Alexandru BANTOȘ. Situația limbii de stat în Republica Moldova: *de jure* și *de facto*. Pag. 42-46

2009**Nr. 1-4 (163-166)**

Grigore VIERU. „Fără limba română n-aș fi ajuns poet” (În dialog cu Alexandru Bantoș). Pag. 334-346

Grigore VIERU. „Limba în care crezi trebuie să fie atotcuprinzătoare mișcării sufletului și cugetului” (În dialog cu Alexandru Bantoș). Pag. 355-360

Grigore VIERU. Limba română – oastea noastră națională. Pag. 361-373

Grigore VIERU. Despre foame, jandarmi și tsunami. Pag. 374-378

Nr. 7-8 (169-170)

Alexandru BANTOȘ. Meandrele unui traiect lingvistic. Pag. 8-11

Ion CIOCANU. Legile și fărădelegile despre limbi. Pag. 12-16

Dumitru IRIMIA. Lupta continuă. 17-25

Theodor CODREANU. Adevăr și limbă. Pag. 32-36

Adrian Dinu RACHIERU. Odiseea Limbii Române. Pag. 37-44

Mihail Gh. CIBOTARU. Carul limbii române. Pag. 45-49

Petru BUTUC. Despre noțiunile științifice de limbă literară și română literară. Pag. 50-62

Nicolae CORLĂTEANU. Despre sursele de formare a românei literare. Pag. 75-78

Nicolae CORLĂTEANU. Las vouă moștenire ... Pag. 79-80

Nr. 11-12 (173-174)

Dorin CIMPOEȘU. A doua comunizare a Basarabiei, după stalinizarea din 1944. Pag. 193-212

2010

Nr. 1-2 (175-176)

Dorin CIMPOEȘU. Cu identitatea națională nu se fac compromisuri. Pag. 81-86

Nr. 5-6 (179-180)

Dorin CIMPOEȘU. Restaurația roșie în Republica Moldova și trăsăturile regimului comunist renovat. Pag. 170-176

2011

Nr. 3-6 (189-192)

Eugeniu COȘERIU. Identitatea limbii și a poporului nostru. Pag. 41-42

Eugeniu COȘERIU. Credință, sacrificiu și destin. Pag. 43-47

Gavril ISTRATE. De la „Dacia literară” la „Limba Română”. Pag. 48-52

Grigore VIERU. Răzvrătirea limbii române. Pag. 53-54

Nicolae MĂTCAȘ. 20 de ani de luptă și rezistență. Pag. 55-68

Gheorghe CHIVU. „Limba Română” și statutul limbii naționale în Republica Moldova. Pag. 69-72

Dorin CIMPOEȘU. Limba română – crezul unei reviste a conștiinței naționale. Pag. 79-82

Nr. 7-8 (193-194)

Alexandru BANTOȘ. Quo vadis, Republica Moldova? Pag. 6-7

Alexandrina CERNOV. Statutul limbii române în Ucraina. Pag. 15-32

Cristinel MUNTEANU. Revista „Limba Română” din Chișinău – un nucleu al românismului autentic. Pag. 48-53

Nicolae MĂTCAȘ. Salahorind cetatea limbii române. Pag. 57-66

Nr. 9-10 (195-196)

Alexandru BANTOȘ.

Sub sceptrul purificator al limbii române. Pag. 6-8

Nr. 11-12 (197-198)

Ioan C. POPA. Chestiunea identitară în Basarabia sau de ce moldovenii sunt români. Pag. 176-180

2012

Nr. 3-4 (201-202)

Constantin BURAC. Identitatea românilor în viziunea călătorilor străini din prima jumătate a secolului al XV-lea. Pag. 178-184

Nr. 5-6 (203-204)

Adrian Dinu RACHIERU. Există o „literatură moldovenească”?
Pag. 190-196

Dan MĂNUCĂ. De la identitatea obiectivă la identitatea impusă.
Pag. 197-202

Nr. 9-10 (207-208)

Eugeniu COȘERIU. *Despre așa-zisa „limbă moldovenească”*. Pag. 6-16

Anatol EREMIA. Limba română – simbol și atribut al statalității
Republicii Moldova. Pag. 26-33

Nr. 11-12 (209-210)

Eugeniu COȘERIU. Politici lingvistice. Pag. 6-16

Colocviile revistei „Limba Română”:

Limbă, cultură, istorie la Est de Prut. Autoidentificare și viitor.
Pag. 64-65

Anatol CIOBANU. Privire retrospectivă asupra destinului limbii
române (Basarabia și Bucovina, sec. XIX). Pag. 66-75

Ana BANTOȘ. Literatura de la Est de Prut și reflexele brutalității
istoriei. Lidia Istrati. Pag. 76-87

Gheorghe NEGRU. Lupta cu „naționalismul” în RSSM. Două cazuri
mai puțin cunoscute din 1970. Pag. 88-94

2013**Nr. 1-4 (211-214)**

Dinu POȘTARENCU. Limba română în sfera învățământului din
Basarabia (I). Pag. 219-232

Nr. 5-6 (215-216)

Eugeniu COȘERIU. „... Moldovenismul... nu se opune românismului,
ci este o formă a lui...”. Pag. 9-15

Nr. 7-8 (217-218)

Vasile CUJBĂ. Cultura lingvistică *versus* conștiința națională. Pag. 5-8

Solomon MARCUS. Limba română, între infern și paradis. Pag. 9-29

Ioan MILICĂ. Eminescu despre limbă și literatură. Pag. 40-52

Dinu POȘTARENCU. Limba română în sfera învățământului din Basarabia (II). Pag. 148-156

Nr. 9-12 (219-222)

Nicolae MĂTCAȘ. Destinul limbii, destinul revistei. Pag. 7-10

Dinu POȘTARENCU. Limba română în sfera învățământului din Basarabia (III). Pag. 229-242

2014**Nr. 1 (223)**

Alexandru BANTOȘ. Limba Română, test la democrație și adevăr. Pag. 7-13

Curtea Constituțională. Hotărâre privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova. Pag.15-42

Nr. 4 (226)

Nicolae MĂTCAȘ. Legislația lingvistică și identitatea națională a basarabenilor. Pag. 7-18

Mina-Maria RUSU. Despre identitate lingvistică *vs* identitate culturală. Pag. 19-27

Nr. 5 (227)**Colocviile revistei „Limba Română”:**

Limbă, cultură și credință. Repere identitare. Pag. 6-10

Alexandru BANTOȘ. 25 de ani de la aprobarea legislației lingvistice a Republicii Moldova: retrospectivă subiectivă. Pag. 11-16

2015**Nr. 1-2 (229-230)**

Alexandru BANTOȘ. Solomon Marcus. Traiectul modern al limbii române. Pag. 11-17

Mina-Maria RUSU. Solomon Marcus. *Limba română – între infern și paradis*. Pag. 46-52

Nr. 3-4 (231-232)

Ioan-Aurel POP. Despre latinitatea limbii române. Pag. 9-23

Preafericitul Patriarh Teoctist. Întru unitate de grăire și simțire românească. Pag. 231-238

Nr. 5-6 (233-234)

Solomon MARCUS. Limba română și școala – la București și la Chișinău. Pag. 25-45

Ana BANTOȘ. Dimensiunea culturală a limbii române în școală și societate. Pag. 46-51

Mina-Maria RUSU. Limba română între *aproape* și *departe*. Pag. 52-57

Alexandru BANTOȘ. Revista „Limba Română” – în serviciul școlii și al culturii naționale. Pag. 71-84.

Nicolae MĂTCAȘ. 25 de ani de luptă și rezistență. Pag. 85-97

2017**Nr. 1 (237)**

Să nu uităm limba, cultura și identitatea noastră, spiritul românesc. Alexandru BANTOȘ în dialog cu Victor VOICU, Secretar General al Academiei Române. Pag. 10-21

Dorin CIMPOEȘU. Moldovenism *versus* Românism (I). pag. 52-67

Nr. 2 (238)

Dorin CIMPOEȘU. Moldovenism *versus* Românism (II). pag. 26-38

Alexandru BANTOȘ. Ion Dumeniuk și limba română. Pag. 134-143

Nr. 3 (239)

Eugeniu COȘERIU. Despre așa-zisa „limbă moldovenească”. Pag. 9-21

Magda URSACHE. Limba ce-o vorbim. Pag. 22-28

Nr. 4 (240)

Eugeniu COȘERIU. „Limba moldovenească” – o fantomă lingvistică.
Pag. 13-16

Cristina PÎNZARU. Patria limbii române. Pag. 104-107

Nr. 5-6 (241-242)

Oliviu FELECAN, Nicolae FELECAN. Romanitate și românitare la reprezentanții Școlii Ardelene. Pag.69-79

2018

Nr. 5-6 (247-248)

Gheorghe CHIVU. Scrisul religios și unitatea limbii române. Pag. 7-19

Adrian Dinu RACHIERU. „Există o literatură moldovenească”?
Pag. 41-50

Dorin CIMPOEȘU. Moldovenismul lui Igor Dodon. Pag. 168-173

Nr. 7-8 (249-250)

LA ACADEMIA ROMÂNĂ

Identitatea și unitatea istorică și lingvistică a românilor din nordul și sudul Dunării. Pag. 7-8

Nicolae IORGA. Sufletul românesc în Basarabia după anexarea din 1812. Pag. 59-65

Vlad. D. GHIMPU. Români și limbă română în letopisețele Novgorodului. Pag. 322-328

2019**Nr. 1 (251)**

Alexandru BANTOȘ. Reconstrucția identitară și reflexele sindromului politic. Pag. 8-14

Dorin CIMPOEȘU. Limba română în Basarabia – după treizeci de ani. Pag. 15-24

Grigore Brâncuș. Vitalitatea limbii române. Pag. 28-34

Dorin POPESCU. Românii din jurul României – centura de castitate și evadarea din cercul geopolitic. Pag. 35-41

Ion I. IONESCU. Despre identitatea oamenilor și a comunităților noastre. Pag. 42-49

Nr.2 (252)

Ioan-Aurel POP. Limba română – imn într-o latinitate. Pag. 7-10

Anatol EREMIĂ. Legislația lingvistică și utilitatea ei. Pag. 11-17

Ana BANTOȘ. Corelația limbă-cultură-identitate în viziunea lui Anatol Ciobanu. Pag. 251-258

Nr. 3 (253)

Gabriela HAJA. Politicile lingvistice ale Academiei Române și *Dicționarul limbii române*. Pag. 17-32

Ioan C. POPA. Eugeniu Coșeriu sau Despre odiseea limbii române în Basarabia. Pag. 74-80

Nr. 4 (254)

Arcadie SUCEVEANU. Limba română – memorie, cetate și standard. Pag. 7-19

2020**Nr. 1 (255)**

Declarația Academiei Române privind unitatea limbii române. Pag. 12-14

Alexandru BANTOȘ în dialog cu Ioan-Aurel POP: „Cele mai exacte demonstrații cu privire la numele poporului și al limbii noastre le-au făcut nu muntenii și nu ardelenii, ci moldovenii”. Pag. 15-19

Nicolae MĂTCAȘ. Ion Dumeniuk, căzut în marea bătălie pentru limba română din Basarabia. Pag. 28-76

Mircea DRUC. Rusofoni și moldofoni. Pag. 130-144

Alecu RENIȚĂ. Moldovenismul stalinist – element al războiului hibrid în spațiul românesc. Pag. 155-160

Anatol PETRENCU. Limba rusă – instrument de expansiune al Federației Ruse. Pag. 161-166

Nr. 4-5 (258-259)

Alexandru BANTOȘ. Numai sub cupola limbii române avem șansa de a supraviețui ca neam. *Interviu realizat de Constantin ȘCHIOPU*. Pag. 10-33

Ioan C. POPA. Limba română – semnul identitar al românității moldovenilor din stânga Prutului. Pag. 34-38

Ioan-Aurel POP. Istoria și semnificația numelor de *român/valah* și *România/Valahia*. Pag. 56-86

Nr. 6 (260)

Alexandru BANTOȘ. Un traiect identitar sfidând mentalități și hotare. Pag. 9-11

2021

Nr. 1 (261)

Alexandru BANTOȘ. Derapajele legislative și „chestiunea limbii”. Pag. 9-13

Domnica MANOLE. Statutul limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Pag. 14-18

Nr. 4 (264)

Alexandru BANTOȘ. Eugeniu Coșeriu și cartea noastră de identitate. Pag. 9-16

Eugeniu COȘERIU. *Despre așa-zisa „limbă moldovenească”*. Pag. 23-34

Ioan-Aurel POP. „Latina este matricea italienei, românei, francezei și spaniolei”. Pag. 40-44

Nr. 5-6 (265-266)

Theodor CODREANU. Eminescu: limba ca taină a ființei. Pag. 13-24

Grigore FURTUNĂ. Moldovean? Român? Limbă moldovenească? Limbă română? sau Cum și când am redevenit român. Pag. 30-43

2022**Nr. 3-4 (269-270)**

Grigore BRÂNCUȘ. Definirea substratului limbii române. Pag. 46-57

Abstract

ONE LANGUAGE – ONE NATION. List of texts about the correct name of our language, about the identity of Bessarabian Romanians and their unity with the entire Romanian nation published in the journal „Limba Română” between 1991 and 2022

Precizare

Tergiversarea procesului de conștientizare a adevărului privind identitatea etnolingvistică a românilor basarabeni are o explicație simplă, dar greu de înțeles de către omul care decenii în șir a fost supus, fără să-și dea seama, unei îndelungi și neîntrerupte acțiuni de falsificare a originii sale. În conștiința conașionalilor noștri, a lăsat urme adânci politica lingvistică a imperiului rus și a celui sovietic, având drept scop de a inventa la Est de Prut o nouă limbă și un nou popor. De frica „cnutului” rusesc și al celui bolșevic, basarabeni au apelat ca întotdeauna la unicul mijloc pentru a-și feri capul de sabia dușmanului, încercând să supraviețuiască, „adaptându-se” la cruntele vremi de ocupație. Li s-a cerut să-și spună că sunt moldoveni (de parcă în dreapta Prutului nu tot moldoveni au fost și sunt!) și că vorbesc „limba moldovenească”, scrisă cu litere chirilice, fiind alta decât româna, în care s-au născut și au viețuit laolaltă cu toți românii.

Articolele preluate, expresie a unui timp în care adevărul a ieșit la vedere, au fost scrise cu speranța că premisele descătușării îi vor cuprinde pe toți cei ce trăiesc, gândesc și vorbesc în limba română, al cărui nume nu au avut voie să-l rostească, precum nu au avut voie să spună că peste Prut se află de veacuri frații lor moldoveni, munteni, transilvăneni, maramureșeni, bănățeni, dobrogeni...

Citite acum, după introducerea sintagmei **limba română** în Constituția Republicii Moldova, materialele autorilor revistei noastre capătă o nouă strălucire, și mai clară fiindcă deducțiile lor au devenit lege, inclusiv pentru cei care se află încă sub influența unei dogme ce nu mai are dreptul la viață.

Republicăm unele articole cu intenția de a stimula dorința eventualilor cititori (inclusiv a politicienilor „corigenți” la română) de a-și consolida cunoștințele într-un domeniu în care trebuie să descoperi cu propria ta rațiune adevărul.

CLARIFICATION

Abstract

Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”

*(opinia specialiștilor filologi ai Academiei,
acceptată la Ședința lărgită a Prezidiului A.Ș.M.)*

În problema limbii literare și a celei vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv a istoriei și folosirii glotonimului „limba moldovenească”, știința lingvistică s-a pronunțat demult. S-a vorbit la o serie întreagă de întruniri naționale și internaționale ale lingviștilor. Au fost date publicității rezoluții și declarații speciale. S-au adresat apeluri directe și Parlamentului Republicii Moldova în chestiunea dată cu rugămintea de a ține cont de adevărul științific, cunoscut și recunoscut de toți cercetătorii în domeniu. A făcut acest lucru și Academia de Științe a Moldovei prin Institutul de Lingvistică.

La modul generalizat opinia e următoarea.

E bine cunoscut faptul că glotonimul **limba română** a fost moștenit din latină de la etnonimul **romanus** „care ține de Roma”. După opinia lui V. Pârvan, sub influența slavă, *a* înaintea de *n* trece cu timpul în *â*. Deci, **romanus** în pronunțare populară a devenit **român**. Glotonimul **limba românească (română)** a fost denumirea vorbirii populației romanizate de pe tot teritoriul celor două mari grupuri dialectale romanice din nordul Dunării – muntenesc și moldovenesc, păstrându-se aici și după formarea celor trei principate: Transilvania, Muntenia și Moldova.

Deși în izvoarele istorice medievale se utiliza și termenul **limba moldovenească**, cărturarilor și oamenii de cultură ai timpului subînțelegeau prin această denumire un subdialect (grai) al limbii române comune,

dându-și perfect seama de unitatea glotică românească de pe întreg teritoriul dacoromân („Locuitorii Valahiei și Transilvaniei au aceeași limbă ca și moldovenii...”; „Noi, moldovenii, la fel ne spunem români, iar limbii noastre nu dacică, nici moldovenească, ci românească” (...)) – Dimitrie Cantemir; Moldovenii nu întreabă „știi moldovenește?”, ci „știi românește?” – Miron Costin).

La sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX, dar mai ales după unirea principatelor de la 1859, pe baza graiurilor vorbite în Moldova, Muntenia și Transilvania apare și se consolidează o limbă literară și o literatură clasică comună numită deja și oficial limbă și literatură română.

Scriitorii clasici (Eminescu, Alecsandri, Russo, Negruzzi, Creangă și ceilalți, care au fost recunoscuți ca fiind ai noștri și luați de dincolo de Prut cu tot cu limbă, firește), scriitorii de mai târziu (inclusiv Mateevici), scriitorii contemporani (începând cu Lupan, continuând cu Druță și terminând cu cei mai tineri), precum și oamenii de cultură din celelalte domenii (actori, gazetari, muzicieni, oameni de știință) au vorbit și au scris în această limbă literară unică.

Desigur că populația autohtonă dintre Prut și Nistru, după anexarea în 1812 a acestui teritoriu de către Rusia țaristă, a fost ruptă în mare măsură de procesul de unificare și statornicire a limbii literare moderne. Aici, confundându-se denumirea graiului local cu denumirea limbii, a continuat să se folosească neterminologic și denumirea „limba moldovenească”.

La aceasta au contribuit și factorii politici. În 1818, prin „Regulamentul organizării administrative a Basarabiei”, țarismul declară „limba moldovenească” limbă oficială, alături de limba rusă (de altfel, Rusia țaristă prin „Regulamentul organic” decretase „limba moldovenească” drept limbă oficială și în Principatul Moldovei din timpul ocupației acestuia între anii 1828 și 1834). Această situație însă a fost păstrată numai pînă în 1828, cînd drept limbă oficială este recunoscută din nou doar limba rusă, limba localnicilor fiind ulterior scoasă cu totul din uz. Denumirea dată a fost repusă în circulație abia la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX (iarăși în scopuri pur politice).

E bine cunoscută evoluția politică a teritoriilor din stînga Prutului și a Nistrului după 1917. În 1924, a fost organizată o formațiune politică

cu anumite funcții formale statale – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, iar apoi, în 1940, a fost creată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. În perioada sovietică, populației din aceste teritorii îi este impusă oficial denumirea **limba moldovenească**, care se contrapunea net limbii române (deși în perioada 1932-1938 în R.A.S.S.M. au fost introduse limba și literatura română și alfabetul latin, acțiune calificată ulterior ca o greșeală politică).

Deci, contrapunerea care se făcea pînă nu demult se baza pe considerente de ordin politic, care nu aveau nici un suport de natură lingvistică, situație la care nu se mai poate reveni astăzi. Prin urmare, denumirea **limbii literare unice**, de care ne folosim cu toții în prezent, trebuie să fie cea adecvată, adică **română**.

Denumirea „moldovenesc”, „moldovenească” o poartă **vorbirea populară orală** folosită în Moldova (de pe ambele maluri ale Prutului și ale Nistrului), vorbire care are reale trăsături specifice (ce n-au intrat însă în limba literară) în comparație cu vorbirea din alte regiuni ale spațiului dunăreano-carpato-nistrean locuit de populația romanizată de pe aceste teritorii. Dar ea este doar una din varietățile întregului glotic ce poartă denumirea generică „limba română”. În virtutea acestui fapt, denumirea unei varietăți nu poate fi dată întregului în totalitatea sa (căci fiecare varietate se include în întreg, ca o parte indispensabilă a lui). Cu atît mai mult cu cît pe baza diferitelor varietăți ale întregului s-a constituit o limbă de cultură (limba literară), una singură – **limba română**. În această calitate ea a fost consfințită prin tradiții îndelungate fixate într-un corpus solid de monumente scrise, deservind cultura comună a tuturor purtătorilor acestor varietăți (inclusiv ai varietății moldovenești, care nu are și nu a avut niciodată o altă formă de manifestare literară bazată pe graiul moldovenesc).

Așadar, în Republica Moldova se poate vorbi despre graiul moldovenesc. Moldovenească poate fi numită vorbirea orală (dialectală) de aici. Se poate releva specificul moldovenesc al limbii române vorbite în Moldova istorică. Dar nu se poate vorbi despre o „limbă” moldovenească literară, scrisă, de cultură. Substituirea termenilor nu poate fi acceptată chiar dacă o parte din populație, în virtutea unor tradiții specifice locale, a întrebuițat și mai întrebuițează încă, neterminologic, glotonimul „limba moldovenească”.

A legifera astăzi faptul perimat că ar exista o limbă literară moldovenească deosebită de limba română literară comună înseamnă a legifera un neadevăr evident, și noi, reprezentanții științei academice, nu avem dreptul moral să susținem acest neadevăr.

Prin urmare, limba literară (și în primul rând cea scrisă), utilizată în ultimele decenii în Republica Moldova, ca și cea în care au scris toți înaintașii noștri, este limba română. Aceasta o demonstrează cu toată evidența orice scriere de-a noastră. Cu specificul dialectal moldovenesc n-a scris și nu scrie nimeni în Republica Moldova.

Toți au scris și scriu și în prezent respectând întru totul normele limbii literare comune (alte norme literare noi nu avem, ele nu există pur și simplu). Nerespectarea acestor norme și acceptarea normelor **graiului** moldovenesc prin ridicarea lui la rangul de **limbă** înseamnă renunțarea imediată la toată tradiția scrisă (literară și științifică), și în primul rând la toți scriitorii clasici (inclusiv la Eminescu – „cel mai mare poet al românilor”, „Luceafărul poeziei românești”, și la Creangă – cel mai moldovean dintre scriitorii români, dar care a făcut manuale de limba română, nu de moldovenească), ca și la Mateevici, care au scris cu toții în limba literară comună, numită de ei înșiși română. Sub acest raport azi nu mai poate fi separat Eminescu de Coșbuc, Caragiale de Alecsandri, Sadoveanu de Rebreanu, Mateevici de Bolintineanu ș.a.m.d.

Istoria ne demonstrează printr-o mulțime de fapte reale că nu întotdeauna denumirea limbii coincide cu denumirea statului. În cazul Republicii Moldova, au fost multe premise și argumente care au condus la proclamarea statului moldovenesc independent (deși era bine cunoscută comunitatea de limbă cu România). Existența acestui nou stat n-o pune la îndoială nici o țară din lume, inclusiv România. Iată de ce nici din punct de vedere politic astăzi nu este motivată excluderea din circulație a termenului **limba română**. Doar e bine cunoscut faptul că terminologia elaborată pe parcursul timpului, fixată și folosită azi la noi în toate actele oficiale, chiar și în noua Constituție, în documentele guvernamentale și administrative, în economie, inclusiv în industrie și, desigur, în știință, este parte componentă inalienabilă a limbii române literare. Fără utilizarea acestei terminologii nu poate exista și prospera o societate modernă, civilizată și nu poate fi scrisă nici o lucrare științifică.

Convingerea noastră este, de aceea, ca Articolul 13 din Constituție să fie revăzut în conformitate cu adevărul științific, urmînd a fi formulat în felul următor: „LIMBA DE STAT(OFICIALĂ) A REPUBLICII MOLDOVA ESTE LIMBA ROMÂNĂ”.

Limba Română,
nr. 4 (16), 1994, p. 11-13

Abstract

A Response to the request of the Parliament of the Republic of Moldova regarding the history and use of the term “Moldovan language” (the opinion of the Academy’s language specialists, approved at the Extended Meeting of the Council of the Academy of Sciences)

Keywords: *Language studies; the term “Moldovan language”; linguistics; international research events; scientific and historical truth; Moldavian language; Romanian language; unique literary language; Constitution of the Republic of Moldova*

Through this document, the language specialists of the Academy of Sciences, supported by the Council of the Academy of Sciences, argued the need to introduce the phrase “Romanian language” in the Constitution of the Republic of Moldova. Based on various linguistic, historical and cultural sources, the academic community, respecting the heritage and tradition of the people, opts for the unity and identity of the Romanian language, unique for all speakers, and believes that Article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova should be formulated as follows: “STATE LANGUAGE (OFFICIAL) OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IS THE ROMANIAN LANGUAGE”.

Eugeniu COȘERIU

Latinitatea orientală

E.C. – (sau Eugenio Coseriu, n. 27 iulie 1921, comuna Mihăileni, județul Bălți, azi în Republica Moldova – d. 7 septembrie 2002, Tübingen, Germania) lingvist român din exil, membru de onoare al Academiei Române (din 1991). Este fondatorul primei școli lingvistice din America de Sud și al școlii lingvistice de la Tübingen. Părinte a ceea ce azi se numește lingvistica integrală, Eugeniu Coșeriu este unul dintre cei mai importanți lingviști ai secolului XX, Doctor Honoris Causa a aproape 50 de universități din întreaga lume.

1. Preliminarii

Latinitatea orientală este reprezentată de români, adică de vorbitorii limbii latine (ori neolatine) orientale; iar aceasta este astăzi – și de multe secole – **numai limba română** ca limbă istorică (opusă altor limbi istorice, ca italiana, franceza, spaniola, germana, engleza, rusa etc.), cu cele patru dialecte ale ei: dacoromân, istroromân, aromân și meglenoromân.

Romaniștii împart Romania europeană – spațiul lingvistic romanic din Europa – într-o *Romanie occidentală* și o *Romanie orientală*, separate prin linia Spezia-Rimini. *Romania orientală* (ori *apenino-balcanică*) cuprinde **dialectele italiene** la sud de linia Spezia-Rimini, **limba dalmată** și **limba română**. Dar în acest caz e vorba de o unitate genealogică încă „pre-romanică”, anterioară formării limbilor romnice ca limbi istorice independente și, în ceea ce privește limba română, anterioară întreruperii totale, sau aproape totale, a contactelor între Italia – ori, mai bine zis, spațiul **lingvistic italo-roman** – și graiurile românești ori preromâne –, adică **spațiul lingvistic românesc**. În afară de aceasta, criteriul genealogic, deși, bineînțeles, esențial și primar, nu e singurul criteriu când e vorba de a clasifica limbile și de a stabili poziția unei limbi în ra-

port cu alte limbi. Vom aplica de aceea aici mai multe criterii pentru a stabili cu exactitate, deși numai în linii mari, a) poziția limbii române între limbile romanice, b) poziția dialectelor românești în cadrul limbii române ca limbă istorică, c) poziția așa-zisei limbi moldovenești în cadrul dialectului dacoromân și în raport cu limba română comună exemplară și literară.

2. Cadrul teoretic al problemei

Ca să înțelegem care este locul limbii române între limbile romanice și care sînt raporturile dintre dialectele și graiurile românești în cadrul latinității orientale, trebuie să precizăm mai întîi că:

- a) limbajul în general e guvernat de două principii universale, care se află într-un raport dialectic reciproc: **creativitatea** (faptul că limbajul este în esența sa activitate creatoare sau enérgeia) și **alteritatea** (faptul că limbajul este totdeauna „și pentru alții”, „și al altora”, nu numai pentru un individ și al unui singur individ). Creativitatea duce pe plan istoric la diversitate; alteritatea, la omogenitate. Alteritatea – solidaritatea între vorbitori – este rațiunea de a fi a limbilor și a continuității acestora în istorie; datorită alterității, limbajul se prezintă totdeauna sub formă de tradiții istorice pe care le numim „limbi”. Tot alterității i se datorează, în fond, formarea limbilor **comune** și **exemplare (standard) supradialectale**, adică situate deasupra varietății dialectale și regionale a limbilor. Dar alteritatea nu anulează creativitatea: creativității i se datorează „dinamica” limbilor – „schimbarea lingvistică” în diacronie, într-un anumit sens constantă – și, în sincronie, varietatea „internă” a oricărei limbi;
- b) o limbă este o **tehnică istorică** a vorbirii: nu un produs static, un „lucru”, ci un **sistem dinamic** de procedee, de moduri de a produce;
- c) în cadrul unei tehnici lingvistice, se pot deosebi trei niveluri: **norma** limbii (realizarea comună și tradițională a tehnicii), **sistemul** limbii (constituirea opozițiilor distinctive sau funcționale, atît de conținut – semantice –, cît și de expresie – materiale –, atît în gramatică, cît și în vocabular) și **tipul limbii** (principiile de structurare funcțională, categoriile de opoziții funcționale ale unei limbi).

Un sistem poate corespunde mai multor norme de realizare; și un tip – mai multor sisteme;

- d) afinitatea sau analogia între limbi diferite poate fi de trei tipuri, care nu trebuie confundate. Ea poate fi istorică *primară* sau *genealogică* (datorată provenienței din aceeași limbă istorică anterioară, adică faptul că limbile respective reprezintă forme ulterioare ale unei singure limbi anterioare, rezultatele dezvoltării istorice a unei singure limbi), *tipologică* (datorată faptului că limbile respective țin de același tip structural, chiar fără a fi înrudite din punct de vedere genealogic) și istorică *secundară* sau „*areală*” (datorată faptului că limbile respective, independent de originea lor, aparțin unei aceleiași „arii” de influențe unilaterale sau reciproce). Analogia de natură genealogică este atât funcțională, cât și materială: limbile „înrudite” în acest sens se aseamănă și din punct de vedere material (de exemplu, formele și procedeele morfologice „moștenite” ale limbii engleze se aseamănă cu forme și procedee morfologice ale altor limbi germanice). Analogia de natură tipologică e analogie de procedee și categorii funcționale (de exemplu, maghiara și turca prezintă aceleași procedee generale de „aglutinare” și de „armonie vocalică”). Analogia de natură „areală” e în primul rând analogie de procedee condiționată de influențe: limbile unei arii utilizează în același fel „instrumentele” (formele) lor de origine materială diferită.

Prin urmare, limbile pot fi comparate între ele și clasificate din aceste trei puncte de vedere: ele pot constitui (după G.A. Klimov) **clase genealogice** (sau „*familii lingvistice*”), **clase tipologice** și **clase „areale”** (sau „*ligi lingvistice*”). Aceste clase pot, bineînțeles, să coincidă; și coincid chiar de cele mai multe ori, însă nu în mod necesar. Cu alte cuvinte: limbile din aceeași familie țin, de regulă, de același tip lingvistic și aparțin, de obicei, aceleiași arii lingvistice; ele pot însă și să dezvolte tipuri lingvistice diferite și pot fi atrase în arii diferite de afinitate secundară. Astfel, engleza diferă la nivelul tipului lingvistic de celelalte limbi germanice (și, mai ales, de limba germană); tot astfel, limba bulgară modernă prezintă un alt tip lingvistic decât celelalte limbi slave și, din punct de vedere areal, aparține așa-zisei „*ligi lingvistice balcanice*”.

Aceleași distincții se pot aplica și **dialectelor**, care, de fapt, nu sînt altceva decît limbi – sisteme lingvistice – „sintopice” (delimitate în spațiu) subordonate unei limbi istorice. Între dialectele aceleiași limbi istorice există prin definiție unitate genealogică, ele pot însă dezvolta subtipuri diferite în cadrul aceluiași tip și pot fi atrase în arii lingvistice diferite. Ba mai mult: dialectele înrudite genealogic, dar ținînd de sisteme dialectale diferite, pot converge într-o singură limbă istorică. Acesta este cazul limbii italiene: italiana, ca limbă istorică, cuprinde, datorită convergenței din epoca preromanică și romanică, dialecte care, la origine, țineau de ramuri diferite ale limbii latine vulgare;

- e) schimbarea lingvistică, considerată pentru aceleași serii de fapte în mai multe limbi (sau în mai multe dialecte), poate fi, din aceleași motive, de trei tipuri (Klimov). În cadrul unității genealogice originare, schimbarea este **divergență** și duce la diversitate la nivelul normei și al sistemului, uneori și la nivelul tipului; în cadrul unității tipologice ea este **paralelism** (schimbare în același sens cît privește principiile de structurare); și, în cadrul unității „areale”, este **convergență**. Între sistem și normă, raportul este, formal, același ca între tip și sistem: sistemul se realizează în norme diferite, dar schimbările în aceste norme sînt paralele.

3. *Limbile romanice*

Limbile romanice constituie, în primul rînd, o unitate genealogică: o **familie de limbi**. În această familie se pot deosebi: „o subfamilie occidentală” și o „subfamilie orientală” (italiana, dalmata, româna), limba sardă rămînînd „între” aceste două subfamilii.

În al doilea rînd, toate limbile romanice, în afară de franceza modernă, țin și de același **tip lingvistic** care, cum am putut stabili cu altă ocazie, nu este nici „analitic”, nici „sintetic”. Principiul de bază al acestui tip este: determinări interne („paradigmatic”) pentru funcțiuni interne (nerelaționale) și determinări externe („sintagmatic”: perifraze) pentru funcțiuni externe (relaționale).

În al treilea rînd, toate limbile romanice occidentale, împreună cu franceza și, de data aceasta, cu italiana și dalmata, reprezintă o **arie lingvistică** continuă de afinitate istorică secundară datorită influențelor co-

mune ori reciproce și, mai ales, contribuției constante a latinei clasice la formarea și dezvoltarea acestor limbi. În această arie se pot deosebi trei subarii: **subaria galo-romanică** (franceza, franco-provensala, occitana cu gascona), **subaria ibero-romanică** (portugheza, spaniola, catalana) și **subaria italo-romanică** (italiana, cu toate dialectele ei cele septentrionale, sarda, retoromana și dalmata).

Aceasta explică extraordinara unitate a limbilor romanice, în afară de franceza modernă (diferită din punct de vedere tipologic) și de limba română (separată din punct de vedere „areal”); cu excepția francezei moderne și a românei, limbile romanice reprezintă o unitate nu numai genealogică, ci și tipologică și „areală”.

4. Limba română

Care este deci poziția limbii române între limbile romanice? Ce ne spun în această privință criteriul genealogic, cel tipologic și cel „areal”?

4.1. Din punct de vedere genealogic, limba română este, în primul rând, pur și simplu **latină** sau **neolatină** în toate aspectele ei „moștenite” sau dezvoltate din cele moștenite și care reprezintă structurile ei esențiale. În al doilea rând, româna ține genealogic de *Romania orientală* și prezintă deci cele mai multe coincidențe „originare” (conservări și dezvoltări comune) cu italiana, mai ales cu italiana centrală și meridională: „dacă toate limbile romanice sînt „surori”, italiana și româna sînt surori gemene” (G. Bonfante). În al treilea rând, atît prin elementele latine care-i sînt specifice (elemente păstrate numai în limba română ori în unul sau altul din dialectele ei, mai ales în dialectul dacoromân) și prin coincidențele cu alte zone conservatoare din Romania (cu sarda – zonă „izolată” – și cu portugheza-spaniola – zonă „laterală”, în sensul lui M. Bartoli, ca și româna), cît și prin „divergența” originară, în cadrul latinei vulgare dunărene (datorită, în parte, substratului ei specific și influenței grecești vechi directe), și prin cea ulterioară (datorită, tot numai în parte, influenței slave și influenței grecești bizantine), limba română reprezintă o **unitate autonomă** în cadrul latinității în general și în cadrul României orientale în parte. Și anume o unitate foarte omogenă: „Tot ceea ce deosebește limba română, pe de o parte, de limba latină și, pe de alta, de celelalte limbi romanice e comun celor patru

dialecte” (S. Pușcariu). În această privință limba română ca limbă istorică este, precum se știe, mai unitară decît alte limbi romanice: mult mai unitară decît limba istorică italiană (în care dialectele primare prezintă diferențe uneori radicale), mai unitară decît franceza și cel puțin tot atît de unitară ca spaniola istorică, cu cele trei dialecte primare ale ei (astur-leonez, castilian, navaro-aragonez).

4.2. Din punct de vedere tipologic, limba română corespunde exact **tipului lingvistic romanic** general (fără franceza modernă). Ba chiar îi corespunde mai bine decît alte limbi romanice; de exemplu, prin faptul că are articolul hotărît enclitic, prin marcarea dublă a multor forme de plural (*pas-pași, cal-cai, roată-roți, floare-flori*), prin faptul că a înlocuit în mod consecvent **toate** comparativele de tipul *maior, melior* etc. Din acest punct de vedere, e mai avansat uneori dialectul dacoromân, alteori, cel aromân; acesta din urmă, de exemplu, prin faptul că și la nominativ are astăzi nu numai *eu*, ci și *mine*, și nu numai *tu*, ci și *tine* (adică, de fiecare dată, formele dialectale corespondente).

4.3. Din punct de vedere areal, limba română, cu toate dialectele ei, reprezintă o **arie autonomă** în spațiul lingvistic romanic, arie opusă mării arii romanice occidentale, adică tuturor celorlalte limbi romanice: tocmai din acest punct de vedere româna este azi **singura reprezentantă a latinității orientale** (din punct de vedere genealogic nu e decît o unitate secundară în cadrul Romaniei orientale; și din punct de vedere tipologic nu e o unitate autonomă).

Autonomia areală a limbii române în cadrul latinității e determinată, în primul rînd – și în sens negativ –, de faptul că româna s-a dezvoltat fără influența constantă a latinei clasice și în afara rețelei de influențe reciproce care caracterizează limbile romanice occidentale, mai ales la nivelul limbilor comune și literare (în limba română, influența latină clasică și neolatină occidentală e, pînă foarte tîrziu, numai marginală și sporadică ori indirectă). E ceea ce îl făcea pe W. Meyer-Lübke să considere româna ca dezvoltarea cea mai „autentică” („spontană” și „naturală”) a limbii latine (vulgare). De altfel, o intuiție asemănătoare (deși foarte șubred fondată și greșit explicitată) o avusese deja M. Raynouard, care considera limba română ca dezvoltată direct din latină, fără faza intermediară romanică, pe care el o identifica cu provensala. Și nici Petru Maior nu era prea departe de aceeași intuiție.

În al doilea rînd – și în sens pozitiv –, autonomia areală a limbii române e determinată de substratul ei specific, de influența slavă și de contactele în spațiul dunărean cu alte limbi neromanice (căroră, în aria occidentală, li se opun alte substraturi, mai ales cel celtic, și influența germanică). Prin substrat și prin aceste contacte cu alte limbi, româna a fost atrasă într-o altă ligă lingvistică, așa-zisa „ligă lingvistică balcanică”. Acest fapt nu trebuie înțeles în sensul că limba română ar fi fost numai ea influențată de alte limbi: în realitate, influențele au fost reciproce. Cum am arătat de mai multe ori (v., de exemplu, **Balkanismen oder romanismen?**, *Fakten und Theorien*, Tübingen, 1982, p. 37-43), latina dunăreană și preromâna au contribuit în mod decisiv la constituirea ligii lingvistice balcanice; și foarte multe „balcanisme” sînt totodată „romanisme”.

- lingvistice frontiera genealogică între „Romania occidentală” și „Romania orientală”
- ~~~~~ limită tipologică
- ++++ limită „areală”
- limite de arii secundare

5. Dialectul dacoromân

5.1. În procesul de formare a unei limbi istorice schimbarea lingvistică este în același timp **divergență** (față de limba anterioară) și **convergență**, atât semantică, cât și materială (prin răspîndirea inovațiilor de la un vorbitor la altul, de la un grai la altul); și, se înțelege, și **paralelism**, în măsura în care schimbarea e realizare a posibilităților aceluiasi sistem în norme diferite ori realizare progresivă a aceluiasi tip lingvistic în

sisteme diferite. Printr-o divergență-convergență în acest sens în cadrul latinei vulgare dunărene s-a ajuns la ceea ce numim „româna comună” (Urrumänisch). Pe când divergența ca atare, ca și paralelismul funcțional și conservările (adică „neschimbarea”), nu implică unitate „areală”, convergența, mai ales cea materială (fonetică și morfologică), implică o astfel de unitate. Între graiurile preromâne a existat deci continuitate „areală”. Altfel nu ne putem explica trăsăturile care, nefiind nici simple conservări, nici fapte de paralelism numai funcțional (și nu totodată și material), sînt totuși comune tuturor dialectelor, nici inovațiile de același fel (ca, de exemplu, palatalizarea labialelor) care se întîlnesc în cel puțin două dialecte. Aceasta nu înseamnă că româna comună trebuie să fi fost o unitate cu totul omogenă (nu există limbi „naturale” monolitic unitare!), nici că tot ceea ce, în unele graiuri românești, e dezvoltare de fapte latino-vulgare trebuie să fi fost cîndva comun tuturor dialectelor, nici că inovațiile care separă astăzi dialectele românești ar fi toate ulterioare fazei românei comune. Înseamnă numai că **în spațiul lingvistic preromân** au existat **curenți de convergență** care au ajuns să cucerească în întregime acest spațiu și altele care au cucerit numai o parte din același spațiu, și altele care au atins numai acele graiuri care urmau să constituie mai tîrziu dialectele limbii române. De altfel, chiar și dialectul dacoromân, atît de unitar în comparație cu multe dialecte ale altor limbi romanice, e, foarte probabil, produsul unei convergențe între două tipuri de graiuri (continuate, în parte, de cel moldovenesc și de cel muntenesc). Tot rezultatul unei convergențe, la un nivel mai înalt, este și limba română comună (*Gemeinrumänisch*) și literară: în acest proces de convergență – cu puține excepții (cum ar fi cea a diftongului *îi* în *cîine*, *pîine*, *mîini*, care, de altfel, nici pînă astăzi nu e cu totul general în limba scrisă, și încă mai puțin în limba vorbită) – fiecare grai (comun și literar) a renunțat la anumite trăsături **regionale** în favoarea altor trăsături mai **generale** ori susținute de tradiția scrisă. Astfel, la nivelul „exemplar” al acestei limbi, avem astăzi, pe de o parte, *zîină*, *zic*, nu *dzîină*, *dzîc*; *cer*, *cine*, nu *șer*, *șine*; *joc*, *ger*, nu *žoc*, *žer*, dar, pe de altă parte, *cred*, *văd*, *aud*, *pun*, *spun*, nu *crez*, *văz*, *auz*, *pui*, *spui*; *ușă*, *mătușă*, nu *ușe*, *mătușe*.

Această ultimă convergență privește numai dialectul dacoromân. După despărțirea geografică a dialectelor (care, de altfel, n-a fost nici subită, nici simultană), procesele de convergență nu s-au mai produs

în tot spațiul lingvistic românesc, ci numai în fiecare dialect în parte, în dialectele sud-dunărene în mai mică măsură decât în dialectul dacoromân și, în general, numai la nivelul graiurilor regionale. Încercarea de a elabora o limbă comună daco-macedo-română a rămas o încercare izolată; încercările unor reprezentanți ai Școlii Ardelene de a introduce aromânisme (de ex., *vrută* pentru „iubită”) în dacoromâna literară n-au avut nici un efect asupra limbii române comune și influența dacoromână asupra aromânei e numai sporadică ori superficială și limitată la nivelul cult și literar.

5.2. Poziția dialectului dacoromân în cadrul limbii istorice române e rezultatul acestor procese de divergență și convergență anterioare și ulterioare despărțirii dialectelor, precum și al influențelor exercitate asupra acestui dialect, mai ales după despărțirea sa de celelalte dialecte.

5.2.1. Din punct de vedere genealogic, dialectul dacoromân este astăzi, pe de o parte, cel care păstrează cele mai multe elemente latine specifice și nespecifice și, pe de alta, **cel mai „avansat”** sub raport fonetic și gramatical (de exemplu, în ceea ce privește dezvoltarea sistemului verbal și formarea cuvintelor); celelalte dialecte sînt, în general, mult mai conservatoare și mai puțin „dezvoltate”.

5.2.2. Din punct de vedere tipologic, toate dialectele românești țin de același tip lingvistic. Dar, în cadrul acestui tip romanic general (cu excepția francezei moderne), dialectul dacoromân a dezvoltat un **sub-tip caracterizat prin hipertrofia determinării**, mai ales a determinării nominale. Astfel, în dacoromână avem nu numai *omu-l*, ci și **cel bun**, **cei doi**, și, mai puțin generalizate în vorbirea curentă (și deloc în unele graiuri), **al doilea**, **al meu**, **ai mei**, **ale mele**, avem „articolul ordinal” *-lea* (*al patru-lea*) și „articolul pronominal” *-a* (*acesta*, *acela*, *aceștia*, *acestea*, *atîta*, *unora*, *altora*, *căruia*, *așa*, în vorbirea curentă și în cea populară sau regional, și *acuma*, *aicea*, *atuncea*, *alătura*, *unii*, *alții* etc.). De același fenomen general țin: prepozițiile compuse (*din*, *de la*, *dintre*, *prin*, *printre*, *peste*, *despre* etc.), sistematic dezvoltate și mult mai numeroase în dacoromână decât în celelalte dialecte; vocativul de identificare cu *-le*, *-o*, *-lor*: *domnule*, *dracule*, *porcule*, *prostule*, *proasto*, *porcilor* (= „tu, care ești *x*”, „voi, care sînteți *x*”); diferențierea strictă dintre identitatea „externă” sau „reciprocă” (*același om*), identitatea „internă” sau „reflexivă” (*eu însumi*, *omul însuși*) și identitatea „iterativă” (*tot eu*, *tot acela*, *tot*

acolo, tot atunci), pe ca morfem nu numai „de acuzativ”, ci și de determinare (cf. *caut un prieten / îl caut pe un prieten*) etc. Hipertrofia determinării (nominale), considerată de E. Lewy drept trăsătura tipologică caracteristică a limbii române, e caracteristică, în realitate, numai pentru dialectul dacoromân.

5.2.3. Din punct de vedere „areal”, dialectul dacoromân e caracterizat:

a) prin **influența maghiară**, influență, ce-i drept, limitată la vocabular, dar care uneori a pătruns pînă în vocabularul de bază, atît în graiuri, cît și în limba comună (*chip, fel, gînd, neam, oraș, seamă, a bănuî, a cheltui etc.*);

b) prin faptul că **a dezvoltat o limbă comună și literară** supradialectală;

c) prin **influența latină clasică și neolatină occidentală** (nu numai franceză) la nivelul limbii comune și literare. Această influență n-a fost numai adoptare pasivă de elemente latine și occidentale în cadrul limbajelor tehnice și științifice, ci și adaptare la sistemul limbii române, dezvoltare de virtualități ale acestei limbi, creație sistematică stimulată doar de influența occidentală (așa, de exemplu, în domeniul verbelor, avem astăzi, în „familia” lui *a duce*, pe lîngă *a aduce*, și *a conduce*, *a introduce*, *a produce*, *a reduce*, *a traduce* etc., în „familia” lui *a pune*, pe lîngă *a apune*, *a supune*, și *a depune*, *a impune*, *a opune*, *a propune* etc.). Foarte multe dintre aceste elemente au fost integrate în limba vorbită „uzuală” (*Umgangssprache*) și multe au pătruns și în graiurile populare. Astăzi, nu mai putem vorbi și scrie românește, la un nivel cîtuși de puțin cult, fără neologisme latino-occidentale.

Prin influența maghiară, dacoromâna n-a fost atrasă într-o altă arie lingvistică (așa cum n-a fost atrasă în alte arii prin influența neogreacă și turcească). Prin influența latino-occidentală însă – influență care începe cu primele scrieri și tipărituri în limba română, dar devine masivă în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și mai ales în sec. al XIX-lea –, dacoromâna cultă, fără a fi desprinsă de „liga lingvistică balcanică”, a fost reintegrată în aria culturală romanică și constituie astăzi doar o subarie cu trăsături specifice în spațiul lingvistic romanic. În schimb, celelalte dialecte n-au ajuns să dezvolte norme idiomatice supraregionale; nici măcar dialectul aromân, singurul orientat în acest sens, prin faptul că posedă literatură scrisă, n-a avansat prea mult în această direcție și

se află încă într-o fază incipientă. În afară de aceasta, prin influențele masive care s-au exercitat asupra lor, dialectele sud-dunărene au fost atrase în subarii diferite în cadrul „ariei balcanice”: istroromâna – prin influența croată, aromâna – prin influența neogreacă, meglenoromâna – prin influența greacă și bulgară.

6. Așa-zisa „limbă moldovenească”

Zic „așa-zisa”, fiindcă o limbă moldovenească diferită de limba română, sau chiar și numai de dialectul dacoromân, pur și simplu nu există; e o himeră creată de o anumită politică etnico-culturală străină, fără nici o bază reală.

6.1. Din punct de vedere genealogic, limba vorbită de populația băștinașă și majoritară dintre Prut și Nistru – și, în parte, și dincolo de Nistru – ține de dialectul dacoromân. Tot ceea ce e caracteristic pentru dacoromână și desparte acest dialect de celelalte dialecte românești e caracteristic și pentru **graiul românesc din Basarabia și din Transnistria**. Ba mai mult: **acest grai nu constituie nici măcar un grai autonom**, cu trăsături specifice, **în cadrul dacoromânei, cum ar fi graiul bănățean sau cel maramureșean**.

6.1.1. Din punct de vedere tipologic, graiul „basarabean” **ține de tipul lingvistic romanic în realizarea românească a acestuia** (adică cu aceleași preferințe în cadrul acestui tip) **și de subtipul dacoromân, cu aceeași hipertrofie a determinării și cu aceleași „tendințe”**: multe forme „înaintate” în acest sens (ca *uniia, alțiia, aicea, atuncea*, sau chiar *așă-ia, atîta-ia, acolo-ia, aista-ia*) sînt caracteristice și pentru graiul popular și regional din Basarabia.

6.1.2. Și din punct de vedere „areal”, graiul basarabean **e cuprins în aria dacoromână**, prezentînd aceleași trăsături caracteristice, inclusiv influența maghiară și constituirea limbii comune (la a cărei dezvoltare și fixare au contribuit, încă sub regimul țarist, și o seamă de scriitori și învățați din Basarabia), **și, în pofida influențelor străine, n-a fost atras în altă arie ori subarie lingvistică**. Rusificarea sistematică (mult mai intensă sub comunism decît sub țarism) a eşuat, în fond, în ceea ce privește limba ca atare. A implicat numai

adoptarea limbii ruse pe lângă limba română sau, cel mult, pierderea limbii române și înlocuirea ei cu limba rusă la o seamă de vorbitori: a fost deci **o rusificare a multor vorbitori** (mai ales dintre cei mai mult sau mai puțin culți), **nu propriu-zis o rusificare a limbii**, care, în vorbirea populară, și-a păstrat intacte structurile și procedeele esențiale. **Rusismele de semantică și sintaxă** (calcurile lingvistice), frecvente în vorbirea vorbitorilor bilingvi (care, din lipsă de educație lingvistică românească, nu cunosc în aceeași măsură și cu suficientă diferențiere ambele limbi), **sînt totuși și pînă astăzi numai fapte de interferență, lipsite de orice regularitate**; și, din perspectiva limbii române, sînt numai **greșeli de limbă** – greșeli pe care vorbitorii monolingvi sau practic monolingvi (în particular, țărani) nu le comit, și intelectualii scrupuloși în întrebuintarea limbii le evită, **nu reguli și norme noi integrate în sistemul lingvistic**. În fonetică, pronunțarea velară a lui *I*, care se observă la unii vorbitori culți, nu are valoare fonologică și nu e populară; iar palatalizările tipic rusești nici nu se constată în vorbirea autohtonilor. Și **rusismele de vocabular**, oricît de numeroase ar fi, **țin de vastul domeniu al nomenclaturilor „tehnice”, nu de lexicul structurat, și n-au pătruns în vocabularul de bază**. Într-un cuvînt, în graiul basarabean autentic, nu se constată nici un fapt comparabil, de exemplu, cu adoptarea aspectului verbal de tip slav în istroromână, cu fonemele δ , γ , θ din aromână ori cu împrumuturile lexicale relativ recente care au pătruns în lexicul structurat și în vocabularul de bază al dialectelor sud-dunărene.

6.1.3. Susținătorii existenței unei limbi „moldovenești”, confundînd criteriul genealogic cu criteriul „areal” și istoria lingvistică cu istoria politică, cred (sau, cel puțin, afirmă) că, independent de importanța influenței rusești „interne”, limba moldovenească s-ar fi despărțit de limba română și ar fi devenit o limbă autonomă printr-un proces de diferențiere – de divergență pozitivă și negativă –, datorită unei împrejurări istorice externe, anume anexării Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812. Cu alte cuvinte, graiul moldovenesc din Basarabia și graiul, tot moldovenesc, de la vest de Prut, separate politicește, s-ar fi dezvoltat în direcții diferite (unul rămînînd moldovenesc și celălalt devenind român), astfel încît frontiera Prutului ar fi devenit cu timpul și o frontieră lingvistică, încă din epoca țaristă.

E o teză lipsită de orice teme, fiindcă:

- a) din punct de vedere lingvistic, **graiul basarabean nu s-a despărțit niciodată (și nici pînă acum) de limba vorbită în dreapta Prutului;**
- b) **acest grai nu ține numai de graiul „moldovenesc”;**
- c) **linia Prutului nu reprezintă o frontieră lingvistică** (nu există nici un fenomen important de divergență și convergență care să separe graiul basarabean de dacoromâna din dreapta Prutului);
- d) **graiurile din dreapta și din stînga Prutului, românești dintotdeauna, se considerau și explicit românești cu mult înainte de anexarea Basarabiei de către ruși.**

În realitate, din punct de vedere strict genealogic, **graiul basarabean nu reprezintă la nici un nivel o unitate lingvistică autonomă.** Nu constituie o limbă, alta decît limba română, nici un dialect al limbii române la nivelul celor patru dialecte istorice, nici un grai autonom în cadrul dialectului dacoromân, ba chiar nici un subgrai autonom în cadrul graiului dacoromân moldovenesc: **e numai secțiunea din stînga Prutului a aceluiași sistem de graiuri și subgraiuri pe care-l constatăm în dreapta Prutului.** Cum se poate convinge oricine, consultînd hărțile din **Atlasul lingvistic român** (care cuprinde și Basarabia întregă și cîteva puncte din Transnistria) și comparîndu-le cu hărțile din **Atlasul lingvistic moldovenesc**, **graiul din nordul și din centrul Basarabiei ține de graiul moldovenesc propriu-zis, care, precum se știe, se întinde și în nordul Transilvaniei** (și, în nord, numeroase izoglose unesc graiul basarabean cu toate graiurile din nordul spațiului lingvistic românesc, pînă în Maramureș), **iar graiul din sud ține de graiul muntean**, ca și graiul din sudul Moldovei dintre Prut și Carpați (singura deosebire e că în Basarabia limitele între graiul moldovenesc și cel muntean se prezintă ceva mai la sud decît în dreapta Prutului). **Nici o izoglosă esențială nu corespunde liniei Prutului: nici una nu merge de la nord la sud; toate merg de la vest la est, tăind linia Prutului de-a curmezișul.**

Am examinat în această privință hărțile sintetice din **ALRM**. Și rezultatul e următorul: în toate cazurile în care Basarabia constituie o zonă lingvistică continuă (sau practic continuă), această zonă întrece cu mult

granițele Basarabiei, cuprinzînd o mare parte din teritoriul lingvistic românesc; și, de multe ori, formele respective coincid cu cele din limba comună și literară. De cele mai multe ori însă, **Basarabia nu constituie o singură zonă continuă, ci cel puțin două zone, cu forme care se prezintă și în dreapta Prutului, nefiind deci specifice Basarabiei în aceste zone.** Și, în anumite cazuri, formele din sud (muntenești!) se prezintă pînă și dincolo de Nistru (unde corespund, probabil, unei colonizări din sud ori teritoriului episcopiei Proilavei). Formele în același timp generale (cuprinzînd toată Basarabia) și specifice (cu limita la Prut) se constată extrem de rar, și numai în vocabular. Numai aproape specific și aproape general e *pleșcat* „chel” (care, apare și în Bucovina și pentru care, în sud, apare și *chel*); generale, dar nu cu totul specifice, sînt *lănțuh – lăntug* „lanț” (înregistrat și în Bucovina de Nord) și *baistruc* „copil din flori” (înregistrat și în Bucovina și într-un punct din Moldova din dreapta Prutului); specifice, dar nu absolut generale, sînt *grieri* „creieri” și *cleioancă* „mușama”; cu totul specifice și generale (cel puțin după acest atlas) sînt numai *sobor* „catedrală” și *sărnice* „chibrituri”. Și chiar dacă toate aceste forme și alte cîteva ar fi generale și totodată specifice, asemenea elemente n-ar putea asigura autonomia graiului basarabean. Cu cîteva *cleioance*, cu cîteva *sărnice* și cu cîțiva *baistruci* nu se face o limbă!

Graiurile din stînga și din dreapta Prutului n-au evoluat deci în direcții diferite „încă din epoca țaristă”, dat fiind că și pe la 1940 erau, în fond, identice. **Prin urmare, teza existenței unei limbi moldovenești diferite de limba română este, atunci cînd e de bună-credință, o iluzie și o greșeală, cel puțin extrem de naivă; iar cînd e de rea-credință, e o fraudă științifică.**

6.1.4. Dar să admitem că nu e vorba de graiurile populare, ci de limba „cultă” – de limba comună (supradialectală) și literară –, știind că nu e just să se compare la același nivel limba cultă din dreapta Prutului cu graiurile populare din Basarabia, deși existența unei limbi moldovenești autonome se afirmă tocmai cu privire la aceste graiuri și deși genealogia limbilor și dialectelor nu se stabilește pe baza formelor lor culte, comune sau literare, care sînt un produs ulterior al unităților genealogice. În acest sens, e cel puțin ciudat că stagnarea și împilarea limbii române („moldovenești”) în Basarabia în timpul regimului țarist și dezvoltarea liberă și organică a aceleiași limbi în dreapta Prutului

se prezintă ca argumente pentru a susține că ar fi devenit două limbi diferite. Dar aceste argumente implică cel puțin faptul că o limbă „cultă” (comună și literară) exista deja în Basarabia la data anexării acestei părți a Moldovei la Imperiul Rus.

Într-adevăr, această limbă exista. Era limba care s-a mai predat în unele școli pînă ce a fost strict interzisă (pe la 1870) și cea a actelor publice, cîte s-au mai scris în limba română în primii ani ai ocupației rusești; și era limba care s-a citit în slujba religioasă pînă cînd – tot pe la 1870 – cărțile românești („moldovenești”) au fost scoase din biserici și arse, din ordinul arhiepiscopului rus Pavel. Această limbă era limba română cultă, în acea variantă a ei care se folosea în Moldova, variantă care prezenta, fără îndoială, unele trăsături regionale „moldovenești”, dar prezenta în primul rînd toate trăsăturile devenite pînă atunci **românești generale** la acest nivel: trăsături proprii tradiției culte moldovenești, dar mai ales trăsături la origine „muntenești”, corespunzătoare tradiției coresiene, consacrate de *Biblia* moldo-munteană de la București (1688), și de mult generalizate în limba română scrisă. Și **această limbă se putea considera și „moldovenească”, dat fiind că se folosea în Moldova, dar se considera în primul rînd românească, adică destinată tuturor românilor (pe atunci nimeni nu se gîndea că „moldovenesc” s-ar putea afla în opoziție cu „românesc”)**. Deci nu a „devenit” limbă română de abia după 1812, printr-o ulterioară influență muntenească și prin adoptarea de neologisme latine și occidentale: deja așa-zisa *Cazanie* a lui Varlaam (1643!), prima carte tipărită în Moldova, se intitulează **Carte românească de învățătură** și se adresează întregii „seminții românești”; și numai cu cîteva decenii mai tîrziu, Dosoftei numește limba în care scrie exclusiv „limbă rumânească”.

Să admitem, provizoriu, și că limba cultă ar fi rămas în Basarabia la stadiul de dezvoltare la care ajunsese în 1812. Chiar și în acest caz, a susține că, din acest motiv, ar fi devenit, împreună cu graiurile populare care-i corespund, altceva decît ceea ce era, adică nu o formă sau o variantă a limbii române literare, ci o nouă limbă romanică, în rînd cu italiana, spaniola etc. (ba chiar și cu... româna!), și că, deci, graiurile identice din stînga și din dreapta Prutului ar ține de două limbi romanice diferite, nu e numai absurd, ci e de-a dreptul ridicol. Și fraudă rămîne fraudă; numai că devine încă mai gravă.

Dar, în realitate, stagnarea limbii culte în Basarabia nici n-a fost totală; și a fost mai mult cantitativă – privind numărul vorbitorilor care o cunoșteau și o cultivau – decît „calitativă” ori structurală. Cărțile românești tipărite în dreapta Prutului au mai circulat mult timp în Basarabia: la început liber și apoi, mai mult sau mai puțin, clandestin; cărți în limba română s-au tipărit pînă destul de tîrziu și la Chișinău, mai ales – dar nu exclusiv! – pentru uzul bisericesc; intelectualii din cele două părți ale Moldovei au rămas cît s-a putut în contact între ei; și – lucru încă mai important – **modelul ideal de limbă al scriitorilor și intelectualilor basarabeni** – atît al celor rămași în Basarabia, de la Stamati la Mateevici, cît și, firește, al celor trecuți „în Țară”, de la Alecu Russo și Donici pînă la Hasdeu și pînă la Stere – **a fost totdeauna limba cultă și literară din Principate și apoi din România**. Și tocmai un basarabean ca Alecu Russo a scris pagini dintre cele mai lucide, mai inteligente și mai cumpătate despre dezvoltarea și cultivarea limbii române comune și literare. Ca să nu mai vorbim de cît a făcut Hasdeu pentru progresul românismului și pentru afirmarea unității limbii românești de pretutindeni. În tot acest timp, **nimeni nu se îndoia de identitatea limbii „moldovenești” cu limba română; nici măcar guvernul rus, deși o numea „moldovenească”; altfel nu s-ar fi îngrijit să interzică importul de cărți românești în Basarabia**. Tot în epoca țaristă, basarabeanul I. Hîncu (Ghinkulov), în gramatica sa publicată la Petersburg în 1840, numește limba română „valaho-moldavă” (*valacho-moldavskij jazyk*) și *romynskij jazyk*, și preferă această ultimă denumire, pe care o consideră mai cuprinzătoare și mai adecvată; iar I. Doncev își intitulează manualul bilingv publicat la Chișinău în 1865 și destinat școlilor din Basarabia („compusă pentru șolele elementare și IV clase gimnasiale”): ***Cursulu primitivu de limba rumână [cu litere latine!] Nacial’nyj kurs rumynskogo jazyka. Limba moldovenească „diferită de limba română” e o himeră născocită mult mai tîrziu, în Transnistria sovietică***.

6.2. Dar, dacă o limbă moldovenească deosebită de limba română nu a existat și nu există ca rezultat al unui proces „natural” și normal în dezvoltarea istorică a limbilor de cultură, nu s-ar putea construi artificial o asemenea limbă, tot la nivelul limbii culte și literare, și anume pe baza graiurilor populare locale? Lingvistica aplicată cunoaște doar, în situații speciale, și planificarea rapidă a limbilor comune. S-ar putea, se înțelege,

și chiar s-a și putut, cu rezultatele pe care le cunoaștem cu toții: e tocmai ceea ce s-a întreprins în Transnistria sovietică și s-a încercat apoi și în Basarabia, după a doua ocupație rusească, cea comunistă. Dar această întreprindere a fost și rămâne contradictorie din punct de vedere rațional, absurdă și utopică din punct de vedere istoric și practic.

A fost o întreprindere contradictorie fiindcă: a) își propunea să elaboreze o nouă limbă „națională”, adică corespunzătoare identității etnice și tradițiilor poporului „moldovenesc”, dar în același timp deosebită de limba română, și deci necorespunzătoare aceleiași identități etnice și aceluiași tradiții; b) aspira la o limbă „populară” (fără neologisme latinești și romanice occidentale, „pe care norodul nu le înțelege”), dar în același timp nepopulară (cu neologisme luate din limba rusă ori create ad-hoc, adesea prin procedee neobișnuite în limbile romanice sau chiar contrare normelor acestor limbi); c) preconiza o limbă strict autohtonă (corespunzătoare graiurilor locale) și în același timp exclusivă, ceea ce, cum am văzut, e imposibil, dat fiind că graiurile românești din stînga Prutului nu constituie o unitate lingvistică omogenă, nici o unitate delimitabilă față de graiurile din dreapta Prutului.

Din punct de vedere istoric și practic, aceeași întreprindere a fost de la bun început o absurditate, fiindcă poporul „moldovenesc” nu se afla în situația specială a unui popor „nou”, încă lipsit de limbă comună și literară: dispunea de mult, și la acest nivel, de o limbă proprie; anume de limba comună și literară românească. Și sub regimul sovietic, cînd au vrut să se exprime în **limba lor**, scriitorii de vază din Republica Moldovenească – de la Druță, Grigore Vieru, Liviu Damian la Matcovschi, Cimpoi, Dabija și atîția alții – au scris pur și simplu în limba română cultă și literară, deși uneori cu justificabile regionalisme. Au optat deci spontan pentru produsul istoric natural, nu pentru surogatul hibrid care li se oferea cu atîta insistență. Altfel n-ar fi putut corespunde tradițiilor autentice ale limbii culte și ale graiului popular din Basarabia.

În sfîrșit, întreprinderea sovietică „moldovenistă” a fost utopică, fiindcă își propunea un scop utopic: acela de a separa „limba moldovenească” de limba română. Scop care nu putea fi nicidecum atins. Căci, **oricîte rusisme ar fi adoptat și cu oricîte creații ad-hoc s-ar fi încărcat, o limbă bazată pe graiurile „moldovenești” și care păstra**

structurile esențiale ale acestora **nu putea fi altceva decât o formă a limbii române; o formă, fără îndoială, aberantă și hibridă, anacronică și absurdă, dar totuși formă a limbii române**, ba chiar numai a dialectului dacoromân. Și, firește, nu putea avea nici un efect asupra poziției genealogice a graiurilor populare pe care se baza: nu le putea separa de limba română și, cu atât mai puțin, nu le putea transforma în altă limbă romanică. Un dialect primar al unei limbi istorice se poate într-adevăr despărți printr-un proces de divergență de această limbă și deveni cu timpul o altă limbă istorică autonomă. Dar graiurile „moldovenești”, repet, nu constituie un dialect primar al limbii române și nici măcar un grai autonom în cadrul dialectului dacoromân.

Toate acestea explică și falimentul total al limbii „moldovenești” artificiale în Basarabia. Această limbă a putut fi un timp impusă; dar nu s-a putut impune nici în popor, nici între intelectuali. Dimpotrivă: după nu mulți ani, a fost înlăturată, nu numai datorită luptei deliberate a scriitorilor pentru mijlocul lor firesc de expresie, ci și datorită bunului-simț al vorbitorilor. Și, de îndată ce limba cultă din Basarabia și-a regăsit fâgașul ei natural de dezvoltare, norma ideală care s-a impus a fost cea a limbii române comune și literare. În cursul procesului de re-naționalizare și de normalizare a limbii culte, care a urmat (și încă nu s-a încheiat), întrebarea pe care, implicit, și-au pus-o vorbitorii conștiinți de identitatea lor etnică și culturală în toate cazurile îndoielnice a fost: „Cum se spune în limba română?”, nu: „Cum ar trebui să se spună în limba moldovenească?”. Nu „românismele”, ci rusismele de formă și conținut și creațiile ad-hoc au fost (și continuă să fie) eliminate printr-o operație constantă de „selecție naturală”. **De pe urma limbii artificiale rămîne, ca o stafie, numai ideea greșită a unei „limbi moldovenești” deosebite de limba română, și numai la răuvoitori și la vorbitorii naivi și contaminați de ideologia sovietică.**

6.2.1. De altfel, utopia „limbii moldovenești” a fost numai manifestarea lingvistică a unei întreprinderi mult mai vaste. Într-adevăr, **frauda științifică nu s-a mărginit și nu se putea mărgini la limbă. Un neadevăr susținut conștient nu poate trăi singur; are nevoie de alte neadevăruri, pe care le și implică.**

De la limbă s-a trecut deci la literatură și apoi la toate celelalte forme ale culturii. Se știe la ce aberații s-a ajuns cu privire la literatură într-

o anumită perioadă a „moldovenismului” sovietic. Numai scriitorii moldoveni dinainte de 1812 au putut fi acceptați fără nici o greutate ca scriitori de limbă „moldovenească” (ce-i drept, „veche”) și deci ca reprezentanți ai tradiției literaturii „moldovenești”. Scriitorii români din alte regiuni – de la cronicarii munteni la Școala Ardeleană și la Caragiale, Coșbuc, Arghezi, Goga, Rebreanu etc. – au fost, se înțelege, excluși din această tradiție: ar fi scris în altă limbă (în limba română) și ar fi ținut deci de o literatură „străină” (la Chișinău cărțile românești se găseau, când se găseau, numai la librăria de cărți străine). Probleme speciale se puneau însă cu privire la scriitorii moldoveni „occidentali” de după 1812. Când au încetat moldovenii din dreapta Prutului să fie „moldoveni” și au devenit „români”? În 1812? În 1859, odată cu unirea Principatelor? Ori numai cândva după 1859? După soluția care se dădea acestei false probleme, Negruzzi și Alecsandri au fost, alternativ, „moldoveni”, „români”, și „moldo-români”; Eminescu și Creangă, cu precădere „români”; iar scriitorii de mai târziu, exclusiv „români”. Așa s-a ajuns să se pretindă că pînă și Sadoveanu – fiind scriitor „român” – ar fi trebuit „tradus” în limba moldovenească. Se spune că Sadoveanu ar fi comentat, cu rostirea lui moldavă: „Audz mișăii! Si ma traducî pi mini în limba me!” Și, dacă ar fi fost coerenți, susținătorii „limbii moldovenești” ar fi trebuit să-i considere scriitori de limbă străină și pe toți prozatorii și poeții basarabeni, cel puțin pînă la 1940 – pe Stamati, Russo, Donici, Hasdeu, Mateevici, Buzdugan, Stere etc. –, fiindcă și aceștia au scris toți, și au vrut să scrie, românește, nu „moldovenește”. Cine ar mai fi rămas atunci în literatura „moldovenească” propriu-zisă?

Tot de la limbă s-a trecut la popoare și la identitatea etnică, istorică și culturală a acestora. Dat fiind că limba „moldovenească” trebuia să fie altă limbă decît limba română, cu atît mai mult trebuia să fie alte limbi dialectele românești sud-dunărene. Și acestor limbi diferite trebuiau să le corespundă, ca entități diferite, popoarele care le vorbesc. Deci, nu o singură limbă romanică orientală, limba română, și un singur popor neolatin în Europa dunăreană, ci cinci limbi romanice și, prin urmare, cinci popoare neolatine (mai mult sau mai puțin slavizate): istoromânii, aromânii, meglendoromânii, „românii” (dacoromânii!) și „moldovenii”. Mai ales „românii” (inclusiv moldovenii „români” din dreapta Prutului) trebuiau să devină un popor străin și chiar un popor dușman moldovenilor. Așa, între altele, „ocupanții români” ar fi oprimat cultura

națională a moldovenilor și ar fi impus în Basarabia, între 1918 și 1940, cultura lor străină și o limbă pe care „norodul nu o înțelegea” (poate norodul ucrainean, rus sau găgăuz, că doar norodul moldovenesc nu putea să nu-și înțeleagă limba). S-a ajuns astfel la binecunoscuta falsificare a întregii istorii, nu numai culturale, ci și politice, a moldovenilor și a tuturor românilor.

Multe din aceste aberații au fost, ce-i drept, retractate sau, cel puțin, nuanțate, în literatura științifică de nivel superior. Chiar și utopia lingvistică s-a năruit. Dar convingerile nebuloase pe care le produseseșă la nivelul ideologiei populare naive au persistat și încă mai persistă. Utopia trece, efectele rămân.

6.2.2. Acțiunea „moldovenistă” sovietică s-a prezentat totdeauna și explicit ca avînd în primul rînd un scop politic, în aparență, generos și nobil: acela de a afirma și a promova identitatea națională specifică a poporului moldovenesc dintre Prut și Nistru (și de dincolo de Nistru). **E adevărat că scopul a fost în primul rînd, ba chiar exclusiv, politic.** Dar de generozitate, noblețe, naționalitate etc. nu poate fi vorba dacă ținem seama de premisele reale ale acestei acțiuni și de sensul în care ea a înțeles identitatea (anume ca **neidentitate**). **Identitatea unui popor nu se afirmă negîndu-i-o și suprimîndu-i-o.** Nu se afirmă identitatea poporului „moldovenesc” din stînga Prutului separîndu-l de tradițiile sale autentice – reprezentate în primul rînd de limba pe care o vorbește –, desprinzîndu-l de unitatea etnică din care face parte, tăindu-i rădăcinile istorice și altoindu-l pe alt trunchi ori în vid. **Aceasta nu e afirmare, ci, dimpotrivă, anulare a identității naționale, istorice și culturale a poporului „moldovenesc”:** e ceea ce în Republica Moldova se numește, cu un neologism binevenit, „mancurtizare”. Și „mancurtizarea” e genocid etnico-cultural. **Din punct de vedere politic, promovarea unei limbi „moldoveniști” deosebite de limba română, cu toate urmările pe care le implică, este deci un delict de genocid etnico-cultural, delict nu mai puțin grav decît genocidul rasial, chiar dacă nu implică eliminarea fizică a vorbitorilor, ci numai anularea identității și memoriei lor istorice.**

6.3. Ni se spune însă că, cel puțin pentru o parte din „moldoveniști”, problema limbii nu s-ar mai pune în acești termeni, ci numai ca o chestiune de nume: se știe și se recunoaște că limba română și limba mol-

dovenească sînt una și aceeași limbă și se propune numai să se numească cu două nume diferite („română” în România, „moldovenească” în Republica Moldova).

Dar și această versiune „discretă” e lipsită de fundament. Limba română n-a fost niciodată numită – și nu se poate numi – „română” sau „moldovenească”, fiindcă *român*, *românesc* și *moldovean*, *moldovenesc* nu sînt termeni de același rang semantic (*moldovean*, *moldovenesc* se află la nivelul termenilor *muntean*, *oltean*, *bănățean*, *ardelean*, *maramureșean*, pe cînd *român*, *românesc* e termen general pentru toată limba română istorică și pentru limba română comună și literară); a fost numită cîndva, mai ales de străini, „**moldavă** sau **valahă**”, ceea ce nu e același lucru. Și, în lingvistică, „**moldovenesc**”, cu privire la limbă, se aplică numai unui grai (în cadrul dialectului dacoromân) a cărui arie nu coincide cu Moldova (deși cuprinde o mare parte din ea); dar **limba** „moldovenească”, fiind identică cu limba română, nu poate fi identică cu acest **grai** și nu trebuie confundată cu el. Pe de altă parte, „moldoveni” nu sînt numai locuitorii băștinași din Republica Moldova, ci și locuitorii Moldovei „mici” din dreapta Prutului, și românii bucovineni; și aceștia nu numesc limba lor comună și literară „moldovenească”, ci „română” sau „românească”. Singurul argument care se prezintă în favoarea denumirii duble e că aceeași limbă se vorbește în două state diferite. Dar nu e un argument valabil. Limba germană nu se numește „austriacă” în Austria și cea engleză nu se numește „australiană” în Australia, „statouniteană” (?) în Statele Unite etc. Pe lîngă aceasta, limba română nu se vorbește numai în România și în Republica Moldova, ci și în afara granițelor acestor țări, și ne întrebăm, dacă se admite denumirea dublă, cum ar trebui să se numească limba vorbită de românii din Ucraina, din Ungaria, din Serbia, din Bulgaria?

Pe de altă parte, denumirea dublă duce la aceleași confuzii ca și teoria celor două limbi diferite și poate implica aceleași urmări cît privește identitatea etnică și culturală a vorbitorilor. Într-o statistică ucraineană publicată în Occident ni se spune că în Ucraina, printre alte minorități, locuiesc 140.000 de români și 330.000 de moldoveni. „Românii” sînt cei din nordul Bucovinei, din ținutul Herța și din Rutenia subcarpatică, „moldovenii” – cei din nordul și sudul Basarabiei și din Transnistria ucraineană. Și în regiunea Cernăuți moldovenii din Boian sînt „ro-

mâni”, fiindcă vorbesc „limba română”, iar cei din Noua Suliță sînt „moldoveni”, fiindcă vorbesc „limba moldovenească”, deși vorbesc cu toții exact aceeași limbă. Tot în presa occidentală citim că în Republica Moldova se vorbește o limbă “înrudită” cu limba română. Cît de înrudită e, nu ni se spune. Ca germana cu persana, ca germana cu engleza, sau cam ca germana de la Potsdam cu cea de la Berlin? Și chiar pe mine m-a întrebat cu multă mirare, la Moscova, un profesor universitar, cum de mă puteam înțelege cu două studente din Bălți, vorbind ele moldovenește și eu românește; și cînd i-am spus că e aceeași limbă, m-a privit cu neîncredere și suspiciune; pe el, la școală și la universitate, îl învățaseră altceva.

Absurditățile și aberațiile sovieto-moldoveniste au ajuns foarte departe și au pătruns foarte adînc în ideologia vulgară din multe țări. Nu e bine deci să le mai facem și noi concesii.

* * *

Nu putem încheia altfel decît cu judecata pe care am emis-o pe baza faptelor reale și în cadrul teoretic pe care ni l-am propus: **a promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie; din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural.**

Cîteva cuvinte și cu privire la apelul pe care ne propunem să-l adresăm Parlamentului Republicii Moldova.

S-a întrebat, se pare, cineva și la Congresul al V-lea al Filologilor Români dacă noi, filologii și lingviștii care ne ocupăm cu limba română în toate formele ei, deci și cu graiul moldovenesc ca atare, avem dreptul să impunem Parlamentului unui stat independent numele pe care trebuie să-l dea limbii acestui stat. Într-adevăr, nu avem dreptul: avem datoria. Nu, se înțelege, să-i „impunem” ceva, ci să-i arătăm care este adevărul științific și istoric și să-l avertizăm cu privire la orice uneltire împotriva acestui adevăr, ca nu cumva să facă o greșeală care ar putea

avea urmări extrem de grave. Cine, cu bună știință, nu protestează și permite să se facă o astfel de greșeală, se face și el vinovat, ba chiar mai vinovat decât cine comite greșeala din neștiință. Tocmai dacă respectăm acest Parlament, sîntem datori să-l considerăm de bună-credință, doritor de a stabili și a promova adevărul și doritor de a respecta identitatea etnică și culturală a poporului băștinaș și majoritar din republică, cel puțin în măsura în care respectă identitatea etnică și culturală a populațiilor minoritare conlocuitoare; și avem datoria să-l ferim de riscul de a se acoperi de ridicol și de ocară în fața istoriei.

Limba Română, nr. 3 (15), 1994, p. 10-25.

Comunicare prezentată la Congresul al V-lea al Filologilor Români.

Iași-Chișinău, 6-9 iunie 1994

Abstract

Oriental Latinity

Keywords: *Historical language; genealogical unit; Romanian linguistic space; Romanian dialects; so-called Moldavian language; linguistic area; Daco-Romanian dialect; Romanian speech from Bessarabia and Transnistria; Russification of speakers; autonomous linguistic unit; scientific fraud; Soviet "Moldovenism"; crime of ethno-cultural genocide; scientific truth; ethnic and cultural identity; the Parliament of the Republic of Moldova*

During the 5th Congress of Romanian Philologists (Iași-Chișinău, June 6-9, 1994), Eugeniu Coșeriu gave a general presentation of the typology of the neolatin languages, focusing on the place of the Romanian language and the current state of the Daco-Romanian dialect. The presentation contains a rigorous argumentation (in terms of genealogy, typology and area) of the thesis regarding the unity of the Daco-Romanian dialect. The linguist insists on the scientific frauds committed by the supporters of the theories that deny its unity, and their unsuccessful attempt to create a "Moldovan language" on the Eastern bank of river Prut, as a separate language compared to the Romanian language.

Nicolae CORLĂTEANU

Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate

1. Ori de câte ori mă aflu în situația de a vorbi într-un mediu rural sau al unor oameni mai puțin versați în problemele lingvistice, obișnuiesc să-mi încep cuvîntul cu adresarea: „Oameni buni”, pe care am auzit-o și am practicat-o mereu în convorbirile nu numai cu sătenii mei caracuieni, ci și cu alți locuitori în timpul investigațiilor dialectologice și folclorice realizate pe teritoriul republicii noastre și al Bucovinei. În continuare, le spuneam ce aveam de spus în moldovenește, așa cum eram deprins a vorbi de la mama, tata, frații și surorile mele, de la toți consătenii și concetățenii mei. Și totdeauna m-au priceput și am ajuns la bună înțelegere.

Acum mi s-a oferit ocazia să mă înfățișez în incinta Parlamentului Republicii Moldova, ai cărui deputați din actuala legislatură sînt în marea lor majoritate oameni de la țară, feciori și fiice de țărani, dar care astăzi – mulți dintre ei – nu mai mînuiesc sapa și cazmaua, coasa, îmblăciul și plugul, ci sînt cu studii superioare de specialitate, au ajuns în posturi de conducere (agronomi, ingineri, învățători, profesori, medici, ziariști etc.). Făcînd carte la Universitatea de Stat din Moldova și la alte instituții de învățămînt superior, ei au devenit doctori în diverse științe, profesori de liceu și profesori universitari, conducători de întreprinderi industriale, nu numai la sate, ci și la orașe, scriitori de vază, oameni de înaltă cultură. Dvs., domnilor deputați, prin voința poporului nostru, ați ajuns acum la cîrma legislației noastre, întocmiți legile.

Și totuși, omul simplu de la țară, ca și cel plecat de curînd de acolo și care trăiește acum o viață nouă, deși are alte preocupări în epoca noastră de dezvoltare rapidă a științei și tehnicii, nu uită de cele ce i s-au întipărit în inimă și în suflet de la moși și strămoși. Cred că are mare dreptate Petru Cărare cînd spune:

*Eu n-am ucis țăranul din mine
 Și, dacă-n vârtejuri de timp nou
 A fost să schimb eu plugul pe stilou,
 Tot asudînd îmi capăt drept la pîine.*

De altfel, problema legăturii indestructibile dintre generații, adaptabilitatea la noile condiții de viață i-a preocupat pe mulți oameni de cultură și, în special, pe scriitori. T. Arghezi, de exemplu, reda cu deosebită emoție gîndul:

*Ca să schimbăm, acum, întîia oară
 Sapa-n condei și brazda-n călimară
 Bătrîni-au adunat, printre plăvani,
 Sudoarea muncii sutelor de ani.*

Această experiență a vieții generațiile mai în vîrstă au adunat-o pentru a ușura calea celor tineri spre cuceririle științei, progresul tehnic, spre atingerea idealurilor supreme de păstrare și dezvoltare a tradițiilor seculare, pentru a ridica neamul nostru strămoșesc la un nou nivel de știință, cultură, așezîndu-l alături, în rînd cu toate popoarele civilizate ale lumii.

În această convorbire cu dumneavoastră, doresc să mă adresez cu aceleași cuvinte, moștenite de noi de la strămoși:

– Oameni buni! Hai să explicăm, să lămurim pe înțelesul tuturor unele probleme și să ajungem la o bună înțelegere și în privința chestiunilor ce privesc limba noastră, ca să nu mai menținem tensiunile, neliniștea: nici a noastră, nici a celorlalți concetățeni, mai ales a celor conduși de avînt tineresc.

1.1. Zicînd acestea, cu învoirea dumneavoastră, mă voi strădui să-mi expun părerile asupra următoarelor teme, ce vor fi continuate mai în detaliu de oratorii care vor urma la cuvînt:

- a) **Limba vorbită a graiurilor și limba literară;**
- b) **Româna literară – sinteză a specificului lingvistic romanic est-european;**
- c) **Mihai Eminescu, despre sursele de formare a românei literare;**
- d) **Integrarea noastră în spiritualitatea europeană și mondială.**

A. *Limba vorbită a graiurilor și limba literară*

2. Din multitudinea de probleme ce privesc limba ca fenomen social, ca principal mijloc de comunicare a gândurilor și sentimentelor umane, m-am hotărât să expun aici pe scurt relațiile dintre vorbirea vie – graiurile, limba de conversație, pe de o parte, și limba literară, limba exemplară – cum o numesc unii, pe de alta.

Ceea ce caracterizează în mod deosebit vorbirea vie este prezența nemijlocită a doi, trei (în orice caz nu prea mulți) vorbitori, posibilitatea de a indica în mod nemijlocit un obiect concret despre care se discută, uneori chiar arătându-l cu degetul (*iată-l, iaca, vezi!*). În asemenea condiții se cere o precizie mai mică în exprimare, fără prea mulți termeni științifici sau tehnici de specialitate, se recurge frecvent la folosirea pronumelor demonstrative (*acesta, acela*, chiar și la formele lor dialectale *aista, asta, aiasta, ăla*) etc. Caracterul de dialog exclude utilizarea propozițiilor mai lungi și complicate. Se admit și unele repetări. Ca mijloace suplimentare de expresie apar *mimica, gesturile, intonația*. Nu mai menționăm faptul că în vorbirea vie mai apar câteodată greșeli care pot trece uneori și neobservate, cuvinte străine nelalocul lor sau alte abateri de la normele literare. Cele mai frecvente sînt rostirile populare ca: *țișior, chișior* sau scurtat: *cior – ți-ai spalăt cioarili* (rostirea literară cere forma *picior*). Nu sînt recunoscute literare nici formele morfologice dialectale ca *să șie, să știbă* (literar – *să fie, să știe*), precum și construcțiile sintactice de tipul ce *tu faci?* (literar – *ce faci tu?*). Abundente sînt și abaterile de la normele lexicale. Cînd auzim vorbindu-se, chipurile, în moldovenește: *acolo palucesc butișili, el îi zaslujeni, l-o lișit, altă astanovkă* și multe altele de același fel, mai putem spune că e vorba de limba noastră? Nu! Acestea sînt cuvinte și forme luate din diverse limbi. Nu e vorba aici nici de limba noastră, nici de cea rusă, ci de un ghiveci lingvistic. Asemenea vorbire macaronică circula pe vremea ocupației austriece și în Bucovina, cînd amestecul lingvistic includea germana. „*Ein popă ging odată mit o iapă zum căpăstru. Aber de ia un zeit încoace iapa wollte nicht să meargă. Haide, iapă, sagte popa, aber iapa în veci se culcă.*” Lucrurile acestea întotdeauna se luau în rîs. Astfel, în comediile lui V. Alecsandri cucoana Chirița vorbea cu francezul Charles despre *fleurs de coucou* (flori de cuc) și de *tambour d'instruction* (dobă de carte). Rușii au avut și ei chirița lor. În 1840-1844, scriitorul Ivan

Petrovici Meatlev a publicat poemul *Сенсации и замечания госпожи Курдюковой за границей дан л'этранже*, în care apar versuri macaronice ca *Je ne dis pas la каша / Манная avec de пенки; / Поросянок sous le хрен* etc., etc. Iar la noi, astăzi, auzim deseori curiozități lingvistice ca cele citate, rostite chiar în serios în convorbirile obișnuite nu numai dintre oameni puțin instruiți.

Mergînd pe această cale, se poate ajunge în genere la o asimilare deplină, cînd vorbirea corectă va fi înlocuită cu totul prin mijloace lexicogramaticale ce aparțin altor limbi.

Se observă totuși în ultima vreme o anumită tendință – ce-i drept, foarte timidă – de a corecta într-o oarecare măsură situația. Am surprins convorbiri dintre diferite persoane, mai ales tinere, de felul: „*Asta-i după potrebnosti*. – Da pe moldovenește? – *După necesitate*. – Și *voobșce* așa-i. – Da moldovenește? – *În general*”. Trebuie deci să fim mereu atenți la felul cum vorbim, să ne controlăm mijloacele de exprimare.

Acum despre limba literară. Ea a luat naștere, mai întîi de toate, în formă scrisă, de aceea cere mai multă atenție și precizie în alegerea cuvintelor, o construire mai adecvată și îngrijită a propozițiilor, o diferențiere mai vădită din punct de vedere stilistic. În vorbirea literară se utilizează frecvent cuvintele cu sens abstract (*aspect, ipoteză, respectiv* etc.), termenii științifici și tehnici (*micron, proton*). Se impune aici folosirea corectă și obligatorie a articolului posesiv (*al, a, ai, ale*) și a altor particularități gramaticale normative.

Oamenii de înaltă cultură, scriitorii în special, au sesizat foarte bine această diferențiere. Se întreba odată poetul clasic rus A. Pușkin: „Poate oare limba scrisă să se asemene întru totul cu limba vorbită?”. Și răspundea: „Nu, tot așa după cum limba vorbită nu se poate asemăna întru totul cu cea scrisă... Limba scrisă se împropătează în fiecare clipă cu expresii născute în vorbire, dar nu trebuie să renunțe la cele dobîndite în decursul secolelor. **A scrie numai cu mijloacele limbii vorbite înseamnă a nu ști limba**” – încheia poetul rus.

Sînt importante și instructive și părerile altor maeștri ai cuvîntului. Scriitorul italian Edmondo de Amicis (1846-1908) considera că „diferența dintre limba vorbită și cea scrisă ne reamintește deosebirea dintre fugă și un mers liniștit” (autorul avea în vedere, probabil, mai ales

tempoul rapid de vorbire al italienilor). Englezul B. Shaw (1856-1950) preciza: „Sînt cincizeci de feluri de a spune *da* și cinci sute de a spune *nu*, dar numai un singur mod de a scrie aceasta”.

Limba literară, mai ales cea scrisă, adresîndu-se unui public larg, poartă un caracter monologic sub forma unei stilizări a modului oral de comunicare. Are loc ceea ce se numește proces de sublimare, perfecționare, înălțare la cel mai înalt grad de desăvîrșire a vorbirii vii, populare.

Limba literară este un idiom cu caracter universal, funcționînd în toate sferile de activitate umană a entităților etnice respective. Limba literară are un caracter supradialectal, ea e superioară dialectelor, graiurilor, vorbirii populare vii, mijloacelor expresive de conversație obișnuită, degajată, nestingherită.

B. Româna literară – sinteză a specificului lingvistic romanic est-european

3. E de subliniat în mod special că la procesul de formare și stabilizare a limbii române literare moderne, unice pentru **toți românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, maramureșeni etc.)**, au participat reprezentanții tuturor provinciilor istorice românești, după cum constata și academicianul rus V. F. Șișmariov.

Adevărații ctitori ai acestei forme sublimate a romanității lingvistice orientale – limba română literară – au fost: muntenii Ion Heliade-Rădulescu, Cezar Bolliac, moldovenii Gh. Asachi, C. Negruzzi, ardelenii G. Bariț, A. Mureșanu ș.a. Toți aceștia înțelegeau că în procesul de formare a unei limbi literare (ca cele ce se stabiliseră deja în Spania, Franța, Italia, precum și în Portugalia) nu se pot limita (în noile condiții de dezvoltare socială și economică a secolului al XIX-lea) doar la mijloacele expresive ale vorbirii populare din cutare sau cutare ținut românesc, ci erau necesare resurse de îmbogățire din toate ținuturile și din alte limbi, în special din latină – ca bază de formare a tuturor limbilor romanice literare moderne, de asemenea, din aceste limbi romanice actuale.

Ion Heliade-Rădulescu scria: „Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală de la maica noastră (latina) moștenire și de la surorile

noastre (limbile romanice apusene) partea ce ni se cuvine”. Aplicând în practică acest principiu, el a căutat să pună în circulație o serie întreagă de cuvinte, considerate atunci ca neologisme (*deputat, instanță, procuror, tribunal, reciproc* etc.). În același timp, Heliade-Rădulescu cerea „să lucrăm limba”, ceea ce însemna că aceste cuvinte, luate din alte limbi, trebuiau adaptate „după genul și natura limbii noastre”. Deci, nu se cade a spune, de exemplu, ca în grecește, *patriotismos, cliros* etc., ci *patriotism, cler*. El se pronunța categoric împotriva traducerilor lingvistice artificiale (calcurilor) de tipul: *cuvîntelnic* (în loc de *dicționar*), *neîmpărțit (atom)*, *asupragrăit (predicat)*, *aniadzănoapte (nord)* ș.a. Ca să anihileze deosebiri regionale „în pronunție, în materie, în formă și în fraze” (adică ceea ce astăzi numim dialectisme – N. C.) în 1828, la Sibiu, Heliade-Rădulescu a publicat o gramatică pe baza tuturor celorlalte lucrări similare cunoscute de el (S. Micu și Gh. Șincai, Ienăchiță Văcărescu, I. Molnar ș.a.).

Heliade a purtat o vie corespondență cu ardeleanul G. Bariș și moldoveanul C. Negruzzi, apărînd ca un veritabil animator cultural, dînd dovadă de multă înțelepciune în procesul de creare a unei limbi literare unice pentru românii de pretutindeni pe baza subdialectelor dacoromânei. Heliade-Rădulescu socotea că „singurul mijloc ca să ne unim la scris și să ne facem o limbă generală literară este să urmăm limbii cei bisericești și pe tipii ei să facă cineva și limba filozofului, matematicului, politicului”. Aceasta însemna că pe baza limbii folosite în textele vechi, scrise în corespundere cu limba vorbită, recurgîndu-se – în vederea creării terminologiei filozofice, științifice și social-politice – la mijloacele de limbă din latină și din limbile romanice occidentale, să se completeze golurile din sistemul lexical și gramatical al limbii române literare.

Contactele dintre cei trei oameni de cultură din cele trei provincii se realizau și prin publicarea de articole, schițe literare, traduceri în revistele și ziarele timpului. Astfel, în revista de sub direcția lui Heliade „Curier de ambe sexe”, C. Negruzzi și-a publicat schița **Cum am învățat românește** (nu moldovenește!, deși Negruzzi era moldovean!), recunoscînd că el a învățat limba maternă de la ardeleanul P. Maior. Tot în revista lui Heliade-Rădulescu, moldoveanul C. Negruzzi a publicat traducerea în limba română a povestirii **Cîrjaliul** și cea a poemului **Șalul**

negru – ambele de A. Pușkin. În aceeași revistă, C. Negruzzi a publicat nuvela istorică **Alexandru Lăpușneanul** și poemul **Aprodul Purice**, iar V. Alecsandri a apărut cu o serie de poezii populare din Moldova. În tipografia lui Heliade-Rădulescu a fost publicată în românește traducerea lui Al. Donici a poemului **Țiganii** de A. Pușkin. Ardeleanul G. Bariț a tipărit și el mai multe articole în ziarele lui Heliade-Rădulescu.

C. Negruzzi vorbea cu admirație despre această activitate de pînă la 1848 a lui I. Heliade-Rădulescu, numindu-l „vindecător” al limbii române. E de subliniat că o caracterizare similară prezenta mai tîrziu și M. Eminescu în ziarul *Timpul* (21 noiembrie 1881). „El (Heliade) scria cum vorbește, viul grai a fost dascălul său de stil. Prin el limba s-a dezbărat de formele convenționale de scriere din evul mediu și ale cărților eclesiastice, a devenit *unealta sigură pentru mînuirea oricărei idei moderne* (sublinierea mea – N. C.). Din acest punct de vedere, Heliade-Rădulescu a fost cel dintîi scriitor modern al românilor și părintele acelei limbi literare pe care o întrebuițăm astăzi. Chipul propus de el în 1828 pentru încetățenirea termenilor tehnici, a termenilor noi pentru idei nouă se urmează și se recomandă și astăzi ca cel mai potrivit” – încheia Eminescu. Meritul mare al lui I. Heliade-Rădulescu constă în faptul că el s-a străduit să absoarbă din cultura europeană marile valori spirituale ale umanității, adaptîndu-le la necesitățile timpului și îmbrăcîndu-le într-o haină lingvistică aleasă – româna literară.

C. Mihai Eminescu despre sursele de formare a românei literare

4. Trei izvoare principale considera M. Eminescu că trebuie puse la baza formării și a dezvoltării limbii române literare:

- a) vorbirea vie, limba vorbită pe întregul masiv romanic nord-dunărean (moldoveni, munteni, ardeleni, olteni, basarabeni, bucovineni etc.);
- b) tradiția lingvistică și literară, cuprinsă în cărțile noastre vechi (literatura religioasă și cea populară, operele cronicarilor);
- c) mijloacele de limbă folosite de scriitorii de mare talent, numiți scriitori clasici.

4.1. Relațiile dintre vorbirea vie a graiurilor, pe de o parte, și limba literară (sub forma ei scrisă, mai ales), pe de alta, Eminescu le considera ca raporturi dialectice între general și particular, căci fundamentalul și principalul încorporează diversitatea. „Aceste dialecte – scria poetul – stau în același raport cu limba scrisă, ca și mulțimea concretă de ființe organice de același fel, însă totuși deosebite de ele.” Este ceea ce numim astăzi (E. Coșeriu ș.a.) proces de abstractizare succesivă: întâi actul concret de vorbire (prima etapă de abstractizare), apoi eliminarea individualului și generalizarea socialului (a doua etapă de abstractizare).

În epoca modernă a limbii literare aspectul ei scris (dar și cel literar oral) se deosebește în plan sincron de varianta populară (și de cele regionale) printr-o aplicare mai strictă și mai consecventă a sistemului de norme academice, fixate în dicționare și în gramatici. Normele literare constituie un sistem de reguli unitare de întrebuintare a mijloacelor expresive ce conferă limbii literare o anumită stabilitate, unitate, ferind-o de utilizări subiective și incorecte.

4.2. S-a spus, pe drept cuvânt, că Eminescu a fost cel mai harnic scriitor, care citea mereu cărțile înaintașilor săi, medita asupra fiecărui cuvânt folosit de ei. În acest mod, în scrierile sale poetul căuta totdeauna cuvântul ce exprimă adevărul.

Poetul nota: „În hîrtoage vechi am descoperit mai multe formații sintactice fermecătoare, mai multe timpuri, care au fost uitate, apoi conjuncții, prepoziții și adverbe și chiar două moduri noi, deși defective”. În acest tezaur al limbii vechi a aflat Eminescu, de exemplu, acea formă expresivă de mai mult ca perfect analitic, care apare și în **Luceafărul**:

*Iar apa, unde a fost căzut
În cercuri se rotește.*

El scotea în evidență importanța cărților vechi, avînd în vedere toate operele scrise în perioada preclasică, mai ales cele ale cronicarilor moldoveni și munteni.

4.3. În diverse articole eminesciene aflăm aprecieri elogioase la adresa scriitorilor moldoveni. Astfel el sublinia că Varlaam „a făcut ca limba noastră să fie aceeași, una și nedespărțită în palat, în colibă”, că Negruzzi

este „cel mai bun prozaist”, iar Alecsandri – „cel mai mare poet al nostru, care străbate secolele” și deșteaptă „dorul țării străbune”.

În același timp, Eminescu avea cuvinte de laudă pentru scriitorii munteni și ardeleni: „Eliad zidea din visuri și din basme seculare / Delta biblicelor sînte, profețiilor amare”, „Bolliac cînta iobagul ș-a lui lanțuri de aramă”, „L-ale țării flamuri negre Cîrlova oștirea cheamă”, „Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită ...Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”.

4.4. Cele trei surse de constituire și dezvoltare a limbii literare se cer a fi îmbinate în mod rațional, fără a exclude sau a exagera rolul uneia dintre ele. Procesul de selecționare a celor mai adecvate mijloace expresive se realizează în mod conștient și efectiv prin stabilizarea normelor literare.

La ce se poate ajunge, dacă se recurge cu preponderență la caracteristicile fonetice și la structurile gramaticale exclusiv populare (denaturate încă în fel și chip), ne arată practica lingvistică din fosta R.A.S.S.M. în perioada 1924-1940, cînd apăreau mostre de tipul: *șinșiancă, slăbășiu-ne militară, stare întrenorodnică, guvern de coroli* sau calchieri directe de tipul: *crudărie, cruzîme* (din rus. „materie primă”), „*unirea soartei istorișe, așa cum și cu unirea lind'ii și alcătuiții naționale*” sau împrumuturi inutile denaturate de felul: *zădășili, crujoășili, iaceișili, krasnîi ugolok, komnatî* ș. a.

Altă extremă se încercase anterior în unele lucrări lingvistice și literare ale latiniștilor și italieniștilor în secolul al XIX-lea, supuse satirei lui C. Negruzzi în **Muza de la Burdujeni**.

Calea dreaptă, care constă în folosirea echilibrată a celor trei surse, urmată adecvat și consecvent în dezvoltarea limbii române literare, a fost realizată de adepții curentului tradiționalist (I. Heliade-Rădulescu [primul președinte al Academiei Române], C. Negruzzi, G. Bariț, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, AI. Russo, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu), apoi de M. Eminescu, I. Creangă, B.-P. Hasdeu, I.L. Caragiale, G. Coșbuc, Al. Vlahuță ș.a.

Toată lumea înțelege acum că limba literară constituie o unitate lingvistică spațială și structurală de rang superior, avînd o răspîndire te-

ritorială și socială generală și structură riguros normată, ce asigură în modul cel mai adecvat necesitățile de redare a gândurilor și sentimentelor vorbitorilor unui popor. Limba literară reprezintă tot ce conține mai de preț vorbirea vie, graiurile de pe întregul teritoriu al poporului dat. Ea constituie un diasistem, care s-a format în decursul secolelor. Pentru a ajunge la starea contemporană a limbii lor literare, francezilor le-a trebuit nu mai puțin de opt secole: a fost nevoie să apară scriitori clasici, considerați drept modele de folosire a mijloacelor expresive ale limbii franceze. Rușii au avut nevoie nu mai puțin de cinci veacuri ca să ajungă la nivelul lui A. Pușkin, F. Dostoevski, L. Tolstoi.

De la primele texte scrise în limba română și pînă la apariția clasicii literaturii române au trecut de asemenea nu mai puțin de patru sau cinci secole. Pînă în 1812, limbajul vorbit pe teritoriul din estul Prutului era inclus în procesul general de dezvoltare a limbii pe întregul masiv romanic nord-dunărean. După această dată, timp de 106 ani vorbirea vie din Basarabia s-a dezvoltat spontan, fără a se cizela, a se perfecționa și fără a beneficia eficient de îmbogățirea resurselor expresive din perioada clasicismului lingvistic și literar român. Despre condițiile deosebit de vitrege în care s-a aflat graiul basarabean vorbea clar academicianul rus V. F. Șîșmariov, specificînd lipsa limbii naționale în învățămînt, administrație, știință, cultură, biserică. În timpul rusificării țariste n-au putut exista scriitori basarabeni, care ar putea fi considerați clasici, în stare să pună bazele unei noi limbi literare, deosebite de cea română. Cu referire la perioada sovietică, V. F. Șîșmariov sublinia în mod deosebit că, deși populația băștinașă din R.S.S.M. se află în strînsă legătură cu rușii și cu alte popoare, ea nu trebuie să uite că vorbește o limbă romanică, dominată de legile ei interne. Savantul rus atribuia un mare rol scriitorilor în procesul de statornicire a normelor unei limbi literare.

În această epocă însă, scriitorii își realizau creația literară în concordanță doar cu ideologia dominantă, care promova existența în R.A.S.S.M. (iar apoi și în R.S.S.M.) a unei noi limbi romanice – „limba moldovenească”, deosebită de cea română. Deosebită în sensul că ea era coborîta la rangul de grai teritorial, lipsită multă vreme de tradiția lingvistică și literară clasică, îmbibată cu elemente lexicale și calchieri după model rusesc, neologismele necesare fiind considerate ca elemente burgheze

dăunătoare. Nu era vorba, la scriitorii din R.S.S.M., de o corespundere între trăire și limbaj, ci de o competitivitate a semnificației poetice cu o anumită concepție social-politică oficializată, redată de multe ori într-o formă lingvistică aservită unor modele alogene. În felul acesta se creau mostre de exprimare primitivă, proletcultistă, caracter absolut efemer, legat de un eveniment politic sau chiar de un discurs al unui conducător politic.

Nu pot nega că și eu personal, ca și mulți dintre cei prezenți aici, am vorbit și am scris nu o dată (fiind constrânși de împrejurările cunoscute) despre „limba moldovenească”. Susțin și în prezent că noi, moldovenii, – și din Basarabia, și din Moldova istorică – am vorbit și vorbim moldovenește, cîntăm cîntece moldovenești, spunem povești moldovenești. Sînt creațiile seculare ale poporului nostru. Am auzit și am însușit încă din copilărie graiul moldovenesc de la mama, de la apropiații noștri, de la consăteni. Îl vorbim cu toții și astăzi în împrejurările și situațiile potrivite.

Cît privește *limba literară*, *limba model*, *exemplară*, de care ne folosim mai ales în scris, în lucrările literare, științifico-tehnice, limba oficială din documentele noastre social-politice și administrative, ea trebuie numită limbă română. Ea este limba normată, supradialectală, limba română literară, unică pentru toți românii (*moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni, cei din Banatul Sîrbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, S.U.A. etc.*). E cazul să-l cităm aici pe scriitorul nostru I.C. Ciobanu (*Moldova literară*, 18 iunie 1995): „Doamne ferește dacă această limbă (=literară) s-ar fi născut prin uzurpare și s-ar fi numit după vreo regiune oarecare: muntenească, oltenească, ardelenescă, bănățeană, bucovineană, moldovenească etc.! Atunci s-ar fi văzut cum joacă dracul într-un picior! Sintagma „limba română” e unificatoare. Ea nu înalță, nu coboară, nu laudă, nu subapreciază pe nimeni, ea creează condiții egale! Și taie odată pentru totdeauna apa de la moara rătăciților!”

De altfel, istoria și situația modernă ne oferă multe exemple concrete cînd în diverse state este în circulație aceeași limbă literară, deși statele sînt independente și suverane.

D. Integrarea noastră în spiritualitatea europeană și mondială

Se impune a înțelege cu toții, odată pentru totdeauna, că încercările întreprinse în perioada sovietică de a crea o nouă limbă literară romanică pe teritoriul fostei R.S.S.M., diferită de cea română, n-au dat și, de fapt, nu puteau da nicicând rezultatele scontate. Dimpotrivă, au dat naștere la discuții infructuoase, pentru că în nici un chip nu se poate ascunde adevărul confirmat istoricește prin unitatea de limbă, literatură, creații artistice. **Odată și odată trebuie să ajungem cu toții la înțelegerea că limba noastră literară trebuie numită cu numele ei adevărat – română.** Acest lucru nu afectează nici ambițiile, nici orgoliul cuiva, cu atât mai mult, independența și suveranitatea statală a Republicii Moldova. Recunoașterea unei limbi literare unice în estul romanic creează posibilitatea reală de a restitui și a folosi întreaga moștenire creatoare clasică (literatură, artă, tradiții cultural-istorice), excluzînd practica din trecutul nu prea îndepărtat cînd scriitorii și valorile artistice, culturale și istorice comune se divizau după criteriul teritorial și politic.

În afară de aceasta, se poate realiza mai eficient pătrunderea mai lesne și în contextul economic și cultural general-european, în care cultura și limba română nu sînt puse la îndoială. Dimpotrivă. Oamenii de știință (lingviști, literați, istorici, filozofi, reprezentanți ai disciplinelor biologice și ai științelor exacte) caută să stabilească legături tot mai strînse între Vestul și Estul romanic european. Un singur exemplu în această privință. Cunoșcînd și admițînd concepțiile lui B.P. Hasdeu, S. Pușcariu, N. Iorga ș.a. despre latinitatea limbii române, asemănările și deosebirile ei structurale față de limbile romanice apusene, lingvistul (romanist și românist) suedez Alf Lombard în monumentală sa lucrare, consacrată verbului român (2 volume, 1223 pag.), publicată în 1955 în limba franceză în orașul Lund din Suedia, sublinia că studiul istoric și comparativ al limbilor romanice în general și al fiecărei limbi romanice în parte, fără a ține cont de ambele Românii (cea de vest și cea de est), trebuie considerat nu numai incomplet, ci chiar și zadarnic. În legătură cu aceasta savantul suedez recurgea la o comparație plastică. E ca și cum, lucrînd la o masă cu patru picioare, tîmplarul s-ar mulțumi s-o lase doar cu trei. În aceeași situație s-ar afla un romanist care

în studiul său istoric-comparativ, studiind limbile romanice, alături de cele trei limbi principale surori (franceza, spaniola, italiana), n-ar vorbi și de a patra – „limba română, care, în opinia romanistului german W. Meyer-Lübke, „arată caracterele romanice, ba încă le arată în multe privințe mai curate decât celelalte limbi romanice. Limba poporului român prezintă în chipul cel mai netulburat dezvoltarea de la graiul latin spre cel romanic”.

Nu mai vorbim de atenția ce i se acordă Republicii Moldova în prezent în plan internațional, când – prima dintre țările C.S.I. – a fost primită în Consiliul Europei, organism în care **reprezentanților țării noastre li se fac traduceri nu în pretinsa limbă moldovenească, ci în limba română, pentru că integrarea în structurile europene necesită mijloace adecvate de limbă care să redea această opțiune strategică fundamentală**, iar știința lingvistică urmărește crearea condițiilor optime pentru realizarea acestui obiectiv.

Cred că în condițiile actuale se impune, poate mai mult decât oricând, concilierea părților antagoniste ale cercurilor politice din republica noastră în problema denumirii limbii. Vehicularea ideii despre un eventual referendum în această privință este absurdă, deoarece ar însemna ca o problemă strict științifică să fie soluționată de oameni care se orientează poate mai puțin în asemenea domenii teoretice și istorice complicate. Să ne închipuim pentru moment că s-ar declara un „sfat cu poporul” în privința sistemului heliocentric și cel geocentric ale universului. Cum credeți, mulți dintre oamenii simpli s-ar decide să-l voteze pe Mikolaj Kopernik? Cred că nu, deoarece în concepția populară pînă astăzi soarele merge pe cer de la răsărit spre apus într-un rădvan tras de cai albi.

Și mai este ceva. La referendum sînt chemați să se pronunțe toți, toată populația. **Ca să determinăm numirea limbii populației majoritare, trebuie să apelăm la alogeni? Nu e curios?**

5. Încheind, consider că atribuirea denumirii de limbă română pentru noțiunea de limbă literară, oficială în Republica Moldova, nu știrbește cu nimic nici autoritatea, nici demnitatea nimănui. Dimpotrivă, urmăm calea de dezvoltare firească a oricărui popor, despre care M. Eminescu scria: „Măsurariul civilizației unui popor astăzi

este o limbă sonoră și aptă a exprima prin sunete – noțiuni, prin șir și accent logic – cugete, prin accent etic – sentimente”. În realizarea acestui scop în zilele noastre apare cu evidență rolul decisiv al limbii române literare ca factor de cultură, de dezvoltare a terminologiei științifice și tehnice, de diversificare stilistică. Îi urmăm în această privință pe predecesorii noștri în utilizarea experienței de perfecționare a mijloacelor expresive, pentru a ne situa alături de toate popoarele civilizate ale lumii.

Confirmarea limbii române ca limbă literară în Republica Moldova nu lezează cu nimic sentimentul general uman și conștiința națională ale vorbitorilor, deoarece la formarea și dezvoltarea limbii române literare – alături de scriitorii și oamenii de cultură munteni și ardeleni – au contribuit în mod substanțial, cum am arătat mai sus, și cei moldoveni, inclusiv cei originari din Basarabia (A. Donici, Al. Russo, B.P. Hasdeu, A. Mateevici, C. Stere ș.a.). Afară de aceasta, rămîne în vigoare forma vie a graiurilor moldovenești, dar fără acele denaturări care i s-au atribuit în mod dăunător în diverse perioade.

Dacă tindem să mergem pe calea progresului economic, social, politic, tehnico-științific, cultural, e cazul să milităm și pentru mijloace de exprimare adecvate, pentru o limbă care să corespundă epocii în care trăim, numind această limbă cu numele ei adevărat. Să nu ne ascundem după deget, ci să privim realitatea în mod cinstit, așa cum este. E vorba și de o îmbinare fericită a formei denominative cu cea a conținutului, doar nimeni nu se mai îndoiește acum că în estul Europei nu există decît o singură limbă romanică.

La sfîrșitul acestei comunicări, aș dori să amintesc un fapt din trecutul istoric îndepărtat. A fost întreat odată Alexandru Macedon cum de a supus el toată lumea cunoscută pe acele timpuri, nimeni pînă atunci nereușind să facă acest lucru. Împăratul a răspuns: „Avut-am patru ajutoare cu mine: unul – cuvîntul dulce; altul – mîna întinsă prietenește; altul – judecata dreaptă; altul – iertarea celor greșiți. Cu aceste ajutoare am supus toată lumea”.

Noi astăzi nu vrem să cucerim lumea, dar ca să ne înțelegem – noi înde noi – sîntem în stare? Să cugetăm cu toată înțelepciunea. Dacă toți, cum declarăm în ultimul timp, recunoaștem unitatea limbii, trebuie să

mărturisim și unitatea denumirii ei, cum apare ea în toate statele unde are circulație această limbă (România, Republica Moldova, Ucraina, Rusia, Serbia, Bulgaria, S.U.A. etc.). Este o denumire absolut justificată științific, pe care a acceptat-o o lume întreagă, denumire precisă, corectă, durabilă – limba română.

Reformularea cuvenită a Articolului 13 din Constituție va servi drept cheazășie pentru însușirea unei limbi literare (scrise și orale) în formele cerute de normele respective cu toată terminologia științifică, tehnică, culturală, adecvată exigențelor contemporaneității.

*Limba Română,
nr. 4 (22), 1995, p. 10-19.*

*Comunicare prezentată la Conferința științifică
„Limba română este numele corect al limbii noastre”,
Chișinău, 20-21 iulie 1995*

Abstract

The Literary Romanian language in the Republic of Moldova: between history and current affairs

Keywords: *The Parliament of the Republic of Moldova; MPs; educational institutions; the spoken language; the dialects; the formation of the literary language; normative language; supra-dialectal; political; economic; social; cultural progress; European integration; Romanian; the standards of a language*

During the Scientific Conference “The Romanian language is the correct name of our language” (Chisinau, July 20-21, 1995), held in the Parliament of the Republic of Moldova, Nicolae Corlăteanu made an extensive historical analysis of the use of the glotonym Romanian on the Eastern bank of river Prut. The “Moldovan language”, stated the author, was imposed by the tsarist and Soviet regimes. The numerous arguments presented, demonstrate the inconsistency of the theory of two languages (Romanian and “Moldovan”) and two distinct peoples (Romanian and “Moldovan”).

Silviu BEREJAN

De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită *moldovenească*?

1. Noțiunii, conținutului și sensului cuvintelor li se pot da o interpretare logică și una curat lingvistică (semantică).

1.1. Sub raport logic noțiunea generică (și cuvântul prin care este ea desemnată) cuprinde în sine toate noțiunile de specie (și denumirile respective) subordonate ei.

1.2. Sub raport semantic noțiunea generică (ce exprimă doar trăsăturile esențiale, relevante ale întregului gen) se include ca parte componentă obligatorie în conținutul tuturor noțiunilor de specie subordonate (ce înglobează, în afară de această componentă, și trăsături suplimentare specifice, relevante numai pentru noțiunea de specie corespunzătoare)¹.

2. Unităților lexicale (inclusiv termenilor) ce se află în relația „gen: specie” (această relație este percepută numai la al doilea nivel de abstracție) le este caracteristică sub aspect științific încă o particularitate specifică: în anumite condiții contextuale, când nu importă detaliile, adică trăsăturile individuale suplimentare ale obiectului desemnat, ci doar cele esențiale, în locul denumirii de specie se admite a fi folosită denumirea de gen (și nu numai a genului proxim). Legitatea dată însă nu poate fi inversată: denumirea de specie (cea a uneia dintre varietățile noțiunii) nu poate fi folosită în locul celei generice, deoarece în acest caz obiectului desemnat i s-ar atribui caracteristici semantice pe care el nu le posedă în realitate.

3. Pe acest fundal teoretic se pretează a fi proiectate și denumirile varietăților teritoriale (locale, regionale) de vorbire românească din Romania Orientală.

După cum în locul denumirilor de specie *crap*, *știucă*, *plătică*, *șalău* etc., care au toate trăsăturile lor specifice, se folosește liber denumirea de gen *pește*, ce întrunește numai trăsăturile caracteristice ale genului și face abstracție de trăsăturile suplimentare ale speciilor, tot așa în locul denumirilor de specie *moldovenesc*, *muntenesc*, *bănățean* etc. ale vorbirii dacoromâne, care au toate trăsături specifice proprii, se folosește în mod firesc denumirea generică *românesc*, ce întrunește doar trăsăturile esențiale, relevante pentru întregul gen, făcând abstracție de trăsăturile suplimentare ale fiecărei specii. Invers nu se poate fără a denatura realitatea: nici *crap* sau *plătică* în loc de *pește*, nici *moldovenesc* sau *bănățean* în loc de *românesc*.

3.1. Dacă pornim de la premisa că graiurile românești din nordul Dunării sînt în mare de două feluri – de tip moldovenesc și de tip muntenesc, cum preconizează Al. Philippide, I. Iordan, Em. Vasiliu și alți cercetători de autentică notorietate, – vedem că ele împart spațiul romanic oriental nord-dunărean nu pe verticală (pe Prut sau pe linia Carpaților), ci pe orizontală. Tipul moldovenesc (fiind în ipostaza dată o noțiune abstractă de gen proxim) cuprinde (după cum indică Sever Pop) Moldova și Basarabia pînă dincolo de Nistru, Bucovina și partea de nord a Transilvaniei, iar tipul muntenesc (și el noțiune de gen proxim) – Oltenia de est, partea de sud-est a Transilvaniei, sudul Moldovei istorice, Muntenia și Dobrogea (în Banat aceste două tipuri s-au contopit, cuprinzînd și vestul Olteniei).

3.2. Sever Pop menționează în legătură cu aceasta: „Frontierele politice ale vechilor provincii românești (Muntenia, Oltenia, Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul) nu coincid cu cele ale subdiviziunilor dialectului dacoromân indicate mai sus”².

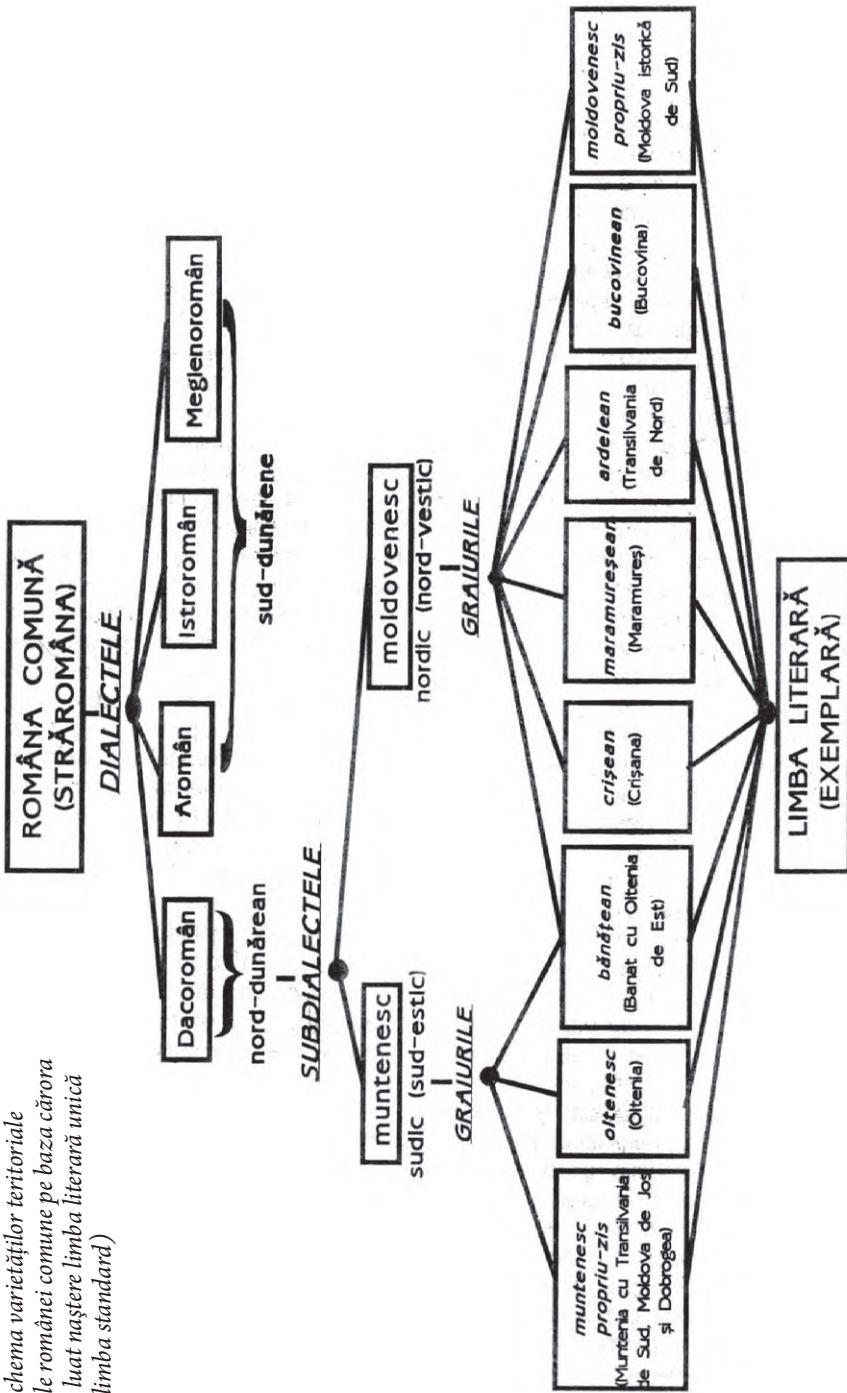
3.3. S-ar putea adăuga însă că în schimb denumirile graiurilor teritoriale locale concrete ale celor două mari subdiviziuni (subdialecte) abstracte ale dialectului dacoromân coincid în mare anume cu denumirile

provinciilor enumerate, de la care ele își trag originile. Astfel, deși graiurile de tip moldovenesc cuprind, după cum s-a indicat, o zonă mult mai extinsă a spațiului glotic românesc, e numit *moldovenesc* numai graiul din Moldova istorică (ce include și actuala Republică Moldova); în celelalte regiuni pentru același tip dialectal de vorbire românească se folosesc denumirile teritoriale corespunzătoare (după provincii) și se vorbește, în consecință, de graiurile *bucovinean*, *ardelean*, *maramureșean*, *crișean* și *bănățean*.

4. Deci, denumirea de specie *moldovenesc*, care înseamnă „caracteristic pentru Moldova”, a fost aplicată numai acelei varietăți de vorbire dacoromână ce se caracterizează prin anumite trăsături specifice suplimentare: lipsa africatelor *c* (*șer*, nu *cer*) și *g* (*jineri*, nu *ginere*), prezența africatelor *dz* (*dzăhâr*), palatalizarea consoanelor labiale *p* (*chept*), *b* (*ghini*), *v* (*jin*), *f* (*șin*), trecerea vocalelor atone *e* (*repede*) și *ă* (*casă*), respectiv, în *i* (*răpidi*) și *î* (*casî*), în special în poziție finală, prezența unor unități lexicale regionale ș.a. Pe când denumirea generică abstractă *românesc* se aplică liber (mai ales atunci când particularităților suplimentare specifice locale nu li se acordă o importanță deosebită) la orice varietate de vorbire dacoromână (moldovenească, bucovineană, ardeleană, maramureșeană, bănățeană, muntenească, oltenească sau oricare alta) și la toate varietățile sud-dunărene (aromână, istororomână, meglenoromână). Inversarea legității date este însă inadmisibilă (cum s-a arătat mai sus), căci în acest caz denumirea unei specii aplicată altor specii de același rang nu ar fi adecvată obiectelor desemnate.

5. Prin urmare, denumirea *moldovenesc* o poartă graiul vorbit în Moldova (de pe ambele maluri ale Prutului), vorbirea populară orală (nu scrisă!), folosită în această zonă a romanității orientale, vorbire care are trăsăturile sale specifice în comparație cu vorbirea din alte zone ale spațiului romanic dunăreano-carpato-nistrean, dar care este doar una dintre varietățile întregului glotic cunoscut sub denumirea generică abstractă de *limbă română* (după cum se vede bine din schema alăturată).

Schema varietăților teritoriale
ale românei comune pe baza cărora
a luat naștere limba literară unică
(limba standard)

6. Nici una dintre denumirile varietăților concrete ale limbii române nu poate fi dată deci întregului în totalitatea sa, căci fiecare varietate se include în întreg, este doar o parte a acestui întreg. Cu atât mai mult cu cât **pe baza tuturor varietăților ce constituie întregul s-a format o limbă de cultură**, limba română literară, limbă standard, numită de marele lingvist al contemporaneității, conaționalul nostru Eugen Coșeriu, limbă exemplară³.

7. Limba aceasta exemplară a fost consfințită prin tradiții îndelungate, fixate într-un corpus solid de monumente scrise, **deservind deja de-a lungul a mai bine de două secole cultura comună a tuturor purtătorilor varietăților enumerate în schemă** (inclusiv a varietății din Moldova istorică, care nu are și nici n-a avut vreodată o altă formă de manifestare literară bazată în exclusivitate pe graiul moldovenesc, cum a avut cel puțin varietatea din Banat⁴).

8. Limba exemplară în care se vorbește, dar mai ales cea în care se scrie astăzi în Republica Moldova în toate sferile oficiale, nu reflectă specificul varietății locale a dialectului dacoromân de pe acest teritoriu (fonetica ei este, de exemplu, aproape în întregime de tip muntenesc, nu moldovenesc: forme ca *făcea, piatră, bine* au la bază nu formele dialectale moldovenești *fășé, chiatrî, ghini*, proprii cu anumite variații întregului teritoriu al republicii, ci pe cele din alte regiuni românești, dar care au devenit normă literară).

8.1. Pentru a demonstra și ilustrativ că limba scrisă din Republica Moldova nu reflectă specificul local, să comparăm un scurt fragment (luat la întâmplare) din **Clopotnița** lui Ion Druță în original și transcris cu particularitățile proprii vorbirii moldovenești din Republica Moldova.

8.1.1. Iată, întâi, fragmentul așa cum l-a scris autorul:

Pornește dar pe jos și el. Dacă nu-l ajunge nici o mașină din urmă, îl va culege autobuzul de la cinci jumătate undeva pe o margine de drum. A face însă mișcări în aer liber e, oricum, mai sănătos decât a sta locului și-a te legăna împreună cu umbrele. Scria Amosov într-o revistă, apoi și japone-

zii au confirmat, că fără cincisprezece mii de pași făcuți zilnic organismul n-are forța necesară pentru a se reface, și ziua fără șapte-opt kilometri făcuți pe jos e ca și cum ar fi o zi pierdută.

A legat geanta de plasa cu portocale, făcînd din ele un fel de desagi. Și i-a aruncat pe umeri, pornind încet de-a lungul șoselei.

El corespunde întru totul, precum se vede bine, normelor limbii literare române.

8.1.2. Și iată cum ar arăta același fragment rescris cu specificul, în primul rînd fonetic (dar nu numai), al vorbirii moldovenești:

Pornești darî pi jios șî el. Dacî nu-l ajiunji niș' o mașînî din urmî, l-a culeji avtobusu di la pol șestovo (sau: di la jiumătati la șăsi) undeva pi o marjîni di drum. Da sî ti nișt' la vozduh îi, orcum, mai sănătos dicît a sta locului ș-a ti legăna împreunî cu umbrili. Scrie undeva Amosov într-on jurnal, pi urmî și iaponenii o potvirdit, cî fărî șinspreși nii di paș făcuț în tătî dzîua organizmu n-ari puterea trebuinșioasî sî sî dreagî, și dzîua fărî șăpti-opt kilometri făcuț pi jios îi ca și cum ar și o dzî prăpăditî.

O legat sumca di avosca cu apelsini, făcînd din eli on fel di desaj'. Și i-o azvîrlit pi umer', pornindu-sî înșet de-a lungu șuşălii.

8.2. Or, **I. Druță**, ca și oricare alt scriitor din Republica Moldova, **n-a scris niciodată în această formă, care este, într-adevăr, moldovenească (dar dialectală!). Toți au scris, și scriu și în prezent, respectînd normele limbii literare române** (alte norme literare pur și simplu nu există).

9. Prin urmare, **nimeni nu are dreptul (nici științific, nici juridic, nici moral) să atribuie limbii oficiale de cultură, folosită în republică, o denumire neadecvată conținutului său, improprie prin însăși definiția sa.**

10. Anume în virtutea acestui fapt **Articolul 13 din noua Constituție a Republicii Moldova nu are nici o justificare sub aspect științific:** în el se spune, pe de o parte, că limba oficială de stat este „moldove-

nească” (ceea ce implică în mod obligatoriu, după cum am văzut mai sus, trăsături specifice inerente!), pe de altă parte însă, se presupune că ea este limbă literară, exemplară, din moment ce pretinde a fi limba de cultură a unei țări care se vrea respectată în lume (dar limbii literare existente nu-i sînt proprii trăsăturile specific moldovenești amintite!).

Este deci un caz tipic de alogism elementar, de contradictio in adjecto.

11. De aici decurge în mod absolut firesc că **a numi limba de stat „moldovenească” este sau o perseverare (diabolică!) în eroare, sau o utopie, sau o fraudă ordinară**, cum subliniază deja cu mai multe ocazii Eugen Coșeriu.

12. Se impune deci concluzia că **vorbirea din Republica Moldova, neîncetînd a fi istoricește vorbire moldovenească**, deoarece ține de prima din cele două mari ramuri ale dialectului dacoromân (moldovenească și muntenească) și este parte integrantă a vorbirii din Moldova istorică, **constituie o varietate teritorială a limbii române comune**. Această varietate își păstrează și în prezent specificul său dialectal tradițional și are chiar, atunci cînd nu e alterată de influențe străine, o savoare deosebită.

Fiind însă locuitor al Moldovei (de pe un mal sau altul al Prutului), considerîndu-te moldovean și vorbind moldovenește, trebuie să înțelegi că **graiul local** nu există separat, ci se include într-o unitate glotică de rang superior, și **nu poate substitui limba de cultură**, unică pentru toți cei ce vorbesc românește, indiferent în ce regiune locuiesc.

Cele expuse mai sus permit să se dea un răspuns cît se poate de clar la întrebarea scoasă în titlul comunicării noastre. El poate fi formulat astfel:

Limba română exemplară nu poate fi numită moldovenească, pentru că limbă literară „moldovenească” nu există. Există numai *vorbire dialectală moldovenească*. Ceea ce ani în șir am numit noi în R.S.S.M. impropriu „limbă literară moldovenească” nu era altceva decît limbă română exemplară, doar că era scrisă cu alfabet rusesc. E de ajuns însă

ca orice text publicat în acea perioadă să fie transcris cu alfabet latin ca oricine să se convingă că el n-a avut și nu are nici o particularitate specifică pentru vorbirea actuală moldovenească.

Referințe bibliografice

1. Бережан С.Г., *Семантическая эквивалентность лексических единиц*, Chișinău, 1973.
2. Pop S., *La dialectologie*. I – Louvain, 1950, p. 667-668.
3. Coșeriu E., *Unitatea limbii române – planuri și criterii* // *Limba Română*, nr. 5-6, 1994, Chișinău, p. 10.
4. Beltechi E., *Limba literară și literatura dialectală* // *Limba română și varietățile ei locale*, București, 1995.

Limba Română,
nr. 4 (22), 1995, p. 20-24.

*Comunicare prezentată la Conferința științifică
„Limba română este numele corect al limbii noastre”,
Chișinău, 20-21 iulie 1995*

Abstract

Why can't the model language in official use of the Republic of Moldova be called *Moldovan*?

Keywords: *Lexical units; generic name; Romanian dialects; “Moldovan”; characteristic for Moldova; official use; exemplary Romanian language; norms of the literary language; Article 13 of the Constitution; justification; language of culture; territorial variety of the Romanian language*

Based on a significant number of linguistic and historical sources, Silviu Berejan examined the unity and identity of the Romanian language. The examples and conclusions presented by the author are based on theoretical approaches and conclude that the official language of the Republic of Moldova cannot be called “Moldovan”. Its correct name - Romanian - expresses the essence of the ethno-linguistic identity of the Bessarabians and must be included in the Constitution of the Republic of Moldova.

Rajmund PIOTROWSKI

O limbă cu două denumiri?

După părerea mea, discuția legată de formularea Articolului 13 din Constituția Republicii Moldova cu privire la denumirea corectă a limbii folosite în Moldova are trei aspecte:

- 1) aspectul științific, mai exact, istorico-lingvistic;
- 2) aspectul politico-cultural;
- 3) aspectul economico-pragmatic.

În ceea ce privește primul aspect, noi, lingviștii, sîntem cu toții de acord că limbajul, vorbirea fiecărui popor se prezintă minimum sub două forme: *primo*, cea a limbii vorbite, nereglementate, dialectale, și, *secundo*, cea a limbii literare, care e forma unei norme superioare a acestei limbi comune.

Norma aceasta se numește limbă standard, ea servește drept limbă de stat și de cultură, propagată prin intermediul școlilor, prin manuale, publicații, presă etc.

Domnii academicieni Nicolae Corlăteanu și Silviu Berejan au demonstrat în mod convingător că fenomenul lingvistic pe care îl marcăm prin glotonimul (expresia) „limba moldovenească” sau, mai exact, „graiul moldovenesc” este forma vorbită a idiomului romanic de pe teritoriul Republicii Moldova.

A doua formă a acestui idiom este limba standard, care e identică – în ceea ce privește gramatica, vocabularul, alfabetul și ortografia – cu limba standard de la vest de Prut, adică limba română.

Din aceste motive nu putem confunda tipul de vorbire ierarhic subordonat – graiul moldovenesc – cu limba română literară ca tip de vorbire supraordonat, nu putem utiliza deci două sintagme – *limba moldovenească* și *limba română* – pentru marcarea unei singure noțiuni:

una – *limba română* – pentru România și alta – *limba moldovenească* – pentru Republica Moldova.

Abordînd termenul *limba moldovenească*, ne-am îngădui să facem o paranteză, care nu se leagă propriu-zis de tema noastră. După cum știți, în Transnistria și în Ucraina învecinată limbajul moldovenesc se transformă, pas cu pas, într-un jargon mixt slavo-romanice cu utilizarea curentă a unor fraze de tipul: „M-am prostudit și cășleiesc, c-o fost morozu mari”. Poate cîndva, în viitor, în cazul în care va apare un scriitor de talia lui A. Pușkin sau a lui W. Shakespeare, ce va putea ridica acest grai mixt la nivel de limbă literară standard, vom putea introduce glotonimul „limba moldovenească” pentru o nouă limbă literară slavo-romanice standard. Bineînțeles că astăzi aceasta este o ipoteză fantastică.

Așa se prezintă pe scurt esența aspectului istorico-lingvistic al discuției noastre.

Să trecem acum la aspectul politico-cultural al problemei. Situația cu două denumiri pentru cele două manifestări ale limbii naționale – cea vorbită și cea de stat – este tipică pentru întreaga lume romanice. De exemplu, cetățeanul italian din Roma la întrebarea ce limbă vorbește va răspunde că el „parla romano, no italiano”, cel din Napoli va răspunde „io parlo napolitano, no italiano”. Dar dacă îl întrebați ce limbă învață fiul său la școală sau care este limba oficială a statului, italianul va răspunde că, desigur, nu este nici romana, nici napolitana, ci limba italiană.

Aceași situație e caracteristică pentru Spania și pentru America Latină. Cetățeanul spaniol din Castilla (centrul Spaniei) va spune că el „habla castellano, no español”, cel din provincia Aragon – că vorbește aragoneza, cel din Bolivia – că vorbește boliviana. Totodată, fiecare cetățean latino-american, ca și cel din Spania, știe că limba standard (de stat și de școală) este pentru el limba spaniolă. Acest fapt nu afectează suveranitatea Boliviei, Argentinei sau a Mexicului și în nici un caz nu jighește mîndria națională a bolivianului sau a mexicanului.

Mai mult decît atît, unitatea limbii standard cimentează unitatea culturii și a literaturii ibero-romanice, tot așa cum limba română stan-

dard cimentează literatura dacoromână, începînd cu Coresi sau Miron Costin și pînă la Sadoveanu sau Panait Istrati.

Trecînd la cel de-al treilea aspect al problemei noastre, am vrea să subliniem că utilizarea glotonimului *limba moldovenească* creează o confuzie periculoasă în relațiile cu statele din Apus, ba chiar creează niște bariere economice. Iată o pildă: în luna mai am efectuat o vizită în Statele Unite, unde am dus cu reprezentanții firmei IBM – cea mai mare companie producătoare de computere – tratative financiare cu privire la alcătuirea programelor pentru traducerea computerizată din limbile europene.

Printre altele, a venit vorba despre programele pentru limba română. Am spus că în România nu există nici un colectiv care ar fi capabil de a compune programe corespunzătoare. Unicul colectiv care e competent în problemele traducerii mecanizate din română în limba engleză și invers este grupul de cibernetică de la Universitatea Tehnică din Chișinău sub conducerea dlui profesor Anatol Popescu și a dnei conferențiere Vera Goncarencu. Și atunci, pe neașteptate, unul dintre interlocutori a replicat: „Dar eu am auzit că la Chișinău, în Republica Moldova, se utilizează nu limba română, ci limba moldovenească”.

Nu știu dacă am reușit să-i conving pe interlocutorii mei, deși le-am explicat că *limba română* și *limba moldovenească* sînt denumiri ale aceleiași limbi. Americanul continua să persevereze spunînd că, în conformitate cu Constituția statului, limba oficială în Moldova este cea moldovenească și ei nu sînt siguri că algoritmul pentru traducerea computerizată a textelor moldovenești va prezenta interes pentru firma IBM. Vedeți ce consecințe neașteptate provoacă un termen neadecvat?

Aș mai adăuga la cele spuse că termenul „limba moldovenească” are o istorie mai veche pe teritoriul Basarabiei. Acest termen a fost un instrument al politicii imperiale țariste, iar apoi al politicii imperiale staliniste-bolșevice. Menirea acestui instrument era de a izola Basarabia, iar mai tîrziu – Republica Moldova de arealul românesc. Indiferent de caracterul „argumentelor” lingvistice invocate, false sau neîntemeiate, scopul era limpede. Oamenii de știință au con-

știentizat întotdeauna acest adevăr, reliefat cu pregnanță în special după evenimentele din '89-'90. **Personal, eu nu pot nicidecum înțelege atitudinea acelor locuitori și purtători ai limbii care insistă cu îndărătnicie asupra folosirii glotonimului „limba moldovenească”.**

E important să avem în vedere, așa cum am menționat mai sus, că unitatea limbii literare standard implică și unitatea procesului cultural și literar al statelor care au aceeași cultură.

În cazul nostru, limba română are rolul de integrare și cimentare a întregii culturi românești ori, dacă vreți, dacoromâne, începînd de la Coresi sau de la Miron Costin și continuînd cu scriitorii clasici din cele trei Principate, apoi cu scriitorii contemporani din România și Republica Moldova.

Din acest considerent, cred că problema denumirii limbii trebuie scoasă de pe ordinea de zi. Există alte probleme mult mai complicate, de ordin social și economic, a căror soluționare va solicita eforturi mult mai mari. **În cazul problemei limbii lucrurile sînt limpezi: limba literară, scrisă, oficială este una – limba română.**

Unii întrebă de ce continuă aceste discuții interminabile despre denumirea limbii. Răspund: mulți dintre cetățenii Moldovei – eu am lucrat aici și cunosc situația – mai judecă după calapoadele propagandei staliniste, cînd se făcea tot posibilul pentru a-i contrapune pe moldoveni și români. Îmi amintesc de anii '50, după moartea lui Stalin, cînd **se vehicula ideea că cel mai temut dușman ai poporului moldovenesc și al R.S.S.M. este România**, deși această țară atunci făcea deja parte din blocul comunist. **Din păcate, această mentalitate cultivată premeditat decenii în șir este încă vie și continuă să influențeze negativ societatea.**

Consider că această conferință va ajuta multora să înțeleagă adevărul despre limba și istoria locuitorilor republicii, va determina deplasarea accentului de la denumire la cultivarea limbii române. Or, **realitatea cea mai tristă e că foarte multă lume, chiar și din rîndul intelectualilor, nu poate întocmi corect un document. Într-o stare catastrofală se află terminologia națională. În această direcție sînt necesare eforturi imense.**

Introducerea în Constituția Republicii Moldova a modificărilor de rigoare privind denumirea corectă a limbii de stat ar înlesni funcționarea nestingherită a acesteia.

*Limba Română,
nr. 4 (22), 1995, p. 25-28.*

*Comunicare prezentată la Conferința științifică
„Limba română este numele corect al limbii noastre”,
Chișinău, 20-21 iulie 1995*

Abstract

A language with two names?

Keywords: *Article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova; standard language; Nicolae Corlăteanu; Silviu Berejan; the glossonym “Moldovan language”; Bessarabia; the official use of the Romanian language*

The article refers to the history of the use of the “Moldovan language” in Bessarabia. This instrument of the tsarist policy, and then of the imperialist-Stalinist policy, was meant to isolate Bessarabia, and then the Republic of Moldova, from the Romanian area. Promoting the name “Moldovan language” reflects a political goal, and the arguments of scientists and culture confirm the conclusion - a language, Romanian, cannot have two names.

Stanislav SEMCINSKI

Cu privire la necesitatea de a reveni la denumirea tradițională a limbii moldovenilor

Remarcabilul lingvist contemporan, originar din Moldova, Eugen Coșeriu menționa într-o lucrare publicată în 1958: „Orice obiect (cîine, cal, sabie) poate fi conceput uneori drept „obiect istoric”, manifestîndu-se ca nume propriu. În ceea ce privește limbile, acest lucru are loc întotdeauna și neapărat; nu există limbă care nu și-ar avea propria sa denumire. S-ar putea obiecta că limbile sînt numite cu numele popoarelor; dar aceasta nu este o regulă, istoricește nu popoarele sînt cele care determină denumirea limbilor, ci dimpotrivă”¹.

Acest gînd a fost expus cu altă ocazie, dar este în raport direct cu problema pusă în discuție aici, pentru că denumirea limbii nu întotdeauna provine de la numele poporului care utilizează această limbă. Pot fi aduse numeroase exemple de acest fel. Cei interesați pot consulta ediția enciclopedică publicată de către cunoscutul etnograf I.V. Bromlei, în care se spune că „se întîlnesc foarte multe cazuri cînd mai multe popoare vorbesc una și aceeași limbă”².

Pentru toți este cunoscut faptul că în limba engleză, sau în variantele ei locale, vorbesc englezii, americanii din S.U.A., anglo-canadienii, anglo-australienii, anglo-neozeelandezii, anglo-africanii, mai multe popoare ale țărilor din Bazinul Caraibelor și alte cîteva etnii. Limba spaniolă se vorbește nu numai în Spania, ci și într-o bună parte a țărilor din America Latină, limba portugheză este vorbită nu numai de către portughezi, ci și de către poporul brazilian, precum și de un șir de popoare africane, tot așa cum limba germană este limbă oficială în Germania, Republica Austria, Confederația Elvețiană, Marele Ducat de Luxemburg, chiar și în Regatul Belgiei. Pot fi aduse aici și exemple inverse mai puțin cunoscute, cum ar fi poporul mordvin

din Federația Rusă, care vorbește limbile erza și mokşa, poporul denumit abung din Indonezia, care vorbește limba lampung, poporul baghirmi din Ciad, care vorbește limba tar-barma, poporul ovambo din Namibia și Angola, care vorbește limba donga, poporul moshi, care locuiește în trei țări ale Africii și vorbește limba more (moore), tamangii din Nepal, care vorbesc limba murmi etc., etc. Deci nu sînt rare cazurile cînd denumirea țării sau a poporului nu coincide cu denumirea limbii.

Rămîne totuși întrebarea: cum trebuie să fie denumită limba de stat (oficială) a Republicii Moldova?

Nu este pentru nimeni un secret faptul că, din punct de vedere structural, limba literară a populației majoritare din Moldova nu se deosebește prin nimic de limba română. Pînă nu demult deosebirea consta în utilizarea unor grafii diferite – latină în România și rusă în Moldova. Această deosebire actualmente nu mai există. Cu toate acestea, în virtutea inerției, se menține denumirea „limba moldovenească”, care este consfințită prin Art. 13 din Constituția Republicii Moldova.

Există oare argumente științifice pentru o astfel de denumire a limbii de stat din Moldova?

După părerea noastră, asemenea temeuri științifice nu sînt mai multe decît pentru a denumi „austriacă” limba germană din Austria, „argentiniană” – limba spaniolă din Argentina, „australiană” – limba engleză din Australia. Dimpotrivă, există argumente științifice pentru a denumi această limbă **română**, deoarece limba întrebuițată în calitate de limbă de stat în Moldova reprezintă *de facto* una din formele de existență ale limbii române contemporane.

Din cele mai vechi timpuri identitatea limbii pe teritoriile est-romani-ce dunărene era limpede nu numai pentru purtătorii limbii, ci și pentru vecinii acestora. Slavii de răsărit, în particular ucrainenii, îi numeau pe timpuri cu un singur nume atît pe locuitorii Moldovei, cît și pe cei din Valahia, chiar și pe o bună parte din locuitorii Transilvaniei; toți erau pentru ei **volohi** (valahi). Domnitorul Moldovei Ștefan cel Mare era pentru ucrainenii Стефан воевод волоский („Ștefan voievod al Valahiei”), iar Moldova era numită Valahia, locuitorii ei – volohoveni, adjectivul **voloskî**, **valaskî** avea semnificația „ceea ce ține de principa-

tul Moldovei”. O asemenea întrebunțare a cuvintelor este atestată de nenumărate ori în documentele istorice³.

Despre ce ne vorbește acest fapt? El demonstrează că ucrainenii îi identificau pe moldoveni, transilvăneni și munteni după limbă. În sprijinul acestui argument pot fi aduse cuvintele cunoscutului lingvist ucrainean O. Strijak din cartea apărută recent la Kiev: „În Ucraina de răsărit erau numiți volohi moldovenii și românii”⁴. Îmi permit să precizez că o asemenea situație exista nu numai în Ucraina de Răsărit, ci și în cea de Apus, unde, conform așa-zisului „drept voloh”, erau numeroase așezări ale originarilor din Moldova, Bucovina, Maramureș și Transilvania, așezări situate în regiunea huțulilor și în regiunea subcarpatică pe pământurile ucrainene și mai departe spre vest pe pământurile poloneze, slovace și morave.

O asemenea identificare a fost moștenită din timpul limbii protoslave (slave comune), în care voloh (волахъ) însemna „om care vorbește o limbă latină (romanică)”. Slavii au împrumutat această denumire de la germani, care, după cum se vede, printre primii i-au numit pe latinofonii din fostul Imperiu Roman cu numele de **volcae**, pe care îl purtau niște triburi de origine celtică. Însă această denumire figura și în limba greacă, în care βλάχος ca denumire a populației est-romanice exista încă în sec. al XI-lea și chiar mai înainte.

À propos, ceea ce și-a găsit reflectare în limba ucrainenilor și în cea a grecilor era cunoscut și în Europa Occidentală. Aici învățații din Evul Mediu vorbeau despre identitatea limbii moldovenilor și a locuitorilor Valahiei. A se vedea, de exemplu, mențiunea lui Nicolaus Olahus formulată în limba latină încă în 1536: „Lingua, ritu, religione eadem Moldavi utuntur, qua Transalpini; vestitu aliqua ex parte differunt” („moldovenii utilizează aceeași limbă, aceleași obiceiuri și religie ca și valahii; se deosebesc puțin între ei numai prin veșminte”)⁵.

Populația Europei de Sud-Est, constituită din descendenții purtătorilor de limbă latină, ce s-a transformat treptat în una din limbile romane – româna, folosea adjectivul **romanus** pentru a se autoidentifica, acest cuvânt intrând în diverse opoziții semantice. Mai întâi a existat opoziția **romanus** – **barbarus** (conform apartenenței de stat): **roma-**

nus era din Imperiul Roman, ulterior din Imperiul Roman de Răsărit, în timp ce **barbarus** nu aparținea acestui Imperiu.

Apoi s-a dezvoltat opoziția conform apartenenței la religia creștină: **romanus** era creștin (comp. **român** „creștin”), în timp ce **barbarus** sau **paganus** era păgîn. (Printre altele, chiar grecii au renunțat la numele lor străvechi de **elinii** în folosul cuvîntului **romei**. **Romei** însemna locuitor al Imperiului Roman de Răsărit și totodată creștin, în timp ce elinii erau păgîni.)

Concomitent, la est-romanici a apărut și opoziția semantică conform limbii de comunicare: **romanus** era purtătorul limbii latine, în timp ce **barbarus** vorbea în limba „barbară” ($\beta\alpha\rho\beta\alpha\rho\varsigma$), în grecește însemna „bîlbîit”, „gîngav”; o asemenea atitudine față de purtătorii altor limbi era caracteristică și strămoșilor slavi, căci ei se considerau stăpînii cuvîntului – **словене**, în timp ce ceilalți erau **немцы** („**немые**”, adică „muți”), ei nu cunoșteau limba slavă.

La toate acestea ar mai fi de adăugat că semnificația adjectivului **romanus** s-a complicat din cauză că limba est-romanicilor nu era limba serviciului divin în biserică. Avea dreptate A. Mateevici cînd spunea: „Limbile slavă și greacă erau numite limbi sfinte (sacre), în timp ce limba populară era considerată o limbă simplă, românească”³.

Anume în această perioadă în limba est-romanicilor au apărut noile cuvinte: adjectivul **romaniscus** (**românesc**, de aici **limba românească**) și adverbul **romanisce** (**românește**). Sufixele **-esc**, **-ește** au fost și rămîn a fi foarte productive pe teritoriul României Orientale, cf. adjectivele latinești **daciscus**, **thraciscus**, **frigiscus**, **huniscus**, în a căror derivare un rol definitoriu l-a jucat sufixul tracic care avea echivalente anologice în limbile germanice, baltice, slave, celtice, italice, grecești.

În afară de aceasta, est-romanicii creează încă un cuvînt pentru denumirea limbii lor – **românie** – similar cu: *greceie*, *egiptenie*, *elinie*, *jidovie*, *lătinie*, *nemție*, *sîrbie*, *slovenie*, *ungurie*, *frîncie*. Acest cuvînt este atestat la Miron Costin: „se află scris lătinește *Traiani aeterna columna* pe **românia** a lui Traian, vecinicul stîlpul”. Îl atestăm de asemenea la Dosoftei: „*românia* nu se potrivește cu sîrbia”. Îl aflăm și la Gh. Asachi: „fabule alese *pe românie* aduse” (1836); la A. Russo cu sensul de „limba română”, „românofonie” (*românie*).

Cuvîntul **românie** s-a păstrat pînă în a doua jumătate a secolului trecut, cînd a ieșit din uz, deoarece a coincis cu denumirea statului românesc.

Pe lîngă aceasta, est-romanicii aveau și verbul **a români** „a schimba (a transforma) în conformitate cu legile limbii române”, care, la D. Cantemir, de exemplu, apare ca sinonim absolut cu verbul **a moldoveni**; cf. cuvinte... a le *moldoveni* sau a le *români* silește (din prefața a doua la **Istoria ieroglică**).

Astfel, est-romanicii (volohii) întrebunțau cuvintele **românesc**, **românește** pentru a-și denumi propria limbă și propria vorbire. Iată de ce publicația lui Gh. Asachi apărută la 1 iunie 1829 se numea „Albina românească”, iar suplimentul apărut la 1 iulie 1838 – „Alăuta românească”.

În același timp, pentru a se crea o concurență reușită între teatrul românesc și cel francez, Teatrul Național din Iași era obligat ca în fiecare săptămînă, paralel cu 3 spectacole în limba franceză, să pună în scenă unul în limba română. Cărțile în Moldova erau traduse „în limba românească”; face în cazul acesta să ne mirăm că prima carte moldovenească tipărită se numea **Carte românească de învățătură** (Iași, 1643)?

Ce-i drept, există mărturii că la începutul sec. al XIX-lea unii boieri moldoveni și oameni aparținînd păturii de mijloc au început să-și numească limba „limba moldovenească”, deși țaranii simpli continuau s-o numească „limba românească”. O atare întrebunțare a cuvintelor este rezultatul modificării semantice care s-a produs în structura semantică a cuvîntului **român** > **rumân**, conceput de la o vreme, mai întîi în Valahia, ca „iobag”, „serv”. Expresia „limba moldovenească” a apărut ca urmare a tendinței ce se manifesta sporadic de a denumi limba cu numele țării sau al poporului care o vorbește.

Astfel, moldovenii numesc limba oficială a Finlandei *limba finlandeză* după denumirea țării (și nu limba *fină*), denumirea rusească *limba irlandeză* (în loc de *iră*) este formată tot de la denumirea țării; de la denumirea insulelor Aleute a provenit și denumirea *limba aleută* (în loc de *unangană*). Pe timpuri, în Rusia, care nu recunoș-

tea limba ucraineană, se vorbea despre un *grai malorus* (de la denumirea *Malaia Rossia*). Anume așa, după cum se vede, a luat naștere și expresia „limba moldovenească”, dar ea nu poate desemna limba literară.

În primii ani după ocuparea Basarabiei, în Rusia era recunoscută denumirea tradițională a limbii literare de „limbă românească”. În 1816, la Chișinău, a văzut lumina tiparului o **Carte de rugăciuni**, tipărită în „românește în exarhiceasca tipografie a Basarabiei pentru bisericile și preoții moldoveni”. În 1817, a fost editat în „rumânește” și **Ceaslovul**. Pe **Noul și Vechiul Testament**, editat în 1819 la Sankt Petersburg, era indicat „tălmăcire românească”. În 1823, la Chișinău, vede lumina tiparului cartea **О долге пресвитеров перед народом**, care „s-au tălmăcit pi limba românească de pre cea în grafie latină”! În sfârșit, în 1827, la Sankt Petersburg, iese de sub tipar **Gramatica rusască și românească** a lui Ștefan Margela.

Mai apoi adjectivul „românească” iese din uz, fiind înlocuit prin adjectivul „moldovenească”. În cele din urmă, s-a ajuns la aceea că persoanele ce nu erau la curent cu situația reală au început să creadă că limbile română și moldovenească sînt limbi absolut diferite. Dar, din punct de vedere lingvistic, expresia „limba moldovenească” estompează identitatea limbii române literare din Moldova și din România. Această îmbinare de cuvinte creează impresia greșită că am avea de a face cu diferite obiecte de cercetare lingvistică a limbii literare în România și în Moldova, pe cînd e vorba de unul și același obiect.

În temeiul celor spuse, consider extrem de oportună propunerea Președintelui Mircea Snegur privind revizuirea Art. 13 al Constituției Republicii Moldova și restabilirea denumirii tradiționale a limbii moldovenilor – limba română.

- Note** ■
- ¹ Косериу Э., *Синхрония, диахрония и история // Новое в лингвистике*, III, Москва, 1963, p. 150.
 - ² Бромлей И.В., *Народы мира. Историко-этнографический справочник*, Москва, 1988, p. 25.
 - ³ *Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.*, 1-2, Київ, 1977.

⁴ Стрижак О.С., 3 відетнонімної (відетно форонімної) гідронімії на схід від Середнього Дніпра // Питання історичної ономастики України, Київ, 1994, р. 10.

⁵ Olahus Nicolaus, *Hungaria et Atila. Caput XIII: De Moldavia, Vindobonae*, 1763.

⁶ Mateevici A., *Opere*, I, Chişinău, 1993, p. 354.

Limba Română,
nr. 4 (22), 1995, p. 29-32.
Comunicare prezentată la Conferința științifică
„Limba română este numele corect al limbii noastre”,
Chişinău, 20-21 iulie 1995

Abstract

On the need to restore the traditional name of the language spoken by the citizens of the Republic of Moldova

Keywords: *The correct name of the language; contemporary Romanian language; Eugeniu Coşeriu; A. Mateevici; Gh. Asachi; A. Russo; D. Cantemir; Romanian textbook; restoring the traditional name of the language*

From a structural point of view, the author states, the literary language of the majority population in the Republic of Moldova does not differ in any way from the Romanian language. The only difference, the different spelling (using the cyrillic alphabet in the Republic of Moldova and the latin alphabet in Romania), was liquidated by the adoption of the linguistic legislation regarding the return to the latin alphabet between rivers Prut and Dniester. The pleas of Romanian and foreign scholars deny the false theory of the existence of the “Moldovan language”, which calls for

Vlad POHILĂ

Limba română din R. Moldova, între primejdii și speranțe

Trebuie să se știe: situația lingvistică din statul nostru extrem de tânăr și relativ independent este, cu certitudine, una dintre cele mai complicate și mai complexe în Europa Centrală și de Sud-Est. În expresie statistică, lucrurile se prezintă astfel: la o populație de circa 4 mil. avem o majoritate de băștinași, românească, de circa 65%, dar și o importanță minoritate rusolingvă – circa 30 la sută, formată preponderent din slavi (ruși, ucraineni, bulgari), acestora adăugându-li-se un procent de evrei, alte 3% de nou-veniți din ex-U.R.S.S. (bieloruși, armeni, azeri și alți caucazieni, diverși minoritari etnici din Rusia, în majoritate rusificați, ceceni, alți musulmani) și vreo 2% de găgăuzi – grup etnic turcofon, dar de religie creștină ortodoxă – stabiliți pe pământul nostru la începutul sec. XIX. Conform altor estimări, destul de aproximative – căci în R. Moldova nu s-a făcut recensământul populației din 1989, când eram încă parte a imperiului sovietic –, 10-15% din băștinași nu se mai identifică lingvistic ca români, altfel zis, s-au rusificat. Prin contrast, conform aceluiași statistici, circa 10 la sută din rusolingvii de la noi ar cunoaște într-o anumită măsură limba română. Așa cum ne sugerează și tema colocviului, ne vom referi în continuare cu precădere sau chiar exclusiv la situația lingvistică în care se află populația băștinașă a R. Moldova – românii, din care mulți se autonumesc moldoveni, iar limba maternă o numesc adeseori „moldovenească”, fapt stimulat pe toate căile de către oficialitățile de la Chișinău, evident, din rațiuni extralingvistice.

Care ar fi motivul principal al complexității vizînd starea lingvistică din R. Moldova? Din cele vreo cinci-șase motivații de bază – de ordin istoric, geografic, demografic, cultural, politic, economic –, vom insista asupra factorului social-istoric, dar pus în strînsă legătură cu cel de natură culturală, spirituală.

E cunoscut faptul că din anul 1812 și pînă în 1918 partea de est a Moldovei istorice a fost anexată Rusiei, ocupanții numind acest teritoriu dintre Prut și Nistru – Basarabia. După 22 de ani de aflare în matricea istorică, atunci cînd Basarabia redevine parte componentă a României, din 28 iunie 1940 istoria se repetă, Basarabia fiind încorporată Uniunii Sovietice, pe deasupra fiind și amputată: trei județe de la sud și unul de la nord sînt „dăruite” Ucrainei, între hotarele ei aflîndu-se pînă în prezent. În această perioadă de ocupație străină – de 150 de ani! – la noi a avut loc un proces acerb, și orchestrat, nu accidental, de rusificare: limba băștinașilor a fost scoasă din biserică, din învățămînt, din administrație, din exercițiul juridic; au fost blocate sau interzise orice relații, orice schimburi culturale cu ceilalți conaționali, aflați într-o situație net avantajată – și din Regatul Român, și din Transilvania, unde românii se bucurau de o relativă autonomie culturală.

Țarismul, apoi regimul comunist de croială stalinistă au recurs la aceste măsuri dragonice, neîndoios, din rațiuni politice: pentru a justifica încorporarea Basarabiei, pentru a legitima ocuparea unui pămînt străin, încercînd să demonstreze că-i aparține de drept. În acest scop, dincolo de colonizarea masivă a Basarabiei cu elemente etnice străine, stăpînirea rusă a pedalat extrem de energic pe ideea existenței aici a unei limbi, iar mai tîrziu și a unei națiuni „moldovenești”, distincte de cele românești. Trebuie să recunoaștem cu tristețe că această politică diabolică în mare măsură a prins: și mă gîndesc nu numai la faptul că în Constituția R. Moldova scrie, în Art. 13 (sic!), că limba de stat la noi e „moldovenească” – nu româna. Doar băștinașii acestei republici vorbesc unul din dialectele de bază ale limbii române, pe cînd în toate sferele vieții social-culturale se utilizează, totuși, limba română literară. Mă gîndesc acum mai ales la o desperată realitate de la noi: cît de mult a fost alterată, în anii de ocupație străină, conștiința etno-lingvistică a unei părți însemnate a populației băștinașe, încît unii, poate chiar mulți, mai cred sincer că vorbesc o limbă apropiată, dar nu identică cu româna, nu româna însăși. Poate și mai nocivă s-a dovedit a fi la noi invazia, presiunea limbii ruse asupra celei române, astfel încît astăzi asistăm la o devastatoare influență a acestui idiom slav asupra limbii vorbite și chiar scrise în R. Moldova.

Nu este cazul să insistăm, aici și acum, că băștinașii R. Moldova sînt români și vorbesc limba română. Mai aproape de subiectul nostru, vom prezenta

o „stratificare” – personală, subiectivă, deci, întru cîtva –, a vorbitorilor de română de la noi prin prisma purității sau, dimpotrivă, a impurificării, alterării limbii materne. Astfel, conform estimărilor noastre, avem în Moldova trei mari grupuri distincte de populație românofonă:

a) *grupul rustic* – locuitorii satelor, cu un nivel mediu de instruire sau sub acesta;

b) *grupul urban* – locuitorii orașelor, cu aproximativ același nivel de instruire.

c) *intelectualitatea*, fie de la țară, fie de la oraș, *inclusiv tineretul studios*.

Fiecare grup, sau categorie, din cele enumerate presupun, comportă sau chiar implică anumite caracteristici de ordin lingvistic destul de clare.

Astfel, reprezentanții convenționalului grup a) – „*rustic*” – au un limbaj românesc relativ curat, adică mai puțin influențat de limba rusă. Totodată, limbajul acestora excelează printr-o pronunție dialectală, identică celei din Moldova din dreapta Prutului, și printr-un vocabular restrîns, sărăcăcios. Din punct de vedere demografic, e de menționat că în satele noastre este o populație în genere îmbătrînită, cum foarte mulți tineri au plecat fie la oraș, fie în alte țări.

Grupul b) – „*urban*” – se caracterizează printr-un limbaj mai rusificat, cu numeroase barbarisme și calchieri din limba rusă. Sub aspect demografic, locuitorii orașelor noastre sînt mai tineri decît cei de la țară. Din păcate, tocmai tînăra generație urbană sau urbanizată a preluat nu numai lexeme rusești, nu numai elemente de sintaxă rusească, dar și o pronunție rusificată, care se manifestă printr-o oribilă pentru noi palatalizare a consoanelor **b, d, n, t**, urmate de vocalele **e, i**.

Virtualii reprezentanți ai grupului c) – „*intelectual-tineresc*” –, în linii mari, stăpînesc o limbă literară curată, corectă, apropiată, într-o apreciabilă proporție, de limba română literară, standard, sau „exemplară”, ca să recurgem la un termen lansat de marele nostru compatriot, regretatul savant lingvist Eugeniu Coșeriu.

Primejdiile de ordin lingvistic de la noi, pe care le-am anunțat și în titlul prezentei comunicări, îi vizează într-o măsură covîrșitoare pe vorbitorii din categoriile a) și b).

Principalul pericol, credem noi, rezidă în influența masivă, nefastă, devastatoare asupra românei din R. Moldova, pe care o exercită limba rusă în cele mai diverse și mai surprinzătoare manifestări și forme. Fenomenul este pe cât de detestabil, pe atât de explicabil. Pe parcursul unui secol și jumătate rusa a fost în acest ținut ca la ea acasă, stăpîină atotputernică și autoritară, rusificarea sub orice formă fiind stimulată oficial. Apoi, cum decenii la rînd s-a promovat ideea aberantă a existenței unei limbi „moldovenești” distinctă de cea română, era firesc să se facă tot posibilul ca această limbă – „moldovenească” – să difere cît mai mult de româna exemplară. În scopul propus, au fost larg deschise porțile Cetății pentru a facilita invazia rusei, invazie mult favorizată, în 50 de ani de regim comunist, de stupida politică a așa-zisului „bilingvism armonios”, care în realitate proclama, cînd mai discret, cînd fătîș, adică mai brutal, supremația omniprezentă a limbii „fratelui mai mare”. Și-au făcut efectul, evident, și eforturile autorităților țariste, apoi sovietice de a opri accesul aici a valorilor culturale, inclusiv lingvistice, din România, precum și tot soiul de interdicții la utilizarea anumitor cuvinte, expresii și ortograme, considerate „pur românești”, sau „prea de tot românești” – așa ar fi mai potrivit să categorisim modul de atunci de a vedea lucrurile, dacă e să le spunem pe nume. Liste cu asemenea lexeme și ortograme erau transmise – prin circulare venite de la conducerea de partid via cenzura oficială (numită în U.R.S.S. eufemistic Glavlit – „Direcția pentru păstrarea secretelor de stat”!) – la edituri, în redacții de ziare și reviste, la Radio și TV, la teatre, în sălile de spectacole etc. În această situație, înrîurirea limbii ruse a devenit la noi catastrofală, atacînd – cu precădere în ultimii 50 de ani de ocupație sovietică – toate nivelurile limbii. Vom încerca să demonstrăm veridicitatea acestei afirmații.

În ceea ce privește *nivelul fonetic-fonematic*, așa cum am menționat deja, preponderent la oraș, a devenit un adevărat cataclism palatalizarea de manieră rusească a unor consoane și, în același stil – reducerea unor vocale, în special a lui *e*; în cazul unor neologisme, venite în limba română din Basarabia prin intermediul rusei, se produce și iotacizarea acestei biete vocale, precum și pronunțarea lui *o* neaccentuat ca pe un *a*. Concomitent, pentru a se justifica mai virtos existența limbii „moldovenești”, a fost favorizată pronunția dialectală, care, evident, a avut repercusiuni și asupra formei scrise a limbii de aici. Vom menționa,

în numele adevărului istoric: dezastrul a fost stăvilit, totuși, în bună parte, pe la finele anilor '50, odată cu „dezghețul” hrușciopian, când la Chișinău normele ortografice și ortoepice au fost maximum posibil apropiate de cele întocmite la București, în pofida diferenței de alfabet ce a existat pînă în 1989.

Și mai devastatoare s-a dovedit a fi *influența rusei asupra lexicului românesc* din R.S.S.M. Am amintit deja că existau în instituțiile de cultură liste cu lexeme și ortograme tabu, considerate „excesiv de românești”: termeni, noțiuni sau îmbinări vizînd realități burgheze, religioase, naționaliste, filozofice, anumite etape și domenii ale istoriei naționale etc. Prin contrast, la nivelul limbii vorbite, dar și al celei scrise, și-au făcut loc sute, poate chiar mii de cuvinte și expresii rusești, în primul rînd din cele ce vizau realitățile sovietice – oficial, prin directive de partid și de stat, se preconiza ca acestea să fie unice, rusești, în toate limbile din U.R.S.S. În acest exces de zel lingvistic se ajungea la cazuri pe puțin zis ridicole: bunăoară, era cumva motivat ca *Parlamentul* de la Moscova sau cel de la Kiev, Chișinău, Vilnius, Tașkent etc. să se numească *Soviet Suprem* (cum se numea/se numește *Knesetul* de la Ierusalim sau *Seimul* de la Varșovia), dar mass-media de la noi erau obligate să promoveze și forma *Sovietul Miniștrilor* – sovietic, spre deosebire de *Consiliul de Miniștri al României* (al Franței, Italiei) ș.a.m.d.

Rusisme au intrat cu nemiluita în practic toate sferele vieții de la noi, cu deosebire – în domeniul evoluțiilor tehnice și de altă natură. Dintre clasele gramaticale, deosebit de invadate au fost **numele** și **verbele**. Evident, rusismele prindeau acolo unde apărea o nouă realitate: cf. substantivele *spravcă* pentru *certificat*, *sosiski* – *crenvurști*, *solearcă* – *motorină*, *prișep* – *remorcă* etc.; verbele: *a oforma* – *a amenaja*, *a cătăi* – *a plimba* (cu un mijloc de transport), *a zavodi* – *a porni motorul* etc. Este destul de mare numărul *cuvintelor incidente* și al *cuvintelor* „parazit” preluate din rusă (*kaneșno*, *stoproțentno*, *eșciobî*, *jă*, *tak...* etc.); cuvintele injurioase au fost preluate într-o proporție de-a dreptul înspăimîntătoare. S-ar părea că o serie de rusisme era preluată din rusă și datorită unui anumit grad de comoditate, astea fiind în rusă mai scurte, uneori formate din abrevieri: cf. *vuz* – *instituție de învățămînt superior*, *propiska* – *viză de reședință*, *sudimost* – *antecedente penale* etc. Impresia este neîndoios una falsă: avem suficiente cazuri cînd echivalentul românesc

este mai comod, inclusiv prin scurttimea sa (cf. *pneumonie* – rus. *vospalenie legkih, ulcer* – rus. *iazva jeludka* – pentru a ne limita la doar două exemple din domeniul medicinei) și totuși, echivalentele ruse au fost preluate de extrem de mulți vorbitori pentru care româna este limba maternă. În consecință, motivele de ordin pur lingvistic sau lingvistico-practic ale rusificării lexicului românesc la noi sînt secundare.

O tragedie națională a fost în R.S.S.M. rusificarea onomasticii – și a antroponimelor, și a toponimiei (în special a microtoponimiei). S-a ajuns la mutilări sau chiar substituiri ce ștergeau orice urmă de element autohton în antroponimie: nume de botez ca *Ion* sau *Ștefan* deveneau în documente obligatoriu *Ivan*, respectiv, *Stepan*; o serie de prenume românești erau pur și simplu interzise. Numele de familie se mutilau pentru a deveni comode ocupanților – în pronunțare, la declinare etc. Din asemenea motive nume ca *Ciobanu* se transformau în *Ceban*, *Doagă* – în *Doga*, *Grădinaru* – în *Gradinari* etc. Este anecdotic, dar foarte elocvent cazul unui nume românesc de la noi, *Șaptețîini*, mutilat într-o formă inidentificabilă: *Șeptichin*, deci cu o terminație pur rusească, *-in* (cf. *Lenin*, *Stalin*, *Putin* etc.), soțul fiind *Șeptichin*, iar soția – *Șeptichina* (aproape că *Anna Karenina!*), chiar dacă la numele românești nu există o diferențiere formală de gen. A fost impus oficial și s-a impus în uzul curent patronimicul rus (de tipul *Gheorghe Vasilevici*, *Ecaterina Ivanovna* etc.), alt fenomen firesc rusei dar străin românei. Tot astfel, orașele noastre aveau străzi cu denumiri aproape că exclusiv rusești. Mai e cazul să amintim aici că anumite popoare, respectiv, limbi au supraviețuit și grație rezistenței prin onomastică – avem exemplul armenilor, în toată lumea, al balticilor și musulmanilor în U.R.S.S., al ardeleților în Imperiul Habsburgic etc.

Cel mai grav ni se pare, însă, faptul că rusa a atacat româna din Moldova și la nivelul gramaticii, al paradigmelor. Astfel, chiar și limbajul unor intelectuali de la noi este marcat adeseori de topica rusească: se pune adverbul înaintea verbului atunci cînd trebuie să fie tocmai viceversa (cf. *ușor face*, *repede vine*, *departe ajunge* etc.). Este invers, dar de aceeași natură, cazul unor *pronume*, cu precădere al celor *relative*, care sînt masiv postpuse substantivelor prin omiterea *articolelor posesive* (*genitive*) de legătură (cf. *elevii cărțile căroră* pentru *elevii ale căror cărți* etc.). Supără abuzul în utilizarea *pronumelor personale* pe lîngă verbe

– după model rusesc, evident, care pur și simplu seamănă, accidental, cu cel francez. (*Ce tu faci?* pentru *ce faci?* e un exemplu proverbial, în această ordine de idei.) Unii moldoveni pierd deja simțul utilizării corecte a anumitor *articole*: se recurge la cel *nehotărît*, când e necesară utilizarea celui *hotărît*; se înregistrează cazuri de *substituire* a unor articole cu alte nume (**careva cărți-caiete** pentru **niște, unele, anumite cărți-caiete**; **voi** pentru **Dvs.** – pers. II sing. a pronumelui de politețe etc.).

Este puternică influența pe care o exercită limba rusă asupra *recțiunii* din română, astfel tulburându-se nu numai regimul firesc al construcției frazei, dar și sensul ei. Aproape că s-au generalizat – inclusiv printre intelectuali –, construcții gen: *a (se) juca în cărți / fotbal* – pentru *a juca cărți / fotbal*; *a conduce (cu) întreprinderea* în loc de *a conduce întreprinderea* etc. Mai mult: în ultimul timp, în limbajul moldovenilor apar și calchieri cu o motivație mai rar întâlnită – încă o dovadă a gravității acestui fenomen nociv. Ne referim acum la calchieri făcute prin asocieri sonore, de ordin fonetic. Astfel își fac loc în vocabularul unor românofoni de la noi îmbinări lexicale de-a dreptul monstruoase precum: *i-a stat rău* sau *el a stat inginer* pentru **i s-a făcut rău**, respectiv, **el a devenit inginer** (după îmbinările ruse *mne stalo ploho, on stal injenerom*); *ei boleesc pentru echipa Real-Madrid* (= **ei sînt suporterii echipei Real-Madrid**; după rus. *oni boleiuț za komandu Real-Madrid*); *a zvonit* aseară (= **a telefonat** aseară, după rus. *on zvonil vcera*); *el nu s-a reușit* să intre (= **nu s-adecis/hotărît** să intre, după rus. *ne reșilsea*); *mi-i jale, dar nu avem această marfă* (= **îmi pare rău/regret**, dar..., după rus. *mne-nam jal, no...*) etc.

Fiți de acord: persistența cu care acționează – nociv, evident! – rusa asupra românei la noi este de-a dreptul incredibilă. Lucrurile sînt, însă, explicabile. Iată doar cîteva exemple vizînd proporția, raportul român: rus – acum, nu cu 15-20 de ani în urmă! – în domeniul mijloacelor de informare în masă din R. Moldova. Astfel, ziare și reviste rusești apar la noi de două ori mai multe decît în română. Raportul între posturile de radio române și ruse e de 1 la 4, iar al celor de TV – de 1 la 8.

Și deoarece tabloul pe care vi l-am prezentat poate părea cuiva prea de tot sumbru, aș dori să închei această comunicare într-o tonalitate mai optimistă. Cu mai bine de patru decenii în urmă, marele romanist și românist italian Carlo Tagliavini (1903-1982), autorul monumentalei

monografii **Le origini delle lingue neolatine** a avut curajul să declare la un congres de studii romanice, la Florența: „*Pretinsa «limbă moldovenească» nu este de fapt decât româna literară, scrisă cu un alfabet rusesc ușor modificat (...), cu unele concesii făcute unor forme dialectale moldovenești, cunoscute de altfel și în interiorul României*”.

Din fericire, această temerară constatare a lui Tagliavini, care atîția ani ne-a încălzit sufletele, nu mai este decât parțial valabilă. După revenirea la grafia latină, în 1989, „regele a apărut gol” în fața mulțimii de români basarabeni, pe cît de entuziasmați, pe atît de stupefiați. Căci, după proclamarea în același an a limbii de stat și deschiderea spre valorile spirituale românești, care s-a produs în anii următori, tot mai numeroși conaționali de-ai noștri au descoperit splendoarea, bogăția, frumusețea limbii strămoșești. Tocmai de aceea, conștientizînd primejdiile ce ne-au amenințat și ne mai amenință vorbirea, exprimarea și scrisul, nu trim speranța de a fi martori și ai unei curățări, ai unei asanări masive, dacă nu totale a limbii noastre românești, încît să putem vorbi despre pericole vizînd limba română din R. Moldova numai la *passé composé*, dacă nu chiar la *plus-que-parfait*...

Limba Română,
nr. 1, 2003, p. 13-17

Abstract

The Romanian language in the Republic of Moldova, between dangers and hopes

Keywords: *Linguistic situation; danger; Russian language; harmful influence; Romanian language; article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova*

Based on significant research material, the author analyzes the linguistic situation in the Republic of Moldova. The amendment of Article 13 of the Constitution was considered a window of opportunities for the development of the Romanian language, at the time subject to more dangers. One of the main dangers resides in the massive, disastrous, devastating influence that the Russian language exerts on Romanian in the Republic of Moldova. The state of affairs can be improved by opening up to Romanian values, by consolidating collaborative relations with Romania, including in the linguistic, literary and cultural fields.

Grigore VIERU

Limba Română – oastea noastră națională

Stimate domnule președinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Gheorghe Duca!

Onorat Consiliu suprem pentru știință!

Stimate domnule președinte al Academiei Române, Eugen Simion!

Stimați colegi academicieni!

Iubiți frați!

O tulburătoare parabolă biblică, pe care o desprindem din comoara înțelepciunii regelui Solomon, sună astfel: „...atunci au venit două femei desfrânate la rege și au stat înaintea lui. Și a zis una dintre femei: „Rogu-mă, domnul meu, noi trăim într-o casă; și eu am născut la ea, în casa aceea. A treia zi după ce am născut eu, a născut și această femeie și eram împreună și nu era nimeni străin cu noi în casă, afară de amândouă. Însă noaptea a murit fiul acestei femei, căci a adormit peste el. Și s-a sculat ea pe la miezul nopții și mi-a luat pe fiul meu de lângă mine, când eu, roaba ta, dormeam, și l-a pus la pieptul ei, iar pe fiul ei cel mort l-a pus la pieptul meu. Dimineața când m-am sculat ca să-mi alăptez fiul, iată, el era mort; iar când m-am uitat la el mai bine dimineața, acesta nu era fiul meu, pe care-l născusem”. Iar cealaltă femeie a zis: „Ba nu, fiul meu e viu, iar fiul tău e mort!”. Iar aceasta îi zicea: „Ba nu, fiul tău este mort și al meu este viu!”

(...) Apoi a zis Solomon: „Dați-mi o sabie”, și i s-a adus regelui o sabie. Și a zis regele: „Tăiați copilul cel viu în două și dați o jumătate din el uneia și o jumătate din el celeilalte!”

Și a răspuns femeia al cărui fiu era viu regelui – căci i se rupea inima de milă pentru fiul ei: „Rogu-mă, domnul meu, dați-i ei acest prunc viu și

nu-l omorâți!” Iar cealaltă a zis: „Ca să nu fie nici al meu, nici al ei, tăiați-l!” Și regele a zis (arătând spre prima femeie): „Dați-i celei dintâi copilul cel viu, căci aceasta este mama lui!”

Conotația acestei geniale metafore biblice pare să izvorască din tragismul Limbii Române de pe teritoriul Republicii Moldova. Ca și în Sfânta Scriptură, la noi, în Basarabia, copilul viu, care este Limba Română, fusese furat tot pe întuneric. Și tot el, care este aceeași Limbă Română, murise nu pentru că Basarabia adormise peste el, ci pentru că peste ființa lui se lăsase giganticul trup țarist. Singura neasemănare între pilda biblică și dramaticele noastre realități lingvistice este aceea că și România, și Basarabia n-au născut în desfrânare cei doi copii, care, de fapt, era și este unul singur și se numește Limba Română. „Tot ce este frumos poartă ponos!”, zicea Anton Pann. Cu alte cuvinte, tot ce este frumos poartă în sine sămânța suferinței și a jertfei. Exemplul cel mai potrivit în această privință îl reprezintă Brâncoveanu, Eminescu, Avram Iancu, Iorga...

Din păcate, în strivitorul întuneric țarist ce acoperise Basarabia lipsea un Solomon al nostru. Țarul nu putea fi Solomon. De altfel, el însuși tăia se în două miraculoasa ființă, care, din vrerea și mila Lui Dumnezeu, se numește Limba Română. Tot țarul a dat istoricei noastre Limbi un

30 august 2007. La Academie

alt nume: „limba moldovenească”. Cred că nu este cazul să explicăm de ce s-a recurs la acest criminal procedeu. Motivul este arhicunoscut.

Noul nume al Limbii Române în Basarabia de sub ocupația țaristă, apoi de sub cea sovietică jignește un popor ce a trudit la zidirea Limbii noastre istorice, dar și memoria celor care, prin har și jertfă, au remodelat-o, dându-i o desăvârșire deplină, așezând-o în rândul celor mai civilizate limbi ale lumii. Să amintim numele doar a câtorva ctitori: Varlaam, Dosoftei, Neculce, Miron Costin, Cantemir, Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.-P. Hasdeu, Alecu Russo, Sadoveanu, Coșbuc, Arghezi, Blaga, Bacovia, Goga, Rebreanu, Cezar Petrescu, Călinescu, Perpessicius, Preda, Eugen Barbu, Zaharia Stancu, Ștefan Bănulescu, Labiș, Stănescu, Sorescu, Ioan Alexandru, ca să ne referim numai la clasicii plecați la strămoși.

Aceeași jignire apărătorii falsului glotonim o aduc și savanților străini, care, prin competența și cinstea lor, știu mai bine decât cățelușii noștri „teoreticieni” cum se numește corect Limba lăsată nouă moștenire.

Se pune fireasca și logica întrebare: cum și de unde s-a iscat în Basarabia o altă Limbă decât cea Română?! Au declarat oare cândva Stamati, Donici, Stere, Mateevici că scrisul lor este altul decât cel românesc?! Ați găsit undeva niște mărturisiri în care Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.-P. Hasdeu, Alecu Russo, Sadoveanu, Bacovia vorbesc de *limba moldovenească*?

Este adevărat că există un *grai moldovenesc*, care mi-e atât de drag, așa cum există unul transilvănean, muntenesc, bănățean sau oltenesc. Dar Limba este una singură, și ea se numește *Română*. Să lăsăm mai bine să vorbească ctitorii și șlefuitorii Limbii Române, care sunt marii cărturari, scriitorii clasici și moderni, lingviștii notorii: „...Descălecatu-au țara domnul Dragoș-vodă, / Fericită, buiacă, cu tot feli de rodă, / Când au adus într-însa ROMÂNEASCĂ limbă, / De bun neam și ferită de calea strămtă...” (Dosoftei, 1642-1693); „...măcară că ne răspundem acum moldoveni; iară nu întrebăm: «știi moldovenește»? ce «știi românește?»” (Miron Costin, 1633-1691); „...moldovenii, ardelenii și muntenii alcătuiesc un popor întreg și aceeași limbă” (Alecu Russo, 1819-1859); „...simplul fapt că noi, românii, câți ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, „una

14 februarie 2005. Grigore Vieru, omagiat la Casa Limbii Române

singură”, ca nealte popoare și aceasta în oceane de popoare străine ce ne înconjoară, e dovadă destulă că așa voim să fim și nu altfel” (Eminescu, 1850-1889); „Cugetarea românească / Are portul românesc. / Nu lăsați dar s-o ciuntească / Cei ce limba ne-o pocesc” (Bogdan-Petriceicu Hasdeu, 1838-1907); „N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași ca cea de peste Prut” (Alexei Mateevici, 1888-1917); „Pe vremea aceea, în școlile din Basarabia, nu numai că dispăruse predarea limbii românești, dar nu era iertată elevilor întrebunțarea limbii materne nici chiar între ei” (Constantin Stere, 1865-1936); „Teza existenței unei limbi moldovenești diferite de limba română este, atunci când e de bună-credință, o iluzie și o greșală, cel puțin extrem de naivă; iar când e de rea-credință, e o fraudă științifică” (Eugeniu Coșeriu, 1921-2002); „Adevărul e că nu sunt două limbi identice cu numiri diferite, ci o singură limbă de cultură și că ea are o singură denumire – LIMBA ROMÂNĂ” (Silviu Berejan, 1927-2007). Să cităm și afirmațiile unui clasic în viață care este Ion Druță (n. 1928) inserate în esul Domniei Sale *Răscrucea celor proști*: „Cum o numim până la urmă? Firește, limba română. După

ce am călătorit prin mai multe imperii, ne folosim de limba fiartă și cizelată de frații de peste Prut în cazanele naționale”. Iată ce zice un alt scriitor, academician, Mihai Cimpoi, atins și el, ca și Druță, de aripa geniului: „Limba română este rostirea esențială a ființei poporului nostru, din care putem deduce modul său de a gândi, de a simți și de a exista *în și întru* istorie” (Mihai Cimpoi, n. 1942); „Cetatea care ne-a ținut mereu trează conștiința de apartenență la un neam eroic, bimilenar, cetatea care ne-a făcut să rezistăm în fața tuturor puhoaielor nivelatoare, din orice parte ar fi pornit spre noi, a fost limba noastră – cetate de neînving a românului” (Nicolae Mățaș, n. 1940); „Se fac referiri la argumente, dar argumentele se iau din diferite sfere, și ele, formal, parcă permit să tragem concluzii de diferită natură. Însă, până la urmă, formula și concluzia definitivă trebuie să fie una – cea care se bazează pe tradiția istorică, cea care se sprijină pe argumentul științific. De aceea, denumirea limbii literare, a limbii în care au scris toți clasicii noștri, toți oamenii de cultură a fost și rămâne una: limba română” (Haralambie Corbu, n. 1930); „Limba fiecărei etnii este creația sa cea mai profundă, cea mai semnificativă, cea mai bogată și cea mai dăruită de harul frumuseții și al binelui” (Valeriu Rusu, n. 1935); „Există o singură limbă vorbită de la Nistru până la Tisa și până hăt peste Nistru – Limba cea Maternă care e Româna” (Ion Dumeniuk, 1936-1992); „Fără îndoială, nu e absolut nimic condamnat în faptul că cineva folosește expresiile «vorbire moldovenească», «a vorbi moldovenește», căci ele corespund unei realități incontestabile. Ba din contra, avem tot temeiul să ne mândrim că suntem moldoveni, că avem un fel al nostru de a fi și de a vorbi. Dar când e vorba de denumirea oficială (...) trebuie folosit doar termenul *limbă română*” (Ion Ețcu, n. 1935; Alexandru Dîrul, n. 1929); „Cuvintele, ca tot ce e viu, au nevoie de mediul favorabil de viață, exprimând o stare spirituală, o gândire” (Ion Vatamanu, 1937-1993).

Va rămâne în istoria națională și aderarea la Limba Română a primului președinte al Republicii Moldova, Mircea Snegur: „Este lesne de înțeles că noțiunea de «limbă moldovenească» din acest articol (Art. 13 al Constituției Republicii Moldova– *n.n.*) ține nu atât de un temei științific, cât de unul politic (...) Limba română este numele corect al limbii noastre istorice, literare, de cultură și scriere”.

Am vizionat spectacolul *Oltea* montat la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău și la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți după piesa lui Andrei Strâmbeanu cu același nume, piesă care, după mine, va intra în Fondul de aur al dramaturgiei românești. Mă întreb în ce limbă vorbea mama lui Ștefan cel Mare, *Oltea*, care olteancă era, cu tatăl lui, moldovean, trăgându-se din viță ardelenescă: oltenește, moldovenește, ardeleneste?! Mi-e jenă să mai discut acest subiect (al limbii moldovenești), clar și pentru un copil din clasele primare. Știu că harul pe care mi l-a dăruit Dumnezeu este atât cât îl am. Dar limba și literatura română, și nu cea „moldovenească”, mi-au dat totul. Am răsărit ca poet din frumusețea, bogăția și tainele Limbii Române, căreia îi voi rămâne îndatorat până la capătul vieții.

Prima victimă în șirul de jertfe în lupta pentru Limba Română a fost poetul Nicolai Costenco. Numai pentru faptul că, în 1940, a declarat că nu există nicio diferență între limba moldovenească și cea română fusese condamnat la 25 de ani de surghiun siberian. Dându-și duhul Stalin, poetul a îndurat urgiile infernului numai 15 ani din cei 25.

Teroarea împotriva limbii noastre a continuat multă vreme după moartea lui Stalin. Prin anii '70 ai secolului trecut, una dintre cele mai bune profesoare de limba și literatura „moldovenească”, Elena Vasilache, de la Școala-Internat din Chișinău, umilită și scuipată în suflet, a fost transferată la o școală auxiliară pentru „păcatul” că elevii îi adresaseră la 8 Martie o felicitare scrisă cu caractere latine. O altă eminentă profesoară, doamna Popescu de la o școală din Poșta Veche, avusese tot prin acei ani o frumoasă idee: profesorii care făceau greșeli de limbă în exprimare erau obligați să arunce într-o pușculiță specială, aflată în cancelaria școlii, câte 10 copeici. Aprobaseră cu toții această idee. Jocul a mers bine și cu folos până oficialitățile au sancționat profesoara pentru nevinovata idee.

Regretatul actor Gheorghe Siminel fusese scos din pâine pentru „vina” de a-și exprima cu litere latine admirația pentru Georgia într-un caiet de impresii. A rămas multă vreme muritor de foame.

Gheorghe Cincilei, director al Muzeului de Literatură de pe lângă Uniunea Scriitorilor, a fost pedepsit pentru „păcatul” de a completa fondurile Muzeului cu literatură de dincolo de Prut.

1999. Pe Aleea Scriitorilor Clasici Români din Chișinău

11 mai 1999. Săptămâna literaturii basarabene în Franța

Acestea nu erau cazuri izolate. Am alcătui un volum masiv adunându-le la un loc pe toate. Cităm un fragment din consistentele *Note pentru un portret* intitulate „Omul potrivit la locul și la timpul potrivit” de Alexandru Bantoș, în care strălucitul publicist desenează chipul spiritual al unuia dintre cei mai de seamă lingviști români, Silviu Berejan, care în curând va păși pragul celui de-al nouălea deceniu de viață. Să ne trăiți, maestre! „În R.S.S.M., în special după cunoscutele evenimente din 1968, sunt interzise sau trecute la fondurile secrete speciale ale bibliotecilor cărțile românești, inclusiv sau mai ales cele din domeniul lingvisticii, dicționarele explicative sau bilingve (ruso-românești), editate la București. La Universitatea de Stat din Moldova, de exemplu, studenții puteau consulta cărți românești doar cu permisiunea conducerii facultăților și chiar a rectoratului [...]. În căminele instituțiilor de învățământ, în redacțiile mass-media, în special ale Radioteleviziunii de la Chișinău, principală și foarte influentă mașină ideologică, se organizau periodic razii având drept scop depistarea «diversioniștilor antisovietici», adică a posesorilor de carte românească, și, ulterior, pedepsirea celor care citeau sau scriau cu alfabet latin. Studenții «prinși în flagrant delict» erau, de regulă, exmatriculați, jurnaliștii și funcționarii concediați. Cu toții fiind calificați «naționaliști», intrau în vizorul K.G.B-ului. Cu sau fără motiv, persoanele «cu vederi românești» aveau viitorul compromis (așa s-a întâmplat cu G.R., student la universitate, care, surprins că la ore conspecta în română, a fost exmatriculat, fapt ce i-a marcat întregul destin). Calificativul de naționalist român putea fi atribuit oricui, indiferent de apartenența etnică. Semnificativ în acest sens este cazul evreilor M.M. și S.Ș. din secția de traduceri a redacției Actualități a Radioteleviziunii, cărora li s-a aplicat marca de «naționalist român», pentru că în urma unui control s-a stabilit că utilizau «clandestin» dicționare... românești. De asemenea, jurnaliștii erau avertizați permanent că vor fi pedepsiți, inclusiv disponibilizați, dacă vor folosi în texte sau emisiuni cuvinte românești, în categoria acestora intrând neologismele, sinonimele, precum și cuvinte din lexicul românesc al limbajelor de specialitate, dându-se preferință, evident, echivalentelor «moldovenești», de fapt, calchierilor după limba rusă incluse cu forța în uzul cotidian”.

„Ziarul «Moldova suverană» publică o variantă a Legislației lingvistice în redacția Institutului de Lingvistică, în care se preciza că numele corect al limbii noastre este româna, fapt ce a condus la demiterea re-

dactorului-șef, Tudor Țopa, urmată de o «rebeliune» a ziariștilor de la Casa Presei, care obțin repunerea în funcție a «nedisciplinatului» șef” (LR, nr. 7-9, 2007, p. 93).

În rândul dureroaselor consemnări de mai sus se înscrie perfect următorul exemplu: Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Aurelian Silvestru, Ion Vicol fuseseră exmatriculați de la facultate din același motiv de „naționalism” și nu au fost singurii tineri care au avut de suferit.

Un mare curaj bărbătesc a demonstrat generația lui Andrei Lupan, readucând în spațiul basarabean, în 1956, o parte din clasicii literaturii române – Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.-P. Hasdeu, Cantemir, Alecu Russo, Negruzzi, Stamati, Alexandru Donici, pe care generația din care fac parte i-a cunoscut abia la facultate. Prin acest gest național, generația Lupan se spală de păcatele ideologice. Mai tinerii scriitori de azi, dar și unii mai vârstnici se tot împiedică de Lupan. Or, dacă activau și ei în aceleași condiții draconice, cu siguranță că se alegeau cu aceleași păcate.

Un coleg de generație afirmă că eu l-am „secerat” pe Lupan la Adunarea Generală a Scriitorilor din 1987 în luarea mea de cuvânt. Chiar așa?! Iată adevărul, iată ce am spus la acea adunare: „Andrei Pavlovici, mi-a întunecat adolescența piesa dumitale *Lumina*. Acum întunecă și adolescența copiilor mei. Scoateți, vă rog, din manuale această lucrare, scoateți și versificările dogmatice și puneți în locul lor poemele dumitale frumoase și curate, că aveți de unde alege”. Să se cheme oare asta „secerare”?!

Un pamflet plin de vervă satirică publicase Vasile Coroban pe la sfârșitul anilor '50 ai secolului trecut în săptămânalul „Cultura” (redactor-șef Petrea Cruceniuc). Distinsul critic îl ironiza pe pseudosavantul lingvist care se numea Borșci. Pamfletul era semnat *Zamă*. Vasile Coroban fusese, bineînțeles, luat la ochi, dar, în spatele lui fiind Petrea Cruceniuc, scăpase de neplăceri sau chiar de surghiun. Dar sârmanul Ion Vasilenko! După ce îndrăznise prin anii de dezmaț totalitar sovietic să aducă în mijlocul nostru numele lui Constantin Stere, a fost nevoit să se arunce sub roțile trenului, unde și-a găsit moartea!

O minunată școală de Limbă Română au fost superbele traduceri din literatura universală semnate de Igor Crețu, Alexandru Cosmescu și

Aureliu Busuioc, toți cu veche și serioasă școală românească din perioada interbelică.

De o covârșitoare importanță nu numai artistică, ci și documentară au fost romanele scrise pe teme istorice *Biserica Albă* (1975-1981, 1986-1981) de Ion Druță și *Sânge pe zăpadă* (1985) de Vladimir Beșleagă, primul roman din trilogia despre Miron Costin. În același plan istoric se înscriu și piesele *Doină* (1968) și *Horia* (1973) semnate de același Ion Druță, apoi *Ioan-Vodă cel Cumplit* aparținând lui Dumitru Matcovschi.

O satiră vehementă este piesa lui Aureliu Busuioc *Radu Ștefan Întâiul și Ultimul* adresată falsificatorilor istoriei noastre, piesă care a fost montată la Teatrul pentru Tineret „Lucefărul” în regia eminentului regizor Ion Ungureanu. S-a jucat o singură dată, pentru că fusese interzisă de autorități din start. Vorbim și de istorie, deoarece ea este strâns legată de soarta Limbii Române.

Lumea la Chișinău descoperea arta dramatică prin Teatrul „Lucefărul”, aflat atunci sub oblăduirea lui Ion Ungureanu. Frecventam „Lucefărul” și de dragul Limbii Române, pe care o cultiva în mijlocul actorilor tineri același Ungureanu. Mulți ani la rând, în vremuri de îngheț totalitar, ne-am încălzit visele la flacăra spectacolului *Eminescu* de la Teatrul „Pușkin” (azi „Mihai Eminescu”), spectacol regizat de actorul Valeriu Cupcea, tot el jucând rolul poetului nepereche.

În aceleași vremuri tinereii basarabeni își încălzeau inima în respirația curată a cenaclului „Flacăra”, al cărui ctitor era Adrian Păunescu. Atunci, la emisiunile radio ale cenaclului, auzeam pentru prima oară *Doina* lui Eminescu.

La toate acestea, la greutatea valorii naționale se adaugă și frumusețea filmului artistic *Se caută un paznic* după *Ivan Turbincă* de Creangă (scenariști și regizori Vlad Ioviță și Gheorghe Vodă), telefilmul dedicat lui Eminescu de Emil Loteanu și cele două documentare dedicate și ele lui Eminescu și Creangă de Anatol Codru.

În 1988, când încă nu se prăbușise imperiul sovietic, apăruseră trei istorice studii: *Veșmântul ființei noastre* de Valentin Mândăcanu, publicat în revista „Nistru” (redactor-șef Dumitru Matcovschi), *O limbă maternă – un alfabet* de doctorul habilitat în istorie Ion Buga, studiu inserat

în săptămânalul „Învățământul public” (redactor-șef regretatul Anton Grăjdieru) și *Devaluări parțiale în istoria limbii* de Constantin Tănase și Vasile Bahnaru, lucrare publicată în revista „Nistru”. O pagină de aur în istoria mării bălții este Frontul Popular. Un model de carte a istoriei noastre, scrisă pe înțelesul copiilor, este manualul *În căutarea identității* de Nicolae Dabija – o lucrare fundamentală și atractivă pentru lumea elevilor. Model de Limba Română sunt poeziile pentru cei mici ale lui Liviu Deleanu, prozele pentru copii ale lui Spiridon Vangheli, poveștile moldovenești în prelucrarea lui Grigore Botezatu, frumoasa carte *Greutatea limbii materne* de Agnesa Roșca. Elevii din clasele superioare și studențimea au primit în dar două manuale de importanță națională: *Literatura română pentru clasa a XII-a*, autori Mihai Cimpoi și Constantin Șchiopu, și *Literatura română pentru școala universitară și preuniversitară*, autor de bază Mihail Dolgan.

Jertfă stau la temelia luptei noastre pentru Limba Română și grafia latină Doina și Ion Aldea-Teodorovici, care au scris cu sângele lor pe fața cerului numele Limbii Materne și al grafiei latine. A murit, în chip misterios, Gheorghe Ghimpu, un om de o frumusețe sufletească rară, inimos luptător pentru eliberarea națională, care făcuse ani grei de pușcărie alături de Alexandru Usatiuc, Valeriu Graur, Alexandru Șoltoianu.

Podul de Flori, ironizat de unii care se hrănesc viața întreagă din ironii balcanice, a fost un pod de aur pe care, pentru prima oară după război, românii de pe ambele maluri ale Prutului s-au reîntâlnit și s-au bucurat vorbind într-o limbă comună și intonând cântece comune. Podul fuse aprobat de Petru Lucinschi. Este un adevăr istoric și nu-l putem ocoli. Asta dincolo de pretențiile noastre față de greșelile și chiar față de păcatele domnului Petru Lucinschi. Tot dânsul propusese mai târziu ca, alături de glotonimul *limba moldovenească*, să fixăm între paranteze la Art. 13 din Constituție *limba română* ca limbă de stat. Ne-am grăbit atunci să râdem ca proștii de acele paranteze – azi ne-ar fi prins bine.

Lucrurile bune nu trebuie uitate chiar dacă le-au săvârșit unii oameni de stat care au, după cum spuneam, și greșeli, și păcate. Nu trebuie să uităm, bunăoară, afirmația istorică a ex-președintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, rostită în vremuri încă destul de complicate, precum că numele corect al limbii noastre este *Limba Română*.

Să revenim la *Podul de Flori*. Îmi amintesc de o întâmplare nemaipomenită. În calitatea mea de deputat al poporului din U.R.S.S. vorbisem cu autoritățile din raion să se întindă un pod plutitor (ponton) între satul meu și Miorcanii lui Ion Pilat, sat aflat pe malul drept al Prutului. N-au reușit să-l facă. Lumea din sat și din împrejurimi aflase de Pod și venise câtă frunză și iarbă la Pererita mea. Tot atâta lume și în satul de pe celălalt mal. Rudele se strigau pe nume de pe ambele maluri. La un moment dat, românii din partea dreaptă a Prutului s-au aruncat îmbrăcați în apă, înotând spre noi. Gestul l-au imitat consătenii mei, înotând și ei îmbrăcați către malul opus. De fapt, nu înotau, ci mergeau, pentru că Prutul era foarte scăzut. Cânta muzica și pe un mal, și pe altul. La mijlocul râului care ne despărțise amar de vreme se încinse o horă. Lacrimi de bucurie se amestecaseră cu apele Prutului. Așa ceva cred că nu s-a mai întâmplat pe fața pământului.

Îmi amintesc și de o întâmplare cu totul nostimă, dar plină de duioșie, legată de același eveniment istoric. La Pod, în satul meu, venise și un medic din Chișinău cu băiețelul său care să fi avut vreo patru anișori și căruia tatăl său îi promisese încă la Chișinău că va vedea români. Cei de pe malul drept erau uzi leoarcă. Oamenii din Pererita mea aduseseră în fugă haine uscate pentru oaspeții doriți. Se vorbea într-o limbă comună – în română. După două-trei părăruțe de țuică, începuseră să cânte – intonau aceleași cântece comune. La vârsta când încă nu era atins de minciunile noastre lingvistice, băiețelul medicului întrebese cu o naivitate cuceritoare pe tatăl său: „Tată, mi-ai promis să-mi arăți români. Care-s ei?...”

Din cauza aceleiași dragoste pentru Limba și pentru istoria neamului fuseseră aruncați în temnița bolșevică transnistreană Ilie Ilașcu, Andrei Ivanțoc, Tudor Popa, Alexandru Leșco. Se știe că la baza bătăliei pentru eliberarea națională a stat și vrerea noastră pentru descătușarea Limbii și a scrisului latin. Ce vor fi însemnat oare istoricele cuvinte, rostite în cușca de fier, ale lui Ilie Ilașcu „Vă iubesc, popor român” dacă nu aceeași dorință de a-și vedea libere Limba Română, scrisul latin și istoria neamului?!

Toate aceste victime și suferințe se uniseră într-un singur șuvoi spiritual, care începuse să rupă zăgăzul antinațional.

Pe la sfârșitul anilor 1980, apare în ilegalitate, la Riga, primul nostru ziar cu caractere latine, „Glasul”, fondat de Ion Druță, redactor-șef Leonida Lari. Săptămânalul „Literatura și Arta” (redactor-șef Nicolae Dabija) publică primele texte cu litere latine. Poți oare să uiți așa ceva?!

E un noroc că în elucidarea problemelor de limbă și istorie, alături de scriitori, s-au aflat și se află mereu cei mai distinși istorici. Un noroc avusese Parlamentul Moldovei și cel unional de personalități scriitoricești ca Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă, Ion Druță, Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Lidia Istrati, Leonida Lari, Dumitru Matcovschi, Valeriu Matei, Mihai Poiată-Ștefan, Andrei Strâmbeanu, Constantin Tănase, Andrei Vartic, Ion Vatamanu, la fel – de preoții Petru Buburuz și Ioan Ciuntu, de medicii Eugen Popușoi, Pavel Gusac, ambii stinși din viață, Gheorghe Ghidirim, Timofei Moșneaga, Ion Prisăcaru, Victor Uncuța, Anton Spânu, Ion Reniță, Valeriu Javerdan – în total peste 20 de medici.

Paznici de nădejde la curățenia Limbii noastre sunt scriitorii Valentin Mândăcanu, Ion Ciocanu, Ion Melniciuc, Valentin Guțu. Neuitat este regretatul Boris Cotlear. Un remarcabil lingvist, dar și strălucit publicist este Vlad Pohilă, care s-a ascuns în adâncul unei modestii rar întâlnite la noi. S-a pierdut în politică un subtil îngrijitor al Limbii Române, Dinu Mihail.

Un rol important în apropierea Limbii noastre de oficializarea ei ca limbă de stat l-a jucat Comisia interparlamentară a Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. pentru studierea istoriei și dezvoltării limbii moldovenești, avându-l ca președinte pe Alexandru Mocanu, Președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M., iar ca locțiitor pe Haralambie Corbu, academician, secretar al Secției de Științe Sociale a A.Ș.M. Membri – Andrei Lupan, Silviu Berejan, Ion Borșevici, Anatol Eremia, Anatol Ciobanu, Mihai Ciobanu, Nicolae Dabija și, cu înghăduința Dumneavoastră, Grigore Vieru.

În momentele de răscruce a dat dovadă de mult curaj și demnitate Academia noastră. Cităm Declarația ei:

„Declarația Adunării Generale Anuale a Academiei de Științe a Moldovei”. „Adunarea Generală Anuală (din 28.02.96 – n.n.) a Academiei de Științe a Moldovei confirmă opinia științifică argumen-

tată a specialiștilor filologi din republică și de peste hotare (aprobată prin Hotărârea Prezidiului A.Ș.M. din 9.09.94), potrivit căreia denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este *Limba Română*. Sărut mâna tuturor academicienilor și specialiștilor filologi care au semnat o asemenea declarație. Ea îmi adâncise mândria că fac parte și eu din neamul care vorbește și scrie românește.

Greul cel mare căzuse însă pe umerii Institutului de Lingvistică, al cărui director era unul dintre cei mai de seamă savanți lingviști, Silviu Berejan. Primiți, vă rog, floarea inimii tuturor intelectualilor noștri, maestre. Alăturăm aceste cuvinte pe care le meritați din plin mesajului venit din partea doctorului și profesorului universitar Dan Mănuță, director al Institutului de Filologie „Al. Philippide” din Iași, ce vă consideră „model de demnitate națională”. Silviu Berejan de-a lungul întregii vieți „și-a urmărit mereu obiectivul științific în ciuda numeroaselor obstacole materiale și politice, încadrând cercetările sale în contextul sociocultural al țării sale frământate” (Klaus Bochmann), și, „avându-i alături pe colegii de Institut Ion Ețcu, Alexandru Dîrul, Vasile Pavel, Anatol Eremia, Nicolae Raievschi, Maria Cosniceanu ș.a., pe academicienii-filologi Nicolae Corlăteanu, Mihai Cimpoi, Haralambie Corbu, Anatol Ciobanu, Nicolae Bilețchi, pe titularii A.Ș.M. reprezentând alte domenii, între care Andrei Andrieș, președintele A.Ș.M., Vasile Anestiade, Dumitru Ghițiu, Gheorghe Ghidirim, Mihai Lupașcu, Vsevolod Moscalenco, Sergiu Rădăuțanu, Ilie Untilă, Gheorghe Șișcanu, a reușit să dea expresie argumentată unui concept științific ce înobilează imaginea Academiei noastre. «*Post-factum*, va concluziona academicianul, parlamentul a găsit de cuviință să solicite și părerea Academiei în această privință. Drept răspuns, a urmat declarația Institutului de Lingvistică, apoi cea a Prezidiului A.Ș.M., prin care s-a pus punctul pe „i”. Sub aspect legal, lucrurile au rămas în continuare neschimbate, deși, în fapt, întoarcerea înapoi a devenit imposibilă»” (citat după Alexandru Bantoi, *Omul potrivit la locul și la timpul potrivit*, „Limba Română”, nr. 7-9, 2007, p. 95).

Un rol important în rezolvarea unor probleme naționale avusese în parlament domnul profesor doctor Ion Borșevici, șeful Cancelariei prezidențiale, deși, cu modestie, dânsul declara că, pur și simplu, este

acolo un om de porăială. Dincolo de greșelile forului parlamentar, fără îndoială că avusesem atunci cel mai serios și cel mai inteligent parlament, al cărui președinte era Alexandru Moșanu, iar vicepreședinte Ion Hadârcă. Dar și cel mai operativ și luminat guvern, avându-l ca premier pe Mircea Druc, ca Ministru al Învățământului pe Nicolae Mătcaș, ca Ministru al Culturii și Cultelor pe Ion Ungureanu, ca Ministru al Apărării pe Ion Costăș. Totodată, aduc adânci mulțumiri Academiei Române, în special ex-președintelui Academiei, Eugen Simion, care împreună cu savanții lingviști de dincolo de Prut ne-au dat o mână de ajutor în limpezirea unor dificile și controversate probleme legate de numele autentic al limbii noastre. Din păcate, partizanii „limbii moldovenești” nu au mai fost și nu sunt limpeziți... Poate că vor fi... Dar numai atunci când li se va porunci oficial.

S-au aplecat mereu și se apleacă asupra literaturii basarabene lingviștii din București, Iași, Cluj, la fel scriitorii Adrian Păunescu și Victor Crăciun din București, Theodor Codreanu din Huși, Adrian Dinu Rachieru din Timișoara, Viorel Dinescu din Galați, Tudor Nedelcea din Craiova. Aceleași mulțumiri trebuie să le aducem și savanților ruși, a căror opinie privind numele corect al Limbii noastre era greu de respins și sub aspect științific, și în plan politic. Ne face plăcere să cităm numele și afirmațiile câtorva dintre ei, afirmații cu totul în dezacord cu poziția unor falși lingviști și istorici de la noi: „Numai pentru faptul că I. V. Stalin amintește de „limba moldovenească”, a apărut problema limbii moldovenești de sine stătătoare, deși majoritatea lingviștilor consideraseră până acum că românii și moldovenii vorbesc aceeași limbă”. Aceste afirmații le făcea reputatul lingvist rus Ruben Budagov (1910-2001) încă în 1957. Răspicate, clare, întemeiate pe studiul științific sunt și afirmațiile unuia dintre cei mai autoritari lingviști din Federația Rusă, Rajmund Piotrowski (n. 1922): „...Ocrotirea și susținerea limbii române în Basarabia presupune aplicarea, utilizarea ei intensă în toate domeniile de activitate, dar mai întâi la nivel statal și administrativ”. Iată și opinia unui alt celebru savant din Rusia, Serghei Kapița, născut în 1930: „...Academicianul Piotrowski, un mare romanist și un foarte bun prieten al familiei noastre, a tot vorbit despre situația lingvistică din Basarabia, inclusiv despre felul acesta al multor intelectuali, iscat din rațiuni de circumspecție politică, desigur, de a ocoli numele ei cel adevărat. Dar ea este limba română și n-ai ce-i face

(...). Eu, fiind departe de locurile de baștină ale străbunicilor mei, țin la această limbă tocmai din acest sentiment de demnitate care include pentru un intelectual și datoria de a cunoaște și de a vorbi limba mamei care i-a dat viață și l-a crescut”. Profunda noastră recunoștință acestor mari savanți ruși de viță nobilă.

Nu am confundat niciodată politica imperială țaristă și sovietică cu marea cultură rusă: cu Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Pușkin, Lermontov, Ceaikovski, Esenin, Pasternak, Ahmatova, Țvetaeva, Bulgakov, Soljenițan..., cu nobilimea rusă în general...

Am citit de curând o zguduitoare carte documentară intitulată *Cât costă un om*, apărută sub îngrijirea lui Valeriu Pasat, doctor în științe istorice, academician, în care o rusoaică basarabeană de viță nobilă, Evrosinia Kersnovskaia, își povestește viața tragică trăită în GULAG, fiind urmărită și umilită și după ieșirea din infern, dar continuând să-și trăiască restul vieții cu aceeași demnitate umană. Mărturisesc că, după lectura unor lucrări semnate de Soljenițan, nimic mai tulburător nu am citit despre crimele din GULAG. Iată că au avut de suferit și rușii în cea mai „fericită” țară din perioada stalinistă, țară care era împânzită de închisori, de GULAG-uri, de spitale de psihiatrie, unde erau aruncați oameni nevinovați și oameni sănătoși. Suferințelor noastre însă li se adaugă cele ale Limbii, ale istoriei neamului și ale credinței strămoșești – comori falsificate ori șterse în general de pe fața pământului.

Cu totul neașteptat este și faptul că jalnicii „patrioți” și argați ai inventatei „limbi moldovenești” au cenzurat și falsificat nu numai pe cronicarii, pe clasicii literaturii române, pe marii lingviști și istorici, dar și pe „dumnezeul” religiei comuniste, Karl Marx. Or, iată ce zice creatorul ideologiei comuniste, care, teoretic, pare creștinească, dar, aplicată în viața de toate zilele, a devenit contrariul ei și și-a dat duhul odată cu imperiul sovietic: „Limba română, zice Marx, e un fel de italiană orientală. Băștinașii din Moldo-Valahia se numesc ei înșiși români; vecinii lor îi denumesc vlahi sau valahi”.

„Există oare o limbă moldovenească?!” se întreba mirat reputatul romanist din Germania Klaus Heitmann, lucru pentru care a fost batjocorit pe vremuri de presa totalitară din R.S.S.M., ca și regretatul Michael Bruchis din Israel, care ne cunoștea profund istoria și-o apăra.

Slujitorii falsului glotonim *limba moldovenească* ne pot replica: „Să vedem ce zice poporul”. După ce i s-a băgat în cap, amar de vreme, ideea că vorbim o altă limbă decât cea română, e clar ce poate zice poporul, mai exact o parte a poporului. Savanții ihtiologi ruși au făcut un experiment interesant. Cităm dintr-o publicație rezultatele experimentului: „...studiind, vreme de câțiva ani, comportamentul crapilor din bazinele crescătoriilor și făcând diverse experiențe de laborator, ei au remarcat că peștii – în principal crapii – crescuți în *captivitate* (subl. n.) sunt mult mai ușor de prins decât cei crescuți în libertate. Spre deosebire de aceștia din urmă, crapii de crescătorie înoată mai aproape de suprafață, se deplasează în cârduri, se împotrivesc curenților de apă și constituie astfel o pradă ușoară chiar și pentru pescarii mai puțin experimentați”.

Crescuți în *nelibertate*, o bună parte a oamenilor noștri, mai ales cei vârstnici, plutesc în cârduri la suprafața Limbii Române și a istoriei neamului, prinzând grabnic și orbește momeala.

Suntem învinuiți de către aceiași „patrioți” ai „limbii moldovenești” că, pentru opinia noastră, opusă fanteziei lor, primim de la străini, în special, de peste Prut, premii și granturi. Să fi primit oare niște granturi și Marx, Budagov, Piotrowski, Kapița, Mateevici, Coșeriu, Druță pentru aceleași convingeri științifice?! Să primească oare granturi și Nicolae Corlăteanu acolo, în ceruri, pentru istoricul său *Testament*, despre care vom vorbi mai jos?!

Un proaspăt „erou” al zilelor noastre afirmă nu demult că sunt „penibile” pomelnicele mele. Adevărul e că pomelnicele mele sunt istorie. Îi promit respectivului „erou” că-l voi introduce și pe el într-un pomelnic special – în unul de lepădături.

Sunt cu totul caraghioși unii inchizitori care aduc mucegăite acuzații lingviștilor, scriitorilor noștri: „Parcă mai ieri îi ziceați *limba moldovenească*, iar azi ați rebotezat-o *limba română*. Când ați fost sinceri: ieri sau azi?!”. Îi întrebăm și noi: „De ce și-a intitulat Mateevici *Limba noastră* celebrul său poem, iar nu *Limba română*? Credeți că, dacă-i spunea direct pe nume, putea oare să vadă lumina tiparului, să fie inclus în manuale și, mai ales, să devină Imn de Stat?!”. Domnilor inchizitori, dacă nu sunteți sinceri față de voi, atunci jucați rolul sincerității măcar față de Mateevici!

Chiar patriarhul științei lingvistice din Republica Moldova, Nicolae Corlăteanu, om de bun-simț, fusese nevoit pe vremuri să aibă opțiuni „moldovenești” în privința limbii noastre. Nu cu mult înainte de moarte, acel bun-simț i-a dictat un cutremurător *Testament*, lăsat posterității, pe care-l cităm aproape integral: „...Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, fiind constrâns de regimul sovietic, am vorbit și am scris despre „limba moldovenească”, deși aveam în inimă (o știau mulți dintre voi!) și Țara, și limba, și istoria întregului nostru neam românesc. Eram, dragii mei, „supt vremi”, sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copiii nedoriți ai unei realități istorice vitrege și nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr.

Le doresc învățăceilor mei, cărora m-am străduit să le mențin trează conștiința de neam și care muncesc acum în așezămintele științifice de învățământ, de cultură, în justiție și în instituțiile statului, să contribuie permanent la extinderea și consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim și o vor folosi generațiile viitoare, limba lucrărilor literare și științifice, limba din documentele administrative etc. este, precum susține și Academia de Științe a Republicii Moldova, una singură și se numește **Limba Română**, aceeași pentru toți românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni, cei din Banatul Sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc.).

Sunt la o vârstă înaintată și mulțumesc Celui de Sus că mă are în pază și că mă pot bucura de lumina Lui. Sunt recunoscător destinului că am ajuns a fi contemporan ideii de integrare europeană a Republicii Moldova, țară ai cărei reprezentanți oficiali *beneficiază* (subl. n.), în cadrul lucrărilor Consiliului Europei, ale altor foruri internaționale, de traduceri nu în pretinsa (Art. 13 al Constituției) limba „moldovenească”, ci în **limba literară română**, limbă aptă să exprime în chip civilizată această opțiune strategică, creând premise optime de comunicare dintre diferite națiuni și culturi” („Limba Română, nr. 4, 2005).

Credem în sinceritatea desculpării regretatului nostru savant și mai credem că mâine-poimâine Limba Română va fi repusă oficial în drepturile ei. Înfocații apărători de azi ai „limbii moldovenești” nu vor putea scrie un asemenea testament, iar dacă-l vor și scrie, nimeni nu va

crede în el, pentru că numai rău au făcut nefericitului nostru pământ în niște vremuri totuși nesiberiene...

Am citit, nu demult, în ziarul bucureștean „7 plus”, din 28 iulie a.c., o informație despre un caz real, cu totul neobișnuit, din Canada. În urma unei neînțelegeri cu regina, un roi de albine a evadat din stup, luându-și zborul într-o direcție necunoscută.

Prisăcarul a anunțat poliția despre dispariția roiului, iar slujitorii ordinii publice au purces în căutarea fugarelor aurii. Fericiți oamenii care trăiesc într-o țară în care poliția caută nu criminali, ci un roi de albine! Mă întreb cine și cum va întoarce înapoi roiul de moldoveni împrăștiți prin Canada, Italia, Franța, Spania, Grecia, Portugalia, America?! Am vizitat în ultimii ani majoritatea acestor țări. Am stat de vorbă cu moldovenii de acolo, mulți câștigând bine, este adevărat, dar muncind pe rupte, despărțiți de familie, de copii, de baștină. Mulți dintre ei, mai ales cei tineri, nu mai vor să revină acasă. Iată că azi nu mai suntem deportați în Siberii de gheață – suntem aruncați în țări bogate, de unde mulți nu mai vor să se întoarcă acasă.

Mă puteți întreba ce legătură are Limba Română cu moldovenii pierduți în furnicarul global. Are, și încă una foarte strânsă!

Dacă vom fi nevoiți să părăsim pământul natal cu același ritm, peste vreo 50 de ani s-ar putea să nu se mai vorbească românește pe la noi. Or, tocmai Limba și religia au ținut vie ființa noastră națională de-a lungul veacurilor. Gândindu-mă la asta, am uneori clipe de prăbușire sufletească. Mă ridic însă. Altfel, n-aș mai putea scrie. Știu că Limba Română la noi nu este altceva decât o candelă plăpândă. Dar marele Shakespeare zicea: „Nu este destul întuneric în tot universul ca să stingă lumina unei plăpânde candelă”.

Am spus-o de nenumărate ori: sârma ghimpată din fundul grădinii noastre mi-a zgâriat și îmi zgârie inima. O suport însă cu îngăduință știind că, aidoma Zidului Berlinului, va cădea și ea atunci când vor dori organisme internaționale, marile puteri și, bineînțeles, atunci când va voi poporul să o dărâme. Oare nu este destul de clar că, în parametrii acestor împrejurări, nu mă ating de statalitatea Republicii Moldova?! Zidul însă, dintre noi și Limba Română, trebuie să cadă azi. Nu am nicio îndoială că va cădea în curând. Lacrimi așteaptă la rând, așteaptă

la coadă, să strălucească de bucurie în ochii noștri în acea măreață zi, când vom fi și noi în rând cu lumea, cu alte cuvinte, în Europa. Nu poți intra în Europa cu minciuna și granița în spate.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Limba Română,
nr. 1-4, 2009, p. 361-373

Abstract

The Romanian language, our national army

Keywords: *Romanian language; Stamati; Donici; Stere; Mateevici; Eminescu; Creangă; Moldavian language; "Moldovan language"; linguistic legislation; Academy of Sciences of Moldova; Union of Writers; creative intellectuality*

This text is a will of the famous poet Grigore Vieru and focuses on the efforts to preserve and promote the Romanian language and national values in the Republic of Moldova. The author refers to classic and modern writers, to Romanian and international scientists who supported and advocated the unity and identity of the Romanian language. In his view, returning to its original name, the Romanian language in the Republic of Moldova could escape dangers and gain a new shine.

Ana BANTOȘ

Grigore Vieru, Academia de Științe a Moldovei și Medalia „Nicolae Milescu Spătarul”

**Mult stimate domnule Președinte al AȘM Ion Tighineanu,
Distins auditoriu,**

Medalia „Nicolae Milescu Spătarul”, conferită de către Academia de Științe a Moldovei, mă onorează și percep acest gest ca pe unul de echitabilă prețuire din partea actualei conduceri a Academiei, deoarece aici, timp de aproape patru decenii (1973-2010), m-am simțit ca acasă. Aici m-am format în calitate de cercetător științific în domeniul filologiei, parcurgând drumul de la simplu laborant până la funcția de cercetător științific coordonator, director-adjunct și director al Institutului de Filologie. În aceste clipe, gândul mă poartă la părinții mei, la familia mea, la copiii mei, care, deși sunt departe, împărtășesc cu mine aceste emoții. Gândul mă duce la profesorii mei de la Universitatea de Stat din Moldova: Nicolae Corlăteanu, Anatol Ciobanu, Ion Osadcenco, Gheorghe Dodiță, care m-au încurajat să merg pe calea cercetării științifice, deloc ușoară, la colegii filologi de la Academie, care, într-o perioadă numită „a stagnării”, au știut să se mențină la cele mai înalte cote ale standardelor de cercetători: Vasile Coroban, Nicolae Bilețchi, Silviu Berejan, Maria Cosniceanu, Ion Ețcu, Alexandru Dîrul, Argentina Cupcea-Josu, Anatol Eremia, Vasile Pavel, Victor Moraru, actualul vicepreședinte al AȘM, și alții. Nu voi uita, de asemenea, sprijinul acordat de profesorul Constantin Ciopraga, conducătorul științific al doctoratului pe care l-am luat la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, de colaboratorii Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, Filiala Iași a Academiei Române, în mijlocul cărora mi-am desăvârșit pregătirea în calitate de cercetător. Sunt recunoscătoare domnului academician Eugen Simion, domnului profesor Gheorghe

18 ianuarie 2022. Academia de Științe a Moldovei. Ședința prilejuită de Ziua Culturii Naționale. Președintele AȘM acad. Ion Tighineanu și Ana Bantoș, distinsă cu Medalia „Nicolae Milescu Spătarul”

Chivu, doamnei cercetătoare Gabriela Drăgoi, datorită căroră, după expulzarea mea de la AȘM, am avut onoarea să particip la elaborarea, în cadrul Academiei Române, a celei de-a doua ediții a *Dicționarului General al Literaturii Române*.

Carierea mea științifică a fost călăuzită de oameni minunați grație căroră am acceptat funcțiile administrative de vicedirector și apoi de administrator al Institutului de Filologie, într-o perioadă extrem de complicată, când era pus în joc destinul acestuia, amenințat cu desființarea, de altfel ca și destinul altor două instituții, conduse de Alexandru Bantoș – revista „Limba Română” și Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”. Voi aminti că sub egida Institutului de Filologie au fost pregătite și tipărite, în cadrul celor două instituții sus-numite, cărțile de socio-lingvistică ale celor mai importanți lingviști de la noi: *Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente*, Ediția a doua (2007), Nicolae Corlăteanu, *Testament. Cred în izbânda limbii române* (2010), Silviu Berejan *Itinerar sociolingvistic* (2007), Anatol Ciobanu, *Reflecții lingvistice* (2009), fapt care nu putea fi trecut cu vederea și tolerat de conducerea neocomunistă

de atunci a Republicii Moldova. Aceste lucrări aveau menirea să le închidă gura celor care puneau la îndoială capacitatea filologilor basarabeni de a-și apăra demnitatea.

Printr-un miracol, după cum avea să afirme și Ion Ungureanu, care s-a implicat, la fel ca și Alexandru Bantoș, în acele momente critice prin care trecea filologia română la Chișinău, datorită susținerii unor intelectuali de bună-credință, am reușit să salvăm Institutul, chiar dacă pentru aceasta am plătit cu funcția pe care o dețineam. Mai mult decât atât: în ajunul susținerii celei de a doua teze, cea de doctor habilitat, am fost expulzată din cercetare, la aceasta contribuind unii dintre foștii mei colegi, invidioși și oportuniști.

... Au trecut mai bine de zece ani de atunci, iar faptul că distincția din partea Academiei de Științe a Moldovei mi-a fost înmănată chiar în ziua în care Grigore Vieru, acum treisprezece ani, a plecat dintre noi, nu este întâmplător. El mi-a marcat destinul de om și de cercetător: în august 2007, l-am invitat să țină un discurs la Academie, cu prilejul Zilei Limbii Române. Inițial, poetul a refuzat, motivul fiind determinat de atacurile neconținute din presa neocomunistă la adresa lui. Am adus mai multe argumente și l-am convins să vină, spunându-i că e nevoie să apară în fața colectivului de la cea mai prestigioasă instituție de cercetări de la noi pentru a-i încuraja pe cercetători să nu cedeze, să rămână exponenții celei mai înalte conștiințe a poporului din care fac parte. Precizez că la 31 august în anii precedenți au ținut conferințe: Siviu Berejan, Nicolae Corlăteanu, Anatol Ciobanu, prezența lui Grigore Vieru fiind mai mult decât necesară în 2007, căci sintagma *limba română* devenise tabu chiar și la Academie. Grigore Vieru a acceptat, în cele din urmă, să prezinte conferința memorabilă *Limba Română – oastea noastră națională* (vezi „Limba Română”, nr. 1-4, 2009), dar nu înainte de a mă preveni: „Doamna Ana, eu voi veni, dar dumneata vei avea de suferit”. I-am răspuns că sunt conștientă de eventualele riscuri și că mi le asum. Mi le-am asumat și în Laudatio lui Grigore Vieru: *Doi poeți mărturisitori. Alexei Mateevici și Grigore Vieru. Tranziția de la memorie la istorie* (vezi: „Limba Română”, nr. 11-12, 2007), rostit cu prilejul conferirii titlului de Doctor Honoris Causa al AȘM, în acea zi de 30 august 2007. De asemenea, între altele, academia eschivându-se de la achitarea costului pentru însemnele titlului acordat distinsului

poet, toga și toca au fost plătite cu banii familiei mele. Nu bănuiam atunci de ce pot fi în stare oamenii și mai ales nu-mi trecea prin minte că se vor găsi printre colaboratorii institutului specimene care să se descalifice din punct de vedere profesional, coborând la un nivel inadmisibil, din punct de vedere moral. Și totuși ei au coborât mai jos decât părea cu putință, iar eu a trebuit să susțin teza de doctor habilitat, la Academie, făcând abstracție de expulzarea mea din Institutul pe care l-am salvat de la pieire.

... De multe ori m-am gândit că, dacă Grigore Vieru ar fi fost în viață, lucrurile se derulau în alt mod. Căci, aflând de atacurile declanșate împotriva mea și de faptul că am fost învinuită și taxată drept „diversionistă” (pentru că l-am convins pe Vieru să vină la AȘM!), distinsul poet mi-a mărturisit: „Voi face o declarație în presă prin care voi avertiza guvernării să nu se atingă de prietenii mei, în caz contrar, mă voi retrage din toate manualele!”. Dumnezeu însă a rânduit altfel lucrurile și l-a luat la El într-o zi ca aceasta, de 18 ianuarie 2009, pe unul dintre cei mai mari apărători ai limbii române, ai adevărului și ai demnității basarabenilor.

30 august 2007. Ședința Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al AȘM, dedicată Zilei Limbii Române. Ana Bantos, directorul Institutului de Filologie al AȘM, rostind Laudatio lui Gr. Vieru cu prilejul înmânării titlului de Doctor Honoris Causa al AȘM

30 august 2007. Acasă la Grigore Vieru, după ședința de la AȘM

... După atâția ani, doresc să le spun foștilor mei colegi, care s-au dovedit a fi de rea-credință, că nu le port pică, ba chiar le mulțumesc, deoarece mi-au dat prilejul să demonstrez celor care țin la mine și mă respectă că, lăsând falsa modestie la o parte, sunt un om curajos și de caracter. Se spune că dacă un om dă dovadă de curaj și acționează într-o situație critică extremă, atunci el este un erou. Eu nu mă consider erou. Așa au fost timpurile. Acum trăim, după cum afirmă și sociologul francez Gilles Lipovetsky, într-o perioadă a post-eroismului, când omul nu se mai raportează la idealuri colective, la patriotism, ci la egoul propriu, un ego supradimensionat. Se vede că prin părțile noastre fenomenul acesta nu este chiar așa de recent, dar ticăloșia unor indivizi foarte abili, care, desigur, nu poate încăpea în ramele nici unui fenomen, este determinantă pentru perpetuarea mentalității sovieto-comuniste...

Și totuși revista „Limba Română”, de la a cărei fondare s-au împlinit 30 de ani, continuă să apară la Chișinău, acum în special datorită

susținerii financiare din partea Academiei Române. Revista noastră este o instituție de știință și cultură în cadrul căreia, tot de atâția ani, cercetători, scriitori, istorici, profesori din întreg arealul românesc promovează valorile spirituale create în limba română.

... În 2009, când în Ziua Înălțării Domnului, în această Sală Azurie a AȘM, arhiplină, la ședința Consiliului Suprem pentru Dezvoltare și Știință, a fost anunțată desființarea Institutului de Filologie, eu m-am ridicat și am spus: „Nu știi cine a pus la cale această acțiune, dar un lucru îmi este clar că în Ziua Înălțării Domnului limba română a fost răstignită aici!”. M-au auzit și au luat atitudine mai mulți intelectuali care, rămânând fideli principiilor morale, au semnat și au publicat în apărarea mea scrisori adresate primului-ministru și președintelui AȘM de atunci: Nicolae Mătcaș, Ion Ungureanu, Spiridon Vangheli, Ion Dediu, Petru Soltan, Anatol Ciobanu, Constantin Popovici, Corina Fusu, Nicolae Dabija, Dan Mănuță, Mircea A. Diaconu, Theodor Codreanu, Gheorghe Chivu, Ion Hadârcă, Haralambie Moraru, Timofei Melnic, Mihail Gh. Cibotaru, Valeriu Saharneanu. Tuturor le aduc omagii mele și pe această cale. Cred că m-a auzit și Grigore Vieru, de acolo din ceruri, de la Curtea Celui de Sus, unde Limba Română este protejată și unde profanii nu au acces.

14 februarie 1985. Sala Mică a AȘM. Grigore Vieru și Ana Bantoș, după conferința la care tânăra cercetătoare a ținut o comunicare despre creația poetului jubilar

Mult stimate domnule Președinte al AȘM Ion Tighineanu,

Pentru mine gestul conducerii Academiei de Științe a Moldovei este unul reparator și recuperator. Prin el s-a restabilit cumpăna dreptății și a fost spălată fața Academiei, care nu se cuvenea să rămână maculată de niște profitori și neaveniți în cercetare.

Eugeniu Coșeriu afirma: „Dacă și în știință se pierde morala, atunci totul este pierdut”. Primesc cu bucurie Medalia „Nicolae Milescu Spătarul” ca pe o dovadă că în știință nu s-a pierdut morala.

Vă mulțumesc!

**Alocuțiune rostită pe 18 ianuarie 2022 la AȘM,
cu prilejul înmânării Medaliei „Nicolae Milescu Spătarul”**

Limba Română, nr. 1-2, 2022, pag. 21-27

Abstract

Grigore Vieru, Academy of Sciences of Moldova and „Nicolae Milescu Spătarul” Medal

Keywords: *Academy of Sciences of Moldova; Grigore Vieru; Romanian language; science and morals*

The above text is the author's speech on the occasion of the awarding of the "Nicolae Milescu Spătarul" Medal of the Academy of Sciences of Moldova and reflects the path taken by the researcher who knew the persecutions of the neo-communist regime, over which the lack of moral scruples. It also reflects the belief that the solidarity of incorruptible intellectuals, scientists and culture, teachers and writers who supported it, is crucial to the approach to the defense of cultural, scientific and human values.

Eugeniu COȘERIU

„Limba Română” – o dimensiune spirituală indispensabilă la Est de Prut

Era nevoie de un organ care să recucerească tradiția și în ceea ce privește persoanele, oamenii care au creat această tradiție aici în Basarabia și dincolo de Prut, care să-i recucerească și să-i readucă „acasă” și pe unii fii îndepărtați, dar nu risipitori, ca, de exemplu, cel care se află la Tübingen. Deși, cum a spus-o poetul Dabija, în realitate nu plecase niciodată de la Mihăileni. Era nevoie, în sfârșit, să se răspândească modelele de limbă și știrile despre tot ce se făcea pe tărâmul limbii românești și despre toate luptele pentru afirmarea limbii românești, în societate, în școli, printre învățători, pentru că ei erau și sunt cei care vor duce mai departe această creștere a limbii. Era nevoie din când în când să se adune lucrurile mai importante din acest domeniu, comunicările și rapoartele la congrese sau la alte întruniri și să se împartă, eventual, chiar gratuit, pentru că nu toată lumea putea cumpăra, în condițiile care se creaseră, revistele și volumele respective.

După cum vedeți, am descris o misiune, am încercat să arăt de ce era nevoie în acei ani, înainte de 1991, când a apărut pentru prima dată revista „Limba Română”. Am descris tocmai misiunea revistei „Limba Română”: de această revistă era nevoie atunci și dacă atunci era nevoie de această revistă și de tot ce a făcut cu atâta râvnă, cu atât entuziasm și cu atâtea sacrificii în acești ani, astăzi trebuie să spunem că revista nu e numai necesară: în condițiile politico-culturale și de politică lingvistică, la care am ajuns în ultima vreme, a devenit de-a dreptul indispensabilă.

Să nu lăsăm deci să piară această revistă, să nu lăsăm să scadă și să decadă această tribună. Ea trebuie să trăiască mai departe și să ne ajute

Chișinău, 21 mai 2001. Imagine de la festivitatea prilejuită de aniversarea a X-a de la fondarea revistei Limba Română. În prezidiu: acad. Gheorghe Mihăilă (București), acad. Andrei Andrieș, președinte al Academiei de Științe a Moldovei, acad. Eugen Coșeriu, acad. Mihai Cimpoi, președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, și Alexandru Bantoș, redactor-șef al revistei Limba Română, director al Casei Limbii Române

cum ne-a ajutat până acum la afirmarea culturii românești și la cultivarea limbii române. Fiindcă, dacă dispare și această revistă, dacă ne asumăm acest risc, atunci ne-am trădat cultura națională, ne-am trădat identitatea spirituală, am trădat dimensiunea fundamentală a omului ca ființă spirituală: limbajul, dimensiune care, pentru noi, se prezintă sub forma limbii noastre istorice: limba română. Ceea ce înseamnă că, dacă această revistă moare – și să nu dea Dumnezeu cumva să moară –, începem să murim cu toții spiritualicește și nu mai suntem noi înșine.

(Din discursul rostit la ședința festivă prilejuită de împlinirea unui deceniu de apariție a revistei Limba Română. Sala Mare a Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 21 mai 2001.)

Limba Română, nr. 4-6, 2006, pag. 12-13

Abstract**„Limba Română” – a necessary spiritual dimension of the Eastern bank of river Prut**

Keywords: *Language; a fundamental human dimension; language policy; enthusiasm; faith; sacrifice; destiny*

The article acknowledges the mission of the journal „Limba Română” in promoting the scientific evidence of the ethnic identity of Bessarabian Romanians. The publication is indispensable in the process of reviving the national consciousness, restoring the right to use the mother tongue by the majority of the population of the Republic of Moldova. The author supports the need for this publication to continue to exist, as discontinuing it would mean a great loss for the Bessarabian Romanians.

Cristinel MUNTEANU

Revista „Limba Română” din Chișinău – un nucleu al românismului autentic

1. Pentru a evidenția mai bine ceea ce mi-am propus să arăt, mă voi servi, dintru început, de o analogie [din] lingvistică. De obicei, pentru a lumina anumite aspecte ale limbii, apelăm la alte obiecte sau fenomene ale realității cu care o comparăm. Cu această ocazie însă, în sprijinul ideii pe care o voi dezvolta – dată fiind și importanța limbii naționale pentru chestiunea vizată –, aș dori să procedez invers: să compar *altceva* cu limba în devenirea ei, pornind de la o teorie lingvistică. Este vorba de așa-numita „teorie a ariilor” susținută de lingvistul italian Matteo Bartoli, în 1925, care se referea, printre altele, și la *norma ariilor laterale*, definite astfel: „Vor fi numite arii laterale, de pildă, Iberia și Dacia în raport cu Galia Transalpină și Italia, iar acestea două vor fi chemate arii de mijloc”¹. Și demonstra că, în general, cu privire la păstrarea faptelor de limbă mai vechi, ariile laterale (și, de altfel, și ariile izolate) sunt mai conservatoare decât zonele centrale². Sextil Pușcariu explică acest proces în maniera sa metaforică, de mare dascăl:

„Răspândirea unui fenomen de limbă a fost asemănată cu cercurile din ce în ce mai mari ce se formează pe luciul unei ape în care arunci o pietricică. Hărțile atlaselor lingvistice ne sugerează mai degrabă altă imagine. Inovațiile se propagă așa cum se revarsă o apă ce iese din matca ei, inundând împrejurimea. Cât timp terenul e uscat, ochiul nu distinge micile deosebiri de nivel; abia când e inundat, vezi cum apa urmează curbe ce-ți par capricioase, lăsând din loc în loc ostroave neacoperite de apă”³.

Despre arii laterale și ținuturi izolate conservatoare se poate vorbi atât la nivelul întregii ROMÂNII (al întregului spațiu romanizat), cât și la nivelul fiecărei zone romanice în parte (Iberia, Dacia, Galia, Italia). Pușcariu dovedește acest lucru, dând exemplul latinescului *arena* „ni-

sip”, care în România s-a păstrat ca *arină*, iar în Spania ca *arena*, cu aceeași semnificație, în timp ce în Franța și în Italia sinonimul latinesc *sabulum*, mai puțin arhaic, a dat corespondentele romanice *sable*, respectiv, *sabbio*. Același fenomen s-a petrecut și pe teritoriul României: doar la periferia nordică a țării s-a păstrat vechiul *arină* (cu varianta *anină*), în centru impunându-se *nisip*, de origine slavă, și, pe porțiuni mai restrânse, *homoc*, de proveniență maghiară.

Teoria ariilor (în special conceptul de „normă a ariilor laterale”) a fost considerată folositoare, bunăoară, și pentru folcloriști. Utilizând-o ca argument, unii au încercat să demonstreze că balada *Miorița* s-a născut în nordul Transilvaniei⁴.

Voi face apel la teoria respectivă, dar dintr-o optică figurată, pentru a sugera că românismul s-a cam „subțiat” (geografic vorbind) prin părțile din centru, rezistând într-o formă autentică mai curând în unele arii laterale sau izolate.

2. Putem afirma, în consecință, fără teama de a greși, că pe harta românismului, la Chișinău, în jurul dlui Alexandru Bantoș și prin oameni ca Domnia Sa, supraviețuiește un nucleu tare, o zonă ce conservă românismul autentic. Un loc în care limba română este „ținută la icoană” și este considerată încă „atributul esențial al identității naționale”, un loc în care Eminescu are valoare absolută de simbol, un loc în care numele lui Ștefan cel Mare este rostit cu emoție, un loc în care unii oameni, din categoria acelor care „durează catedrale” (cum s-a spus și despre regretatul Dumitru Irimia), se luptă – cu un curaj nebun sau de neînțeles pentru alții – să-și păstreze / să ne păstreze valorile esențiale, să le cultive și să le promoveze. Sunt lucruri care, de la o vreme și mult prea des, în România au ajuns să fie ignorate, minimalizate ori, și mai grav, batjocorite.

3. Domnul Al. Bantoș și cei din preajma sa ne reamintesc ce înseamnă să fii român. Dar ce înseamnă *a fi român*? Ce înseamnă cuvântul *român*? Dincolo de sensul de bază, care indică apartenența la o anumită comunitate idiomatice – așadar, determinată istoric –, dicțio-

narele noastre (DEX, MDA etc.) înregistrează și alte semnificații ale termenului. *Român* mai înseamnă și „creștin (ortodox)”, și „țăran” (în sensul de „iobag”), dar și „bărbat” (inclusiv „soț”), și, mai ales, „om în general”.

3.1. Cum se explică ultima semnificație, aceea de „om în general”? Ei bine, explicațiile sunt de natură lingvistică și putem extrage și în această privință (ca în atâtea altele) o idee din înțelepciunea pe care, cu generozitate coplesitoare, ne-a împărtășit-o Eugeniu Coșeriu.

„În multe limbi, sunt socotiți și numiți «vorbitori» numai cei care *vorbesc* limba respectivă, adică numai cei care *știi să vorbească*, iar cei care *nu vorbesc* limba sunt «nevorbitorii», sunt «muții», cei care *bolborosesc*, sunt «barbarii». [...] Și, când se spune despre acești vorbitori că sunt oameni, cum se spune, de exemplu, în limbile bantu, se spune, în realitate, tocmai că *bantu* înseamnă «oamenii» pur și simplu, ceilalți sunt «neoamenii». Se face, deci, această identificare între limbaj în general și o limbă, ceea ce înseamnă nu numai că limbajul – ceea ce știm cu toții – se prezintă în mod necesar sub formă de limbă, ci că fiecare din aceste limbi este pentru vorbitorii ei – și pentru vorbitori, în general – limbajul pur și simplu, modul în care această comunitate a interpretat lumea și o oferă ca lume universală tuturor celorlalte comunități”⁵.

Tot cu ajutorul lui Coșeriu înțelegem cum trebuie interpretată corect o „anecdotală” care circulă prin manualele de (sau introducerile în) lingvistică⁶, amuzându-i pe unii, dar fără să fie însoțită de o explicație justă (adică, de „poanta” ei). Se povestește că marele romanist Hugo Schuchardt ar fi intrat în vorbă, la un pahar de vin, într-o cârciumă, cu un țăran italian care, auzind că domnul din fața sa știa multe limbi, i-a cerut să-i spună cum se zice la „pahar” în cutare sau cutare limbă. Aflând răspunsurile, țăranul a replicat: „Ma quello che è, è un *bicchiere!*” („Dar ceea ce e [de fapt], e un pahar!”). Care este însă sensul grav și profund al acestei istorioare? Coșeriu ne lămurește în felul următor: „...se înțelege că celelalte limbi, limbile străine, pentru vorbitorul naiv, sunt numai nomenclaturi, mai mult sau mai puțin arbitrar, și că limba adevărată, limba care corespunde esenței lucrurilor este limba proprie, națională”⁷.

Abia acum pricepem de ce, din nume propriu, *român*⁸ ajunge nume comun exprimând esența, adică universalul. Și cum este *omul în general*, adică (mai corect spus) *omul universal*? Este *așa cum trebuie să fie*, are *numai calități*. Și în momentul în care treci – ca aspirație sau ca ideal al vorbitorului obișnuit – dincolo de determinarea istorică (nemaicontând cum am caracterizat noi, mai mult sau mai puțin obiectivi, propriul neam, firea acestuia, sau cum au făcut-o și alții, inventariindu-ne și defectele), ei bine, în acel moment, orice om cu calități, orice om ajuns „cum trebuie să fie” (ori „cumsecade”, cum ar zice Sadoveanu⁹), indiferent de originea sa etnică, poate fi numit *român*. Și, într-adevăr, cunoaștem cazuri de străini care au devenit și s-au dovedit mai români decât mulți români¹⁰. Se înțelege că mă refer, în acest context, la Ion Dumeniuk.

3.2. Cândva, li se recunoștea românilor, ca virtute specifică, și curajul sau vitejia. Calitatea aceasta mai supraviețuiește pe alocuri, în sufletele unor români adevărați, cum este și Alexandru Bantoș, care a lucrat și lucrează neînfricat, neabătut, pentru a le da și altora să bea din fântâna adevărului¹¹. Din acest motiv, ne putem întreba, cu temei: Va fi avut oare, vreodată, și cuvântul *român* sensul de „viteaz”? Se pare că da.

Voi încerca să ofer argumente pentru a ilustra tocmai calitatea aceasta a curajului, așa cum se prezintă ea în conștiința simplului vorbitor, întrucât – veți vedea imediat – *român* înseamnă și „viteaz”, după cum orice viteaz poate fi socotit *român*. Am ales exemple din literatură, deoarece literatura veritabilă, ca și limbajul, exprimă esența, fiind – cum îi plăcea lui Coșeriu să o definească – aprehensiunea (sau intuiția) universalului în faptul concret. Și m-am oprit la un singur moment istoric, dar emblematic pentru români, Războiul de Independență de la 1877 și la modul în care o anumită stare de spirit generată de acesta a fost reflectată în conștiința românilor și, ca atare, și în literatură.

Imortalizând artistic clipele în care, prin lupte crâncene, românii au dovedit lumii întregi un eroism incredibil, Vasile Alecsandri exclama în poezia *Odă ostașilor români* (scrisă chiar în acel an): „Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice! / Astăzi lumea ne cunoaște: *Român zice, Viteaz zice.*” Iată cum *român*, sub presiunea contextului istoric, ajunge sinonim cu *viteaz*!

Să vedem dacă se poate și invers, dacă *viteaz* este totuna cu *român*. Cred că Emil Gârleanu, în scurta narațiune *Un viteaz* [publicată în

1908]¹², surprinde tocmai acest aspect. Într-o încleștare armată, din timpul războiului amintit, un foarte tânăr ofițer turc (un „bașbuzuc”) rezistă eroic, de unul singur, în fața călărașilor români. Dovedește o îndârjire și o pricepere ieșite din comun, luptând atât cu hamgerul, cât și cu revolverul. În cele din urmă, pentru a nu fi prins de români, își ucide calul, iar acesta, în cădere, îl strivește și pe el, omorându-l pe loc. Vitejia lui reușește să stârnească admirația românilor într-o așa măsură, încât unul dintre cei răniți în confruntare, sângerând încă, „își scăpă gândul prin vorbe: – Strașnic român [subl. aut. – E.G.], mâi băieți, mă!...”.

Este uimitor (și totuși explicabil) cum, în fața unei calități atât de prețuite (fie că-i zicem *curaj* sau *vitejie*, fie că o numim *bărbăție*), celelalte semnificații ale cuvântului *român* se anulează și nu mai contează că cineva este, din punct de vedere etnic, turc, și nu român, că îți este (chiar prin tradiție) dușman, și nu prieten, că este musulman, și nu creștin ortodox... Pentru omul simplu, plecat de acasă pe front, tânărul ofițer turc capătă, într-o străfulgerare involuntară a gândului, dimensiunea omului așa cum trebuie să fie, ca întruchipare a curajului și a demnității. Dacă echivalența *Român = Viteaz*, stabilită de Alecsandri, poate părea un artificiu poetic, un „ocazionalism”, nu cred că se poate afirma același lucru despre semnificația intuită și subliniată de Gârleanu.

4. Am început cu o analogie luată din lingvistică. Aș încheia într-o manieră similară. Un învățat german, Ernst Gamillscheg, într-o lucrare publicată în 1940, *Über die herkunft der Rumänen*, plecând tot de la realitatea înfățișată de atlasele lingvistice, identifica pe teritoriul patriei noastre anumite nuclee¹³ de romanitate („vetre lingvistice”, cum le-a numit imediat după aceea Emil Petrovici) de unde s-au extins, ulterior, și în celelalte zone, limba română și românismul. Unii i-au dat dreptate savantului în cauză, alții l-au contrazis. Nu acest aspect interesează aici. Pornind de la o asemenea imagine, la ceas aniversar, țin să îi urez revistei „Limba română” din Chișinău viață lungă și rodnică! Iar inimoșilor săi slujitori le doresc să păstreze neobosiți tăria acestui nucleu, pentru a transmite în continuare românilor de peste tot razele românismului curat și autentic.

Note

¹ Matteo Bartoli, *Introduzione alla neolinguistica* (1925), în Lucia Wald și Nadia Angheliescu (redactori responsabili), *Teorie și metodă în lingvistică din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea. Texte comentate*, Universitatea din București, 1984, p. 177-184 (citatul, la p. 179).

² Eugeniu Coșeriu, în studiul *Geografia lingvistică*, a oferit exemple suplimentare și convingătoare în acest sens. Astfel, formele spaniole (*hermoso, mesa, hervir, entonces, día, más*) și cele românești (*frumos, masă, a fierbe, atunci, zi, mai*), provenind din cuvintele latinești *formosus, mensa, fervere, tunc, dies, magis*, sunt mai vechi decât corespondentele franceze (*beau, table, bouillir, alors, jour, plus*) și italiene (*bello, tavola, bollire, allora, giorno, più*), care provin din lat. *bellus, tabula, bullire, illa hora, diurnus, plus* (vezi Eugen Coșeriu, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*, Cu o prefață de Silviu Berejan și un punct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel, Editura Știința, Chișinău, 1994, p. 67-68).

³ Sextil Pușcariu, *Limba română. Privire generală* [1940], vol. I, Editura Minerva, București, 1976, p. 209.

⁴ Vezi o dare de seamă în această privință la Dorin Ștef, *Miorița s-a născut în nordul Transilvaniei*, în „Memoria ethnologica”, nr. 21-23 (anul VII), ianuarie-iunie 2007, p. 2099-2101.

⁵ Eugen[iu] Coșeriu, *Unitate lingvistică – unitate națională*, în Eugeniu Coșeriu, *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, ca supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. XXXIII, 1992-1993, Seria A, Lingvistică, Iași, 1994, p. 183.

⁶ Vezi, de pildă, Al. Graur, *Lingvistica pe înțelesul tuturor*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 5-6.

⁷ E. Coșeriu, *op. cit.*, p. 184.

⁸ Dacă s-ar aplica și la noi o regulă pe care o găsim în ortografia altor limbi, ar trebui să scriem, firesc, cu majusculă Român (și German, Francez, Rus etc.).

⁹ Vorbele lui Sadoveanu (puse în gura unui personaj ce-i dă sfaturi unui tânăr) ilustrează o deontologie universală: „Fă-te și tu ce-i putea, dar mai ales *un om cumsecade* să te faci” (*La noi în Viișoara*). Consider că această *cumsecădenie* ori acest *a fi cum-se-cade* trebuie interpretat drept „a fi cum trebuie, a fi cum este necesar să fie”.

¹⁰ După cum – în direcție inversă – și unii români au reușit să-și asume pe deplin identitatea altor popoare. Excepționala poezie a lui Eugeniu Coșeriu, *Sângele nostru*, este, în această privință, revelatorie, de aceea ne permitem să o cităm aici în întregime: „Din sângele nostru / s-au hrănit câteva popoare. / Din sângele nostru / s-au născut / poeți și cărturari ruși. / Mai ruși decât rușii. / Din sângele nostru / s-au născut / voievozi și regi maghiari, / hatmani de cazaci, / frunțași albanezi, / frunțași sârbi, / frunțași chirghizi. / Din sângele nostru / s-au născut / cârmuitori, / eroi și vlădici greci. / Mai greci decât grecii. / Dar să nu vă temeți! / Nu vă cerem să ni-l dați înapoi / – sângele / pe care vi l-am dăruit / la nord și la sud de Dunăre! / Vă rugăm numai să nu ni-l cereți / Și pe cel / pe care îl mai avem. / Lăsați-ne și nouă măcar câteva picături / ca să ne putem înfățișa cu ele / ca noi înșine / la judecata de apoi.”

¹¹ Că virtutea respectivă este tot mai rară o confirmă, cu amărăciune, și Alexandru Bantosh într-un interviu (*Am cultivat mituri false, care nu pun preț pe demnitate și curaj*, în „Limba Română”, nr. 9-10/2010).

¹² În Emil Gârleanu, *Scrieri alese*, vol. II, Editura pentru Literatură, București, 1963, p. 16-19.

¹³ În germană autorul folosea termenul *Kerngebiet* „sâmbure”.

Limba Română, nr. 7-8, 2011, pag. 48-53

Abstract

The journal „Limba Română” from Chișinău – a core of genuine Romanianism

Keywords: *the Romanian language; national identity; patriotism; the journal “Limba Română”; Al. Bantoș*

We can state that on “the map of Romanianism”, at Chișinău, around Mr. Alexandru Bantoș and his colleagues (that is, the editorial board and team of the journal “Limba Română”), there still survives a hard core, a special region which preserves the genuine Romanianism. There is a place in which the Romanian language is still worshiped and considered “the essential attribute of the national identity”, a place where Eminescu has absolute value as a symbol, a place where Steven the Great’s name (Ștefan cel Mare) is respectfully uttered. In order to better render my ideas and to more vividly prove the importance of the aforementioned Romanianism, I will use some analogies and facts taken from linguistics and literature.

Dorin CIMPOEȘU

Limba română – crezul unei reviste a conștiinței naționale

Anul acesta revista de știință și cultură „Limba Română”, care de-a lungul timpului și-a câștigat prestigiul prin implicare și consecvență, marchează cea de-a douăzecea aniversare. Publicația a parcurs un drum lung și anevoios, plin de greutate și obstacole, unele inerente începutului, altele impuse de „prieteni” limbii române care s-au lăsat ademeniți de *ursoaica roșie* acaparatoare.

Revista a apărut într-un context politic și social intern foarte tensionat, determinat de confruntarea dură dintre mișcarea de renaștere națională a românilor basarabeni, care făceau eforturi disperate pentru a-și redobândi adevărata identitate națională, și rezistența totalitară sovieto-mancurțiană, care dorea menținerea Basarabiei în sfera de influență rusă, chiar cu prețul declanșării unui conflict armat foarte violent, în primăvara anului 1992, după ce Republica Moldova își declarase independența.

În consecință, înființarea acestei publicații, care poartă numele corect al limbii noastre, a fost o necesitate, apărarea limbii române devenind crezul unei mâini de patrioți devotați cauzei redeșteptării naționale a românilor basarabeni și revenirii acestora la istorica și adevărata lor identitate.

Printr-o întâmplare fericită, primul număr al revistei a văzut lumina tiparului în aceeași vară fierbinte și memorabilă a anului 1991, când statul nou înființat, Republica Moldova, își pregătea declararea independenței, râvnind desprinderea totală și definitivă de *patria sovietică*. Cu alte cuvinte, revista este de același leat cu Republica, ambele fiind omagiate cum se cuvine anul acesta, după douăzeci de ani de existență zbuciumată întru propășirea neamului românesc din Basarabia.

Făcând o retrospectivă a celor două decenii și, în același timp, o paralelă cu destinul Republicii Moldova și cu cel al limbii române, constatăm că revista a avut, în linii mari, aceeași *foaie de parcurs* (*road map*) cu noul stat românesc, înființat pe teritoriul Basarabiei, și cu limba română vorbită pe acest teritoriu.

Traversând o perioadă de încleștare dintre forțele muribunde ale *întunerului totalitar* și cele ale *luminii înnoitoare*, aflate în emergență, limba română a reușit să-și recapete doar un veșmânt identitar peticit, prin revenirea numai la grafia latină, nu și la denumirea ei reală, moment fixat în textul primei Legi Fundamentale a tinerei republici democratice.

Reacția la impostură și lașitate a noii generații, iubitoare de adevăr și mândră de identitatea ei românească, a fost promptă și a constat în ample manifestări de stradă, organizate în primăvara anului 1995, pentru apărarea limbii române și a istoriei românilor. Din păcate, falsele sintagme ale denumirii limbii nu au fost înlocuite nici atunci și nici după aceea.

Perioada unei guvernări democratice autentice a fost de scurtă durată (între anii 1998-1999), când limba, definită de autorități fie limbă de stat, fie limbă oficială, dar numai nu română, s-a aflat într-o situație mai bună, în sensul că nu a mai fost prigonită în propriul ei spațiu de formare și de manifestare, dar nici iubită, prețuită și apărată, așa cum ar fi meritat.

După un scurt *intermezzo* politic, Republica Moldova și, odată cu ea, limba română au reintrat în perioada *ciumei roșii*, prin restaurația comunistă, care s-a produs în 2001. Ironia istoriei sau poate duplicitatea și lașitatea unora au făcut ca revenirea și menținerea la putere a comuniștilor, cu tot eșafodajul lor totalitar, să fie susținute de partide și oameni politici care, în anii '90, s-au aflat în prima linie a mișcării de redeșteptare națională a românilor basarabeni.

În tot acest timp, limba română a fost umilită, ca în vremurile staliniste de tristă amintire, iar singura ei casă din Basarabia – incendiată la propriu, ponegrită și maculată cu inscripții injurioase.

O rază de speranță a venit tot din partea tinerei generații care, ca și în 1995, a avut curajul și demnitatea unor adevărați patrioți români de

a se ridica împotriva imposturii, dărâmand, în aprilie 2009, pentru a doua oară în scurta istorie a Republicii Moldova, *puterea roșie bolșevică*.

În prezent, forțele politice democratice venite la putere încearcă să recupereze timpul pierdut în perioada restaurației comuniste, militând pentru edificarea statului de drept și a democrației parlamentare în scopul integrării tânărului stat în structurile paneuropene.

Odată cu relaxarea situației politice interne, s-a îmbunătățit și climatul de afirmare a limbii și a valorilor culturale și spirituale românești, un merit deosebit în acest sens avându-l ex-președintele interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, una dintre puținele personalități politice din stânga Prutului care a rămas consecventă în ceea ce privește recunoașterea identității românești, a poporului și a limbii.

Pe parcursul celor douăzeci de ani, revista a avut aceeași evoluție ca și limba, în serviciul căreia lucrează cu devotament și loialitate, și din care și-a făcut un crez sfânt de apărare. Deși se află în slujba limbii române vitregite și prigonite, revista, care îi poartă numele cu sfințenie, nu a primit sprijinul cuvenit și meritat pentru activitatea sa din partea conducătorilor de ieri și de astăzi ai Basarabiei. Alături de alte publicații prestigioase din stânga Prutului, „Limba Română” a fost de la primul număr și până în prezent vârful de lance al conștiinței naționale românești, într-un spațiu amenințat de deznaționalizare.

În cele circa 19.000 de pagini publicate ale revistei a fost abordat un spectru larg de probleme de pe poziții științifice, mergând de la chestiunea cea mai stringentă a societății – cea a identității etnice a românilor basarabeni și a locului creațiilor literare din Basarabia în patrimoniul cultural românesc – până la dezbateri de idei, opinii și prezentări ale rezultatelor științifice de ultimă oră din domeniile lingvisticii, literaturii și istoriei naționale.

În paginile celor 188 de numere ale revistei s-au regăsit, prin aceleași nobile preocupări, mari personalități culturale din întreg spațiul românesc, din diasporă, precum și din afara acestora, dintre care aș menționa doar trei nume celebre, Eugeniu Coșeriu, Rajmund Piotrowski și Nicolae Corlăteanu, *tripleta de aur* a limbii române din ultimii douăzeci de ani, fără nici cea mai mică intenție de a știrbi sau diminua meritele remarcabile ale celorlalți creatori valoroși ai literelor române.

Pe toți i-au unit dragostea nemărginită și necondiționată față de limba română, devotamentul de nezdruccinat față de adevărul științific, iubirea și respectul față de poporul român.

Dar meritele revistei și, implicit, ale colegiului de redacție sunt mult mai mari, aceasta consacrand o serie de ediții speciale unor manifestări științifice de talie națională și internațională, organizate la Chișinău, în sprijinul desovietizării limbii române și constituind o veritabilă tribună de lansare a unor talente tinere în domeniul științelor umaniste.

Pe de altă parte, importante realizări ale revistei sunt completate de apariția în *Biblioteca* acesteia, în ultimii cincisprezece ani, a circa 30 de volume, reprezentând antologii, monografii și lucrări de autor, semnate de specialiști de renume în lingvistică, literatură și istorie din întreg spațiul românesc.

Inițial, revista a avut sprijinul autorităților de la Chișinău, fiind editată, trimestrial, încă de la primul număr (ianuarie-martie 1991), de Ministerul Științei și Învățământului din Republica Moldova.

După numai trei ani, în 1994, aceasta a devenit o publicație independentă, cu o apariție de șase numere pe an, având ca obiectiv fundamental declarat promovarea științei și culturii filologice.

Începând cu anul 1999, colegiul de redacție a hotărât editarea revistei lunar, menținându-i caracterul de publicație de știință și cultură și asigurându-i o apariție constantă până în prezent.

În urma pierderii sprijinului autorităților locale, apariția acesteia a fost posibilă doar datorită sponsorizărilor venite din partea unor oameni cu dragoste de neam și iubitori ai limbii române, iar în ultima vreme venite din partea Institutului Cultural Român de la București.

Din punctul de vedere al ținutei grafice, revista a parcurs un drum ascendent, inovator, ultimul veșmânt îmbrăcat, cu ocazia jubileului de douăzeci de ani de la apariție, fiind foarte modern și de un înalt rafinament artistic. Însă conținutul științific și stilul academic elevat ale articolelor, studiilor și ale altor materiale, inserate în paginile revistei, îi conferă acesteia deplina valoare a unei publicații ce și-a asumat promovarea adevărurilor identitare naționale.

Dar să dăm Cezarului ce este al Cezarului și să recunoaștem în mod cinstit că toate meritele pentru apariția și existența de douăzeci de ani a revistei le are inimosul redactor-șef, Alexandru Bantoș, un mare suflet de român, care și-a făcut un crez sacru din dragostea pentru limba română, căreia i-a închinat toată neodihna și osteneala sa de până acum și care, nu de puține ori, și-a riscat libertatea și chiar viața pentru apărarea celui mai de preț tezaur al poporului român. Fiindcă, parafrazând vorbele poetului..., dacă limba (maternă) nu e, nimic nu e...!

La mulți ani, Limba Română!

Limba Română,
nr. 3-6, 2011, pag. 79-82

Abstract

„Limba Română” – the creed of a review of national consciousness

Keywords: *The journal „Limba Română”; Bessarabia; Republic of Moldova; new Romanian state; Eugeniu Coșeriu; Nicolae Corlățeanu; Rajmund Piotrowski; Alexandru Bantoș*

The article focuses on the linguistic and political realities in the Republic of Moldova in which “Limba Română”, a science and culture publication, operates. Collaborating with reknown authors from the Republic of Moldova, Romania and other countries, the editorial team offers the reader a spiritual wealth - an impressive number of magazines and books about the unity and identity of Romanians everywhere, about the Romanian language es key ethnic elements.

Stindardul dacoromânei

Oficiind, trebuie să precizăm, de la început, că, în primul rând în calitate de lingvist, atribuim acest titlu revistei „Limba Română” de la Chișinău, din înalte considerente pe care vom încerca să le dezvoltăm în continuare. Și, la o aniversară, ne-a preocupat, firește, însuși titlul simbolic al acestui articol, izvorât din preaplinul sufletesc al căror începuturi au fost zilele (un pic exagerat) poeticele „poduri de flori” de peste Prut, urmate de întâlniri, la Chișinău și la Iași, cu acum regretații Silviu Berejan, Ion Dumeniuk (și câțiva alții), cu Nicolae Mățaș sau Alexandru Bantoș. Zile în care prietenii și frații basarabeni din sfera umanioarelor, în zorii acestei adevărate dezrobiri, au făcut începutul atâtor frumoase fapte de minte, voință și suflet, printre care și izvodirea unei publicații care să-i înfățișeze lumii lor, ca și lumii noastre, dar și să ne adune cugetele și lucrul pentru adevăr, cinste și bine.

Acestea au fost, din auzite, dar și în ceea ce mă privește direct, zilele de la începuturile revistei „Limba Română”, iar una din cele mai alese recompense social-culturale și publicistice de care m-am bucurat mereu a fost, fără îndoială, chemarea mea ca membru în consiliul de redacție (din numărul 1/1992), publicație în care mi-au apărut articole încă din nr. 3-4/1991, la o rubrică fericit și provocator intitulată „Creanga de aur” (era vorba de ciclul închinat numelor populare românești ale lunilor anului). Sunt aici, din parte-ne, recunoașteri ale subiectivității (ne-interesate!), ca și o legitimare *sui-generis*, privind cunoașterea din interior a lucrurilor.

Ca să ajungem la perfecta îndreptățire a impunătorului subtitlu de astăzi, „Revistă de știință și cultură”, trebuie să-i recunoaștem începutului ceea ce este al lui: revista părea, oarecum, ceea ce acum se numește un „magazin”, care se voia și deschis mai multor niveluri și gusturi (în primele numere fiind prezentă chiar și o secțiune de... cuvinte încrucișate!). Dar programul acesteia, poetic mărturisit în apelul din primul număr intitulat *Dragi cititori*, cu trimitere la ver-

suri ale lui Ienăchiță Văcărescu („vom publica tot ce contribuie la «creșterea limbii românești/și-a patriei cinstire»”), este tot mai pregnant ilustrat de problematica istoriei neamului și a limbii române: latinitate, încă de la cronicari citire, cu aceștia începând și istoria plaiurilor moldave, de (nenorocită) poliție și (atât de necesara) politică lingvistică, de cultivare a limbii, de gramatică și ortografie, de onomastică, de literatură bună, națională și regională, de folclorică și didactică, de stilistică și, să nu uităm, fiecare număr promovează, cu finețe tehnică, artele plastice. Firește, ne atrag, apoi, atenția, consemnarea și rezoluțiile manifestărilor științifice de specialitate și portrete ale marilor sărbătoriți, printre care locul prim este al bălțeanului Eugeniu Coșeriu, sfătuitor membru în colegiul de redacție și autor a numeroase contribuții.

Ca lingvist, trebuie să observăm faptul că, față de mai mult decât meritorii, ba chiar excelente publicații filologice numite „centrale”, cum sunt, în primul rând, revistele bucureștene (tot) „Limba română” și „Studii și cercetări lingvistice”, dar și cele de la Cluj-Napoca sau de la Iași cu profil comparabil, au tentația (și prestația) îmbrățișării unor cercetări *de plano* ale lingvisticii (ceea ce, din alte considerente, și trebuie!), publicația chișinăuiană se distinge prin accentul pus pe problematica specială și pasionată a idiomului dacoromânesc, fără a deveni, cumva, regionalistă. Aceasta deoarece, datorită politicii redacționale, dar și a prestigiului câștigat printre cititori, la cele mai variate secțiuni ale LR colaborează, pe lângă mulți colegi din centrele academice din Republica Moldova, foarte mulți cercetători, lingviști, literați și oameni de cultură *din toată România!* Este de prisos să amintim preponderența ieșenilor (câteva nume, în timp: Const. Ciopraga, G. Istrate, Al. Husar, D. Irimia, Dan Mănuță, M. Drăgan, Victor Spinei, Șt. Afloroaei, L. Vasiliu, I. Milică) și a celor ce reprezintă diverse zone ale Moldovei, de la Suceava (P. Țaranu, Mircea A. Diaconu, Gh. Moldovanu, Doina Cernica), prin Huși (Lina și Teodor Codreanu), până la Galați (Cristinel Munteanu, F. Teodorașcu). Dar ne face o deosebită plăcere să remarcăm colaborările bucureștenilor, printre care Ana Blandiana, Eugen Simion, fost președinte al Academiei Române, Victor A. Voicu, Gh. Chivu, Dorin Cimpoeșu, Ion Constantin, Constantin Burac, respectiv, semnăturile regretaților I. Coteanu, Marius Sala, Solomon Marcus. Tot (foarte

selectiv!) amintim, pentru a întregi arealul dacoromânesc reprezentând preferințe personale, Maramureșul (N. Felecan, Gh. M. Bârlea, Gh. Pârja, M. Dăncuș sau Panfil Bilțiu), Harghita (Ilie Șandru, M. Suciu, N. Băciuț), Clujul (Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, Mircea Borcilă, Eugen Beltechi, Elena Faur, Oana Boc), Timișoara (A. D. Rachieru, V. Frățilă, V. Țăra), Sibiul (Victor Grecu, Coriolan Brad), Târgu-Mureș (Iulian Boldea). Ne face chiar o mare plăcere să citim, apoi, colaborările semnate de Ala Sainenco, fostă profesoară la Bălți, acum activă și pasionată muzeografă la Ipotești (Botoșani).

Așadar, pentru conturarea noțiunii de „stindard”, cu referire la „Limba Română”, însemn la care ținem, pe lângă tematica lingvistică și literară specifică și pe lângă amploarea/acoperirea geografică a colaborărilor/colaboratorilor, trebuie să mai invocăm câteva trăsături caracteristice. Este vorba de plasarea publicației în actualitatea contemporană, de sentimentul de responsabilitate profesională al redacției (de exemplu, au apărut peste 20 de titluri din „Biblioteca revistei «Limba Română»”, printre care antologia *Limba Română este patria mea*, 2007), de ținuta revistei (singura care dispune de o Arhivă PDF la zi!) și chiar de grafica revistei, toate având ca efect un real prestigiu internațional. Măcar în această ordine de idei, trebuie să menționăm, de exemplu, aprecierile celor 22 de personalități ale căror interviuri au fost publicate într-un volum antologic (*Retrospectivă necesară*, 2007), editat de Alexandru Bantoș, printre care se află și „basarabeni (de marcă) plecați în lume”, oameni de știință, universitari, dintre care unii au exercitat importante funcții politice imediat după 1989, scriitori, filologi, literați și oameni de cultură din România, toți oaspeți, cândva, ai revistei „Limba Română”.

În pofida momentului, pentru noi plenar festiv, nu putem trece peste câteva note de ordin personal. Capabilul și îndemânatul redactor-șef Alexandru Bantoș trebuie să găsească, poate în perspectiva altor aniversări, o soluție editorială-anexă ca, sub titlul EROII LIMBII ROMÂNE, numele colaboratorilor săi din primii patru-cinci ani, acum dispăruți, efectiv susținători ai idealurilor și programului revistei, de la Coșeriu la Goma și de la Ion Dumeniuk la Anatol Ciobanu și Silviu Berejan, să fie înscrise într-un panou de onoare post-mortem, asemănător celui

*Iași, 2017. De la stânga la dreapta, membrii colegiului de redacție –
Stelian Dumistrăcel, Ana Bantoș, Gheorghe Chivu,
Traian Diaconescu, Alexandru Bantoș*

aflător la unul din cele mai cutremurătoare mauzolee românești, cel al Eroilor din Războiul de Întregire Națională, pe care sunt păstrate, în memoria neamului, numele și fapta eroilor de la Mărășești.

Ar mai fi, numaidecât, de spus pe seama redactorului-șef al revistei că, uneori, l-am întâlnit în postura de solicitant financiar pentru tipărirea revistei, un statut care pentru filologii de la noi din țară nu are nimic jenant, nimic infamant, dacă ne amintim scene descrise în pagini din volumele de memorialistică ale lui Sextil Pușcariu, despre condiții, dincolo de sprijinul Academiei Române, ale publicării primelor volume din *Dicționarul tezaur și din Atlasul lingvistic* al limbii române. După cum solicitații trebuie să găsească resursele sufletești și mijloacele practice ale răspunsurilor pozitive!

Și, pentru încheiere, să ne amintim ceea ce spunea Eugeniu Coșeriu, tot la o aniversare, a zece ani de la apariția revistei, întrebându-se, retoric, dacă aceasta este „așa cum trebuie să fie o revistă care se numește «Limba Română», aici în Republica Moldova, și chiar pe întreg teritoriul limbii românești?”. Răspunsul a fost încurajator și rămâne ca atare, drept care, în cele care urmează, reluăm din cuvintele Magistrului:

„... Printre principiile mele, principii deontologice și etice care privesc, pe de o parte, natura și esența științei și, pe de altă parte, morala, etica omului de știință, un principiu... primul poate în ordinea reală, este principiul binelui public, pentru omul de știință: principiul responsabilității sociale și culturale. Adevăratul om de știință înțelege că nu face cultură și nu face știință numai pentru universalitate și rămânând în turnul său de fildeș, că știința, mai ales o știință a culturii cum este lingvistica, se face pentru toți, fiindcă ne interesează pe toți și că deci omul de știință are și datoria să se ocupe cu tot ceea ce îl interesează pe vorbitor. Și pe vorbitor îl interesează poziția limbii lui în cultură, îl interesează politica lingvistică, îl interesează toate problemele practice de cultivare a limbii ș.a.m.d. Spun de multe ori că lingvistul nu trebuie să uite că limbajul funcționează prin și pentru vorbitori, nu prin și pentru lingviști. Ceea ce-l interesează pe vorbitor și ceea ce-l doare pe vorbitor trebuie să-l intereseze și pe lingvist, chiar dacă lingvistul se ocupă numai de teoria limbajului la nivelul cel mai înalt și cel mai general. De aceea, spuneam că revista «Limba Română» corespunde acestui principiu de etică culturală”.

La mulți, mulți ani, „Limba Română”! S-ajungi să-ți uiți anii! Și, după vremuri și puteri, să putem susține și noi că „am fost și vom rămâne împreună”, după cum își încheia Alexandru Bantoș un editorial aniversar, sărbătorind, cândva, numărul 150 al revistei.

Stelian DUMISTRĂCEL,
cercetător științific, profesor,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Limba Română, nr. 6, 2020, pag. 17-19

Abstract

The banner of Daco-Romania

Keywords: *The journal „Limba Română”; “Romanian Language is my Homeland” Anthology; Romanian Language Heroes; Coșeriu; Goma; Anatol Ciobanu; Ion Dumeniuk; Silviu Berejan*

The activity of the journal „Limba Română”, founded in Chisinau in 1991, is mirrored. The quality of the magazine’s scientific and journalistic discourse, elaborated with the participation of distinguished personalities, is appreciated. The idea of publishing a Special Edition in memory of the magazine’s authors is being advanced.

„Limba Română” – școala mea de suflet

Dincolo de misiunea extrem de importantă de a educa – în spirit înalt, românesc – un neam, revista „Limba Română” a avut, cred eu, câte o misiune aparte pentru fiecare dintre colaboratorii ei, pentru acei care au participat, într-o măsură mai mare sau mai mică, la înfăptuirea și perpetuarea existenței ei.

Îmi place să afirm, ori de câte ori am ocazia, că la redacția revistei „Limba Română” am făcut a doua mea facultate sau, mai degrabă, o școală de viață, de meserie, de suflet. Nimerită în vârtoarea muncii redacționale într-o perioadă deosebit de propice pentru revistă, anii 2007-2012, într-o echipă ambițioasă și entuziastă, am avut norocul să învăț atâtea! E drept, multe a trebuit și să dezvăț, dar, din fericire, despărțirea de stereotipuri nu a fost dureroasă.

Una dintre cele mai valoroase lecții însușite a fost despre importanța muncii în echipă. Revista nu e a unui singur om, așa am înțeles, nici măcar a redactorului-șef. Lucrurile merg bine numai atunci când sunt făcute în colaborare, împreună – cu autorii, cu redactorii, cu responsabilii de tipar.

O întâlnire cu eminentul lingvist Dumitru Irimia.

Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”.

De la stânga la dreapta, rândul din față: Ion Hadârcă, Dumitru Irimia, Ana și Alexandru Bantoș; rândul din spate: Viorica-Ela Caraman, Violeta Crudu, Elena Vorotneac, Tatiana Curmei-Fisticanu și Rodica Cerga

Apoi, ca redactor, am învățat de la domnul redactor-șef Alexandru Bantoș să citesc cu aceeași atitudine – discernământ total, fără compromis – orice text, fie că este semnat de domnul academician, de domnul profesor sau de domnișoara studentă debutantă în ale scrisului. Revista nu acceptă alte etichetări decât corectitudine și adevăr.

Tot atunci am înțeles cum arată, cum sunt de fapt oamenii mari, acei cu adevărat mari. Că sunt modești, de nu se aud când pășesc, că sunt atât de delicați și tacticoși, de le e jenă să bată la ușă, pentru a nu te deranja, că, atât de puternici și bătaioși pe baricade, sunt de fapt atât de delicați, fragili chiar... Scriu asta și în minte am imaginea lui Grigore Vieru, a lui Nicolae Mătcaș, a lui Ion Ungureanu, a lui Dumitru Irimia...

Într-o vreme mă supăra gândul că multă lume nu cunoaște (încă!) revista noastră, că alții nu apreciază ceea ce face revista noastră, că răzbatem atât de greu dincolo de anumite uși, de anumite minți. Acum însă cred altfel. Adevăratele valori nici nu sunt pentru toți. Nu poți pretinde, nu ai nevoie să fii apreciat de cineva ignorant și lipsit de simțul dreptății, al valorii, al adevărului istoric.

Știu, sunt ferm convinsă că, la ai săi 30 de ani, revista „Limba Română” a reușit să adune scut în juru-i o armată puternică de iubitori și susținători, care îi rostesc numele cu mândrie și o promovează în medii înalte, culte, demne.

Draga mea revistă, neobositule domnule redactor-șef, stimată echipă, vă doresc să rămâneți în continuare mari, dârji, cu fața și copertele frumoase, elegante, de aristocrat, cu sufletul și conținutul pline de valoare, fără compromis!

Tatiana CURMEI-FISTICANU,
magistru în filologie, funcționar public
în Parlamentul Republicii Moldova

Revista „Limba Română”, nr. 6, 2020, pag. 17-20

Abstract

„Limba Română” – my spiritual school of life

Keywords: *The journal „Limba Română”; historical school of life; teamwork; Alexandru Bantoș; Grigore Vieru; Nicolae Mătcaș; Dumitru Irimia*

The article presents sequences from the activity of the journal „Limba Română”, a school of life for many authors. Working there, the author could appreciate teamwork and collaborated with reknown linguists and members of the Romanian cultural elites.

Gheorghe Mihai BÂRLEA

Idealurile pulsează în conștiința noastră ca o inimă

Puțini dintre cei născuți în anii '50 ai secolului trecut, în perioada totalitarismului comunist de tip stalinist, din România și Republica Moldova, aveau/aveau acces la adevărurile sacre și necesare ce unesc românii din toate provinciile istorice. De exemplu, în manualele de istorie din România se spunea ciuitit că prin Tratatul Ribbentrop-Molotov (mai exact dintre Germania nazistă a lui Hitler și statul comunist sovietic al lui Stalin) a fost mutilată geniala operă istorică a poporului român – Unirea, proclamată la Alba Iulia 1918, în prezența a peste o sută de mii de delegați și a unor personalități vizionare, reprezentând voința românilor din toate provinciile.

În Moldova sovietică, același eveniment era prezentat propagandistic ca un act de „eliberare” de către armata sovietică din harta „imperialismului românesc”. Au fost constant omise celelalte consecințe, nu mai puțin tragice, socioumane, culturale, lingvistice, de comunicare etc. Sovietizarea României în marș forțat implicase și interzicerea oricăror referiri sau considerații la aceste teme. Totuși, istoricii români ies din mușenia impusă îndeosebi în anii '70. În Moldova se reinstituise prigoana împotriva identității etnice românești, a limbii române, prin inventarea unui moldovenism etnic și lingvistic aberant, menit să penetreze ființa românească până în codul genetic al apartenenței de neam. Limba, ca pivot al oricărei culturi și societăți, devenise prima țintă strategică. Calcul cinic și eficient: în absența limbii proprii, un popor devine un cadavru colectiv în istorie. Rusificarea limbii prin substituirea alfabetului latin în favoarea limbii ruse a produs un rudiment, un hibrid lingvistic străin de spiritul românesc. Nu pentru că limba rusă nu este generoasă – în ea și-au scris opera personalități de geniu ci, pur și simplu, pentru că limba română aparține unui alt trunchi lingvistic și cod cultural.

Cărți în limba română cu caractere latine ale autorilor din țară puteai găsi în republicile asiatice din imperiul sovietic, dar nu la Chișinău sau Cernăuți.

Hărțuirea și marginalizarea limbii române în Basarabia mi-a fost relevantă și de foștii studenți maramureșeni din Transcarpatia, la Chișinău. Când erau surprinși vorbind românește de către rusofoni sau rusofili, li se atrăgea atenția să „vorbească omenește”. Adică limba română nu suna pentru ei „omenește”! Mai dramatic nu se poate!

Primul scriitor din Basarabia pe care l-am cunoscut a fost poetul Liviu Damian, venit cu o echipă redacțională de la revista „Luceafărul”, din București, la invitația mea și a colegului Petru Dunca, în Maramureș, exact în ziua în care se stingea din viață Nichita Stănescu. Îi amintesc pe poeții Ion Gheorghe, Nicolae Dan Frunteletă, criticul Mihai Ungheanu, scriitoarea Sânziana Pop etc. În echipă se regăsea și o doamnă, tăcută, la prima impresie, Petrescu, din Moldova, despre care Liviu Damian mi-a spus că oficial este delegată ca traducătoare, adică să-l traducă pe poet din limba „moldovenească” în limba română! Aflasem și că era absolventă de Facultate Română la Moscova. Nici azi nu mi-am revenit din perplexitatea trăită.

Știam din anii studenției că sunt mulți scriitori din Basarabia care visează și scriu românește. Persistă în mine emoțiile trăite urmărind, la TV Moldova, în 1989, dezbateră din Parlamentul de la Chișinău pentru recunoașterea limbii române ca limbă de stat. Actorii din fruntea luptei erau scriitorii. Afirm și acum că Revoluția din Decembrie 1989 din România își are origini și în revoluția pentru limbă din Republica Moldova. O trezire românească într-o provincie ce părea predestinată să rămână gubernie rusească chiar și după dispariția URSS și cucerirea independenței cu tancurile rusești în Transnistria. Mai poate fi vorba de independență?

Sunt circumstanțe istorice contradictorii și conflictuale care reclamau o re poziționare a bătăliei pentru demnitate etnică și în favoarea limbii române. Se pun astfel temelii intelectuale și patriotice revistei „Limba Română”, cu alfabet latin, avându-l în frunte pe distinsul profesor Ion Dumeniuk. Printre cei chemați alături de el, în urmă cu exact trei decenii, este Alexandru Bantoș, jurnalist de carieră. Am avut onoarea în anul 2000, ca prefect de Maramureș, să-l primesc la Baia Mare, împreună cu distinsa lui doamnă Ana, reputat critic literar. Veniseră special pentru a realiza un număr dedicat Maramureșului. Am acceptat provocarea fără ezitări și am organizat deplasarea unui desant cultural maramureșean spre Chișinău, cu Ansamblul Național „Transilvania” din Baia Mare, instituție etalon în

reprezentarea dansului, cântecului și portului maramureșean. Rămân memorabile spectacolul din Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, vizitele la Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”. Am cunoscut personalități culturale, scriitori, oameni obișnuiți care celebrau entuziast limba română, marginalizată, nepermis de mult în spațiul public, de un substitut inventat arbitrar, respectiv, „limba moldovenească”. Dar Alexandru Bantoș și colaboratorii, mulți și din România, înfruntând împrejurări potrivnice financiare, administrative, politice, au învins. Un destin asumat responsabil, printr-un admirabil eroism cultural și patriotic. Să rămâi fidel trei decenii unui proiect înseamnă că idealurile acestuia pulsează în conștiința ta. Mai rar astfel de îngemănări în cultura română, între un intelectual, scriitor, jurnalist și instituțiile date în răspundere: revista „Limba Română” și Casa Limbii Române. Am participat și la aniversarea celor două decenii de la înființarea revistei, în 2011, ca senator. Mă simt un privilegiat să mă număr în grădina de prieteni ai lui Alexandru Bantoș (ca să-l parafrazez pe poetul și jurnalistul Gheorghe Pârja), pe terasa cu poeți de la apartamentul lui. El și revista „Limba Română”, Casa Limbii Române și-au făcut datoria cu demnitate, cu riscuri pentru libertate și viață. Au câștigat bătălii, dar nu și-au încheiat misiunea. Din păcate, mai sunt adversari pentru limba neamului românesc și vorbitorii ei. Revista are nevoie de sprijin nu doar din partea prietenilor, ci și a instituțiilor abilitate din România și Republica Moldova. După modelul oferit de Academia Română, care, într-un moment de criză financiară, și-a asumat finanțarea editării câtorva numere de revistă. Numai astfel va putea fi valorizat pentru viitor prestigiul acestei reviste în Patria Limbii Române, care transcende unor granițe politice impuse de puteri și regimuri totalitare.

Limba Română,
nr. 4-5, 2020, p. 7-9

Abstract

Ideals pulse in our consciousness like a heart

Keywords: *The journal „Limba Română” Review; the Latin alphabet; Liviu Damian; Nichita Stănescu; Alexandru Bantoș; Maramureș; “Transylvania” National Ensemble; Baia Mare; Romanian ethnic identity*

The article evokes the conditions under which the journal „Limba Română”, was founded in Chisinau before the Declaration of Independence of the Republic of Moldova, the editorial team, in collaboration with researchers, was at the service of the Romanian culture for three decades, despite all the difficulties and obstacles.

Septimiu CHELCEA

O revistă a tuturor românilor

Revista *Limba Română* apare din anul 1991 la Chișinău, sub egida Academiei Române. Din păcate, este prea puțin cunoscută în România, deși în paginile ei, număr de număr, își aduc contribuția personalități de primă mărime ale filosofiei, științei și culturii de pe ambele maluri ale Prutului. Numărul dublu al revistei (ianuarie-februarie 2023) prezintă puncte de vedere avizate în legătură cu unele probleme sociale și sociologice de actualitate.

În deschiderea revistei, scriitorul, poetul și jurnalistul Constantin Olteanu, membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, apreciază în articolul „Iar icoanele vorbeau în limba română” că „Revista *Limba Română* e manualul purtat mereu în ghiozdanul conștiinței noastre naționale și e manualul care are întotdeauna pagini încă nescrise. [...] Ajunsă la vârsta de 33 de ani, revista *Limba Română* acoperă cu anii pe care-i adună o parte din tăcerea noastră, o îmbracă în cuvintele pe care mai mult le-am șoptit decât le-am vorbit” (Constantin Olteanu, p. 7). Când în limba maternă se șoptește, națiunea se destramă.

Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române, rostește un adevăr pe care noi toți ar trebui să-l avem mereu în minte: „Creatorii români nu au fost complexați niciodată de marile culturi, ci s-au simțit mereu în largul lor, de la clasicii greci și romani până la marii reprezentanți ai curentelor culturale contemporane lor din Occident. Au exprimat mereu în acest cadru general specificul patriei lor și, prin aceasta, cei mai buni dintre ei au avut acces la marea creație, valabilă oriunde și oricând. A existat și există handicapul limbii, pentru că nu este totuna să fii un mare poet de limbă engleză sau unul de limbă română. Dar acest fapt este, în același timp, un dezavantaj și o binecuvântare, fiindcă patria noastră este limba română (Nichita Stănescu)” (Ioan-Aurel Pop, „Național și universal în poezia românească”, p. 13).

Mai multe studii și eseuri publicate în acest număr au ca temă istoria și situația actuală din Republica Moldova: Valeriu Saharneanu, jurnalist și politolog de la Chișinău, scrie despre „A treia Unire a Românilor: prin alegere, prin necesitate sau prin voința altora” (pp. 17-24); prof. univ. dr. Anatol Petrencu, directorul Institutului de Istorie Socială din Republica Moldova, relevă semnificația evenimentului organizat de Asociația Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”, în parteneriat cu Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” și cu Liceul Teoretic „Alexandru Ioan Cuza” din Chișinău pentru marcarea celor 164 de ani de la Unirea Principatelor (Anatol Petrencu, „Act de demnitate și unitate națională”, pp. 25-28). Istoricul român Ioan Scurtu evocă Basarabia „prin prisma propriei trăiri și experiențe” (pp. 50-58). Dorin Cimpoșu, profesor asociat la Facultatea de Arhivistică din București, face un bilanț al primilor doi ani de președinție ai Maiei Sandu, „care a schimbat orientarea politică a Basarabiei de la Est spre Vest” (pp. 59-71).

Revista, o adevărată carte de învățătură, cuprinde și o suită de restituiri (pp. 192-209), prezentarea operei unor mari oameni de cultură recent dispăruți (Dumitru Radu Popescu, Răzvan Theodorescu). La rubrica „Voci din trecut”, este reprodus din *Calendarul Basarabiei* pe anul 1923 articolul „Poruncile graiului național” de Pan Halippa, președintele *Sfatului Țării*, care a votat Unirea în 1918. Rubricile „Coșeriana” (Scrisori către Eugeniu Coșeriu, lingvist român în exil), „Blazon de Profesor” (Andrei Prohin, cercetător științific la Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău, scrie despre savantul biolog Petru Tarhon, n. 15 ianuarie 1930) sunt de interes general. La „Dialogul artelor”, Constantin Olteanu îl interviuează pe artistul plastic basarabean Ion Zderciuc. Rubricile „Gramatica” („Erori gramaticale în exprimarea orală din mass-media autohtonă” de Viorica Molea, „Prepoziții noi în limba română” de Cristina Hanț) și „Itinerar lexical” (studiu despre frazeologie de conf. univ. dr. Cristinel Munteanu de la Universitatea „Danubius” din Galați) întregesc sumarul acestui număr dublu al revistei *Limba Română*.

Pentru profesioniștii din domeniul sociologiei, sunt de un interes deosebit analiza eseului cu titlul generic „Creație și ruină” de Ilie Bădescu, membru corespondent al Academiei Române, realizată de Ioan C. Popa, și dialogul lui Alexandru Bantoș cu Ion I. Ionescu.

Ioan C. Popa, publicist, diplomat și cercetător asociat la Institutul de Sociologie al Academiei Române, comentează cele două volume ale eseului „Creație și ruină” („A doua Distrugere. Constelația Desdemonei. Teoria fenomenelor substructale” și „Duhul Satului. Civilizația sătească sub amenințare”, București, Editura Mica Valahie, 2022). Referindu-se la primul volum, apreciază că „se circumscrie într-o veritabilă filosofie a istoriei din perspectivă creștină” (p. 43), profesorul Ilie Bădescu fiind încrezător în triumful credinței, pentru că „nedreptatea omului nu poate strica dreptatea pe care Dumnezeu a pus-o în toată rânduiala cosmică” (Bădescu 2022, vol. I, p. 294). În această perspectivă, Ilie Bădescu analizează transformările din civilizația sătească, argumentând că prin dispariția satului „se ruinează temelia unui multimilenar tipar de stabilitate a lumii”, satul fiind „primul învățător universal al umanității”. În finalul celui de-al doilea volum al amplului eseu, „Creație și ruină”, autorul conchide: studiarea satului revine în actualitate și reprezintă „un imperativ național și universal”. Nu putem să nu fim de acord cu această concluzie.

Dialogul lui Alexandru Bantoș, redactor-șef al revistei *Limba Română*, cu Ion I. Ionescu, profesor în Departamentul de Sociologie și Asistență Socială de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, are titlul „Sociologia ne învață că nu suntem o sumă de interese a unor ființe individuale, ci o comunitate, o țară cu valori și obiective clare...” și este prilejuit de împlinirea vârstei de 70 de ani de către profesorul ieșean (Ion I. Ionescu s-a născut la 20 februarie 1953). Dincolo de caracterul aniversar al dialogului, sunt discutate probleme actuale de interes social și sociologic: identitatea națională și europeanizarea, viitorul comunităților rurale, situația învățământului, rolul sociologului ș.a.

Profesorul Ion I. Ionescu – așa cum însuși spune – „am construit și predat un curs de *Sociologia integrării europene*”, apreciază că „Europeanizarea tinde să suprima bariere teritoriale, identitare, care au asigurat până acum protecția tradițiilor, etnosocioculturilor, dar pe de altă parte, poate favoriza revitalizarea comunităților care nu vor să moară, cu toate problemele legate de inegalitatea șanselor lor de dezvoltare... Acestea ar trebui să-și afirme identitatea, să pună în valoare ceea ce au specific, să-și construiască vizibilitatea etc., în condițiile infrastructurii precare, a unor mentalități adesea medievale, în condițiile în care îi pleacă tinerii

și-i îmbătrânesc localnicii” (p. 156). Este de reținut această apreciere, ca și îndemnul: „Când nu e nevoie să schimbăm ceva, nu schimbăm, ceea ce funcționează bine trebuie lăsat să funcționeze...” (p. 160).

În încheierea dialogului, profesorul Ion I. Ionescu declară: „Cred că, într-o Europă competitivă și solidară, comunitățile și societățile trebuie să se construiască pe valorile care le-au constituit fundamentul, solidaritatea rămânând valoarea perenă. UE nu înseamnă doar piața în care sunt urmărite anumite interese particulare, ci și dezvoltarea durabilă a fiecărui stat, a fiecărei comunități în parte și a tuturor laolaltă...” (p. 162).

Abstract

A magazine for all Romanians

Keywords: *The journal „Limba Română”; history; literature; Romanian Academy; great cultural figures; sociology; European integration; book of knowledge*

The article presents no. 1-2, 2023 of the journal „Limba Română”, its authors and well known researchers who contribute to the publication.

Gheorghe PĂRJA

Revista „LIMBA ROMÂNĂ” – 33

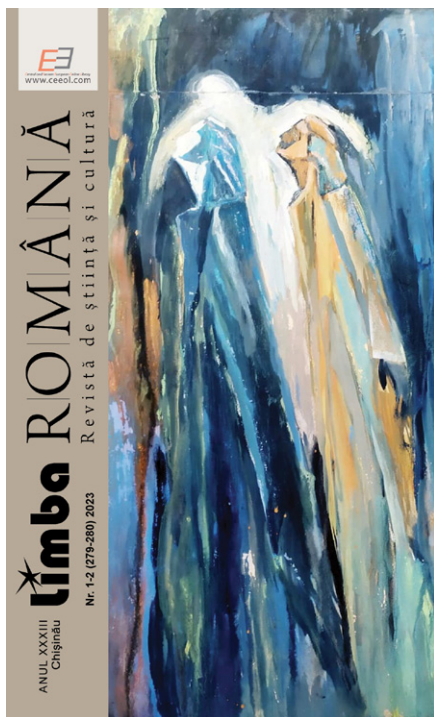
Mai zilele trecute, prin bunăvoința prietenului, cărturarului, omului cu folositoare energii culturale, Gheorghe Mihai Bârlea, am primit draga mea de revistă din Chișinău cu nume de destin național, „LIMBA ROMÂNĂ” (revistă de știință și cultură, număr dublu, ianuarie-februarie 2023). Sunt profund atașat de această nobilă publicație din mai multe motive. În primul rând, este prietenia mea cu făuritorii ei, Ana și Alexandru Bantoș, care m-au găzduit într-o vară pe cosmica lor terasă din Chișinău, de unde am văzut lumea basarabeană așa cum este. Apoi, am fost la Casa Limbii Române dimpreună cu Grigore Vieru și un grup de maramureșeni, locul unde se plămădește revista fondată în anul 1991.

An de an, revista mi-a fost călăuză în descifrarea înțelesurilor culturii de dincolo de Prut. Am mai descoperit în paginile ei un pod cultural de ținută. Colaborează la revistă nume de prestigiu, de pe cele două maluri ale Prutului, cu articole care abordează subiecte de mare interes. Și este scrisă într-o frumoasă limbă română. Multe înțelepciuni se desprind din lectura acestei minunate publicații. Dar să derulez sumarul numărului primit. Jurnalistul Constantin Olteanu deschide revista cu un articol cu iz aniversar și programatic: „Ajunsă la vârsta de 33 de ani, revista „Limba Română” acoperă, cu anii pe care-i adună, o parte din tăcerea noastră, o îmbracă în cuvintele pe care mai mult le-am șoptit decât le-am vorbit. Coborâtă de pe lemnul însângerat al crucii, a căutat cu ochiul abia deschis orizonturile care i s-au dat de Dumnezeu. E un drum până la tine însuși, de obicei, și aici nu este vorba doar de un individ care se naște pentru a se regăsi, ci de un popor care are de parcurs drumul regăsirii.” Istoricul Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, scrie despre național și universal în poezia românească. Aici mă opresc și scriu, spre luare-aminte, că revista „Limba Română” este editată cu sprijinul financiar din Fondul Recurent al Donatorilor – Academia Română. Mulțumim, domnule președinte, Vivat Academia!, spun eu în numele

cititorilor. Și știu de ce. Politologul Valeriu Saharneanu vorbește despre a treia Unire a Românilor, prin alegere, prin necesitate sau prin voința altora. Doctorul în științe istorice, Anatol Petrencu, exemplifică actul de demnitate națională prin Unirea Principatelor Române.

Universitarul ieșean Ștefan Afloaroaei scrie despre adevăratul exil al lui Dimitrie Cantemir, adică treptele înțelegerii de sine. Sociologul Ioan C. Popa comentează eseul universitarului Ilie Bădescu, membru corespondent al Academiei Române, despre Creație și Ruină. O veritabilă filosofie a istoriei, în care este cuprinsă și civilizația sătească, aflată sub amenințare. Ne aduce aminte cugetarea lui Paul Anghel: „când în lume nu vor mai fi țărani, omenirea va candida la înfrângeri definitive.” Incitant este articolul istoricului Ioan Scurtu despre Basarabia, văzută prin prisma propriei trăiri și experiențe. Doctorul în istorie Dorin Cimpoescu ne prezintă profilul Maiei Sandu, președintele care a schimbat orientarea politică a Basarabiei de la Est spre Vest.

Maia Sandu este un om politic necesar în acest context geopolitic, cu deschidere folositoare spre Occident, în ciuda multor comentarii străinii care se mai aud și pe la noi. Universitarul Ana Bantoș se apleacă asupra unui subiect extrem de actual. Adică memoria în literatura migrației, construirea și reconstruirea identității. Poate mai puțini știu că în Basarabia s-a născut unul dintre cei mai mari lingviști ai veacului trecut. Revista publică o scrisoare de la Iorgu Iordan, fost profesor al lui Eugen Coșeriu. Un amplu interviu realizează Alexandru Bantoș cu sociologul ieșean Ion I. Ionescu, la împlinirea vârstei de 70 de ani, o personalitate de rang internațional în acest domeniu. Aflăm de la dom-

nul Ionescu că sociologia ne învață că nu suntem o sumă de interese ale unor ființe individuale, ci o comunitate, o țară cu valori și obiective clare.

O scrisoare de prietenie și recunoaștere a valorii profesionale îi adresează și universitarul băimărean Gheorghe Mihai Bârlea, care accentuează: „este de neconceput viața neînsoțită de prieteni, decât cu riscul traversării singurătății ca pe o boală a sufletului.” Domnul Bârlea, care este în colegiul de redacție, îi dedică bunului prieten și un poem. Revista este deschisă și spre personalități care trăiesc mai departe de Chișinău. Victor Ravini, din Suedia, publică un studiu despre „Miorița”. Am aflat și despre poruncile graiului național, alcătuite de Pan Halippa. Un interviu cu artistul plastic Ion Zderciuc ne pune în contact cu starea picturii și sculpturii din Basarabia. Constatăm că avem o nouă traducere în limba română a lui Arthur Rimbaud, realizată de Teodor Bordeianu. Cercetătorul Andrei Prohin face un portret sugestiv savantului Petru Tarhon, cu operă științifică remarcabilă, care reflectă devenirea intelectualității basarabene post-belice, greutățile afirmării în cercetare. Aflăm de la Vlad Mischevca că în Hersonul bombardat se află mormântul unui domn fanariot, Manole Rosetti.

Aceasta este revista „LIMBA ROMÂNĂ”, din care am consemnat aproape toate articolele, o academie de spirit românesc, inspirată și tenace, din ultimii 33 de ani. Mulțumim Alexandru, mulțumim Ana și celor din jurul vostru!

28 martie 2023,
„Graiul Maramureșului”, jurnal independent
al județului Maramureș

Abstract

The journal „Limba Română” – 33

Keywords: *The journal „Limba Română”; the House of the Romanian Language; Chisinau; prestigious collaborators; the memory and literature of migration; the union of Romanians; cultural bridges.*

The author briefly presents most of the articles in no. 1-2, 2023, of the journal „Limba Română”, now in its 33rd year since its foundation. Elaborated with the participation of well-known authors from both banks of river Prut, the publication from Chisinau is a bridge of the Romanian culture.

EROII LIMBII ROMÂNE

panou memorial

*al colaboratorilor revistei „Limba Română”
(1991-2023), temerari promotori ai identității
etnolingvistice a basarabenilor și susținători ai cauzei
Limbii Române*

(proiect pentru o Ediție specială)

Motto:

„... trebuie să [se] găsească... o soluție editorială-anexă ca, sub titlul EROII LIMBII ROMÂNE, numele colaboratorilor săi din primii patru-cinci ani (dar și din întreaga perioadă de existență a revistei „Limba Română” – nota redacției), acum dispăruți, efectiv susținători ai idealurilor și programului revistei, de la Coșeriu la Goma și de la Ion Dumeniuk la Anatol Ciobanu și Silviu Berejan, să fie înscrise într-un panou memorial, asemănător celui aflător la unul dintre cele mai cutremurătoare mausolee românești, cel al Eroilor din Războiul de Întregire Națională, pe care sunt păstrate, în memoria neamului, numele și fapta eroilor de la Mărășești.”

Stelian DUMISTRĂCEL. Stindardul dacoromânei,
revista „Limba Română”, nr. 6, 2020, pag. 19

Criteria de organizare a panoului memorial

Prezentarea va include:

- poză-portret;
- data, anul și locul nașterii – data, anul și locul morții;
- articole publicate în revista „Limba Română”;
- citate ale autorului despre limba română;
- citate despre autor;
- scurtă biobibliografie;
- poze ale autorului privind participarea la acțiunile desfășurate de revistă.

*Lista membrilor colegiului de redacție
și a autorilor revistei „Limba Română”*

Ioan Agrigoroaiei (n. 30 decembrie 1936, Chișinău – d. 5 noiembrie 2021, Iași), istoric, profesor universitar, doctor.

Andrei Andrieș (n. 24 octombrie 1933, Chișinău, România – d. 4 iulie 2012, Chișinău, Moldova), fizician, profesor universitar, doctor, academician, Președinte al Academiei de Științe a Moldovei.

Mioara Avram (n. 4 februarie 1932, Tulcea – d. 12 iulie 2004, București), doctor în filologie, cercetătoare principală și șefă a Sectorului de gramatică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan” al Academiei Române.

Pavel Balmuș (n. 18 august 1944, în satul Sărătenii Noi, raionul Orhei – d. 17 decembrie 2014, Chișinău, Republica Moldova), scriitor, critic și istoric literar, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Victor Banaru (n. 24 septembrie 1941, în satul Grinăuți-Raia, județul Hotin, astăzi raionul Ocnița – d. 8 decembrie 1997, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor în filologie, prozator și traducător.

Eugen Beltechi (n. 25 august 1942, Lugoj, România – d. 25 aprilie 2018, Cluj-Napoca), lingvist, profesor universitar, doctor, director al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Silviu Berejan (n. 30 iulie 1927, Bălăbănești, plasa Vadul lui Vodă, județul Lăpușna, România – d. 10 noiembrie 2007, Chișinău), lingvist, lexicolog, profesor universitar doctor, director al Institutului de Limbă și Literatură al AȘM (1987–1991), academician coordonator al Secției de Științe Socioumane (1991–1995), director (1995–2000) al Institutului de Lingvistică al AȘM, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Nicolae Bilețchi (n. 12 martie 1937, Oprișeni, județul Rădăuți, România – d. 30 iulie 2021, Chișinău), critic și istoric literar, profesor universitar, doctor, membru corespondent al AȘM.

Ion Borșevici (n. 12 martie 1937, în satul Dinauți, regiunea Cernăuți, România (actualmente Ucraina) – d. 30 iulie 2021, Chișinău), pedagog, profesor universitar, doctor, politician, diplomat.

Coriolan Brad (n. 15 aprilie 1924, în s. Gura Râului, Sibiu, România – d. 3 ianuarie 2019, Gura Râului), profesor, doctor, Cetățean de Onoare al județului Sibiu.

Grigore Brâncuș (n. 20 martie 1929, în comuna Peștișani, județul Olt – d. 2 aprilie 2022, București), lingvist, profesor universitar, doctor, membru al Academiei Române.

Maria Briede-Macovei (n. 22 octombrie 1947, comuna Sărata-Răzeși, raionul Leova – d. 18 iulie 2017, Riga, Letonia), poetă, traducătoare, publicistă.

Leons Briedis (n. 16 decembrie 1949, raionul Madona, Letonia – d. 1 februarie 2020, Riga, Letonia), poet, eseist, critic literar și traducător.

Stere Bucovală (n. 2 iunie 1959, Tulcea, România – d. 23 noiembrie 2020, Brăila, România), poet.

Aureliu Busuioc (n. 26 octombrie 1928, în satul Codreanca, județul interbelic Orhei – d. 9 octombrie 2012, Chișinău), poet, prozator, dramaturg, eseist, publicist, scenarist și traducător.

Jon Cepoi (n. 29 august 1924, în satul Ochiul-Alb (Bălți, Basarabia) – d. 25 martie 2016, Las Vegas, SUA), inginer, om de știință și de cultură. Membru de onoare al Academiei Româno-Americane de Științe și Arte; președinte al Societății „Viitorul Român” din Los Angeles.

Anatol Ciobanu (n. 14 mai 1934, în satul Ruseni, raionul Edineț, Republica Moldova – d. 8 aprilie 2016, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor în științe, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Ion Ciocanu (n. 18 ianuarie 1940, în comuna Tabani, județul Hotin, România, actualmente în raionul Briceni, Republica Moldova) – d. 2 iulie 2021, Chișinău), critic literar și istoric literar, profesor universitar. A fost director general al Departamentului de Stat al Limbilor, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Vasile Ciocanu (n. 1 ianuarie 1942, în satul Tabani, județul Hotin, actualmente raionul Briceni, Republica Moldova – d. 23 septembrie 2003, Chișinău), filolog și istoric literar.

Eugen Cioclea (n. 4 august 1948, în satul Druța, raionul Râșcani – d. 10 octombrie 2013, Chișinău), poet, eseist și publicist.

Victor Cîrîmpei (n. 15 februarie 1940, în satul Drăgănești, județul Bălți, România – d. 11 martie 2019, Chișinău, Republica Moldova), filolog, domeniul de cercetare: etnologie. Doctor în filologie.

Mihail Gh. Cibotaru (n. 21 iunie 1934, în satul Vărvăreuca, județul Soroca, România, astăzi raionul Florești, Republica Moldova – d. 20 ianuarie 2021, Chișinău, Republica Moldova), prozator, publicist, scenarist, ministru al Culturii și Cultelor al Republicii Moldova (1994-1996).

Constantin Ciopraga (n. 12 mai 1916, în satul Pașcani, județul Iași – d. 2 februarie 2009, Iași), critic și istoric, poet, memorialist, profesor universitar, scriitor, membru de onoare al Academiei Române.

Anatol Codru (n. 1 mai 1936, în satul Molovata Nouă, raionul Dubăsari – d. 17 august 2010, Chișinău, Republica Moldova), poet, eseist, traducător și regizor de film, membru de onoare al AȘM, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Tudor Colac (n. 10 martie 1948, în satul Dumeni, comuna Costiceni, fostul județ Hotin – d. 21 februarie 2021, Chișinău), folclorist, profesor universitar, doctor, cercetător științific la Institutul de Filologie al AȘM.

Ion Conțescu (n. 17 octombrie 1950, în satul Cojușna, raionul Strășeni – d. 16 octombrie 2009, Chișinău), istoric, publicist, cercetător științific la Institutul de Științe al Educației, redactor la revista „Limba Română”.

Nicolae Corlăteanu (n. 14 mai 1915, în satul Caracui, județul Lăpușna, azi raionul Hâncești – d. 21 octombrie 2005, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Eugeniu Coșeriu (n. 27 iulie 1921, în comuna Mihăileni, județul interbelic Bălți, România, azi Republica Moldova – d. 7 septembrie 2002, Tübingen, Germania), lingvist, filosof, scriitor, profesor universitar, doctor, academician, întemeietorul lingvisticii integrale, membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe a Moldovei, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Teodor Cotelnic (n. 13 septembrie 1933, în comuna Volintiri, județul Cetatea Albă (România) – d. 15 august 2020, Chișinău), lingvist, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, specialist în gramatică, stilistică, istorie a limbii.

Vlad Ciubucciu (n. 13 iulie 1937, satul Șipca, Fălești – d. 17 ianuarie 2021, Chișinău), istoric, pedagog, profesor universitar, doctor.

Nicolae Dabija (n. 15 iulie 1948, Codreni, raionul Cimișlia – d. 12 martie 2021, Chișinău), poet, istoric literar și om politic din Republica Moldova, membru de onoare al Academiei Române și membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, membru al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere cu sediul la Paris, laureat al Premiului Național, redactor-șef al săptămânalului „Literatura și Arta”, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Maria Danilov (n. la 7 aprilie 1956, în satul Măcărești, raionul Ungheni, Republica Moldova – d. 16 noiembrie 2018, Chișinău), muzeograf, doctor în științe istorice, cercetător științific la Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei.

Alexandru Dîrul (n. 21 martie 1929, în satul Lunga, raionul Dubăsari – d. 20 aprilie 2015, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor, cercetător la Institutul de Filologie al AȘM.

Ion Dediu (n. 24 iunie 1934, în satul Rediul Mare, Dondușeni, jud. Soroca, România – d. 4 noiembrie 2019, Chișinău), biolog, profesor universitar, doctor, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei.

Traian Diaconescu (n. 14 iulie 1939, în satul Bognea, comuna Bălcești, județul Vâlcea – d. 23 noiembrie 2019, Iași), specialist în domeniul filologiei clasice, profesor universitar, doctor, poet, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Mihai Drăgan (n. 6 decembrie 1937, în satul Viișoara, comuna Târgu Trotuș, județul Bacău – d. 1 noiembrie 1993, Iași), doctor în filologie, critic și istoric literar român, profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Ion Dumeniuk (n. 5 mai 1936, în satul Socii Noi, județul Bălți, astăzi raionul Fălești – d. 3 noiembrie 1992, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor, publicist, primul redactor-șef al revistei „Limba Română”, primul Director al Departamentului de Stat pentru funcționarea limbilor al Republicii Moldova, luptător pentru revenirea la grafie latină și denumirea de limbă română.

Stelian Dumistrăcel (n. 19 august 1937, în satul Zvoriștea, Suceava, România – d. 18 martie 2022, Iași, România), filolog și publicist român cunoscut pentru contribuțiile sale în dialectologie, fonetică, lexicologie și lexicografie, terminologie, etimologie, istoria limbii literare și a ideilor culturale, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Ion Ețcu (n. 21 aprilie 1933, în comuna Horodiște, Călărași – d. 31 mai 2018, Chișinău), lingvist, profesor universitar, cercetător la Institutul de Filologie al AȘM, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Nicolae Felecan (n. 24 august 1941, în satul Caila, comuna Șintereag, Bistrița-Năsăud, România – d. 26 noiembrie 2020, Baia Mare), lingvist, clasicist, profesor universitar doctor, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Gheorghe Gonța (n. 10 noiembrie 1948, în satul Pânășești, raionul Strășeni – d. 17 martie 2015, Chișinău), istoric, profesor universitar, doctor, reprezentant de vază al școlii istorice din Republica Moldova, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Victor V. Grecu (n. 25 mai 1937, în orașul Sibiu, România – d. 8 septembrie 2020, Sibiu), filolog, profesor universitar, doctor, redactor-șef la Anuarul Institutului de Cercetări Socioumane din Sibiu.

Alexandru Gromov (n. 22 aprilie 1925, Ismail, România – d. 12 iulie 2011, Chișinău, Republica Moldova), scriitor, traducător și publicist.

Alexandru Husar (n. 26 aprilie 1920, în comuna Ilva-Mare, județul Bistrița-Năsăud, România – d. 17 mai 2009, Iași), profesor universitar, doctor, filosof și cercetător în domeniul istoriei.

Dumitru Irimia (n. 21 octombrie 1939, Roman, județul Neamț, România – d. 3 iulie 2009, Iași, România), lingvist și filolog român, eminescolog, autor al unor gramatici și studii de stilistică funcțională a limbii române. A fost profesor la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Gavril Istrati (n. 23 februarie 1914, în localitatea Nepos, jud. Bistrița-Năsăud, România – d. 30 ianuarie 2014, Iași), filolog, memorialist și istoric literar, profesor universitar doctor, cadru didactic al Universității din Iași.

Leonida Lari (n. 26 octombrie 1949, în satul Bursuceni, raionul Sângerei, Republica Moldova – d. 11 decembrie 2011, Chișinău, Republica Moldova), poetă, publicistă, om politic și militantă pentru reunirea Basarabiei cu România.

Alexandru Lungu (n. 13 aprilie 1924, Cetatea Albă, județul Cetatea Albă, România – d. 24 iunie 2008, Köln, Renania de Nord-Westfalia, Germania), medic endocrinolog, pictor și poet român.

Solomon Marcus (n. 1 martie 1925, Bacău, România – d. 17 martie 2016, București, România), matematician, profesor universitar doctor, membru al Academiei Române, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Dumitru Matcovschi (n. 20 octombrie 1939, în satul Vadul Rașcov, județul Soroca – d. 26 iunie 2013, Chișinău), poet, prozator, publicist și dramaturg din Republica Moldova, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei. Simbol al mișcării de renaștere națională din Basarabia.

Dan Mănuță (n. 20 mai 1938, în satul Dolheștii Mari, județul Suceava, România – d. 7 mai 2017, Iași), profesor universitar, doctor, critic și istoric literar român, eminescolog, director al Institutului de Filologie română „A. Philippide”, Iași, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Ioan Mânăscurtă (n. 28 aprilie 1853, în satul Popeștii de Sus, raionul Drochia, – d. 27 martie 2021, Chișinău), scriitor și publicist.

Valentin Mândăcanu (n. 27 iulie 1930, în satul Mihăileni, raionul Râșcani – d. 29 octombrie 2012, Chișinău), filolog, lingvist, traducător și publicist din Republica Moldova, deputat în Parlamentul Republicii Moldova între anii 1990 și 1994.

Vasile Melnic (n. 15 septembrie 1934, în comuna Bulboci, jud. Soroca (România) – d. 28 noiembrie 2004, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Ion Melniciuc (n. 24 martie 1941, în satul Coteala, raionul Briceni – 16 august 2017, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Paul Miron (n. 13 iunie 1926, Giulești, în comuna Boroaia, județul Baia – d. 17 aprilie 2008, Freiburg, Germania), lingvist și filolog român, cadru didactic la Universitatea Freiburg, primul profesor universitar de limbă și literatură română din Germania Federală.

Dumitru Năstase (n. 7 martie 1924, Iași, România – d. 19 aprilie 2013, Atena, înmormântat în cimitirul bisericeții de lemn „Biserica lui Dragoș Vodă”, Putna), fiul profesorului Gheorghe Năstase, membru al Sfatului Țării, istoric, profesor universitar, doctor.

Gheorghe Paladi (n. 6 septembrie 1950, în satul Puhoi, Anenii Noi – d. 5 mai 2016, Chișinău), istoric, profesor universitar, doctor.

Alexei Palii (n. 31 iulie 1946, în comuna Briceni, raionul Dondușeni – d. 19 decembrie 2020, Chișinău), lingvist, profesor universitar, doctor, publicist.

Rajmund Piotrowski (n. 17 august 1922, Rubejnaia, Donbas – d. 4 august 2009, Sankt Petersburg, Rusia), profesor universitar, doctor în filologie. Academician al Academiei de Științe din Rusia.

Vlad Pohilă (n. 6 aprilie 1953, în satul Putinești, raionul Florești – d. 15 mai 2020, Chișinău, Republica Moldova), lingvist, scriitor, publicist, traducător, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Anatol Rotaru (n. 14 octombrie 1949, Chișinău – d. 3 octombrie 2013, Chișinău), fizician, profesor universitar, doctor abilitat în științe fizico-matematice.

Valeriu Rusu (n. 9 septembrie 1935, Mihăileanca, județul Hotin, România, astăzi în raionul Chelmenți, regiunea Cernăuți, Ucraina – d. 4 noiembrie 2008, Aix-en-Provence, Franța), lingvist și dialectolog român, profesor de limba română și șef al Departamentului de Lingvistică Comparată a Limbilor Romanice și Română la Université de Provence (Franța), membru titular al Academiei de Științe, Arte și Agricultură din Aix-en-Provence, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Aurelia Rusu (n. 30 ianuarie 1935, în satul Brețcu, jud. Covasna, România – d. 1 iulie 2014, Marsilia, Franța), doctor în filologie, critic și istoric literar, eminescolog.

Serafim Saka (n. 16 martie 1935, în satul Vancicăuți, județul Hotin, România, azi regiunea ucraineană Cernăuți – d. 20 mai 2011, Chișinău, Republica Moldova), scriitor și publicist.

Marius Sala (n. 8 septembrie 1932, Vașcău, Bihor, România – d. 19 august 2018, București, România), lingvist, profesor universitar, doctor, membru titular al Academiei Române din 2001, iar între 2006-2014 vicepreședinte al acestei instituții. A fost directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” din București, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Antonina Sârbu (n. 6 noiembrie 1956, în satul Vărativ, Râșcani – d. 4 aprilie 2021, Chișinău, Republica Moldova), jurnalistă și scriitoare.

Stanislav Semcinski (n. 2 mai 1931, Achmanghit, județul Cetatea Albă, România – d. 16 decembrie 1999, Kiev), filolog, șef al catedrei de filologie generală și clasică de la Universitatea „Taras Șevcenko” din Kiev, profesor emerit al Universității din Kiev, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Andrei Strâmbeanu (n. 25 august 1934, în satul Fântâna Albă, comuna Parcova, raionul Edineț – d. 5 august 2021, Chișinău), poet, prozator, dramaturg, publicist și om politic din Republica Moldova.

Alexandru Surdu (n. 24 februarie 1938, în orașul Brașov, România – d. 11 decembrie 2020, București, România), filosof, profesor universitar, doctor, membru titular al Academiei Române.

Efim Tarlapan (n. 17 mai 1944, în satul Măgurele, Ungheni, România – d. 8 decembrie 2015, Chișinău, Republica Moldova), scriitor, poet umorist și satiric.

Constantin Tănase (n. 24 iunie 1949, în satul Nemțeni, Hâncești – d. 30 octombrie 2014, Chișinău, Republica Moldova), lingvist, doctor în filologie, publicist, scriitor.

Petru Țaranu (n. 26 mai 1934, în satul Liniște, comuna Șaru Dornei, Suceava – d. 26 mai 2015, Vatra Dornei, Suceava, România), om politic, publicist, folclorist, poet, etnolog și memorialist român, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Elena Țau (n. 12 iulie 1946, în satul Cuhureștii de Sus, raionul Florești – d. 5 martie 2021, Chișinău, Republica Moldova), profesor universitar, doctor, critic și istoric literar.

Dumitru Tiutiuca (n. 23 august 1941, comuna Bărăganul, județul Brăila – d. 19 octombrie 2021, Brăila, România), profesor universitar, doctor, critic și istoric literar, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Ion Ungureanu (n. 2 august 1935, în satul Opaci, plasa Căușeni, județul Tighina, România – d. 28 ianuarie 2017, București, România), actor, regizor, om politic, ministru al Culturii și Cultelor al Republicii Moldova (6 iunie 1990 - 5 aprilie 1994), membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Petru Ursachi (n. 15 mai 1931, Hărpășești, comuna Popești, jud. Iași, România – d. 7 august 2013, Iași), folclorist, estetician și etnolog român, profesor universitar, doctor.

Vasile Vasilache (n. 4 iulie 1926, Unțești, județul Iași, România, astăzi raionul Ungheni, Republica Moldova – d. 8 iulie 2008, Chișinău, Republica Moldova) romancier, publicist, eseist, scenarist de film.

Grigore Vieru (n. 14 februarie 1935, în satul Pererita, județul Hotin, România – d. 18 ianuarie 2009, Chișinău, Republica Moldova), poet și publicist, membru corespondent al Academiei Române, Doctor Honoris Causa al Academiei de Științe a Republicii Moldova, membru al colegiului de redacție al revistei „Limba Română”.

Gheorghe Vodă (n. 24 decembrie 1934, în satul Văleni, județul Ismail, România, azi raionul Cahul, Republica Moldova – d. 24 februarie 2007, Chișinău), poet, scenarist și regizor de film.

Abstract

**HEROES OF THE ROMANIAN LANGUAGE.
Memorial panel of the collaborators of the
journal „Limba Română” (1991 -2023),
daring promoters of the ethnolinguistic identity
of the Bessarabians and supporters
of the Romanian Language cause
(project for a Special Edition)**